

SERMO GRAECUS

QUO

SENATUS POPULUSQUE ROMANUS
MAGISTRATUSQUE POPULI ROMANI

USQUE

AD TIBERII CAESARIS AETATEM IN SCRIPTIS PUBLICIS USI SUNT
EXAMINATUR.

COMMENTATIO PHILOLOGICA

DE SENTENTIA AMPLISSIMI PHILOSOPHORUM ORDINIS

ACADEMIAE GEORGIAE AUGUSTAE

DIE VIII. M. JUNII A. MDCCCLXXXVII

PRAEMIO REGIO ORNATA

QUAM SCRIPSIT

PAULUS VIREECK,

DR. PHIL.

Paris 5th March

GOTTINGAE.

APUD VANDENHOECK ET RUPRECHT.

MDCCCLXXXVIII.

SERMO GRAECUS

QUO

SENATUS POPULUSQUE ROMANUS
MAGISTRATUSQUE POPULI ROMANI

USQUE

AD TIBERII CAESARIS AETATEM IN SCRIPTIS PUBLICIS USI SUNT
EXAMINATUR.

COMMENTATIO PHILOLOGICA

DE SENTENTIA AMPLISSIMI PHILOSOPHORUM ORDINIS

ACADEMIAE GEORGIAE AUGUSTAE

DIE VIII. M. JUNII A. MDCCCLXXXVII

PRAEMIO REGIO ORNATA

QUAM SCRIPSIT

PAULUS VIERECK,

DR. PHIL.

GOTTINGAE.

APUD VANDENHOECK ET RUPRECHT.

MDCCCLXXXVIII.

HERMANNO SAUPPE
UDALRICO DE WILAMOWITZ-MOELLENDORFF

PIETATIS ERGO.

Dissertationem meam publici iuris facere non possum, quin Udalrico de Wilamowitz-Moellendorff praeceptori summe venerando, quippe cuius auspiciis hic libellus conscriptus sit, maximas gratias agam: quam multa vir ille doctissimus mihi suppeditaverit, quantum me adiuverit, clarius quam ipse pronuntiare possum omnes huius dissertationis clamant plagulae; eiusdem benevolentia factum est, ut Henricus Kaibel cum eximia liberalitate tituli XVII collationem curandam susciperet, ut Theodorus Mommsen praeter alia animum meum adverteret ad titulum XXIX: quibus viris illustrissimis hoc loco gratias refero summas.

Neque minorem gratiam habeo Christiano Augusto Volquardsen praeceptori excellentissimo, qui ea, quae de temporibus decretorum apud Flavium Iosephum servatorum disputavi, benigne et comiter examinaverit, non minorem denique Conrado Cichorio doctori humanissimo Lipsiensi, qui priusquam libellus eius 'Rom und Mytilene' in lucem prodiret, singulis plagulis liberalissime missis in notitiam meam pertulerit titulos XXX, XXXI, XXXII.

Scrpsi Göttingae die XV. m. Iul. MDCCCLXXXVIII.

Addenda et Corrigenda.

p. 10 ad tit. IX: Mommsen Röm. Staatsr. II³ p. 959 rectius quam Röm. Gesch. V p. 324 eqs. de causa Eubuli et Thyrypherae iudicat: non Eubulum et Thyrypheram, sed Cuidiorum magistratus Augustum adisse neque de provocatione cogitandum esse. Ceterum quae l. c. scripsi, non de provinciis senatoriis, sed de civitatibus liberis imperii Romani intellegenda sunt.

p. 11 ad tit. X: Mommsen Röm. Staatsr. III p. 951 titulum tribuit a. ⁵⁶⁸/₁₈₆, quo anno L. Postumius consul fuit. Sed cum Graeci plerique, qui ab Antiochi partibus steterant, iam a. ⁵⁶³/₁₉₁ et Aetoli a. ⁵⁶⁵/₁₈₉ pacem cum Romanis fecerint, Delphos demum a. ⁵⁶⁸/₁₈₆ a senatu Romanorum ut res ipsorum ordinarere petivisse credere non possum. Immo verisimillimum est etiam Delphos, ubi primum imperio et auctoritate hostium Romanorum maxime Aetolorum (cf. Liv. XXXVI 11, 6) liberati sunt, quod certe iam extremo a. ⁵⁶⁴/₁₉₀ factum esse nemo non concedat, legis Romam missis hoc senatusconsultum impetravisse.

p. 40 ad tit. XIX (cf. p. 5 ad tit. V): Waddington cum tit. XIX a. ⁶⁹⁸/₅₆ tribueret, vereor ne erraverit. Nam cum ex tit. XXX cognoverimus P. Sestium L. f. quendam etiam a. ⁷¹⁵/₃₉ in senatu fuisse, nihil iam impedit, ne tit. XIX multo post a. ⁶⁹⁸/₅₆ conscriptum putemus. Atque re vera rem ita se habere mihi his rebus videtur comprobari: primum in tit. XIX et XX redire videntur iidem testes P. Sestius L. f. et C. Hedius C. f. Claud. Thorus. Deinde ex reliquiis tit. XIX intellegimus complura decreta ex actis publicis descripta Aphrodisiensibus missa esse. Talem autem decretorum collectionem compertum habemus ab Antonio re vera Aphrodisiensibus missam esse inter a. ⁷¹⁵/₃₉—⁷¹⁹/₃₅ (cf. tit. V 21 eqs. *παρεκάλεισεν εἰς τὸ τοῦ γεγονότος ἡμεῖν ἐπιχρίματος καὶ δόγματος καὶ ὀρκίου καὶ νόμου ἀντιμειφωρημένῃ ἐκ τῶν δημοσίων δέλτων ἐξαιροστέλλει τὰ ἀντίγραφα*). Tum videtur alter tituli XIX consul cognomine caruisse — nam si XXII 2 cognomen ante patris nomen additum est (*Γαίου Κοιλίου Κάλδου Γαίου υἱοῦ*), hoc a vulgari consuetudine discedit —, ita ut vix cum Waddingtonio L. Marcium L. f. Philippum in tit. XIX nominatum fuisse existimandum sit. Nunc autem re vera solus huius aetatis consul, quem Lucium quendam patrem habuisse et cognomine caruisse scimus, est L. Cornificius L. f. cos. a. ⁷¹⁹/₃₅ — Cn. Nerii consulis suffecti a. ⁷¹⁸/₃₆ patrem non novimus, de L. Aruntio L. f. cos. a. ⁷³²/₂₂ aut a. ⁷⁵⁸/₆ vel idcirco non cogitaverim, quia Augusti aetate simplex senatusconsultum satis erat ad confirmanda Aphrodisiensium privilegia —, quo anno nihil obstat, ne Antonium acta illa Aphrodisiensibus misisse putemus. Quae cum ita sint, tit. VA et XIX a. ⁷¹⁹/₃₅ cos. S. Pompeio S. f. L. Cornificio L. f. conscripti videntur, quod etiam inde confirmatur, quod litterarum formae tit. V et XIX, quae exstant apud Lebasium et in C. I. G., eadem sunt, nisi quod *ϕ* paululum in utroque differt, qua tamen re id quod explicavi in dubitationem vocari posse nemo contendat. Restat, ut addam non licere, quod feci, L. Nonii L. f. Vel. Asprenatis nomen ex tit. XX in tit. XIX transferre, cum propter testium ordinem iidem esse non possint.

p. 46 ad tit. XXIII: C. Cichorius lapidem iterum contulit nonnullaque accuratius quam

Fabricius descripsit (cf. Rom und Mytilene p. 15 eqs.). *Col. A. v. 1* scribendum est *Κλουσι[ου-μύνα]*; *v. 2* cum I certum sit, scr. [*Παν*]ῆλα. Varro ille re vera videtur esse M. Terentius Varro Reatinus. Nam erravi, cum dicerem eum tribui Quirinae fuisse adscriptum. Varronem Reatinum praedium habuisse etiam in agro Tusculano, qui situs erat in tribu Papiria (cf. Liv. VIII 37, 12), apparet e Cic. ad fam. IX 1, 2; *v. 3* in ea parte, quae periit, nomen tertii testis adlatum fuisse iniuria Cichorius negat. Sed finis huius versus litteris vacuus est; *v. 6* pro *μων*, quod Fabricius descripsit, in lapide est *ων*: scribendum igitur, quod iam suspicatus eram, [*τῶν δημοσίων παραγμάτων*]; *v. 7* inter *αι* et *λοιπον* nihil excidit: [*τὸ*] igitur delendum est, *αι* autem videtur esse terminatio infinitivi alicuius; *v. 14* cum praescripta foederis incipiant, sine dubio scribendum est [*Μάκρον νί*]οῦ, non, ut Cichorius proposuit, [*Δεξιμ*]ου Σιλανοῦ, cuius consulis nomen idem iniuria in *v. 5* et *9* intulit (cf. quae adnotavi ad tit. XXIII 9 et XXX p. 52). *Col. B v. 15* Cichorius cum legeret *ΑΙΧΙ*, ἀρχή[ν] in dubitationem vocare conatus est. Sed ἀρχήν defenditur Pol. XXI 32, 2; *v. 17* τοὺς eodem modo quo *v. 15. 21. 26* prominet, unde apparet ab hoc verbo novum caput incipere; *v. 18* Cichorius supplevit δημοσ[τῶν ἐξουσίαι], sed malim δημο[σῶν βουλή]. Subiectum huius enuntiati auditur ὁ δῆμος ὁ Μυτιληναίων (*v. 15*). Supplementa Cichorii ea de causa probari non possunt, quia ὡς τε pro εἰς τε positum esse cum fugit; *v. 27* post Ῥωμαίων Cichorius litterarum fragmenta legit, quae recte supplevit ad ἡ τοῖς συμμάχοις τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαίων, nisi quod malim συ[μμάχοις ἀδελφῶν].

p. 54 ad tit. XXXII: Litterarum formae tit. XXX et XXXII eadem sunt, ita ut nihil iam obstat, ne XXXII 1—4 finem epistulae Caesaris, quae incipit inde a XXX 13, esse sumamus. Cichorius Mitth. d. deutsch. arch. Institut. z. Athen XIII p. 64, ubi sub n. 15 tit. XXXII iterum edidit, sub n. 14 aliud, ut videtur, epistulae fragmentum eiusdem temporis descripsit, quod tamen quo pertineat dici non potest.

p. 60 adnot. 1: Etiam in tit. Boeotiae Bull. de corr. hellén. XII p. 309 v. 2, p. 311 v. 52. 78 eqs. articulus deest.

E r r a t a.

p. 1 praescr. tit. I scribe Hicks 190; ibid. tit. I 17 δίκαιον pro δίκονι;
p. 5 praescr. tit. V scr. Chish. Ant. Asiat. 1728 p. 150 eqs.; p. 8 adn. ad tit. VI scr. Leb. et Wadd. 442—43; ibid. adn. ad tit. VII 7 litterae typis accurate non expressae sunt; p. 9 adn. ad tit. VIII 11 scr. C. I. G. II 3543; p. 17 adn. ad tit. XII scr. C. Hostilius cos. a. 617/137 pro 637/117; p. 21 praescr. tit. XIV scr. C. I. G. II 2905;
p. 24 praescr. tit. XVI scr. Bull. de corr. hell. IX p. 437 eqs.; p. 29 adn. ad v. 78 scr. Ios. Ant. Ind. XII 10, 6; p. 49 adn. ad tit. XXVII scr. 808/55 pro 808/54, 817/64 pro 817/63, 818/65 pro 818/64; p. 51 praescr. tit. XXX scr. Cich. R. u. M. p. 9 eqs.;
p. 55 v. 15 scr. *illuc* pro *illuc*; p. 59 v. 1 scr. *sollemni* pro *sollemnes*; p. 61 v. 19 scr. *ὄτι* pro *ὄτι*; ibid. adnot. 1 scr. p. 66; p. 63 adn. 3 scr. Xen. Anab. I 1, 9;
p. 64 adnot. 1 scr. Mitth. etc. VII p. 71; p. 74 v. 33 scr. *Eleazari* pro *Eleagari*; p. 104 adn. 3 scr. de Aphrodisiens. (tit. XIX) a. 719/35 pro 712/42.

Conspectus libelli.

	pag.
Introductio	XI
Pars I. Tituli	1
A. Epistulae magistratuum Romanorum	1
B. Senatusconsulta	11
C. Foedera	42
Fragmenta epistularum et senatusconsultorum	47
Addenda	50
Pars II. De sermone titulorum	55
I. De orthographia	55
de verbis graecis 55; de verbis latinis 56; de compendiis 58.	
II. De verborum flexione	59
III. De syntaxeos arte	60
§ 1 articulus 60; § 2 attributum 60; § 3 pronomina 61; § 4 numerus pluralis verbi apud pluralem subst. neutr. gen. 62; § 5 casus 62; § 6 praepositiones 63; § 7 temporum usus 66; § 8 particula <i>ἄν</i> 67; § 9 enuntiata hypothetica 67; § 10 enun- tiata finalia 67; § 11 coniunctivus latinus 68; § 12 infinitivus 68; § 13 participium 68; § 14 verborum genus 69; § 15 particulae 69.	
IV. De verborum selectione et genere dicendi	70
verba latina graecis litteris scripta 70; magistratuum Romanorum denominationes 70; alia verba reipublicae Romanae 72; verba, quorum notio principalis mutata est 72; verba a posterioribus demum usurpata 74; verba cum praepositionibus copulata 74; epistularum formulae 74; sermo singularum epistularum 75; formulae senatusconsul- torum 79; temporum significationes 81; dicendi ratio senatusconsultorum 81; de re- rum gestarum divi Augusti versione graeca 85.	
Pars III. De decretis apud scriptores servatis	89
I. De Polybio	89
II. De libro I Maccabaeorum et Iosepho	91

1. de foederibus Iudae Ionathae Simonis aetatis 92; 2. de Ios. XIII 9, 2, XIV 10, 22 p. 93; 3. de decretis Caesaris aetatis Ios. XIV 10, 2—10 p. 96; de Ios. XIV 8, 5 p. 103; de Ios. XIV 10, 12—21 p. 106; de senatusconsulto quod dicebatur de libera exercitatione religionis 109; 4. de epistulis Ios. XIV 12, 3—5, XVI 6, 2—7 p. 110; 5. de sermone decretorum Romanorum a Iosepho relatorum 111.

Indices	117
-------------------	-----

Introductio.

Sermo graecus quo senatus populusque Romanus magistratusque populi Romani usque ad Tiberii Caesaris aetatem in scriptis publicis usi sint, cum mihi examinandus sit, breviter explicabo, quibuscum populis agentes Romani illo sermone usi sint. Ac primum quidem id in commercio cum Graecis esse factum certis argumentis comprobatur. Nam senatusconsulta et foedera in lapidibus dialecto communi Graecorum conscripta reperta sunt per totam Graeciam et eam partem Asiae dispersa, quam Graeci incolebant. Quae omnia ex una eademque officina profecta esse intellegitur ex aequabilitate formularum. Illam autem officinam non fuisse Graecorum inde apparet, quod non paucae ex illis formulis et multa alia plane abhorrent a sermone graeco. Vel ex iis igitur, quae attuli, cognoscimus illa senatusconsulta et foedera esse Romae a Romanis publice in sermonem graecum translata. Quod etiam alia re confirmatur. Livius¹ enim tradit in ipso senatu, si cum Graecis ageretur, magistratus Romanos, quae senatui visa essent, et latine et graece pronuntiavisse. Quantum vero ex titulis repertis colligere possumus, Graeci usque ad Caesarum aetatem sola decreta graece scripta lapidibus mandare solebant², cum apud Iudaeos, ut infra videbimus, iam C. Iulii Caesaris temporibus exemplaria et graeca et latina publice posita sint, quod posteriore aetate etiam in Graecia factum esse constat. Paulo aliter res se habet in epistulis magistratuum populi Romani. Eae enim omnino non translatae sunt ex sermone latino. Sed eas ipsas quoque a Romanis esse scriptas inde elucet, quod plerumque et parum graece et nimis latine compositae sunt. Praeter

1 Liv. XLV 29, 3: 'Paulus latine quae senatui, quae sibi ex consilii sententia visa essent, pronuntiavit; ea Cn. Octavius praetor . . . interpretata sermone graeco referebat'; cf. etiam de Acilio senatore interprete Polybium apud Gell. N. A. VI (VII) 14, 9. Quin etiam inde a Sullana aetate Graecos sine interprete in senatu Romano graece locutos esse constat, cf. Mommsen Röm. Staatsr. III p. 960.

2 cui sententiae non obstat senatusconsultum de Asclepiade Polystrato Menisco factum, cuius exemplar latinum et graecum in Capitolio urbis Romae repertum est, cum ii ipsi, ad quorum honorem factum est, id ibi ponendum curaverint.

titulos autem commemoranda sunt ea scripta Romanorum publica, quae apud scriptores exstant: quae unde fluxerint, num ad verba ab illis reddita sint, suo loco explicabitur.

Deinde breviter exponam, quomodo res re habuerit in Aegypto, Syria, Macedonia. Etiam si enim ex ea aetate, de qua agitur, nulla certa testimonia habemus, tamen facile res diiudicari poterit. Neque enim quisquam ignorat sermonem publicum in illis regnis fuisse graecum atque decretorum a regibus Aegypti et Syriae Macedoniaeque graecis litteris conscriptorum haud pauca supersunt. Quin etiam in Aegypto aetatem tulerunt duo decreta a Romanorum magistratibus graece scripta alterum (C. I. G. III 4956) anni ⁸⁰²/₄₉, alterum (C. I. G. III 4957) anni ⁸²¹/₆₈. Quae cum ita sint, etiam si ea, quae Polybius de commercio et foederibus Romanorum cum Antiocho (XXI 13 eqs. 45, XVIII 47) et cum Philippo (XVIII 1—12) factis tradit, certo documento esse non possunt, quia foederum cum illis regibus, ut infra demonstrabitur, genuina verba non servavit, sed suo ipsius sermone reddidit, tamen dubitari nequit, quin Romani, quando cum illis agebant, sermone graeco usi sint.

Transeamus igitur ad Iudaeorum et Phoenicum gentes. Nihil certi nobis a scriptore libri II Maccabaeorum aut a Iosepho traditum est, quo sermone foedera saeculo II a. Chr. inter Romanos et Iudaeos icta et Hierosolymis posita conscripta fuerint. At decreta Caesaris aetate de Iudaeis facta Hierosolymis graece et latine posita esse Iosephus testatur. Adfert enim litteras a Caesare et Antonio ad Sidonios Tyriosque missas (Ant. Iud. XIV 10, 2; 12, 5, cf. etiam 10, 3), ex quibus id facile colligere possumus. Nam si Caesar et Antonius, ut illae epistolae docent, Sidonios Tyriosque decreta de Iudaeis facta *γραμμῶσι Ῥωμαϊκοῖς τε καὶ Ἑλληνικοῖς* in publico ponere iuebant, pro certo habere possumus idem etiam in Iudaea esse factum. Cum igitur saec. I a. Chr. Romanorum decreta Hierosolymis graecis litteris posita sint, non est, cur non idem Maccabaeorum aetate factum esse putemus, qua aetate Romani iam diu ad agendum cum ceteris populis orientis graeco sermone utebantur et illam sermonem etiam inter Iudaeos pervulgatum fuisse nemo nescit. Ex tota autem Iudaea non habemus nisi unum titulum graecum¹, ut videtur, a Romanis scriptum, quem iam Iosephus (Ant. Iud. XV 11, 5; bell. Iud. V 5, 2, VII 2, 4) et Philo (II 577. 591 ed. Mangey) commemorant, qui titulus si non Herodis Magni, at certe prima imperatorum Romanorum aetate ad templum positus est. Exemplar vero huius inscriptionis latinum, quod exstitisse Iosephus et Philo auctores sunt, adhuc nondum contigit, ut reperiretur. Videmus igitur ex reliquiis actorum publicorum, quae pertinent ad Romanorum et orientis gentium commercium, per omnes terras, in quibus inde ab Alexandri Magni aetate Graecorum litterae et artes, Graecorum mores, Graecorum sermo florebant, sermonem publicum, quo usae hae gentes et inter se et cum Romanis agebant, fuisse graecum. Atque ut cum Iudaeis et Phoenicibus, ita cum minoribus gentibus Asiae barbaricis

¹ edid. titulum Clermont-Ganneau Rev. archéol. XXIII 1872 p. 214 et 280 eqs., cf. Mommsen Röm. Gesch. V p. 513 adn. 1. Verba tituli sunt haec: *Μηθέναι ἀλλογενῆ ἐλθοῦ ἠενέσθαι ἐντὸς τοῦ περὶ τὸ ἱερόν τρυφάκιου καὶ περιβόλου ὅς δ' ἂν ληφθῆ ἑαυτῶν ἄλιος ἔσται διὰ τὸ ἐξακολουθεῖν θάνατον.*

a Romanis semper graece actum esse exempla luculentissima sunt monumenta quae vocantur Ancyranum et Apolloniense, quae Galli graece et latine templis divi Augusti incidenda curaverunt.

Iam nos vertamus ab ortu ad occasum solis. Polybius igitur (III 22—25) memoriae tradit tria foedera a Romanis cum Carthaginiensibus saec. VI—III a. Chr. facta, quorum exemplaria latina se ipse transtulisse dicit. Atque etiamsi illis temporibus nemo cogitet Carthaginienses agendi causa cum Romanis usos esse sermone graeco, tamen Hamilcaris et Hannibalis aetate nescio an aliter res se habuerit. Nam illis temporibus cum sermo graecus etiam Carthagine floreret, verisimile est Romanos et Carthaginienses eo sermone usos esse, qui cum utrisque notus esset, ad commercium inter illos populos maxime erat idoneus. Quod denique reliquam Africam, Hispaniam, Galliam, Sardiniam Corsicam, quippe quarum condicio plane alia fuerit atque terrarum et gentium, de quibus iam egi, quod has attinet, quantum ex scriptis publicis Romanorum ibi servatis concludere possumus, semper Romani ad sua decreta publice facienda usi sunt sermone latino.

Quoniam igitur, quae et ubi sint reliquiae actorum publicorum a Romanis graece scriptorum breviter attigimus, iam accedamus ad ipsam quam nobis proposuimus rem. Atque hoc ordine res tractabo: primum qui fundamentum totius quaestionis efficiunt, titulos commentario instructos ita describam, ut primum locum teneant epistulae, alterum senatusconsulta, tertium foedera. Senatusconsultis autem plerisque et foederibus, cum ad verbum ex sermone latino translata sint, versiones latinas addam. Deinde ipsam de sermone instituum quaestionem eiusque finem faciam in iudicio de rerum gestarum divi Augusti versione graeca. In tertia denique parte de eis actis publicis agam, quae leguntur apud scriptores.

Notae et compendia, quibus usus sum, cum explicatione non egeant, breviter commemorabo me in titulis describendis usum esse uncis his:

quadratis [] circumdedi litteras, quae perierunt et quae mutandae erant,
obliquis < >, quae perperam videbantur additae esse,
rotundis (), quae in lapide non exstant neque unquam scriptae fuerunt.

Commentarii numeri versus titulorum reddunt.

Pars I.

A. Epistulae magistratum Romanorum.

I.

In loco Cyretiarum antiquae urbis Thessaliae Leake titulum invenit ediditque Journal classical XIV p. 339 eqs., ex eiusdem schedis Visconti Journal des savants Sept. 1816 p. 21 eqs., Boeckh C.I.G. I 1770, Lebas Voyage archéol. Inscr. II 1303. Repetiverunt E. L. Hicks A manual of greek hist. inscr. 195, Dittenberger Syll. inscr. Graec. 202.

Τίτος Κοίνκιος στρατηγός ὑπάτος Ῥωμαίων Κυρετιέων | τοῖς παροῖς καὶ τῇ
πόλει χαίρειν. ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς πᾶσιν | φανερὰν πεποήκαμεν τὴν τε ἰδίαν καὶ
τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαίων | προαίρεσιν, ἣν ἔχομεν εἰς ὑμᾶς, ὀλο[σχε]ρῶς βεβουλήμεθα
5 καὶ || ἐν τοῖς ἐξῆς ἐπιδειξάμεθα κατὰ πᾶν μέρος προεσθηκότες | τοῦ ἐνδόξου, ἵνα μὴδ' ἐν
τούτοις ἔχωσιν ἡμᾶς καταλαλεῖν οἱ οὐκ ἀπὸ τοῦ βελτίστου εἰσθότες ἀναστρέφεσθαι.
ὅσαι γὰρ ποτε ἀπολείπονται κτήσεις | ἔργειοι καὶ οἰκίαι τῶν καθηκουσῶν εἰς τὸ δη-
10 μόσιον || τὸ Ῥωμαίων, ἡπάσας δίδομεν τῇ ὑμετέρῃ πόλει, | ὅπως καὶ ἐν τούτοις μά-
θητε τὴν καλοκαγαθίαν ἡμῶν | καὶ ὅτι τελέως ἐν οὐθενὶ φιλαργυρήσ[αι] βεβουλή-
μεθ[α], | περὶ πλείστον ποιούμενοι χάριτα καὶ φιλοδοξίαν· ὅσοι μὲν|τοι μὴ κεκομισ-
15 μένοι εἰσὶν τῶν ἐπιβαλλόντων αὐτοῖς, || εἰάν ὑμᾶς διδάξωσιν καὶ φαίνωνται εὐγνώμονα
λέγοντες, στοχαζομένων ὑμῶν ἐκ τῶν ὑπ' ἐμοῦ γεγραμ|μένων ἐγκρίσεων κρίνω δίκαια
εἶναι ἀποκαθίστασθαι αὐτοῖς . ἔρρωσθε.

T. Quinctius Flaminius cos. n. ⁵⁵⁶/₁₉₈ epistulam scripsit aut a. ⁵⁵⁸/₁₉₆, cum Athenis hibernaret, aut a. ⁵⁶⁰/₁₉₄ cum per totum hiemis tempus Elatae versaretur (Liv. XXXIV 48, 2). Cyretiae enim a. ⁵⁵¹/₂₀₀ ab Aetolis Romanorum sociis vi captae foedeque direptae erant, quia multi illius oppidi incolae a Philippi partibus stetisse videntur, quorum bona postea a Romanis publicata sunt. Quinctius vero bello ab Antiocho imminente cum lenius erga Graecos agere coepisset (Liv. XXXIII 27, 6), etiam civitati Cyretiarum ea bona, quae nondum aut venditione aut donatione alienata erant, donavit simulque mandavit, ut si cui civi iuris aliquid esset in bonis publicatis, ei illa redderentur, ut se ipse iam nonnulla reddidisse dicit.

4 ὀλο[σχε]ρῶς suppl. Boeckh, Leake ὀλο[κλή]ρως.

II.

Titulum inter rudera templi Bacchi in insula Teo repertum edid. Chishull Antiq. asiat. p. 102, Boeckh C.I.G. II 3045, Lebas et Waddington Voyage archéol. III 60, Ditt. Syll. 204.

'Ρωμαίων.

Μάρκος Ουαλάριος Μάρκου στρατηγός καὶ | δήμαρχοι καὶ ἡ σύνκλητος Τηίων
 τῆι βουλῆι καὶ τῶι | δήμῳ χαίρειν. Μένιππος δ' τε παρ' Ἀντιόχου τοῦ βασιλέως ||
 5 ἀποσταλεῖς πρὸς ἡμᾶς πρεσβευτής, προχειρισθείς καὶ | ὑφ' ὑμῶν πρεσβεῦσαι περὶ
 τῆς πόλεως | τό τε ψήφισμα ἀνέδωκεν καὶ αὐτὸς ἀκολούθως τούτῳ διελέχθη μετὰ
 πάσης προθυμίας· ἡμεῖς δὲ τόν τε ἄνδρα ἀπεδεξάμεθα φιλοφρόνως καὶ διὰ τὴν
 10 προγεγενη|μένην αὐτῶι δόξαν καὶ διὰ τὴν ὑπάρχουσαν καλοκα|ραδίαν περὶ τε ἂν
 ἡξίου διηκούσαμεν εὐνόως· καὶ ὅτι | μὲν διόλου πλεῖστον λόγον ποιούμενοι διατελοῦ|
 μεν τῆς πρὸς τοὺς θεοὺς εὐσεβείας, μάλιστα' ἂν τις στο|χάζοιτο ἐκ τῆς συναντωμένης
 15 ἡμῖν εὐμενείας||διὰ ταῦτα παρὰ τοῦ δαιμονίου· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλ'λων πλειό-
 νων πεπεῖσμεθα συμφανῆ πᾶσι γεγονέναι | τὴν ἡμετέραν εἰς τὸ θεῖον προτιμίαν· διὸ
 καὶ διὰ τε ταῦτα καὶ διὰ τὴν πρὸς ὑμᾶς εὐνοίαν καὶ διὰ τὸν ἡξίω[μέν]ον | πρεσβευτὴν
 20 κρίνομεν εἶναι τὴν πόλιν καὶ τὴν χώ|ραν ἱεράν, καθὼς καὶ νῦν ἐστίν, καὶ ἄσυλον
 καὶ ἀφορολόγητον ἀπὸ τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαίων καὶ τὰ τε εἰς | τὸν θεὸν τίμια καὶ
 τὰ εἰς ὑμᾶς φιλάνθρωπα πειρασό|μεθα συνεπαύξειν, διατηρούντων ὑμῶν καὶ εἰς τὸ |
 μετὰ ταῦτα τὴν πρὸς ἡμᾶς εὐνοίαν . ἔρρωσθε.

Epistula Romae scripta est a M. Valerio M. f. Messalla praetore peregrino a. ⁵⁶¹/193, quo anno Menippus et Hegesianax, Antiochi regis legati, Romae versabantur (Liv. XXXIV 57, 6). Confirmatur hoc titulo Teis ius asyli a Romanis, quod etiam a multis civitatibus aliis factum esse permagnus numerus lapidum eodem loco repertorum testatur. Inde quod praeter praetorem tribuni et senatus commemorantur, intellegitur ius asyli Teis plebiscito et ex senatus consulto concessum esse.

6 Boeckhii apogr. dat ὑπέρ, Lebasii περί. 7 Boeckh scripsit ἀ[π]έδωκεν ex usu vulgari dicendi, sed cf. Pol. XV 31, 8; XXIX 25, 7. 17 προθυμίαν fortasse scribendum esse ci. Sauppe. Certe Valerius id scribere voluit.

III.

Epistulam Heracleae ad Latnum repertam edidit ex schedis Pittakisii et Mustoxydis qui descripsit Boeckh C.I.G. II 3800, deinde Lebas et Waddington Voy. arch. III 588. Accuratius lapidem descripsit Falkener, cuius apographo usus W. Henzen Annali dell' instit. archeol. 1852 p. 138 eqs. denuo epistulam edidit. Repetiverunt titulum Hicks 193, Ditt. Syll. 209.

[Γναῖος Μάνλιος Γναίου υἱός] στρατηγὸς ὑπάτος Ῥωμαίων [καὶ οἱ | ἀπὸ Ῥώμης
δέκα πρέσβεις Ἰρακλεωτῶν τῆι βουλῆι καὶ τῶι δῆ[μωι | χαίρειν]. ἐνέ[τιχον ἢ] μῖν οἱ
π[α]ρ' ὑμῶν πρέσβεις Διᾶς Διῆς Διονύ[σιος |] δρος, δημος, Μό-
5 σχος, Ἀριστείδης, Μένης ἄνδρες | καλοὶ || ἀγαθοί], οἱ τό τε [ψήφισμα ἀπέδωκαν καὶ
αὐτοὶ διελέγησαν ἀκολο[ύθως τοῖς] ἐν τῶι [ψη]φίσματι κα[τ]α[κ]εχωρισμένοις οὐδὲν
ἐλλείπον[τες σπουδῆς] ασευε δε πρὸς πάντας τοὺς Ἑλληνας εὐνόως
διακειμένους . | [ἡμεῖς μὲ]ν οὖν [κα]ὶ πειρασόμεθα παραγεγονότων ὑμῶν εἰς τὴν
ἡμετέ[ρα] | πίστιμ] πρόνοιαν ποιεῖσθαι τὴν ἐνδεχομένην αἰετινος ἀγαθοῦ παρα[ί] ||
10 τιοι γιν]όμενοι· συγχωροῦμεν δὲ ὑμῖν τὴν τε ἐλευθερίαν, καθότι καὶ | [ταῖς ἄλλ]αις
πόλεσιν, ὅσαι ἡμῖν τὴν ἐπιτροπὴν ἔδωκαν, ἔχουσιν | τὰ | κτήμα]τα τὰ αὐτῶν πολι-
τενεῖσθαι κατὰ τοὺς ὑμετέρο[ν] νόμους | [καὶ ἐν το]ῖς ἄλλοις πειρασόμεθα εὐχρηστούντες
ὑμῖν αἰετινος ἀγαθοῦ | [παραι]τ]ιοι γίνεσθαι, ἀποδεχόμεθα δὲ καὶ τὰ παρ' ὑμῶν φι-
15 ἄνθρωπα καὶ τὰ[ς] || πίστει[ς]· καὶ αὐτοὶ δὲ πειρασόμεθα μηδενὸς λείπεσθαι ἐγ-
χάριτος ἀποδόσει· ἀπεστάλ]κα[μ]εν δὲ πρὸς ὑμᾶς Λεύκιον Ὀρβιον τὸν ἐπιμελησό-
μενον τῆς | [πόλεως καὶ] τῆς χώρας, ὅπ[ω]ς μηδεὶς ὑμᾶς παρενοχλήη . ἔρω[ω]σθε].

Henzen primus vidit hanc epistolam esse Cn. Manlii Volsonis cos. a. 565/189. Post eum enim exercitus Romanus in Asia non fuit usque ad bellum contra Aristonicum gestum, quo tempore antiquiorem titulum esse scribendi ratio docet. Cn. Manlius a. 565/189 expeditione contra Gallos facta Ephesi hibernans permultarum civitatum legationes, inter quas etiam Heracleotarum fuisse collegit Henzen, cum benignis responsis laetiores etiam quam venerant dimisit (Pol. XXI 43; Liv. XXXVIII 37). Sed epistula ipsa vix dubium, quin demum a. 566/188 Apameae scripta sit, cum demum post pacem cum Antiocho factam res totius Asiae ordinarentur. Heraclea vero videtur fuisse inter eas civitates, quibus cum ab Antiocho defecissent et populum Romanorum secutae essent, libertas et immunitas data est (Pol. XXI 48, 2; Liv. XXXVIII 39, 7). Ceterum res urbis adeo turbatas fuisse, ut Cn. Manlius curatorem eo mitteret, qui urbem et agros ab iniuriis defenderet, ex v. 16 eqs. intellexit Henzen.

2 Decem legatorum commemorationem fieri iam Henzen vidit, suppl. Wadd. 4 Henzen scripsit [Ἀλέξαν]δρος, [Μενέ]δημος, sed ut incerta omisi. Falkener post ἄνδρες legit II. 6 Mustox. legit ελλειπον[τι]. 7 Boeckh scripsit [σπουδῆς, κατὰ καὶ ἡμ]ᾶς ἐν [ἴσσει] πρὸς eqs., Henzen, Wadd., Ditt. [σπον]δῆς ὡς ἡμ]ᾶς ἐν [εἰδοῖτες] πρὸς eqs. Sed cum in lap. sit VΑΣΕΥΕ . . . ΔΕΠΠΟΣ supplementa omni probabilitate carent. 8 καὶ: Falkener leg. III. I. Must. om. 9 πίστιν supplevit Ditt., ἀρεσιν Boeckh, Wadd. 'Cum vos in nostram fidem veneritis'. ἡρονοιαν ποιεῖσθαι leg. Falk., πρόνοιαν ποιεῖσθαι Mustox. 10 [γενη]σ]όμενοι Boeckh, [γιν]όμενοι Henzen; [γεν]όμενοι, quod Wadd. et Ditt. posuerunt, nexu sententiarum refutari mihi videtur. 12 [τὰ κτήμα]τα vel [τὰ χρήμα]τα scribendum esse c. Ditt., Wadd. [τὰ πρῶγμα]τα, sed πρῶγματα ἔχειν aliam habet vim. 15 Falk. legit ται: Boeckh suppl. τὰ[ς] πίστει[ς]. cf. Pol. III 67, 7; IV 17, 9. 11. Ad rem cf. Pol. XXI 43, 1. 16 Falk. legit [ἀπεισ]άλ-]κανει. 17 idem legit ὅπως et paulo post ἔρωο . . .

IV.

Marmor a. d. 1797 inter Dymarum (Κάτω Ἀχαΐας) ruinas repertum a Hawkinsio et Cantabrigiam delatum edid. Dobree Classical Journal XXX p. 127 et ex Mülleri

schedis Boeckh C. I. G. I 1543, repetivit Ditt. Syll. 242. Denuo lapidem descripsit et edidit Hicks 202, sed iota mutum non curavit.

Ἐπὶ θεοκόλου Λέωνος, γραμματέως τοῦ συνεδρίου Στρατοκλέως.

Κρίντος Φάβιος Κοίντου Μάξιμος ἀνθύπατος Ῥωμαίων Λυμαίων τοῖς ἄρχουσι
 5 καὶ συνέδροις καὶ τῇ πόλει χαίρειν· τῶν περὶ || Κυλλάνιον συνέδρων ἐμφανισάντων
 μοι περὶ τῶν συντελεσθέντων παρ' ὑμῖν ἀδικημάτων, λέγω δὲ ὑπὲρ τῆς ἐμπρησείως
 καὶ φθορᾶς τῶν ἀρχείων καὶ τῶν δημοσίων γραμμάτων, ὧν ἐγὼ γόνει ἀρχηγὸς τῆς
 ὅλης συγχύσεως Σῶσος Ταυρομένεος ὁ | καὶ τοὺς νόμους γράφας ὑπεναντίους τῇ
 10 ἀποδοθείσῃ τοῖς || [Ῥ]ωμαίοις ὑπὸ Ῥωμαίων πολιτ[ε]ία, περὶ ὧν τὰ κατὰ μέρος διή[λ]-
 θομεν ἐν [Π]άτραις μετὰ τοῦ πα[ρ]ό[ν]το[ς] συμβουλίου· ἐπεὶ οὖν οἱ διαπρα[[ξά]μενοι
 ταῦτα ἐφαίνοντό μοι τῆς χειρίστης κατασ[τά]σεως | [κα]ὶ ταραχῆς κα[τα]βολῆν ποιού-
 μενο[ι] τοῖς Ἑλλησιν πᾶσιν, οὐ μόνον γὰρ | τῆς προ[δ]ις ἀλλήλου[ς] <α> συν-
 15 ἀλλα[γῆ]ς καὶ χρείας τῆς κατ' ἰ[δί]αν, ἀλλὰ καὶ [τ]ῆς ἀποδοδομένης κατὰ [κ]οινὸν
 τοῖς Ἑλλησιν ἐ[λευθερίας ἀλλότρια καὶ τῆ[ς] ἡμετέ[ρα]ς προαιρέσεως· ἐγὼ πα[ρ]-
 ρασχομένων τῶν κατηγορῶν ἀληθινὰς ἀποδείξεις Σῶσον μὲν τὸν γενοῦντα ἀρχηγὸν
 20 [τ]ῶν παραθέντων καὶ νο[μ]ογραφῆσαντα ἐπὶ καταλύσει τῆς ἀποδοθείσης πολιτεί[α]ς
 κρίνας ἔνοχον εἶναι θανάτῳ πα[ρ]εχώρασα, ὁμοίως δὲ καὶ || Φορ[μ]ίσκον Ἐχεσθέ-
 νεος τῶν δαμιοργῶν τὸν συμπράξαντα | [τοι]ς ἐμπρήσασι τὰ ἀρχεῖα καὶ τὰ δημοσία
 γράμματα, ἐπεὶ καὶ | [αὐτὸς] ὡμολόγησεν· Τιμόθεον δὲ Νικία τὸν μετὰ τοῦ Σώσου |
 25 [γεγονό]τα νομογράφον, ἐπεὶ ἔλασσον ἐφαίνετο ἡδίκηκώς, ἐ[[κέλευσα] προάγειν εἰς

Q. Fabius Q. f. Maximus, qui epistolam scripsit, fortasse fuit Aemilianus cos. a. 609/145; sed eodem iure cogitari potest de Q. Fabio Maximo Serviliano cos. a. 612/142 aut de Aemiliani filio Q. Fabio Maximo Allobrogico cos. 633/121 aut de Q. Fabio Maximo Eburno cos. a. 638/116, quem epistolae scriptorem esse Zumpt (comment. epigr. II p. 167) dixit. Sosus quidam cum factione sua adiuvante Phormisco demiurgo curiis et litteris publicis Dymarum incensis rempublicam a Mummio et decem legatis a. 605/146 et 609/145 constitutam, quam timocratiam fuisse Paus. VII 16, 6 docet, abrogare conatus erat et novas leges cum Timotheo Niciae f. scripserat. De qua re cum οἱ περὶ Κυλλάνιον σύεδροι proconsulem certiore fecissent, Q. Fabius de Soso et Phormisco supplicium sumpsit et Timotheum in Italiam in exilium misit.

5 Κυλλάνιον non Cyllenen terrae Eleae, sed hominis nomen esse intellexit Dittenberger. 13 κα[τά]πειραν] suppl. Dobr.; scripsi pro hoc verbo inusitatissimo ex usu Polybiano κα[τα]βολῆν]. Dobr. suppl. [ἢ κολαστέα ἐστ]ίν, quod Boeckh et Hicks receperunt, recte id refutavit Ditt.; [τοῖς Ἑλλησιν πᾶσιν] suppl. U. de Wilamowitz. 14 ὡς suppl. Dobr., ἄτε Boeckh, γὰρ U. de Wilam. Dobr. ci. scribendum esse τῆς πρὸς ἀλλήλους οὐσα] συναλλαγῆς, quod nequam probabile esse iam Boeckh monuit. χρε[ί]ας τῆς κατ' ἰδ[ί]αν] suppl. Dobr. recte, iniuria id Ditt. reiecit. 16 ἀλλότρια scribendum esse vidit U. de Wilam., ceteri ἀλλοτρία. Dobr. cum legeret ΕΙ . . . suppl. εἰ[σπα]ρασχομένων, Ditt. ἐ[γὼ πα]ρασχομένων; idem Hicks, qui in lapide ἐγ[ὼ] legebat. Fortasse, ut monuit U. de Wilam., scribendum est ἐ[πιπα]ρασχομένων, quamquam hoc verbum alibi non invenitur. ἐγὼ similiter exstat in epist. Aug. IX 9. 20 Dobr. secuti omnes edid. παρεχώρη]σα, sed ne hoc quidem graecum esset. 21 Φορ[μ]ίσκον suppl. Boeckh probabiliter.

Ῥώμην ὀρκίσας, ἐφ' [ὦ]ι τῆι νονημῆϊαι τοῦ ἐν [άτου μηνός] εἶστα[ι] ἐκεῖ καὶ ἐμ-
φανίσας τ[ῶ]ι ἐ[πι] τῶν ξένων στρατη[γ]ῶδι τὸ δόξ[αν], [μὴ π]ρότερον ἐπά[ν]εισ[ιν]
εἰ[ς] οἶκον, ἐά[ν] μ[ὴ] ἀ[πολυθῆ]ι . . .

26 τοῦ ἐν[εστῶτος] Dobr., Boeckh, Hicks. Ditt. emendavit τοῦ ἐν[άτου μηνός]. 27 in lap.
est: -AN . . . POTERON, Dobree suppl. ὄνω[ς] ἄν [μὴ π]ρότερον ἐπά[ν]εισ[ι] πρὸ[ς] οἶκον, ἐά[ν]
μ[ὴ]. Sed ὅπως ἄν c. indic. fut. vix ferri potest. U. de Wilam. vidit ἐστα[ι] et ἐπά[ν]εισ[ιν]
coniuncta fuisse et scripsit [τὸ δόξ]αν eqs. Ἀ[πολυθῆ]ι suppl. U. de Wilam., Hicks legit au
in lap.

V.

Lapis a Sherardo descriptus editusque a Chishullo Antiq. Asiat. 1738 et a Boeckhio
C. I. G. II 2737 repetitus est a Mommseno in Brunsi font. iuris ant. Rom.⁵ p. 167 eqs.

Λ.

[Μάρκος Ἀντώνιος Μάρκου υἱὸς αὐτοκράτωρ ὑπατος ἀποδεδει] γμένος τὸ β̄ καὶ
5 [τὸ γ̄] τῶν] τριῶν ἀνδρῶν τῆ[ς] | τῶν δημοσίων πραγμάτων διατάξεως || Πλαρα-
σέων καὶ Ἀφροδισιέων ἄρχουσιν | βουλῆ δῆμω χαίρειν· | εἰ ἔρωσθε, εὐ ἂν ἔχοι·
10 ὑγιαίνω δὲ καὶ || αὐτὸς μετὰ τοῦ στρατεύματος. Σόλων | Δημητρίου [ὕ]μέτερος |
15 πρεσβευτῆς ἐπιμελέστατα πεφρον[ε]τικῶς τῶν τῆς πόλεως ὑμῶν πραγμάτων οὐ-
20 μόνον | ἠρκέσθη ἐπὶ τοῖς | γερονόσιν οἰκονο[μ]ήμασιν, ἀλλὰ καὶ | ἡμᾶς παρεκάλεσεν
25 εἰς τὸ τοῦ γερονότος ὑμῶν ἐπικρίματος καὶ δόγμα[τος] καὶ ὀρκίον καὶ νόμον ἀντιπε-
30 φωνημένα ἐκ τῶν δημοσίων | δέλτων ἐξαποστει λαι ὑμῶν τὰ ἀντίγρα[φ]α. ἐφ' οἷς ἐπαινέ-
35 σας τὸν Σόλωνα μᾶλλον ἀπεδεξάμην ἐσχον τε ἐν τοῖς ὑπ' ἐμοῦ | γεινωσκομένοις, || ὦ
καὶ τὰ καθήκοντα | ἀπεμέρισα φιλάν[θρωπα], ἄξιον ἠγησάμενος τὸν ἄνδρα τῆς ἐξ

Aphrodisias Cariae oppidum libertatem accepit ex actis Caesaris a M. Antonio a. 710/14
simul cum iuris asyli confirmatione, quae a Tacito (ann. III 62) commemoratur. Edicti Caesaris
nihil superest nisi inscriptio γράμματα Κασσαρος. Argumentum vero illius decreti et decreti
triumvirum quo id confirmabatur (ἐπίκριμα id in v. 23 nominatur), in senatus consultum (B)
receptum est. Iusiurandum et lex (cf. A v. 25), quibus foedus sanciebatur, perierunt. M. An-
tonii epistula denique, quae integra superest, scripta est inter a. 715/30 — 719/35, quod inde in-
tellegitur, quod eos. des. II et III et triumvir rei publicae constituendae nominatur, cf. Momms-
sen Röm. Staatsr. I² p. 567.

Lapidis caput integrum non est. Pro Chishulli supplementis M. Ἀντώνιος αὐτοκρα-
τωρ eqs. scripsi Μάρκος Ἀντώνιος Μάρκου υἱὸς αὐτοκράτωρ, cum prae nomina ea aetate, qua
titulus conscriptus est, nondum per compendia scribi solerent et patris nomen plerumque adde
retur. 2 U. de Wilamowitzio suadente cum et in v. 1 et in v. 2 trium fere litterarum
spatium vacaret et in extr. v. 2 post τῆς (in lap. τηδ), quamquam Sherard illo loco hiatus
notavit, nihil excidisse videatur, scripsi καὶ [τὸ γ̄ | τῶν] τριῶν ἀνδρῶν τῆ[ς] | eqs. Certe τῶν
quam maxime requiritur, cf. B 4. 12 ἡμέτερος Sherard descripsit. 15 πεφροντηκῶς idem.

40 ἡμῶν τει|μῆς ἡμεῖν τε συν|νήδομαι ἐπὶ τῷ ἔχειν | τοιοῦτον πολεῖτην. | ἔστιν δὲ ἀν-
 45 τίγραφα | τῶν γεγυότων ὑ|μείν φιλανθρώπων | τὰ ὑπογεγραμμένα· | ἃ ὑμᾶς βούλομαι |
 50 ἐν τοῖς δημοσίοις | τοῖς πορ' ὑμεῖν || γράμμασιν ἐντάξει. |

Γράμματι Καίσαρος.

B.

. [κατὰ τὰ]
 [δι]καία ἐσθλά τε[πάντ]α ἐλευθέρους εἶναι, τῷ[τε] δικαίῳ καὶ ταῖς[κρίσεις] ταῖς ἰδίαις τὴν πό-
 [λι]ν τὴν Πλαρασιέων καὶ Ἀφροδισιέων χρῆσθαι μήτε ἐγγύην εἰς Ῥώμην αὐτοὺς κατὰ δόγμα τι
 [κ]αὶ κέλευσιν ὁμολογεῖν· ἢ τέ τινα ἔπαθλα τεῖμας φιλάνθρω[πα τρεῖς ἄνδρες]
 [ο]ί τῆς τῶν δημοσίων πραγμάτων διατάξεως τῷ ἰδίῳ ἐπικρίματι Πλ[αρασεῦσι καὶ Ἀφροδισιέ-]
 5 [οι] προσεμέρισαν προσμεριούσιν, συνεχώρησαν συνχωρήσουσιν, τὰ[ῦτα πάντα κύρια εἶναι]
 [γ]ενέσθαι· ὁμοίως τε ἀρέσκειν τῇ συγκλήτῳ τὸν δῆμον τὸν Πλα[ρασιέων καὶ Ἀφροδισιέ-]
 [ων τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀτέλειαν αὐτοὺς πάντων τῶν πραγ[μάτων] ἔχειν καρπίζεσθαι.
 [καθ'ἀπερ] καὶ τις πολιτεία τῷ καλλίστῳ δικαίῳ καλλίστῳ τε νόμῳ ἔστιν, [ἦτις παρὰ τοῦ]
 [δήμ]ου τοῦ Ῥωμαίων τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀτέλειαν ἔχει φίλη τε καὶ σύ[μμαχος γεγέ-]

ex aequo et bono omni liberos esse et iure iudicisque suis civitatem Plarasensium et Aphrodisiensium uti neque vadimonium Romam eos ad decretum quodvis et iussum promittere; quaeque praemia honores beneficia tres viri reipublicae constituendae suo decreto Plarasensibus et Aphrodisiensibus attribuerint, concesserunt concesserint, ea omnia rata esse fieri; item placere senatui populum Plarasensium et Aphrodisiensium libertate et immunitate ipsos omnium rerum uti frui, uti quae civitas optimo iure optimaque lege est, quae civitas a populo Romano libertatem et immunitatem habet amicaque et socia facta

51 epistula Caesaris et quae sequebantur perierunt. B Initium senatusconsulti perit. Supplendum fere est, ut etiam Mommsen scripsit *περὶ τούτου τοῦ πράγματος οὕτως ἐδοξεν· ἀρέσκειν τῇ συγκλήτῳ Πλαρασιέως καὶ Ἀφροδισιέως, ὡς ἔκρινε Γάιος Καῖσαρ αὐτοκράτωρ* (cf. Jos. Ant. Iud. XIV 10, 10) eqs. 1 Mommsen scripsit: [μετὰ ταῦτ]α, quod lacunae spatium excedit. [πάντ]α scripsit Boeckh. 2 Mommsen cum supplementa Clishulliana a Boeckhio fere servata *μήτε ἐγγύην εἰς Ῥώμην αὐτοὺς κατὰ τὸ δόγμα κ]αὶ κέλευσιν ὁμολογεῖν* defendi nequeant, ratus hoc loco caveri, ne civis Aphrodisiensis iussu magistratus Romani Romam evocaretur et eius rei vadimonium facere cogeret comparato loco Dionysii (XI 32) *τὴν ἐγγύην ὁμολογεῖτε εἰς τὴν αὐτοῖον ἡμέραν* (cf. etiam Jos. Ant. Iud. XVI 6, 2. 4), supplevit ea, quae scripsi. 3 Lacunam statuit Mommsen. 5 Supplevit Mommsen. Boeckh: *ταῦτα βέβαια | γ]ενέσθαι*. 7 Boeckh bene ci: [ο]ῦν[ω]ς, sed *αὐτοῖς* in lap. Mommsen lacunam statuit, *καρπίζεσθαι* suppl. U. de Wilam. 8 *καὶ τις*: Boeckh scripsit (*ἦτις*, sed pronomen relativum in fine addendum esse censeo secutus Mommsenem. Sed cum hic suppleverit *ἔστιν[χρωμένη, ἢ παρὰ τ. δ.]*, mihi videtur scribendum esse *ἔστιν, [ἦτις παρὰ τ. δ.]*. Nam *χρωμένη* movet summam dubitationem, quia ad verbum reddita videtur locutio latina: optimo iure optimaque lege est. 9 *συ[μμαχος οὐσα]*

- 10 [νηται ὅτε | τέμενος θεᾶς Ἀφροδίτης ἐν πόλει Πλαρασέων καὶ Ἀφροδισιέω[ν καθιέρωτο, τοῦτο]
[ἄσυλον ἔ]στω ταυτῶ <τῶ> δικαίω ταυτῆτε δεισιδαιμονία, ὡ δικαίω καὶ ἡ δεισ[ιδαιμονία Ἀρτέμ-]
[δος Ἐφε]σίως ἐστὶν ἐν Ἐφέσω· κύκλω τε ἐκείνου τοῦ ἱεροῦ εἴτε τέμενος εἴτ[ε ἄλλος ἐστὶν, οὐ-]
[τος δ'] τόπος ἄσυλος ἐστω· ὅπως τε ἡ πόλις καὶ οἱ πολεῖται οἱ Πλαρασέων [καὶ Ἀφροδισιέων]
[μεθ' ὧ]ν κωμῶν χωρίων ὀχυρωμάτων ὄρων προσόδων πρὸς τὴν φιλίαν τοῦ ὕδημου ἤλθον, ταῦτα
15 [ἔχως]ιν κρατῶσιν χρῶνται καρπίζονται τε πάντων πραγμάτων ἀτε[λείς ὄντες? μηδὲ τινα?]
[φόρον δ'] μὰ τινα αἰτίαν ἐκείνων διδόναι μηδὲ [σ]υνεισφέρειν ὀφείλωσιν, [ἀλλ' αὐτοὶ πᾶ-]
[οὶ τοῦτ]οις κατ' οὐσαν μετὰ ταῦτα ἐν ἑαυτοῖς κύρωσιν χρῶν[ται καρπίζονται κρατῶσιν· ἔδοξεν].

est; quodque templum deae Veneris in civitate Plarasensium et Aphrodisiensium consecratum est, id sacrum esto eodem iure eademque religione, quo iure quaque religione templum Veneris Ephesiae est Ephesi; et in ambitu eius sacrarii sive templum sive lucus est, is locus sacer esto; utique civitas et cives Plarasenses et Aphrodisienses, cum quibus vicis agris castellis montibus redivitibus in amicitiam populi Romani venerunt, ea habeant possideant utantur fruuntur omnium rerum immunes neve quod tributum ex quacumque causa illarum rerum dare inferre debeant, sed ipsi omnibus in rebus secundum futuram posthac de suis rebus potestatem utantur fruuntur habeant. Censuere.

ceteri. Sed cum hic per τε novum addatur enuntiatum, γένηται supplendum esse vidit U. de Wilamowitz. 10 [ὅ τε]τέμενος . . . [καθιέρωτο, τοῦτο] eqs. suppl. U. de Wilamowitz. Ceteri [τὸ δέ] τέμενος . . . Ἀφροδισιέω[ν ἄσυλον | ἐ]στω, quae verba lacunam non explent. 11 τῶ iure delevit Boeckh. [Ἀρτέμιδος Ἐφε]σίως suppl. U. de Wilam., Boeckh: [τὸ θε]ᾶς Ἐφε]σίως, Momms. [τὸ ἱερὸν θε]ᾶς Ἐφε]σίως. 12 Momms. scripsit ἱερὸν, quod post τέμενος vix ferri potest. U. de Wilam. proposuit ἄλλος. 14 ὄρων Chishull, Boeckh: Mommsen Röm. Staatsr. III p. 687, 4 vidit ὄρων scribendum esse. Picking apud Bruns. suppl. τοῦ ὕδημου τοῦ Ῥωμαίων προσῆλθον, ad sententiam quidem recte, sed iustum spatium exceditur hoc supplemento. 16 ἐκείνων cum φόρον iungi iubet Mommsen. ζυνεισφέρειν in lap., quod iniuria mutaverunt Boeckh et Mommsen in [ε]υνεισφέρειν. Illa aetate scribebatur συνεισφέρειν. 17 Suppl. Mommsen. — Versio latina est Mommseni.

VI.

Lapidis Mylasensis fragmenta duo edid. Lebas et Waddington Voy. arch. III 441, Froehner Inscript. grecques du Louvre p. 157 n. 72, Ditt. Syll. 271. Lapis adhuc servatur in museo Parisiensi.

Ἀυτοκράτωρ Καῖσαρ θεοῦ Ἰουλίου | υἱὸς ὑπατός τε τὸ τρίτον καθεσ|ταμένος

Epistula ab Augusto cos. III ad Mylasenses scripta est a. ⁷²³/₃₁, ut Wadd. coniecit, in insula Samo (cf. Suet. Aug. 17). Devastationes et incendia quae commemorantur pertinere ad

5 Μυλασέων ἄρχουσι βουλῆι δῆμωι χαίρειν· εἰ ἔρρωσθε, καὶ ἴλως ἂν ἔχοι καὶ αὐτὸς δὲ
 μετὰ τ[οῦ] | στρατεύματος ὑγίαινον· καὶ ἰπρό|τερον μὲν ἴδῃ περὶ τῆς κατ[ασχοῦ]σης
 10 ὑμᾶς τύχης προσεπέ[μψατέ] | μοι καὶ νῦν παραγενομένου[ν τῶν] || πρεσβευτῶν Οὐλι-
 ἀδ[ου]

. s τῶν πολεμίων παῖσαι καὶ κρατη[θεί]σης τῆς πόλεως πολλοὺς
 μὲν αἰχμαλώτο[υς] | ἀποβαλῖν πολίτας, οὐκ ὀλίγους μὲν φονευθ[έν] | τας, τινας δὲ καὶ
 15 συνκαταφλεγέ[ν]τας τῇ πόλει | τῆς τῶν πολεμίων ὀμότητος οὐδὲ τῶν | ναῶν οὐδὲ
 τῶν ἱερῶν τῶν ἀγιωτάτων ἀποσχομένης· ὑπέδειξαν δὲ μοι καὶ περὶ | τῆς χάρας τῆς
 20 λεληλατημένης καὶ τῶν | ἐπανλέων τῶν ἐμπερησμένων, ὥστε ἐμ || πᾶσιν ὑμᾶς ἠτυχη-
 κέναι· ἐφ' οἷς πᾶσιν συνε[[τ]δον παθόντας] ταῦτα πάσης τειμῆς καὶ χάρι[[τος ἀξίους
 ἀνδρας γενομέν]ους ὑμᾶς πε[ρὶ] τοῖς Ῥωμαίους

Labiens Parthorumque incursionem a. 714/40 factam (v. Leb. et Wadd. 242—43) idem probabile reddidit. Labienus enim cum Syriam et Asiam devastaret, inter alias etiam urbem Mylasensium, qui ab Hybrea commoti resistebant (cf. Strab. XIV p. 660), magnis calamitatibus adflixit.

Supplementa inde a. v. 20 sunt Dittenbergeri. Wadd. scripserat: συνέ[γνω] ἀνυχήμαι] ταῦτα πάσης τειμῆς καὶ χάρι[[τος καὶ εὐνοίας ὄντας ἀξί]ους ὑμᾶς πε[[πο]θέναι . . . , in quibus optimo iure offendit Ditt.

VII.

Edidit titulum Ephesium, qui nunc servatur in museo Britannico, C. Curtius Hermes IV p. 195, deinde accuratius eum descripsit Waddington *Fastes des prov. Asiatiques* p. 84 n. 52.

Μάρκος Ἐρέννιος Πίκης ἀνθ[ύ]πατος λέγει· |
 ἀφανοῦς γεγεννημένου τοῦ π[α]λαιοῦ χά- |
 ματος, ὅπερ δημοσίαι κατασ[κ]ευῆι τῶν |
 Ἐφεσίων μεταξύ τῆς ἀγορᾶς καὶ τοῦ λιμέ- |
 5 νος γεγυθέναι συνεφανεῖτο
 τῶν καιρῶν ἧ τοῦ πολέμου πε
 τελ

M. Perennium Picentem Curtius propter formam litterarum apicibus ornatarum intellegendum non esse censuit consulem suffectum a. 720/34. Sed iam Augusti aetate in Asia maxime litterae apicibus ornari solebant, ut etiam in epistula quae antecedit Augusti factum est. Item Waddington ex scriptura Πίκης colligit illum consulem suff. intellegendum esse. Curtius suppleverat Πικ[ην]. Titulus igitur ipse videtur post a. 720/34 scriptus esse.

1 λέγει addidit Wadd. cf. Jos. Ant. Jud. XIV 10, 16. 18. C. J. G. III 4957.

2 Curtius scripserat τοῦ ἡ[ν]λώ[μ]αιος, Wadd. quod dedi. Devastatio, de qua agitur, videtur pertinere ad bellum Mithridaticum, cf. Wadd. ad. Leb. III 136a. 3 suppl. Curtius.

4 idem suppl.; de portibus Ephesi cf. E. Curtius Gött. Gel. Anz. 1863 p. 1056. 5 *altrius* proposuit U. de Wilamowitz. 6 Curtius descripsit: ΤΓΑ — — — — — FIOI—//

VIII.

Titulum in regione veteris Thyatirae repertum edid. Michel Clerc *Bullet. de corresp. hellén.* X p. 399.

Πόπλιος Κορνήλιος Σ[κιπίων ἀνθύπατος Ῥωμαίων]
 Θυατειρηνοῖς ἄρχουσ[ι βουλῆι δῆμωι χαίρειν.]
 Δίκαιον εἶναι νομίζω ὑ|μᾶς ὥς]
 καὶ νόμιμόν ἐστιν τ|ᾶς γενομένας ὑπὲρ τῶν ἰε-]
 5 ρῶν χρημάτων κρίσει[ις]
 γης δικαστῶν κελευ|. καὶ οὐ-]
 δὲν πλέον τοῖς ἐπικαλ[ουμένοις ὑπε-]
 ρωνηθεῖσι τὸ παραβόλ[ιον ὀ-]
 [π]ό[σ]η τοῖς φηγοδικούσ[ι]
 10 ἐμὴν ἅπαντα
 [E]ἰσηγησαμένου Αὐλοῦ Ῥαυ(λ)ο[v]

P. Cornelius Scipio consul fuit a. 73⁸/₁₆, cf. Wadd. fast. des prov. asiat. p. 92 n. 56. Clercium rem, de qua agitur, non perspexisse vidit U. de Wilamowitz. Ita enim res se habet: Publicani quidam (cf. v. 7) provocaverant pignore interposito contra Thyatirenos, qui iudicia, quae intercesserant inter publicanos et Thyatirenos, non curaverant, ad proconsulem Asiae. Agebatur vero de rebus sacris, quae nimio pretio locata videntur esse (cf. v. 4—5, 7—8). Clerc videtur putavisse Thyatirenos se convertisse ad proconsulem, ut diiudicaret accusationes, quas alii ad ipsos de sententia iudicium tulissent, proconsulem vero eos admonuisse, ne a iudicium sententia recederent. Supplementa pleraque sunt Clercii.

1 Ῥωμαίων iniuria dubitavit Clerc addere; cf. I, III, IV. 3 ὥς add. U. de Wilamowitz. 8 suppl. U. de Wilamowitz, cf. Phryn. p. 238 Lob. 9 idem scripsit [ὄπ]ό[σ]η, in lap. /// ορη. 11 Clerc cogitat de A. Ravio Juliano, cf. C. J. G. III 3543. Neque vero scribere debuit Ῥαυο[του], sed Ῥαυ(λ)ο[v].

IX.

Titulum Astypalaeae repertum edid. Ross *Inscr. graec. ined.* III n. 312, accuratius eum descripsit Dubois *Bull. de corr. hell.* VII p. 62 eqs. C. J. G. II 2493 refert Boeckh fragmentum quoddam epistulae Augusti ex Osanni *Syll.* p. 394 n. XXX, quod videtur initium huius tituli esse. Sed falso videtur v. 1. descriptus esse, ubi apud Boeckhium legitur ὁ δᾶμος. Ceterum per errorem Boeckh dixit titulum pertinere ad a. 745/9.

[ἐπὶ δαμ]ουργοῦ δὲ Καιρογένεως Λευ ια.
 Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ θεοῦ υἱὸς Σεβαστὸς ἀρχιερεὺς

Titulus quem in capite mutilatum esse ex particula δὲ v. 1 elucet, continet quidem epistolam ab Augusto cos. des. XII, trib. pot. XVIII a. 74⁹/₅ ad Cnidios scriptam, sed publice

- ὑπατος τὸ δωδέκατον ἀποδεδειγμένος
καὶ δημοαρχικῆς ἐξουσίας τὸ ὀκτωκαιδέκατον
- 5 Κνιδίων ἄρχουσι βουλῆν δήμῳ χαίρειν. — οἱ πρός-
βεις ὑμῶν Διονύσιος β καὶ Διονύσιος β τοῦ Διону-
σίου ἐνέτυχον ἐν Ῥώμῃ μοι καὶ τὸ ψήφισμα ἀποδόντες
κατηγόρησαν Εὐβούλου μὲν τοῦ Ἀναξανδρίδα τεθνε-
ῶτος ἤδη, Τρυφέρας δὲ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ παρούσης
- 10 περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Εὐβούλου τοῦ Χρυσίππου· ἐγὼ
δὲ ἐξετάσαι προστάξας Γάλλῳ Ἀσινίῳ τῷ ἐμῷ φίλῳ
τῶν οἰκετῶν τοὺς ἐνφερομένους τῇ αἰτία διὰ βα-
σάνων, ἔργων Φιλεῖνον τὸν Χρυσίππου τρεῖς νύ-
κτας συνεχῶς ἐπεληλυθότα τῇ οἰκίᾳ τῇ Εὐβού-
λου καὶ Τρυφέρας μεθ' ὕβρεως καὶ τρόπῳ τινὶ πολι-
ορκίας, τῇ τρίτῃ δὲ συνεπηγμένον καὶ τὸν ἀδελ-
φὸν Εὐβουλον, τοὺς δὲ τῆς οἰκίας δεσπότας Εὐβου-
λον καὶ Τρυφέραν, ὥς οὔτε χρηματίζοντες πρὸς
τὸν Φιλεῖνον οὔτε ἀντιφραττόμενοι ταῖς προσ-
20 βολαῖς ἀσφαλείας ἐν τῇ ἐαντῶν οἰκίᾳ τυχεῖν ἠδύναν-
το, προστεταχότας ἐνὶ τῶν οἰκετῶν οὐκ ἀποκτεῖ-
ναι, ὡς ἔ|σως ἂν τις ὑπ' ὀργῆς οὐ[κ] ἀδίκου προήχθη, ἀλ-

positus erat Astypalaeae. Neque enim casu quodam eo lapis delatus esse potest, cum in eodem lapide incisae sint duae Hadriani ad Astypalacenses epistulae (cf. Bull. de corr. hell. VII p. 405—408). Attamen Rossii sententia, qui aliquo modo rem, de qua agebatur, haud alienam esse a foro Astypalaeensium putavit, probari non potest. Nam Astypalaeensium nulla fit commemoratio. Res ita mihi videtur se habuisse: Eubulus et Tryphera, cum ipsis auctoribus servus quidam Eubulum Philini fratrem invitus interfecisset (cf. v. 12—25), iudicium Cnidiorum, qui valde irati erant, effugerunt et Romam se contulerunt. Eubulus vero Trypherae maritus aut Romae aut priusquam eo veniret, mortuus est. Post cuius obitum Cnidiorum legati Romam venerunt ad accusandam Trypheram apud Augustum. Qui tamen Asinio Gallo amico — non proconsuli!, administrabat enim ille tum Asiam — mandavit quaestionem de servis Trypherae instituendam et cum cognovisset Trypheram omni culpa carere, suavit Cnidiis (ἀλλὰ νῦν ὀρθῶς ἂν μοι δοκεῖτε ποιῆσαι cf. v. 37), ut ipsius sententiae accommodarent suam. Iniuria igitur Mommsen (Röm. Gesch. V p. 324 eqs.) contendisse videtur ex hoc titulo intellegi provocationem, quam in provinciis imperatoriis valuisse dicit, etiam valuisse in provinciis senatoriis. Nam minime Eubulus et Tryphera provocaverant ad Augustum, minime ille rem diiudicavit. Neque magis probari potest sententia Duboisii, qui putat Eubulum et Trypheram recusavisse, ne servos ad quaestionem instituendam liberarent, iudices vero nescio qua de causa rem non diiudicavisse, sed ad Augustum detulisse. Nam prior illa res omnino non tangitur, altera dubia est, quia verba epistulae ultima τὰ ἐν τοῖς δημο[σοίσις] ὑμῶν ὁμολογεῖν γράμματα non obstant, ne Eubulum et Trypheram absentes damnatos esse putemus. Lapis vero nescio an Astypalaeae Tryphera auctore positus sit, sive ipsa maritusque, priusquam Romam se conferrent, ibi diutius habitaverant, sive Tryphera postea domicilium suum constituit in illa insula.

22 falso Dubois προηχθῆν.

- λά ἀνειρξαι ἀνασκεδάσαντα τὰ κόπρια αὐτῶν, τὸν
 δὲ οἰκέτην σὺν τοῖς καταγεομένοις εἴτε ἐκόντα
 25 εἴτε ἄκοντα, αὐτὸς μὲν γὰρ ἐνέμεινε ἀρνούμενο[ς],
 ἀφείναι τὴν γάστραν [καὶ] Εὐβουλον ὑποπεσεῖν, δικαιο-
 [τ]ερον ἂν σωθέντα [τοῦ ἀ]δελφοῦ· πέπονφα δὲ ὑμῖν καὶ α[ὐ-]
 [τ]ὰς τὰς ἀνακρίσεις· ἐθανύμαζον δ' ἂν, πῶς εἰς τόσον
 εἰδεισαν τὴν παρ' ὑμῖν ἐξετασίαν τῶν δούλων οἱ φ[εῦ-]
 30 γουτες τὴν δίκην, εἰ μὴ μοι σφόδρα ἀντοῖς ἐδόξε[ατε]
 χαλεποὶ γερονένοι καὶ πρὸς τὰ ἐναντία μισοπόνη[ροι],
 μὴ κατὰ τῶν ἀξίων πᾶν ὀτιοῦν παθεῖν ἐπ' ἄλλο[τρίαν]
 οἰκίαν νύκτωρ μεθ' ὑβρεως καὶ βίας τρις ἐπεληλ[υθό-]
 των καὶ τὴν κοινὴν ἀπάντων ὑμῶν ἀσφάλει[αν ἀναι-]
 35 ρούντων ἀγανακτοῦντες, ἀλλὰ κατὰ τῶν καὶ [ὅτε ἡ-]
 μύνοντο ἡτυχηκότων, ἡδικηκότων δὲ οὐδέ[ν·]
 ἀλλὰ νῦν ὀρθῶς ἂν μοι δοκεῖτε ποιῆσαι τῆι ἐμῆι π[ερί] του-
 των γνώμῃ προνοήσαντες καὶ τὰ ἐν τοῖς δημ[οσίοις]
 ὑμῶν ὁμολογεῖν γράμματα. ἔρωσθε.

B. Senatus consulta.

X.

Edid. titulum Lebas Voy. arch. II 852; cf. Willems Le sénat de la republ. Rom. I p. 248 eqs., p. 312 n. 17, 326 n. 78. Supplementa pleraque sunt mea.

a.

Σπόριος Ποστόμιος Λευκίου υἱὸς στρατηγός Δελφῶν τῆι βουλῆι καὶ τῶι δήμῳ χαί-
 [ρειν· οἱ παρ' ὑμῶν πρεσβευ]ταὶ Βούλων, Θρασυκλῆς, Ὀρέστας περὶ τῆς ἀ[σουλίας τῆς]
 [πόλεως τῶν Δελφῶν καὶ τῆς χώρας διελέγησαν] | καὶ περὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεισφο-
 ρ[ίας] | Γινώσχετε οὖν δεδογμένον τῆι
 5 συγκλή[τῳ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ] || τὴν πόλιν τῶν Δελφῶν

V. 1 – 7 continetur epistula Spurii Postumii ad Delphos missa, inde a v. 8 sequitur senatusconsultum. Spurius Postumius praetor urbanus fuit a. ⁵⁶⁵/₁₈₉ (cf. Liv. XXXVII 47), cos. a. ⁵⁶⁸/₁₈₆. Titulus igitur aut a. ⁵⁶⁵/₁₈₉ aut a. ⁵⁶⁸/₁₈₆ scriptus est, propter longitudinem versuum scripsi in v. 1 et 8 *στρατηγός*, non *στρατηγὸς ἕπατος*, quamquam hoc incertum est. Certe hoc titulo Delphis post bellum contra Antiochum gestum libertas et immunitas, quae prius eis a T. Quinctio Flamini datae et senatus consulto confirmatae erant, denuo confirmantur (cf. v. 11).

4 suppl. U. de Wilamowitz.

καὶ τὴν χώραν καὶ [λιμένας? καὶ προσόδους ἔχειν Δελφούς ἐλευθέρους ὄν]τας καὶ πολιτεύοντας αὐτοὺς καθ' αὐτ[οὺς] καὶ τοῦ ἱεροῦ ἐπιμελοῦ] μένο(υ)ς, καθὼς πάτριον αὐτοῖς ἐξ ἀρχῆ[ς]

b.

Πρὸ ἡμερῶν τεσσάρων νωνῶν Μαί[ων Σπόριος Ποστόμιος Λευκίου υἱὸς στρατηγὸς] συνε-
βουλευσατο τῆι συγκλήτῳ· γραφ[ομένῳ παρήσαν]
10 Γάιος Ἀτίnius Γάιου, Τιβέριος[ς Κλαύδιος]
ἔδοξεν καθὼς πρότερον οὕτως καὶ]
νῦν· ἔδοξεν.

c.

[Δ]εύκιος Φούριος Δ[ευκίου] . . .

[Δε]λφῶν ἐ . . .

A. d. IV non. Mai. Sp. Postumius L. f. praetor consuluit senatum
Scribundo adfuerunt C. Atinius C. f., Tiberius Claudius
. censuere uti antea ita etiam
nunc. Censuere.

5 idem suppl., in lap. est καὶ τὴν χώραν καὶ δ . . . ; καὶ προσόδους ipse addidi. 6 idem
suppl. et μίνο(υ)ς v. 7 scribendum esse vidit. 8 deest loci significatio, fortasse fuit ἐν
κομετίῳ i. e. in curia (cf. Mommsen Ephem. epigr. I 284 et senatuscons. de nundinis saltus
Beguensis C. I. L. VIII p. 46 n. 270: „in comitio in curia“). Ceterum commemoratione digna
collocatio verborum: praecedit enim contra consuetudinem dies et nomini eius, qui senatum con-
suluit, et verbis συνεβουλεύσατο τῆι συγκλήτῳ. v. 13 et 14 fortasse inserendi sunt in
v. 9 vel 10, ita ut L. Furius L. f. primus vel tertius testis habendus sit.

XI.

Tabulam marmoream in Boeotia ad vicum Kakosi, ubi antiquae Thisbae sitae erant, repertam nunc in museo publico, quod vocatur centrale, Athenis servatam descripsit et edid. P. Foucart Archives des missions scientifiques et littéraires 1872 p. 322 eqs., deinde Th. Mommsen Ephem. epigr. I p. 278 eqs. Denuo recognovit lapidem Otto Lueders (v. Momms. Eph. ep. II p. 102 eqs.) et Joh. Schmidt Mitteil. des archaeol. Instit. z. Athen IV p. 235 eqs., idem tertius edid. titulum Zeitschr. d. Savignystift. für Rechtsgesch. Romanist. Abth. II p. 116 eqs. 1881. Repetiverunt titulum Hicks n. 195, Ditt. Syll. 226, Mommsen ap. Bruns font. iur. ant. Rom.⁵ p. 152 eqs.

Κόντος Μαίνιος Τίτου υἱὸς στρατηγὸς τῆι συγκλήτῳ συνεβουλεύσατο ἐν κομετίῳ
Q. Maenius T. f. praetor senatum consuluit in comitio a. d. VII. id. Oct.

Titulus continet duo senatus consulta, quorum prius continetur v. 1—13, alterum

πρὸ ἡμερ[ῶ]ν ἐπτά εἰδνῶν Ὀκτωμβρίων.

- 5 Γραφομένωι παρήσαν Μάνιος Ἀκίλιος Μανίου υἱὸς Ὀλτε[ι]νί[α], Τίτος Νομίσιος Τίτου υἱός. Περὶ ὧν Θισ[β]εῖς λόγους ἐποιήσαντο περὶ τῶν καθ' αὐ[τ]οὺς πραγμάτων, οἵτινες ἐν τῇ φιλίαι τῇ | ἡμετέροι ἐνέμειναν, ὅπως αὐτοῖς δοθῶσιν, | [ο]ἷς τὰ καθ' αὐτοὺς πράγμα-
10 τα ἐξηγήσονται, περὶ τούτου τοῦ πράγματος οὕτως ἔδοξεν· ὅπως Κόιντος | Μαίνιος στρατηγὸς τῶν ἐκ τῆς συνκλήτου | [π]έντε ἀποτάξει, οἱ ἂν αὐτῶι ἐκ τῶν δημοσίων πρα[γμ]άτων καὶ τῆς ἰδίας πίστεως φαίνονται· ἔδοξε. |

Προτέραι εἰδνῶν Ὀκτωμβρίων.

- 15 Γραφομένωι παρήσαν Πόπλιος Μούκιος Κοίντου υἱός, Μάαρκος Κλαύδιος Μαάρκου υἱός, Μάνιος Σέργιος Μανίου υἱός. |

I. Ὡσαύτως περὶ ὧν οἱ αὐτοὶ λόγους ἐποιήσαντο περὶ χώρας | [κ]αὶ περὶ λιμέ-

Scribundo adfuerunt M.' Acilius M.' f. Vol., T. Numisius T. f.

Quod Thisbaei verba fecerunt de rebus ad se pertinentibus, qui in amicitia nostra permanserunt, ut sibi darentur, quibus res ad se pertinentes exponerent, de ea re ita censuerunt: ut Q. Maenius praetor senatorii ordinis quinque delegaret, qui sibi e republica fideque sua viderentur. Censuere.

Pr. id. Oct.

Scribundo adfuerunt P. Mucius Q. f., M. Claudius M. f., M.' Sergius M.' f.

I. Item, quod iidem verba fecerunt de agro et portubus portoriisque et de saltibus,

v. 14—60, a. ⁵⁸⁴/₁₇₆, quo anno Q. Maenius, qui senatum consuluit, praetor urbanus fuit (cf. Liv. XLIII 4, 11; 6, 10) et A. Hostilius (cf. v. 42) consul. „Anno ⁵⁸³/₁₇₁ legati Romani in Boeotiam missi, cum se negassent cum communi concilio Boeotorum acturos esse et singulas civitates adiiissent, cum Thebanis reliquae omnes Romanorum partibus se applicuerunt praeter Haliartios, Coronenses, Thisbenses, qui in fide Persei regis manebant. Namque apud Polybium XXVII 5, 3 pro *Θήβας*, quod ferri non posse iam Casaubonus viderat, ex hoc senatus consulto *Θισβας* reposuit Mommsen, monens iam Livium (XLII 46, 7) eam corruptelam in suo Polybii exemplari invenisse. Deinde cum bellum exarsisset, C. Lucretius praetor Haliarto vi capta et diruta ad Thisbas adduxit exercitum; quibus sine certamine receptis urbem tradidit exulibus et qui Romanorum partis erant, adversae factionis hominum fautorumque regis ac Macedonum familias sub corona vendidit. Sane haec quoque Liv. XLII 63, 12 de Thebis narrat, sed cum Thebanos ab initio belli Romanorum societatem amplexos esse constat, hic quoque illum Polybii libro mendoso deceptum suo iure statuit Mommsen“. Ditt. His igitur rebus factis Thisbaei a. ⁵⁸⁴/₁₇₆ legatos Romam miserunt, qui de Thisbarum rebus cum senatu agerent. A. d. VII. id. Oct. a senatu impetraverunt, ut quinque viri sibi darentur, quibus res suas exponerent. Pr. id. Oct. senatus ipse de iis rebus, de quibus cum quinque illis egerant, decrevit. Ceterum in hoc altero senatus consulto nomen eius, qui senatum consuluit et loci significatio ommissa sunt, quia verisimile est eundem magistratum eodem loco senatum consuluisse. Huius alterius senatus consulti discerni possunt septem capita, quorum primum secundum quartum quintum in complures partes divisa sunt.

4 Tribus nomini Acilii addita videtur, quia illo tempore duo M.' Acilii M.' f. in senatu fuerunt. Novimus M.' Acilium M.' f. Glabronem cos. a. ⁶⁰⁰/₁₅₄. Etiam Acilii Balbones uterantur M.' praenomine. 17 Verba *ὡσαύτως* — *αὐτοὶ* putat Mommsen ea de causa posita esse, quia Maenius de rebus Thisbaeorum secundo die senatum ita consulisset, ut pergere se

- νων καὶ προσόδων καὶ περὶ ὀρέων· ἃ αὐτῶν ἐρε[[γ]όνυεισαν, ταῦτα ἡμῶν μὲν
 20 ἔνεκεν ἔχειν ἐξεῖναι ἔδο||ξεν.
 περὶ ἀρχῶν καὶ περὶ ἱερῶν καὶ προσόδων, ὅπως αὐτοὶ | [κ]υριεύωσι, περὶ τούτου
 τοῦ πράγματος οὕτως ἔδοξεν· | οἵτινες εἰς τὴν φιλίαν τὴν ἡμετέραν (παρεγέ-
 νουτο) πρὸ τοῦ ἧ Γάιος Λοκρέ|τιος τὸ στρατόπεδον πρὸς τὴν πόλιν Θίσβας
 προσήγα|γεν, ὅπως οὗτοι ἔτη δέκα τ[ὰ] ἔγγιστα κυριεύωσιν. ἔδοξε. ||
 25 περὶ χώρας οἰκιῶν καὶ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς· οὐ ποτέ | τι αὐτῶν γέγονεν,
 ὅπως [τὰ] ἑαυτῶν αὐτοῖς ἔχειν ἐξῆμ | ἔδοξεν.
- II. Ὡσαύτως περὶ ὧν οἱ αὐτοὶ λόγους ἐποίησαντο, ὅπω[s] | οἱ αὐτόμολοι οἱ ἰδιοὶ
 ἐκεῖ φρυγᾶδες ὄντες τὴν ἄκραν αὐτοῖς ὅπως | τειχίσαι ἐξῆμ καὶ ἐκεῖ κατοικῶσιν
 30 οἴτοι, καθότι ἐνεφάνισαν, οὕ|τως ἔδοξεν· ὅπως ἐκεῖ κατοικῶσιν καὶ τοῦτο
 τειχίσωσιν· ἔδο||ξεν.
 τὴν πόλιν τειχίσαι οὐκ ἔδοξεν.
- III. Ὡσαύτως περὶ ὧν οἱ αὐτοὶ | λόγους ἐποίησαντο, χρυσίον, ὃ συνήνεγκαν εἰς
 στέφανον, ὅπως εἰς τὸ Καπετώλιον στέφανον κατασκευάσωσιν· τούτοις, καθ[ότι]

quae eorum fuerant, ea per nos quidem iis habere licere censuerunt.

de magistratibus et de delubris reditibusque eorum, ut ea ipsi obtinerent, de
 ea re ita censuerunt: qui in amicitiam nostram (venerunt), antequam C. Lu-
 cretius castra ad oppidum Thisbas admovit, ut ii decem annis proximis obti-
 nerent. Censuere.

de agro et aedibus et bonis suis: cuiuscunque quid eorum fuit, ut sua sibi
 habere iis liceret censuerunt.

- II. Item quod iidem verba fecerunt, ut qui transfugae ipsorum ibi exules essent,
 castellum iis ut communire liceret et ibi ii habitarent, uti significaverunt, ita
 censuerunt, ut ibi habitarent et id communirent. Censuere.
 oppidum communiri non censuerunt.
- III. Item quod iidem verba fecerunt, aurum, quod contulerant in coronam, ut in
 Capitolio coronam ponerent, iis, uti significaverunt, ut ipsis redderetur, ut eam

diceret in actione proximo senatu coepta. Sed vix ita hoc explicari potest. Nam ut ex prae-
 scriptis non plenis et ex v. 31 alterius senatus consulti apparet, utrumque senatus consultum
 excerptum est contractumque ex actis senatus. 18 λιμένων: Mommsen attulit Strab. IX p. 411
 Cas. ἐπίνειον ἔχει πειρωδεις περιστερῶν μεστόν; Steph. Byz. s. v. καὶ ὁ λιμὴν δὲ τῶν Θισβέων, ὡς
 φησιν Ἐπαφρόδιτος, καὶ τὸ ἐπίνειον περιστερῶν πλήρες, quorum utrumque locum ad Apollodori
 S. C. fere aequalis commentarios in navium catalogum redire constat. Ceterum προσόδων hic arte
 coniungendum cum λιμένων, in v. 20 cum ἱερῶν. Illa ὄρη sunt Heliconis montis saltus.
 28 Significantur transfugae Thisbaeorum, qui Romae exulaverant, sed iam domum reverterant,
 non tota factio Romana. 31 Petiverant igitur eidem, ut urbem sibi communire liceret.

- 35 ἐνεφάνισαν, ὅπως αὐτοῖς ἀποδοθῆ, ὅ[πως] τοῦτον τὸν στέφανον εἰς || [τὸ] Κα-
πετώλιον κατασκευάσωσιν, οὕτως ἀποδοῦναι ἔδοξεν.
- IV. Ῥωσάν[τ]ως περὶ ὧν οἱ αὐτοὶ λόγους ἐποίησαντο ἀνθρώπους, οἵτινες ὑπενα[ν-|
τι]α τοῖς δημοσίοις πράγμασι τοῖς ἡμετέροις καὶ τοῖς ἐαντῶν εἰσιν, || ὅ[π]ως
οὔτοι κατέχονται· περὶ τοῦτου τοῦ πράγματος, καθὼς ἂν Κοίν[τω]ι Μαινίωι
40 στρατηγῶι ἐκ τῶν δημοσίων πραγμάτων καὶ τῆς ἰδίας πί[σ]τεως δοκῆ, οὕτως
ποιεῖν ἔδοξεν.
οἵτινες εἰς ἄλλας πόλεις ἀπήλθοσαν καὶ οὐχὶ πρὸς τὸν παρ' ἡμῶν στρατηγὸν
παρεγένοντο, ὅπως | μὴ εἰς τάξιν καταπορεύονται· περὶ τοῦτου τοῦ πράγματος
πρὸς Ἀῦλον | Ὀστίλιον ὑπατον γράμματα ἀποστείλαι ἔδοξεν, ὅπως περὶ τοῦτου
τῆ δι[αν]οίαι προσέχη, καθὼς ἂν αὐτῶι ἐκ τῶν δημοσίων πραγμάτων καὶ ||
45 [τ]ῆς ἰδίας πίστεως φαίνεται· ἔδοξεν. |
- V. Ῥωσάντως περὶ ὧν οἱ αὐτοὶ λόγους ἐποίησαντο περ[ι] | τῶν δικῶν Ξενοπίθιδος
καὶ Μνάσιδος, ὅπως ἐκ Χαλκίδος ἀφεθῶσι | καὶ Δαμοκρίτα Διονυσίου ἐχ Θη-
coronam in Capitolio ponerent, ita reddi censuerunt.
- IV. Item quod iidem verba fecerunt homines, qui adversus rempublicam nostram
ipsorumque essent, ut ii detinerentur, de ea re, uti Q. Maenio praetori e re-
publica fideque sua videretur, ita fieri censuerunt;
qui in alia oppida abierunt neque ad praetorem a nobis missum adfuerunt,
ut ne in ordinem regrederentur, de ea re ad A. Hostilium consulem litteras
dari censuerunt, ut de ea re animadverteret, uti ipsi e re publica fideque sua
videretur. Censuere.
- V. Item quod iidem verba fecerunt de causis Xenopithidis et Mnasidis, ut Chal-
cide dimitterentur, et Damocrita Dionysii filia Thebis itidem, de iis civitatibus

35 Ante bellum aurum, qui cum Romanis faciebant, contulerant, sed priusquam corona dedicar-
tur, compulsi erant. Bello finito Romani aurum, quod publicum populi Romani factum erat
Thisbis captis, ea condicione reddunt, ut corona nunc Iovi Capitolino dedicetur.

46 Res harum mulierum obscura. Schmidt putavit eas lites cum intenderent civitati Thisbaeo-
rum, pecunia corrupisse C. Lucretium praetorem eunque Chalcidenses Thebanosque iussisse illas
benigne recipere. Quare senatum precibus Thisbacorum morem gerere, cum mulieres Thebis et
Chalcide expelli neque vero Thisbas redire iuberet. Sed recte monet Ditt. ἀφεῖναι esse 'abire
sinere', non 'abire iubere'. Ante omnia scernenda sunt ea accusatio C. Lucretii (v. 50 eqs.)
et illae causae mulierum. Causae illae vero non sunt inter illas mulieres et Thisbaeos, sed
mulieres videntur a Romanis accusatae et Chalcide Thebisque retentae esse. Thisbaei autem a
senatu impetrant, ut illae mulieres ex illis oppidis dimittantur, sed Thisbas redire vetentur,
nescio utrum invitis Thisbaeis ipsis necne. C. Lucretius incertum an accusatione illarum mu-
lierum impedire voluerit, ne ipsius animus veualis cognosceretur. Ceterum ἰδρίαις illas non
credendum est fuisse urceos aquarios, quibus mulieres argentum oculnissent, ut Schmidt explicat
(Mittheil. IV p. 246), sed continebant, ut σιάμοι templi Apollinis Deliaci (cf. Bull. de corr.
hellén. VI p. 6), ut aula Planti, urna Horatii (sat. II 6, 10) argentum ex usu Graecorum, cf.
Schol. ad Aristoph. aves 602: ἐν ἰδρίαις γὰρ ἔκειντο οἱ Φησαυροί.

- βῶν αὐτά, περὶ τούτων τῶν πόλεων ἀφείναι ἔδοξεν καὶ ὅπως εἰς Θίσβας μὴ
κατέλθωσιν. ἔδοξεν. |
- 50 [ῶ]σαύτως περὶ οὗ ταύτας τὰς γυναῖκας ὑδρίας σὺν ἀργυρίῳ | εἰς τὸν στρα-
τηγὸν ἐνεγκεῖν εἶπασαν, περὶ τούτου τοῦ πράγματος ὕστερον ἐναντι Γαίου
Λοκρετίου βουλευσασθαι ἔδοξεν. |
- VI. ῶσαύτως περὶ ἃν οἱ αὐτοὶ Θισβεῖς ἐνεφάνισαν περὶ σίτου καὶ ἐλ[αί]ου ἐαν-
55 τοῖς κοινωνίαν πρὸς Γναῖον Πανδοσίνον γεγονέναι, περὶ τοῦ[του] τοῦ
πράγματος, [ἐ]άν κριτὰς λαβεῖν βούλωνται, τούτοις κριτὰς δο[ῦ]ναι ἔδοξεν.
- VII. ῶσαύτως περὶ ἃν οἱ αὐτοὶ λόγους ἐποίησαντο περὶ τοῦ | γράμματα δοῦναι
Θισβεῦσιν εἰς Αἰτωλίαν καὶ Φωκίδα· περὶ τούτου | τοῦ πράγματος Θισβεῦσι καὶ
60 Κορωνεῦσιν εἰς Αἰτωλίαν καὶ Φωκίδα καὶ ἐάν που εἰς ἄλλας πόλεις βού-
λωνται, γράμματα φιλάν[θρωπα] δοῦναι ἔδοξεν.

dimittendas esse censuerunt et ut Thisbas ne redirent. Censuere.

item quod eas mulieres urnas cum pecunia ad praetorem tulisse dixerunt, de
ea re posthac coram C. Lucretio deliberandum esse censuerunt.

- VI. Item quod iidem Thisbaei significaverunt de frumento et oleo sibi societatem
cum Gnaeo Pandosino fuisse, de ea re si indices accipere vellent, iis iudices
dandos esse censuerunt.

- VII. Item quod iidem verba fecerunt de litteris dandis Thisbaeis in Aetoliam et
Phocidem, de ea re Thisbaeis et Coronaeis in Aetoliam et Phocidem et si quo
ad alias civitates vellent, litteras benignas dandas esse censuerunt.

48 αὐτά pro τὰ αὐτὰ scriptum esse mihi persuasit Schmidt, sed mendose est scriptum. Simi-
liter in v. 36 ὑπεναντία pro τὰ ὑπεναντία. R. Hercher apud Mommsenum scripsit (κατὰ τ)αὐτά,
quod Ditt. recepit. Idem Ditt. corrigendum esse censet: περὶ τούτων (αὐτὰς ἐκ τούτων) τῶν
πόλεων ἀφείναι ἔδοξεν. Sed si corrigendum esset, corrigerem περὶ (τοῦτου τοῦ πράγματος αὐτὰς
ἐκ) τούτων τῶν πόλεων ἀφ. ἔδ. 51 spatium postulat [εἰ]ς, haud alienum a sermonis con-
suetudine. Mommsen ap. Brunsium scripsit [περὶ]ς. 54 Πανδοσίνοσ i. e. ex Pandosia Brut-
tiorum, non Epiri, ut Mommsen statuit. Gnaeus Pandosinus negotiator Italicus societatem cum
Thisbaeis fecerat et videntur ei fundi quidam publici arandi a Thisbaeis traditi esse ea condi-
cione, ut certa pars frumenti et olei Thisbaeorum civitatis esset, cf. Ulpian Dig. 17, 2; 52, 2,
Cat. de agricult. 136, 137, Poll. VII 151. 55 [ἐ]άν: in lap. xav. 58 Adfuit igitur
etiam legatio Coronaeorum illo anno Romae, sed certe alia atque quam Liv. (XLIII 4) anno
priori Romae fuisse docet. Iniuria Joh. Schmidt (Hermes XVI p. 155) Livium erroris convin-
cere studet. — Versio latina Mommseni est.

XII.

Titulum edid. B. Laticheff Bull. de corr. hell. VI p. 356—87. Repertus est in
marmore incisus in Thessalia haud procul a vico, qui hodie nominatur Limogardi, inter

ruinas oppidi Narthacii, de cuius situ Latich. p. 356—63 disputat. Cf. etiam Willems Le sénat de la rép. Rom. Append. du tome I p. 708—714.

A.

[Στρατα]γέοντος τῶν Θεσσαλῶν Λέοντο[ς]
 [τοῦ . . .]ησίππου Λαρισαίου, ἐν δὲ Ναρθακί[αι]
 [ἀρχόντ]ων Κρίτωνος τοῦ Ἀμεινία, Πολυκλέο[ς]
 [τοῦ Κυ]δίππου, Γλανκέτα τοῦ Ἀγελάου ἀν[ε-]
 5 [γράφη] δόγμα τὸ γενόμενον ὑπὸ συγκ[λή-]
 [του ἐπὶ σ]τρατηγοῦ τῶν Θεσσαλῶν Θεσσα-
 [λοῦ τοῦ] Θρασυμήδεος Φεραίου.

[Γάιος Ὀσ]τίλιος Αὔλου υἱὸς Μανκίνος στρα-
 [τηγὸς τ]ῆμ συγκλήτῳ συνεβουλευσατο προ-
 10 [τέραι νω]νῶν Κοιντιλίων ἐγ κομετίῳ· γραφο-
 [μένωι πα]ρῆσαν Κόιντος (Σ)τατιλιηνὸς Κοίντο[ν]
 [υἱὸς Κορ]νηλία, Γναῖος Λοτάτιος Γναίου υἱ-
 [ὸς Α.]ην[ση], Αὔλος Σεμπρώνιος Αὔλου υἱὸς Φα-
 [λέρνα.] Περὶ ὧν Θεσσαλοὶ Μελιταιεῖς Ἀρμό-
 15 [ξενος Λυ]σάνδρου, Λαμπρόμαχος Πολίτα
 [πρεσβευ]ταὶ λόγους ἐποίησαντο ἄνδρες κα-
 [λοὶ κάγα]θοὶ καὶ φίλοι παρὰ δήμου καλοῦ
 [κάγαθο]ῦ καὶ φίλου συμμάχου, χάριτα
 [φιλίαν σ]υμμαχίαν τε ἀνευώσαντο, πε-
 20 [ρὶ χάρας] δημοσίας καὶ περὶ χωρίου ἐρήμου
 [εἶπασαν], μεθ' ἧς χάρας εἰς τὴν φιλίαν τοῦ
 [δήμου τ]οῦ Ῥωμαίων παρεγένοντο, ἢ γὰρ
 [ραν Ναρθα]κίαις μετὰ ταῦτα ἐαυτῶν ἀδίκως
 [ἐποίησαντ]ο, περὶ τούτου τοῦ πράγματος ὅπως
 25 [τὴν διάνοι]αν πρό(σ)σχωσιν, ὅπως τοῦτο τὸ πρά-

C. Hostilius A. f. Mancinus praetor senatum consuluit pr. Non. Quint. in comitio. Scribundo adfuerunt Q. Statilienus (Q. f. Corn., Cn. Lutatius Cn. f. A. . ., A. Sempronius A. f. Fal. Quod Thessali Melitaeenses Harmoxenus Lysandri f., Lampromachus Politae f. legati verba fecerunt viri boni et amici populi boni et amici socii, gratiam amicitiam societatemque renoverunt, de agro publico et de loco deserto dixerunt, quo cum agro in amicitiam populi Romani venerant, quem agrum Narthacienses postea suum iniuria fecerant, de ea re uti animum ad-

Leon et Thessalus cum non sint inter strategos Thessalorum usque ad a. ⁵⁷⁵/₁₇₉, quorum nomina apud Eusebium tradita sunt, cumque Livius inter praetores a. ⁵⁷⁵/₁₇₉—⁵⁸⁷/₁₆₇ C. Hostilium A. f. Mancinum non adferat, titulum necesse est post a. ⁵⁸⁷/₁₆₇ compositum esse. Itaque C. Hostilius A. f. intellegendus esse videtur cos. a. ⁶³⁷/₁₁₇, qui quo anno praetor fuerit, non constat. Sed Melitacenses et Narthacienses cum liberi sint, titulus certe ante a. ⁶⁰⁸/₁₄₆ conscriptus est, intra annos fere ⁶⁰¹/₁₅₀ et ⁶⁰⁸/₁₄₆. Egerunt Melitacenses et Narthacienses de agro quodam publico et loco deserto, de quibus iam saepe antea certaverant.

2 Latich. scripsit [Ἀγ]ησίππου, sed fuisse etiam potest [Γν]ησίππου, [Κλ]ησίππου, est vero στρατηγὸς τοῦ κοινοῦ τῶν Θεσσαλῶν, ceteri στρατηγοὶ τοῦ κοινοῦ τῶν Ναρθακίῳν.
 4 vix Φειδίππου ibi fuit, cum duae litterae videantur evanuisse. 11 emendavit U. de Wilamowitz. 18 Fortasse excidit τε post συμμάχου. 21 Latich. [διελέγησαν], quod lacunae spatium excedit. Scripsi monente U. de Wilamowitzio [εἶπασαν].

[γμα ὑπὸ Ῥωμαίων? αὐτοῖς ἀποκατασταθῆ, οὕτω
 [καθὼς πρότερον] ἐπὶ Μηδείῳ καὶ ἐπὶ Θεσσαλῶν
 [.]ων καὶ ἐπὶ τῶν περὶ Πύλλον Μακ[ε-]
 [δόνων κερκ]ιμένων αὐτοῖς ἦν, ταῦτα τε τὰ κ[ρί-]
 30 [ματα κύρια αὐτοῖ]ς ἦ, περὶ τούτου τοῦ πράγμα-
 [τος] Ἰησεν ἡμῖν καὶ Ναρθακιεῦσιν
 [. κατ]ὰ τὸν παρόντα κρινη εμ
 [. ἐ]ν ταύτη[ι] τῆι χώρ[α]ι
 τῶν δῆμων . ε
 35 ἐστίν, ὡι ῥα

B.

ΙΗΙΗΝΗ [Καὶ περὶ ὧν Θεσσαλοὶ]
 [Ναρθακιεῖς Ν]ικάτας Τα
 [. πρεσβε]νταὶ λόγο[υς] ἐπ[οιήσαντο κατὰ]
 [πρόσωπον ἐν τῆι] συγκλήτ[ωι ἄνδρες καλοὶ]
 5 [κἀγ]αθοὶ καὶ φίλοι παρὰ δῆμο[ν] καλοῦ κἀγα-
 [θοῦ κα]ὶ φίλ[ου] συμμαχον τε ἡμετέρου, χά-
 [ριτα φι]λίαν συ[μμαχίαν] τε ἀνευέωσαντο καὶ
 [περὶ τῶν πραγ]μᾶτων τῶν καθ' αὐτοὺς διελέ-
 [γ]ησαν, περὶ χώρας [καὶ ἱερῶν] τ . .
 10 ἀφ[η]ρῆ[σθαι] τ[ι] Μελιτ[α]ι[ε]ῖας ἀρχῆς Ναρ-
 θακιέ[ων] ἐν . η τα μετὰ τα[ύτης]
 τ[ῆ]ς χώρας εἰς τῆ[μ] φ[ι]λίαν[ν] τ[οῦ] δ[η]μου [τοῦ Ῥω-]
 [μ]αίω[ν] Ναρθακιεῖς παραγ[ε]γονέν[αι] καὶ περὶ

verterent, ut ea res a Romanis?
 ipsis restitueretur ita, uti prius
 apud Medium et apud Thessalos
 et apud Pyllum Macedo-
 nem iudicatum ipsis erat, eaque
 iudicia ipsis valerent, de ea re

Et quod Thessali
 Narthacienses Nicatas Ta . .
 legati verba fecerunt
 coram senatu viri boni et ami-
 ci populi boni et amici socii
 que nostri, gratiam amicitiam
 societatemque renovaverunt
 et de rebus ad se pertinentibus
 egerunt de agro et sacris
 Melitaeenses
 cum eo agro
 in amicitiam populi Romani
 Narthacienses venisse et de agro

26 in lap. est ὨΝ. 27 Melitaeenses igitur dicunt, ut ipsi quoque Narthacienses, se cum illis agris in amicitiam Romanorum venisse, agros sibi iam prius addictos esse a Medio, qui videtur e gente dynastarum urbis Larissae fuisse (Diod. XIV 82 *Μήδιον* commemorat, qui a. 395 a. Chr. particeps fuit foederis contra Lacedaemonios), deinde a Thessalis nescio quibus, postremo ab iis qui vocantur οἱ περὶ Πύλλον Μακεδόνες; hi qui sint, incertum est. Sed de ipso nomine Πύλλον Latich. dubitare non debuit, cum etiam in nummis Arpinis (Mionnet Descr. d. méd. ant. grecques et rom. suppl. I p. 261 n. 434) et Salapinis (ibid. I p. 133 n. 332, p. 134 n. 333, suppl. I p. 268 n. 485) inveniatur. Ab altera parte hoc titulo docemur Iapyges non, ut Helbig voluit (Hermes XI p. 289), nomen Πύλλον i. e. Pauli a Latinis accepisse, sed fuisse illud nomen Iapygibus, qui ex Dalmatia in Italiam migraverunt, et Macedonibus commune. 28 Latich. scripsit [αὐτονομούμε]ων, quod huic loco vix aptum, cum eo ipso tempore, quo senatus consultum factum est, Thessali suis legibus utantur. Mihi videtur verisimillimum nomen Thessalorum, qui indicaverunt, excidisse. 33 ταύτη: utrum ι mutum in lap. fuerit necne, dubium est. Certe lacuna ibi est. Latich.

B 4 post συγκλήτ[ωι] Latich. lacunam statuit et deinde scripsit [ἄνδρες κα-], sed cum in v. 4 addiderim syllabam λοι, lacuna delenda est, quia v. hic, ut ceteri, 33 litteras ita continet. 5 κἀγα et χα in fine versuum adscripsi. 8 [καὶ] | [περὶ τῶν πραγ]μᾶτων τῶν καθ' αὐτοῦς] supplevi. 9 et 10 suppl. U. de Wilamowitz. 10 in lap. A . ΓΑΣ.

τῆς χώρας καὶ [τῶν] ἱερῶν κ[αὶ] τ[ρι]ς νενικη[κέ-]
 15 ναι κατὰ νόμους τοὺς θεσ[σ]α[λῶ]ν, οἷς [νό-]
 μοις ἕως τὰ [νῦν] χρόν[ο]ν τ[α]ι, ο[ὗ]δ[ε] ν[ό]μοις Τίτος
 Κοίγκτιος ὕ[πα]τος ἀπὸ τῆς τ[ῶν] δέκα πρεσ-
 [β]ευτῶν γνώ[μ]ης ἔδωκ[εν] καὶ κατὰ δόγμα
 συγκλήτου, περὶ τε τοῦ[των] τ[ῶν] π[ρ]ο[α]γ[μ]ά-
 20 [τω]ν ἔτει ἀνώτερον τρι[τάτω] ἐπὶ τρι[τάτω]ν δι[ικασ]-
 [τη]ρίων νενικηκέν[α]ι, ἐπὶ Σ[α]μίων, Κολο[φ]ων[ί]-
 [ων], Μαγνήτων, κεκ[ρ]ιμένα εἶναι κατὰ νόμου[ς],
 ὅπως ταῦτα κύρια ἦ, οὕτως καθὼς καὶ ἄλλοις
 γεγονός ἐστιν· περὶ τοῦτου τοῦ πράγματος
 25 οὕτως ἔδοξεν· χάριτα φιλίαν συμμαχίαν
 ἀνανεώσασθαι τοῦτοις τε φιλανθρώπως ἀ-
 [π]οκριθῆναι, ἄνδρας καλοὺς κἀγαθοὺς προσ-
 αγορεῦσαι· ὅσα κεκριμένα ἐστὶν κατὰ νόμους,
 οὗς Τίτος Κοίγκτιος ὕπατος ἔδωκεν, ταῦτα κα-
 30 θὼς κεκριμένα ἐστὶν, οὕτω δοκεῖ κύρια εἶναι δεῖν·
 τοῦτο τε μὴ εὐχερῆς εἶναι, ὅσα κατὰ νόμους κε-
 κριμένα ἐστὶν, ἄκ[ρ]οι ποιεῖν· ξενία τε ἐκατέροις Γά-
 ος Ὀστίλιος στρατηγὸς τὸν ταμίαν δοῦναι κε-
 [λ]εύση ἀπὸ σηστεριῶν νόμων ἑκατὸν εἴκοσι
 35 [πέν]τε εἰς ἐκάστην πρεσβείαν, οὕτω καθὼς ἂν
 [αὐτῶι ἐκ] τῶν δημοσίων πραγμάτων πίστε-
 [ώς τε τῆς] ιδίας φαίνηται. ἔδοξεν.

et sacris etiam ter vicisse ex legibus Thessalorum, quibus legibus etiam nunc uterentur, quas leges T. Quinctius consul e decem legatorum sententia dedisset et ex senatus consulto, eisque de rebus anno antea tertio in tribus iudiciis vicisse apud Samios, Colophonios, Magnetas, iudicata esse e legibus uti haec valerent, ita uti etiam aliis factum est: de ea re ita censuerunt: gratiam amicitiam societatem renovare eisque benigne respondere, viros bonos appellare; quae iudicata sunt ex legibus, quas T. Quinctius consul dedit, ea uti iudicata sunt, ita placet rata esse oportere; idque haud facile esse, quae ex legibus iudicata essent, irrita facere; muneraque utrisque C. Hostilius praetor quaestorem dare iuberet HS nummum CXXV in utramque legationem ita uti ei e republica fideque sua videretur. Censuere.

14 in lap. K . . TH . . . : κ[αὶ] τ[ρι]ς emendavit U. de Wilamowitz. 18 De illo senatus consulto, ex quo decem legati ad T. Quinctium in Graeciam missi sunt, non licet cogitare (cf. Liv. XXXIII 24). Attamen iniuria Latic. verba κατὰ δόγμα συγκλήτου ad νενικηκέναι refert. Nam fieri vix potuit, ut iam ante hoc senatus consultum statim post Flamini iudicium senatus consultum fieret (scil. Melitacensibus petentibus senatumque adeuntibus). Hoc enim si ita esset, Melitacenses non iterum senatum multis annis post adiissent. Itaque iungenda sunt verba ἀπὸ τῆς τ. δ. πρεσβ. γνώμης et κατὰ δόγμα συγκλήτου, scil. ex eius senatus consulto, quo quae Flaminius constituerat e decem legatorum sententia, confirmata sunt (cf. Liv. XXXIV 57, 1). 20 Tertio anno ante hoc senatus consultum iudicium factum erat a Samiis, Colophoniiis, Magnetibus, qui cum omnes uno eodemque anno iudicaverint, aliquo modo unum iudicium effecisse videntur. Qua de causa propter vicinitatem intellego Magnetas ad Maeandrum. — Versio est Laticheffi.

XIII.

Lapidis fragmentum, quod cum aliis lapidibus ad eandem rem pertinentibus parietis cellae in templo Minervae partem apud Prienses efficiebat, edid. Boeckh C. J. G. II 2905

10 [nom. eius qui senat. cons. τὸν ταμίαν ἀποστειλῆαι κελεύσῃ ἕως ἀπὸ νό]μων σηστερτίων ἑκατὸν
εἴκοσι πέντε καὶ ἑκάστην
[πρεσβείαν οὕτως], καθὼς ἂν αὐταῖ ἐκ τ[ῶν δημοσίων πραγμάτων φ]αίνηται. ἔδοξεν.

XIV.

Quattuor sunt lapidum Priensium fragmenta eodem loco, quo tit. XIII, reperta. Partem edid. Chandler Syll. Inscr. p. VII, deinde Boeckh C. I. G. II 2095, omnia fragmenta Lebas et Waddington Voy. arch. III 195—198, repetivit Ditt. Syll. 241. Fragmentorum illorum nonnullis reliquiis, quae servantur in museo Britannico, denuo recognitis edid. titulum Hicks Coll. of anc. gr. inscr. in the Brit. mus. III 1 CCCC.V.

Δόγμα τὸ κομισθὲν παρὰ τῆς συν[κλήτου ὑπὸ] τῶν ἀποσταλέντων πρεσβευ-
τῶν ὑπὲρ τῶν πρὸς Σαμίους. | Σέρονιος Φόλουιος Κοίντου υἱὸς στ[ρατηγὸς ὕ]πατος
τῇ συγκλήτῳ συνεβουλευσατο ἐγ κομετίῳ πρὸ ἡμε[ρῶν πέντε εἰδυῶν Φεβροα-
ρίων· γραφομ[ένῳ παρ]ῆσαν Λεύκιος Τρεμήλιος Γναίου Καμελλία, Γάιος Ἄννιος
5 Γαίου | Καμελλία, Λεύκιος Ἄννιος Λευκίου Πολλία. περὶ ὧν Σάμιοι πρεσβευταὶ Τη-
λέμαχος Μάτρωνος, Λέων Λέοντος || ἄνδρες κα[λοὶ κ]αὶ ἀγαθοὶ καὶ φίλοι παρὰ
δήμο[ν καλοῦ] καὶ ἀγαθοῦ καὶ φίλου συμμάχου τε ἡμετέρου λόγους ἐποίησαντο | κατὰ
πρό[σ]ωπον πρὸς Πριην[ε]ῖς περὶ χ[ώρας] [καὶ ὀρίων, ὅπως ὦσιν], καθὼς Γναῖο<ι>ς
Μάνλιος καὶ οἱ δέκα πρεσβευταὶ διέταξαν | [μετὰ τὸν πρὸς Ἀντίοχον πόλεμον· καὶ
περὶ ὧν Πριηνεῖς πρεσβευταὶ ρους, Ἄναξι ς | Ζηνόδοτος
Ἄρ[.] ἄνδρες καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ καὶ φίλοι [παρὰ δήμον κα]λοῦ καὶ ἀγ[αθοῦ]
συμμάχου τε [ἡμετέρου] | λόγους ἐποίησα[ντο κατ]ὰ πρόσω[πον πρ]ὸς Σαμίου[ς] περὶ

Ser. Fulvius Q. f. consul senatum consuluit in comitio a. d. V. id. Febr. Scribundo adfuerunt L. Tremelius Cn. f. Camil., C. Annius C. f. Camil., L. Annius L. f. Pol. Quod Samii legati Telemachus Matronis f., Leon Leontis f. viri boni et amici populi boni et amici sociique nostri verba fecerunt coram contra Prienses de agro et finibus ut sint, uti Cn. Manlius et decem legati constituerant post bellum contra Antiochum et quod Prienses legati Anaxi Zenodotus Ar viri boni et amici populi boni sociique nostri verba fecerunt coram contra Samios de agro et de finibus ut ita sint, uti populus Rhodiorum utrisque

Ser Fulvius Flaccus consul fuit a. ⁶¹⁹/₁₃₅. Rem, de qua agitur, exposui ad tit. XIII.

1 *Ρωμαίων*, quod ceteri posuerunt post συν[κλήτου, spatii causa del. U. de Wilamowitz.
2 Wadd. Σ[τελλαιῖνυ ὕ]πατος. Sed cum tribus non addatur ad magistratum, qui senatum consulit, iure Mommsen Eph. epigr. I 223 not. 2 restituit στ[ρατηγὸς ὕ]πατος. Non obstat quod in v. 13 solum ὕπατος legitur. 4 Πολλία suppl. Hicks. 6 Suppl. Wadd. 7 idem suppl.
8 Ἀρ[ιστιόχου] Wadd. et Ditt. sine omni probabilitate. 9 πρ[ὸς]: Lebasii apogr. hab. [ὈΣ.

10 χάρας καὶ περὶ ὀρίων, ὅπως οὕτω[ς ὠ]σιν, καθὼς ὁ δῆμος ὁ Ῥοδίων || ἐκατέρων θελόν[τ]ων ἔκριεν· περὶ τοῦτου τοῦ πράγματο[ς ἀποκρι]θῆναι οὐ[τ]ως ἔδοξεν· ἡμῖν οὐκ εὐχερὲς εἶναι ἐστὶν μετα[θ]εῖναι, ὃ ὁ δῆμος ὁ Ῥοδίων ἐκατέρων θελόντων κέκρι[κε κα]ὶ ὀρι[σμὸν] πεπόνηται, τοῦ μ[ῆ] τούτωι τῶι κρίματι καὶ τούτοις τοῖς ὀρίοις | ἐμμένωσιν· τ[ούτ]ωι τε τῶι κρίματι καὶ τού[τοις τοῖς ὀρίοις ἐμμένει]ν ἔδοξεν· τούτοις τε ξένιον εἰς ἐκάστην πρεσβείαν ἕως | ἀπὸ σηστερτίαν νόμων ἑκατὸν εἴκοσι | Σέρουιος Φ[ί]λιππος Κοίντου ὑπατος τὸν ταμίαν ἀποστεῖλαι κε[λεύση, οὕτως] | καθὼς ἂν αὐτῶι ἐκ [τ]ῶν δημοσίων πραγμάτων [πίστεώς] τε [τῆς ἰδίας φαίνεται.] ἔδοξεν.

volentibus iudicavit, de ea re respondere ita censuere: nobis non facile est mutare, quod populus Rhodiorum utrisque volentibus iudicavit et conditionem posuit, ut ne in eo iudicio et eis finibus permanerent inque eo iudicio et eis finibus permanere censuerunt; eisque munus in utramque legationem ad HS nummum CXX Ser. Fulvius consul quaestorem mittere iuberet, ita uti ei e republica fideque sua esse videretur. Censuere.

10 οὕτως: Lebasii apogr. hab. οὕτως. εἶναι ἐστὶν: quadratarius εἶναι per ἐστὶν correxit.
 11 μετα[θ]εῖναι, ὃ ὁ δ. primus Hicks legit. τοῦ μ[ῆ] . . . ἐμμένωσιν: Wadd. scripsit pro τοῦ οἷ, quod Ditt. recte monuit ferri non posse cum propter coniunctivum, tum propter sententiam. Ipse restituit ἵνα; sed etiam hoc nimis violenter factum est. Verum videtur Wadd. vidisse cum diceret constructiones duas esse confusas: τοῦ μ[ῆ] . . . ἐμμένειν et ἵνα vel ut ipse falso posuit, ὅτι μ[ῆ] . . . ἐμμένωσιν, cf. C. I. G. III 4896 C 11—12 συμβαίνει κινδυνεύειν ἡμῶς τοῦ μὴ ἔχειν τὰ νομιζόμενα. 13 Wadd. suppl. κεύση καὶ πράξη, quod Ditt. ratus contra sermonis usum esse, mutavit in κεύσάτω καὶ πράξάτω. κεύση vero est coniunctivus latinus, cf. XII B 34, imperativus autem alienus ab his decretis. πράξη vel πράξάτω delevi et scripsi κε[λεύση οὕτως] | καθὼς eqs., cf. XII B 35. Sine causa Hicks οὕτως omisit. 15 Leb. apogr. lacunas falso indicat. Wadd., quem Hicks temere sequitur, suppl. πραγμάτων [βέλτιστα φαίνεται]. ἔδοξεν. Ditt. πραγμάτων [καὶ τῆς ἰδίας πίσ]τε[ως φαίνεται]. ἔδοξεν.

XV.

Lapidem repertum „ἐν τῶι τοίχῳ δεξαμενῆς κειμένης ἐντὸς τοῦ κήπου τοῦ Ἀλῆ Καβάση ἐν τῶι νῦν Ἀδραμυντεῖαι“ edid. G. Earinos in nonnullis ephemeridibus urbis Smyrnae, deinde Th. Homolle Bull. de corr. hell. II p. 128 eqs.; ex chartaceo descripto ad ectypum a Papadopulo Kerameo Th. Mommsen Eph. epigr. IV p. 213 eqs. Cf. etiam Bull. de corr. hell. IV p. 376, VI p. 374, IX p. 401. Denuo edid. tit. Willems Le sénat de la répub. Rom. Append. du tome I p. 693 eqs.

. [στρ]α[τηγ]ὸν | [πρὸ ἡμερῶν τρι]ῶν καλανδῶν | [Φεβροαρίων? ἐν]
 praetorem a. d. III Kal. Febr.? in comitio cum consilio cognovisse

Mommsen decretum a. fere ⁶³²/₁₂₂—⁶³⁴/₁₂₀ scriptum esse coniecit ex nominibus C. Sempronii C. f. Falerna (v. 32) et M. Lucilii M. f. Pomentina (v. 24), quae nomina in senatus

5 κομετιώ μετὰ | [συμβουλίου ἐ]πεγνωκότα δό[γματι συγκλή]του περὶ χώρας, ἥ[τις
 ἐν ἀντι]λογία ἐστὶν δημοσιώ[ναις πρὸς] Περγαμηνούς· ἐν τῷ | [συμβουλ]ίῳ παρήσαν
 10 Κόιντος Κα[ι]κέλιος Κ[ο]ίντου υἱὸς Ἀνιήνης, Γά[ι]ος Φλάου[ι]ος Γαίου υἱὸς Με[ν]η-
 νία, Μά[α]ρκος Πούπιος Μαάρκου Σκαπ[τ]ία, Γά[ι]ος Κο[ρ]νήλιος Μαάρκου Στηλατεί-
 15 [να, Λε]ύκιος Μέμιος Γαίου Με[ν]η[ν]ία Κ[ο]ίντος Οὔαλιος Μαάρκου || [. . .]ία,
 Λεύκιος Ἰούλιος Σέξτο[υ] . . . [να, Γά]ιος Κοίλιος Γαίου Αἰμυ[λ]ία, Π[ό]πλιος Ἄλβιος
 Ποπλίον Κυρε[λ]ία, Μά[α]ρκος Κοσκάνιος Μαάρκου | [Τη]ρητεία, Πόπλιος Γέσσιος ||
 20 [Πο]πλίον Ἀρνήνης, Λεύκιος Ἀφει[λ]ίος Λευκίου (Ὠ)φεντεία, Γάιος Ῥούβριος
 Γαίου Ποπ[λ]ιλία, Γάιος Λικίνιος | Γαί(υ) Τηρητεία, Μάαρκος Φαλέριος | Μαάρκου
 25 Κλανδία, Μάνιος Λευκέ[λ]ιος Μαάρκου Πωμεντεία, Λεύκιος Φίλιος Λευκί[ου] Σαβ[α]-
 τεία, Γάιο[ς] | Αἰδίδιος Γαίου Κυρ[ε]ία, Κόιντος Κλαύ[δ]ιος Ἀππίου Πολλία, Λεύκιος
 30 Ἀνότιος Γαίου Με[ν]η[ν]ία, Σπ[ό]ριος Καρο[υ]ίλιος Λευκίου Σα[β]α[τ]εία, Πόπλ[ι]ος
 Σείλιος Λευκίου Γαλερία, Γάιος | Ἄννιος Γαίου Ἀρνήνης, Γάιος Σεμπρ[ά]νιος Γαίου
 35 Φαλέρινα, Γναῖος Ὀκτάνιος | Λευκίου Αἰμυλία, Μάαρκος Ἀππολή[μ]ιος Μαάρκου Κα-
 μιλλία, Λεύκιος Ἀφείν[ι]ος Λευκίου Λεμωνία, Γάιος Νούτιος | Κόιντου Οὔετρυία, Γάιος
 40 Νεμετώριος Γαίου Λεμωνία, Λεύκιος Κορνήλ[ι]ος Μαάρκου Ῥωμυλία, Γναῖος Πομπη[λ]ί[ος]
 Γναίου Κροστομείνα, Πόπλιος Πο[π]ίλλιος Ποπλίον Τηρητεία, Λεύκ[ι]ος
] εἰς

senatus consulto de agro, qui in controversia est publicanis contra Pergamēnos. Scri-
 bundo adfuerunt Q. Caecilius Q. f. An. etc.

consulto a. ⁶²⁶/₁₂₈ (vel potius ⁶²¹/₁₃₃) apud Jos. Ant. Jud. XIII 9, 2 relato redire existimavit. Sed nimis violenter pro Λούκιος Μάνιος Λουκίου υἱὸς Μενιῶ scriptis Μάνιος Λουκίλιος Μάρκου υἱὸς Πωμεντία et ex lege Ritschelii de consonantium geminatione vix id potest colligi, praesertim cum Ritschl dixerit fere constantem esse geminationem consonantium inde ab a. ⁶⁴⁰/₁₁₄. Willems ex C. Coelii C. f. C. n. Caldi (v. 16) nomine probabilius mihi videtur coniecisse decretum hoc inter annos fere ⁶⁵⁶/₉₈ et ⁶⁶⁰/₉₄ esse factum. Sed certi quidquam dici non potest (cf. Mommsen Röm. Staatsr. III p. 967 n. 4). Agebatur autem de controversia publicanorum contra Pergamēnos, de qua ex consilii sententia cognitum est. Initium totius epistulae fuit fere hoc: Qui senatum consuluerunt Pergamēnis salutem: εἰ ἔρωσθε, εἰ ἂν ἔχοι· ὑμῶς εἰδέναι βουλόμεθα κεκριέναι nom. praet. eqs.

2 Diem suppl. Mommsen, nisi quod pro Willemsii suppl. Φεβρουαίων scriptis Ἰανουαρίων.
 4 Suppl. Willems. 5 Willems: [ἐ]πεγνωκότα δό[γμα συγκλή]του (Latich. Bull. de corr. hell. VI p. 373 δό[γμα τὸ γεόμενον ὑπὸ συγκλή]του περὶ χώρας, ἥ[τις ἐν ἀμφι]λογία ἐστὶν, δημοσιώ[ς] ἔχει] Πέργαμηνοῦς. Sed ad ἐπιγνώσκων refertur res, de qua agitur; cognoscitur ex S. C., cf. XVIII 3 eqs. 30. 34. 64—65, decretum Helvii Agrippae Hermes II p. 103: „caussa cognita cognovimus“, deinde δημοσιώ[ς] quid sibi velit, non video. Ea de causa recessi ad Foucarti (Bull. IX p. 401) supplementa δό[γματι συγκλή]του et δημοσιώ[ναις πρὸς] Περγ. 6 Pro ἥ[τις], quod Willems scriptis, scriptis ἥ[τις] eundem secutus Foucartum, quia haec forma sermoni et lacunae convenit; item [ἀντι]λογία scriptis comparato tit. XVIII 4. Homolle dedit [ἀμφι]λογία. 8 Suppl. Willems. 9 Editores Κα[ι]κέλιος, scriptis Κα[ι]κέλιος, ut Λευκέλιος i. v. 24 legitur, cf. Ditt. Herm. VI p. 139 eqs. 10 suppl. Willems p. 700. in lap. ΜΕΛΙΘΝΙΑ. 21 Ceteri (Ὠ)φεντεία, correxi (Ὠ)φεντεία. 22 in lap. Ποπιλία. 29 in lap. Μενιῶ.

XVI.

Apud vicum, qui hodie appellatur Laina, loco veterum Laginorum in Caria inter ruinas templi Iteates (Strab. XIV 2, 25) inscriptiones repertae sunt, quarum maior pars pertinet ad senatus consultum de Stratonicensium oppido factum. Fragmenta quaedam edid. Newton Halicarnassus, Cnidus and Branchidae II p. 795 (frg. E), Benndorf et Niemann Reisen in Lykien und Karien p. 155 (frg. G et H), Lebas et Waddington III 543—44 (frg. incertum ab editoribus totius tituli significatum), totum titulum Charles Diehl et George Cousin Bull. de corr. hell. IX p. 473 eqs. Nonnullas emendationes protulit Bases Ἐφημερίς ἀρχαιολ. περ. τρίτη 1886 p. 42 eqs.

Frg. AB₁ [Λεύκιος Κορνήλιος Α]ενκίων [υἱός] Σύλλας Ἐπαφρόδιτος
[δικτάτωρ Στρατονι]κέων ἕρ[χο]υσι βουλῆι δήμωι χαίρειν.

Titulus continet epistolam Sullae et senatus consultum de Stratonicensibus factum, quae conscripta sunt a. ⁶⁷³/81, quo anno Sulla solus dictator fuit. Nam anno insequenti habuit consulatus collegam Q. Metellum Pium, cf. XVIII 52—53. Stratonicenses in bello Mithridatico a Romanorum partibus non cesserant, sed fortiter contra Mithridatem pugnaverant; postremo vero eorum urbs a Mithridate capta multata praesidioque firmata erat (cf. Appian Mithr. 21). Sulla autem cum in Asiam traicisset Mithridatis exercitibus fuis fugatisque de consilii sententia ut omnes, qui fidem servaverant, ita etiam Stratonicenses summis praemiis honoribusque donavit. Atque Stratonicenses, ut ea, quae Sulla constituerat, a senatu confirmarentur, a. ⁶⁷³/81 legatos Romam miserunt et senatus omnia confirmavit L. Cornelio Sulla ipso pro Stratonicensibus verba faciente. Ceterum etiam Augusti decretum fuisse in honorem eorundem elucet e Tac. ann. III 62, cf. Bull. de corr. hell. IX p. 472, XI p. 152 et 162. — Senatus consultum ita compositum est, ut et omnia quae Stratonicenses postulaverant (v. 22—64), uno tenore scriberentur et ea quae senatui visa essent (v. 65—125). Ceterum tres discessioniones videntur factae esse, si credere possumus illi ἐδοξεν ter absolute adposito (v. 70. 119. 125). Ordinem lapidum ita constitutum esse puto.

Col. I		Col. II			Col. III		Col. IV		Col. V
A	B ₁	B ₂	C ₁	C ₂	F	L	M	M ₂	
			D		G		N ₁	N ₂	
		Frg. quod incertum vocatur			H				
		E			K				

Frg., quod editores dicebant incertum, inserti inter D et E, frg. E in infima lapidum serie posito. Epistula Sullae sine dubio complevit totam columnam I. Supplementa plurima sunt editorum.

1 Felix vel Ἐπαφρόδιτος Sulla mense Nov. a. ⁶⁷²/82 nominatus est. Ad αὐτοκράτωρ nondum Ἐπαφρόδιτος additum est, cf. v. 52. 93.

- [οὐκ ἀγνοοῦμεν ὑμᾶς] διὰ προ[γ]όνων πάντα τὰ δίκαια
 [πρὸς τὴν ἡμετέραν] ἡγεμ[ον]ίαν πεποιηκότας καὶ ἐν
 5 [παντὶ καιρῷ πρὸς ἡ]μᾶς π[ι]στ[ιν] εἰλικρινῶς τετηρηκότας
 [ἐν τε τῷ πρὸς Μιθραδά]την π[ο]λέμῳ πρώτους τῶν ἐν τῇ
 [Ἀσίᾳ ἀνθεσταμένους κα]ὶ διὰ ταῦτα κινδύνους πολλοὺς
 [τε καὶ δεινοτάτους] ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων δημοσίων
 [πραγμάτων προθυμ]ότατα ἀ[ν]αδεδεγμένους
 10 καὶ τ[ο]ὺς κοινούς] καὶ τοὺς ιδιωτικούς
 [. . . φιλίας ἐ]νε[κ]εν πρὸς ἡμᾶς εὐνοίας τε
 [καὶ χάριτος ἐν τούτου τοῦ πολέ]μου καιρῷ πρὸς τε
 [τὰς ἄλλας τῆς Ἀσίας πόλεις πεπο]ρ[ε]σβενκότας καὶ πρ[ο]ς
 [τὰς τῆς Ἑλλάδος]

- Frg. B₂. C₁. *Λεύκιος Κορ[νήλιος Σύλλας Ἐπαφρόδιτος δικτ]άτωρ*
 15 *Στρατο[νικέων ἄρχουσι βουλή]μῃ δήμῳ χαίρειν.]*
Πρ[ε]σβευταῖς ὑμ[ετέροις τὸ γενόμενον ὑπὸ συγκλήτ]ου δόγμα
τοῦτο [συνεχώρησα.]
Λεύκιος Κορνήλι[ος Σύλλας Λευκίου υἱὸς Ἐπαφρόδιτος δικτ]άτωρ
συγκλήτῳ συ[ν]εβουλεύσατο πρὸ ἡμερῶν ἕξ κα[λ]ανδῶν
 20 *Ἀπριλίῳ ἐν τῷ[ι κομετίῳ] γραφομένῳ παρήσαν Γ[αί]ος*
Φάννιος Γαίου [υἱὸς trib. cogn. Γ]αίος
Φονδάνιος Γαί[ου υἱὸς trib. Περὶ ὧν Στρατονικε]ῖς ἐκ Χρυ-
σαο[ρέων]

L. Cornelius Sulla Felix dictator Stratonicensium magistratibus senatui populo salutem. Legatis vestris senatus consultum factum hoc concessi. L. Cornelius Sulla L. f. Felix dictator senatum consuluit a. d. VI. Kal. Apr. in comitio. Scribundo adfuerunt C. Fannius C. f. trib. cogn. C. Fundanius C. f. trib. Quod Stratonicenses Chrysaorenses

7 ἀντιπειγμένους proposuit Bases comparato v. 84. Sed nisi forte v. 6 extr. mutilus est, propter hiatum scribi debet ἀνθεσταμένους. 8 Edit.: πολλοὺς | [καὶ μεγάλους ὑφ[ε]στηκότας] et in v. q. s. [πραγμάτων καὶ δειν]ότατα ὑ[π]ὸ [ἀ]λλ[ο]ῖς ἀδεδεγμένους. Bases probabilis scripsit [πραγμάτων προθυμ]ότατα ἀ[ν]αδεδεγμένους delete verbo ὑφ[ε]στηκότας. Ad lacunam explendam U. de Wilamowitzio suadente scripsi [τε καὶ δεινοτάτους]. 10 suppl. U. de Wilam. 12 ipse supplevi. 13 b supplevi, cf. ad v. 83. 15 Λευκίου υἱὸς hic non additum erat, ut ex latitudine columnae II apparet. 15 Edit. omitunt ἄρχουσι. Neque vero spatium obstat, ne hoc addamus, quod comparatio v. 2 postulat. v. 14--17 continent epistulam Sullae publice missam cum senatus consulto. 18 Λευκίου υἱὸς addidi, quia nomini eius, qui senatum consulit, hac aetate semper nomen patris additur; nec spatium obstat litterae in initio huius versus artius scriptae docent. 19 Intervalla et litterarum magnitudinem accuratissime dimeus restitui a. d. VI. Kal. Apr.

- Παιώνιος Ἱεροκλέους
 25 Ἑκαταῖος Πα[.
 Διονύσιος Ἐ[. *προσβενταὶ λόγους ἐποίησαντο*
συν[φώνως καὶ ἀκολούθως τῷ Στρατονικέῳ ψηφίσματι]
 Frg. D. [*ἄξιοῦντες συνήδεσθαι ἐπὶ τῷ τὰ δημόσια πράγματα τοῦ δήμου*
[τοῦ Ῥωμαίων ἐν βελτίῳ κα]ταστάσει εἶναι.
 30 [*ὅπως χρυσοῦν στέφανον παρὰ τῆς ἰδίας πόλεως τῇ συγκλήτῳ*
[ἀναθεῖναι ἕξι ἀπὸ ταλάντων δ]μακοσίων.
[θυσίαν τε ἐν τῷ Καπετωλίῳ ὅπως] ποιῆσαι ἕξι ὑπὲρ τῆς ν[ίκ]ης
[καὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ δήμου τοῦ] Ῥωμαίων.
[ὅπως τε τὸ λοιπὸν Λευκίῳ Κορνηλίῳ Λευκίουσίῳ Σύλλαι Ἐπαφροδίτῳ
 35 [*δικτάτορι φαίνεται Στρατονικέῳ] δήμῳ φιλανθρωπῶς κερῆσ[θ]αι.*
[ἐπεὶ τε ὁ δῆμος ἐν τῷ καιρῷ τῆς εἰρήν]ης συνετήρησεν τὴν ἰδίαν
[εὐνοίαν τε καὶ πίστιν καὶ φιλίαν] πρὸς τὸν δῆμον τὸν Ῥωμαίων
[καὶ πρῶτος τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὅτε Μιθρ]αδάτης ἐν αὐτ[ῆ]ι?
[δεινότατα ἐτυράννευεν, προείλετο ἀν]τιτετάχθαι.
 40 [*ἐπεὶ τε ὁ βασιλεὺς πρὸς τὴν πόλιν ἐπήλθεν,] ἔλῳν δ' ἐκράτησ[ε]ν*

Paeonius Hieroclis Hecataeus Pa . . . Dionysius E legati verba fecerunt congruenter et convenienter Stratonicensium consulto gratulantes, quod respublica populi Romanorum in meliore statu esset, ut auream coronam civitatis suae senatui ponere liceret talentorum CC; sacrificiumque in Capitolio ut facere liceret pro victoria et imperio populi Romani; utque in futurum L. Cornelio L. f. Sullae Felici dictatori videretur Stratonicensium populo benigne uti; cumque populus tempore pacis observavisset suam benevolentiam et fidem et amicitiam erga populum Romanorum et primus in Asia, cum Mithridates in ea? crudelissime vexaret, constituisset resistere cumque rex contra urbem profectus esset, captam vero obtinuisset

24 Possunt fuisse quinque legati. In v. 25 et 26 supplev. edit. Παιωνίου] et Ἑκαταίου], sed ut incerta, nomina omisi. 27 ἀκολούθως pro ἐπακολούθως scripsi ob versus longitudinem. 28 edit. [διὰ τὸ] 31 cf. Hultsch. Metrol. d. Griech. u. Röm. p. 129—131 de talentis his. 34 τὸ λοιπὸν addidi ad versum explendum. 36 item τῷ et τῆς addidi. 37 edit. εὐνοίαν πίστιν τε καὶ φιλίαν. 38 edit. πρῶτός τε. Editores sibi videbantur legere αὐταῖς, sed ipsi dubitaverunt. 39 edit. ὀμότατα. 40 edit. scripserunt [ἐπεὶ τε ὁ βασιλεὺς τὴν πόλιν πολιορκήσας] eqs., quae nullo modo propter particulam δὲ ferri possunt. Ad rem cf. Appian. Mithr. 21.

Frg. quod
vocatur in-
certum.

δικτάτορι ἐπὶ
[καὶ ἐπεὶ ὁ δῆμος [ἐν πολέμου καιρῶι συνετήρησεν διὰ τέλους]
εὐνοϊαν καὶ πίστιν] καὶ συμμαχί[αν πρὸς τὸν δῆμον τὸν 'Ρωμαίων]
διὰ πράγματα κ[ατὰ τ]ῆν προαίρεσιν
45 πόλεμον ἐπο[ίησε κα]ὶ τὸν ἴδιον δῆ[μον]
τῆ βασιλικῆ β[ουλῆ]ι καὶ δυνάμει
.
.

Frg. E.

[δικαίοις τε καὶ νόμοις καὶ ἐθισμ[οῖς τοῖς ἰδίοις, οἷς ἐχρῶν-]
[το ἐπάν]ω, ὅπως χρῶνται, ὅσα τε [ψηφίσματα ἐποίησαν τοῦ-]
[του τοῦ πο]λέμου ἔνεκεν, ὃν πρὸς βασ[ιλεῖα Μιθραδάτην ἀνέδειξαν]
50 [ὅπως τ]αῦτα πάντα κύρια ᾧσιν·
[Πηδασόν τε] Θεμισσὸν Κέραμον χωρία [κώμας λιμένας προσό-]
[δους τε τῶν] πόλεων, ὧν Λεύκιος Κορν[ήλιος Σύλλας αὐτοκράτωρ]
[τῆς τούτων] ἀρετῆς καταλογῆς τε ἔ[νεκεν προσώρισεν συνεχώρη-]
[σεν ὅπως τ]αῦτα αὐτοῖς ἔχειν ἐξ[ῆ]μι·
55 [Τὸ ἱερόν τῆς] Ἐκάτης ἐπιφανεστά[της καὶ μεγίστης θεᾶς ἐκ πολ-]

. et cum populus belli tempore observavisset usque ad finem benevolentiam et
fidem et societatem erga populum Romanorum propter res ex consilio
bellum gessisset et suum populum regio consilio et exercitui

iure et legibus et moribus suis, quibus utebantur antea, ut uterentur, quaeque decreta
fecerant eius belli causa, quod contra regem Mithridatem indixerant, ut ea omnia rata
essent. Pedasumque Themessum Ceramum agros vicos portus vectigaliaque oppidorum,
quorum L. Cornelius Sulla imperator eorum honoris virtutisque causa addixit concessit,
ut ea iis habere liceret. Sacrarium Hecates deae celeberrimae et maximae et iam di-

41 Hoc frg. hic inserui. Nam inepta illa lapidum dispositio, ex qua, ut edit. volunt, col. II tres, col. III quattuor lapides continuerit, ferri non potest, praesertim cum appareat Stratonicenses ipsos plura de ipsorum meritis dixisse (cf. v. 73—84 et v. 3 eqs.). Verba [καὶ ἐπεὶ ὁ δῆμος] optime quadrant ad ea, quae antecedunt. Bis de fide, primum in pace, deinde in bello, etiam in epistula Sullae agitur. In hoc frg. agitur de fide in bello praestita. Verba [καὶ τὸν ἴδιον δῆμον] pertinent ad. v. 11, versus q. s. ad v. 82 et 83. Octo versus perierunt, cf. frg. H. 42 ipse supplevi. 45 edit. ἐπο[ίησε]. 48 edit. scripserunt [οἷς πρότερον | ἐχρῶντο], sed cum in lap. sit in initio v. 48 ἰδ, id mutavi, simulque in versibus q. s. scripsi [του] [του τοῦ πο]λέμου et [ἀνέδειξαν | ὅπως τ]αῦτα; edit.: [τούτου | τοῦ πο]λ. et [ἀνέδειξαν ὅ]πως τ]αῦτα. 51 Πηδασόν supplev. edit. ex Strab. XIII 1, 58 p. 611. Themessi situm non novimus. Ceramus est oppidum Cariae ad sinum maris eiusdem nominis. 55 Edit.: [τὸ τε ἱερόν]; τε delevi propter spatium.

- [λοῦ τε τιμώμενον καὶ πολλὰ
 [τό τε τέμε]νος ὅπως τοῦτο ἄστυλον ὑπάρχει·
 [περὶ τε τῶν ἀ]π[ολωλ]ότ[ων] αὐτοῖς ἐν τῷ πολέμῳ, ὅπως]
- Fig. C₂ F. ἡ σ[ύ]γκλητος τῷ ἄρχοντι τῷ εἰς Ἀσίαν πορευομένῳ ἐντολὰς
 60 δῶι, ἵνα φρο[ντίσ]ῃ καὶ ἐπιστροφὴν ποιήσῃται, ὅπως τὰ ἐμφανῆ
 αὐτοῖς ἀποδοθῆναι φροντίσῃ τοὺς τε αἰχμαλάτους
 κομίσωνται περὶ τε τῶν [λ]οιπῶν ἵνα τύχῳσι τῶν δικαίων·
 ὅπως τε πρεσβευταῖς τοῖς παρὰ Στρατονικέων εἰς Ῥώμην
 παρεσομένοις ἐκτὸς τοῦ στίχου οἱ ἄρχοντες σύγκλητον διδώσ[ιν].
 65 περὶ τούτου τοῦ πράγματος οὕτως ἔδοξεν· πρεσβευταῖς
 Στρατονικέων κατὰ πρόσωπον ἐν τῇ συγκλήτῳ φιλανθρω-
 πῶς ἀποκριθῆναι· χάριτα φιλίαν συμμαχίαν ἀνανεώσασθαι·
 τοὺς πρεσβευτὰς ἀν[ῆ]ραῖς καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ φίλους
 συμμάχους τε ἡμε[τέρο]υς παρὰ δήμου καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ
 70 καὶ φίλον συμμάχου [τε ἡμ]ετέρου προσαγορευσαί· ἔδοξεν.
 Περὶ τε ὧν οὗτοι οἱ [πρεσβευ]ταὶ λόγους ἐποίησαντο καὶ περ[ὶ] ὧν
 Λεύκιος Κορνήλι[ος] Σύλλα[ς] Ἐπαφρόδιτος δικτάτωρ λόγο[υς]
 Fig. G. [ἐποίησατο] αἰοῖς
 [. . . παρ]ὰ τῶν Ἀσίαν τὴν τε Ἑλλάδα [διακατασχόντων τῶν τε ἐν]
 75 [ταύτα]ις ταῖς ἐπαρχείαις πρεσβευ[τῶν] γεγενημένων
 [τοῦς] Στρατονικεῖς τὴν τε φιλίαν καὶ πίστιν καὶ εὐνοίαν πρὸς τὸν
 [δῆ]μον τὸν Ῥωμαίων, διὰ τέλους [ἐν καιρῷ εἰρήνης πολέμου]

u cultae templumque ut id sacrum esset; deque eis, quae in bello amiserant, ut senatus magistratui in Asiam proficiscenti mandata daret, ut consuleret et animadverteret, ut manifesta ipsis restituenda curaret captivosque recuperarent deque ceteris rebus ut iusta consequerentur; utque legatis, qui a Stratonicensibus Romam venirent, extra ordinem magistratus senatum darent: de ea re ita censuerunt: legatis Stratonicensium coram senatu benigne respondere, gratiam amicitiam societatem renovare, legatos viros bonos et amicos sociosque nostros populi boni et amici sociique nostri appellare. Censuere. Quodque ii legati verba fecerunt quodque L. Cornelius Sulla Felix dictator verba fecit ab iis qui Asiam et Graeciam provincias obtinuissent et qui in illis provinciis legati fuissent Stratonicenses amicitiam et fidem et benevolentiam erga populum Romanum usque ad finem domi militiaeque

73 Mihi videntur hoc frg. contineri verba, quae L. Cornelius Sulla pro Stratonicensibus fecit. Neque enim video, quid, si aliter esset, sibi velint verba καὶ περ[ὶ] ὧν] *A. K.* . . λόγους [ἐποίησατο]. Fragmentum cum ab omnibus partibus mutilum sit, supplementa minime certa sunt, 74 et 75 supplevi. Fuit fere γνωστὸν εἶναι Ῥωμαίοις, unde pendebat παρ]ὰ eqs.

- [τε ἀ]εὶ? συντετηρηκέσαι στρατιώ[ταις τε καὶ σίτωι καὶ μεγάλαις]
 [δαπάν]αις τὰ δημόσια πράγματα [τοῦ δήμου τοῦ 'Ρωμαίων]
 80 [προ]θυμώτατα ὑπερησπικέσαι· π[αρόντος δὲ αὐτοῦ τοῦ Μιθραδά-]
 [το]υς ὑπὲρ τῆς μεγαλοφροσύνη[ς πρώτους τῶν ἐν τῇ 'Ασίαι πε-]
 [πολ]εμηκέσαι· τοῖς τε βασιλέω[ς]
 [δυν]άμεσίν τε ἐπανδρότατα πε[πρεσβευκότας πρὸς τὰς πόλεις 'Ασίας]
 [καὶ] 'Ελλάδος ἀ[ν]τιτετάχθαι·
 [περὶ τούτων τῶν πραγμάτων οὕτως ἔδοξεν· ἀρέσκειν τῇ συγ-]
 Frg. H. 85 [κλήτωι ἀνδρῶν ἐσθλῶν] δικαίων [τε ἀπο]μνημ[ονεύειν καὶ προ-]
 [νοεῖν, ὅπως Λεύκι]ος Κορνήλιος Σύλλας 'Επαφρόδιτ[ος]
 [δικτάτωρ τὸν ἀν]τιταμίαν ξένια αὐτοῖς κατὰ τὸ διάτα[γμα δοῦ-]
 [ναι κελεύσει, οἷς] τε νόμοις ἐθισμοῖς τε ἰδίους πρότερον
 [ἐχρῶντο, τού]τοις χρᾶσθωσαν·
 90 [ὅσους τε νόμους αὐτο]ὶ ψηφίσματά τε ἐποίησαν τούτου τοῦ [πολέ-]
 [μου ἔνεκεν τοῦ πρ]ὸς Μιθραδάτην γενομένου, ἵνα τούτο[ις ταῦτα]
 [πάντα κύρια ὑπάρ]χωσιν· ἅς τέ τινας τῆς τούτων ἀρετῆ[ς καταλο-]
 [γῆς τε ἔνεκεν μετ]ὰ συμβουλίου γνώμης Λεύκιος Σύλλ[λας ἀν-]
 [τοκράτωρ τοῖς ἀν]τοῖς προσώρισεν συνεχώρησεν [πολιτεί-]

semper? servavisse militibusque et frumento et magnis sumptibus rempublicam populi Romani libentissime adiuvisse cumque ipse Mithridates adesset pro magnitudine animorum primos in Asia bellum gessisse regisque exercitibusque fortissime legatis ad oppida Asiae et Graeciae missis restitisse: de eis rebus ita censuerunt: placere senatui virorum aequorum iustorumque reminisci et consulere, ut L. Cornelius Sulla Felix dictator proquaestorem munus eis ex formula dare iuberet, quibusque legibus moribusque suis prius utebantur, iis utuntor quasque leges ei et consulta fecerunt eius belli causa contra Mithridatem gesti, ut eis ea omnia rata essent; quascunque eorum honoris virtutisque causa de consilii sententia L. Sulla imperator eisdem addixit concessit civitates

77 et 78 Supplevi. In initio v. 78 edit. descr. Ἰῆ?, scripsi dubitans ἀεί. Num [ἀντο-
 μα]τεί ibi fuit? σίτωι addidi ex Jos. Ant. Iud. XII 10, 8. 80 fortasse [ἐν]θυμώτατα
 scribendum, cum duae tantum litterae videantur excidisse. 81 Supplevi. Edit.: [.
 ἐπιμονότατα πε][πολ]εμηκέσαι. 82 Edit. addunt ἡγεμόσιν. 83 v. 83—84 et 11—13
 alteros ex alteris supplevi. Illis legationibus missis bene Stratonicenses videntur de Romanis
 meriti esse. 84 b hunc versum edit. post v. 72 inseruerunt, ita ut frg. G non Sullae,
 sed senatus verba contineret, cf. ad v. 73. 85 edit.: [καλῶς οὖν ἔχει ἀνδρῶν καλῶν
 καὶ] δικαίων [ἡμᾶς ἀπο]μνημ[ονεύειν]. 87 ἀντιταμίας magistratus militaris et ex-
 traordinarius, qui vix per duos annos obtinebat. Itaque documento est senatus
 consultum esse ex a. ⁶⁷³/81. 89 τὸ λοιπόν, quod editores addiderunt, delevi propter versuum
 ordinem.

- 95 [ας προσόδους χω]ρία κώμας λιμένας τε τούτο[ις, ἵνα ταῦτα]
 [αὐτοῖς ἔχειν ἐξῆι τό]ν τε δῆμον τὸν Ῥωμαίων
 [προση]κόντως ἀξίως τε αὐτ[οῦ].
 Frg. K. τά τε Στρατονικεῦσιν
 ἀποδεκ[τά ὑπάρχει]ν δεῖν·
- 100 [ὄπω]ς τε Λεύκιος Κορνῆλι[ος Σύλ]λας Ἐπαφορόδιτος δικτάτ[ωρ, εἰάν αὐτῶι]
 [φα]ίνηται, ἄς αὐτὸς αὐτοκράτωρ Στρατονικεῦσιν πολι[τείας]
 [κ]ώμας χώρας λιμένας τε προσώρισεν, ἐπιγνώι διατάξ[ηι, ὅσας ἐκάστη]
 προσόδους Στρατονικεῦσιν τελῆι·
 [εἰά]ν τε διατάξ[ηι, πρὸς ταύτας τὰς πολιτείας, ἄς Στρ[ατονικεῦσιν]
- 105 προσώρισεν, γράμματα ἀποστείλει, ἵνα τοσοῦτον τ[έλος]
 Στρατονικεῦσιν τελῶσιν·
 [τ]οῦτό τε οἵτινες ἂν ποτε αἰεὶ Ἀσίαν τήν τε Ἑλλάδα ἐ[παρχείας]
 [δι]ακατέχωσιν, φροντίξωσιν διδῶσίν τε ἐργασίαν, ἵνα ταῦτα]
 οὕτως γίν[ω]νται·
- Frg. L M₁. 110 Τὸ [ἱερ]ὸν τῆς Ἐ[κότης] ὅπως ἦ[ι ἄστυλον·]
 Ἀνθύπατος ὅστις ἂν αἰεὶ Ἀσίαν ἐ[παρχείαν]
 διακατέχη, ἐπιγνώτω, ἅτινα αὐτοῖς ἄ[πε]στιν,
 οἳ τέ τινες ταῦτα διήρπασαν, οἳ τέ τινε[ς δ]ιακατέ-
 χουσιν αὐτά, ἵνα παρ' αὐτῶν ἀποδοθῆναι ἀποκατα-
 115 σταθῆναι φροντίσῃ· ἵνα τε τοὺς αἰχμαλώτους
 ἀνακομίσασθαι δύνωνται· ὑπὲρ τε τῶν λ[ο]ιπῶν

vectigalia agros vicos portusque eis, ut ea eis habere liceret

 utque L. Cornelius Sulla Felix dictator, si ei videretur, quas ipse imperator Stratonicensibus civitates vicos agros portusque addixit, cognosceret constitueret, quanta quaeque vectigalia Stratonicensibus penderet sique constituisset, ad eas civitates, quas Stratonicensibus addixit, epistulas mitteret, ut tantum tributum Stratonicensibus penderent; idque quicumque Asiam et Graeciam provincias obtinerent, consulerent operamque darent, ut ea ita fierent. Sacrarium Hecates, ut esset sacrum; proconsul quicumque Asiam provinciam obtineret, cognoscito, quae iis abessent quique ea rapuissent quique obtinerent ea, ut ab iis reddenda restituenda curaret, utque captivos recuperare possent deque ceteris

99 ἀποδεκ[τά ὑπάρχει]ν supplēvi. 104 [ὄσο]ν τε edit., [εἰά]ν τε proposuit U. de Wilamowitz. 107 edit. ἐ[πέ]λθωσιν et in v. 111 ἐπ[έ]λθῃ, ἐπαρχείας (uv) scribendum esse vidit Bases. Ceterum hic proconsules Asiae et Graeciae nominari videntur, quia civitates addictae et in Asia et in Graecia sitae erant.

πραγμάτων τῶν δικαίων τύχῳσιν, ο[ύ]τ[ω κα]θὼς ἂν
αὐτοῖς ἐκ τῶν δημοσίων πραγμάτων πίσ]τεῶς
τε τῆς ἰδίας φαίνεται· ἔδοξεν.

120 Στέφανόν τε τὸν παρὰ τοῦ δήμου [τῆι συγκλήτῳ]

ἀπεσταλμένον, οὗ ἂν Λεύκιος [Κορνήλ]ιος

Σύλλας Ἐπαφρόδιτος δικτάτ[ωρ]

[ἦγ]ῆται [ἀγαθόν, ὅπως ἀναθεῖναι αὐτοῖς]

[ἔξῃ θυσίαν τε ἐν τῷ Καπετωλίῳ ἂν θε-]

[λωσιν ὅπως αὐτοῖς ποιῆσαι ἔξῃ·]

[τοῖς τε πρεσβευταῖς παρὰ Στρατονικέων εἰς]

Fig. N₁. [Ῥώμην παρεσομένους ἔδοξε σ]ύγκλητον

125 [ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ἐκτὸς τοῦ στίχου δίδ]οσθαι· [ἔδοξεν.]

rebus iusta consequerentur, ita uti eis e re publica fideque sua videretur. Censuere. Coronamque a populo senatui missam, ubi L. Cornelius Sulla Felix dictator censeret aequum, ut ponere iis liceret sacrificiumque in Capitolio si vellent, ut iis facere liceret legatisque, qui a Stratonicensibus Romam venirent, censuerunt senatum a magistratibus extra ordinem dari. Censuere.

120 supplēvi ex v. 30.

123 Formulas notissimas addidi.

XVII.

Tabula aenea cui senatus consultum utraque lingua incisum est, saec. XVI Romae reperta nunc servatur in museo Neapolitano. Primus edid. Petrus Victorius M. Tullii Cic. epist. Flor. 1571 p. 8 et praeter alios Mommsen C. I. L. I n. 203, Ritschl Priscæ Latin. monum. XXX, repetivit Mommsen apud Bruns. Font. iur. ant. Rom.⁵ p. 158. Denuo Kaibel, cuius collatione mihi uti licebat, tit. in Corpore Inscr. Graec. Italiae Sicil. etc. 951 edet.

Ἐπὶ ὑπάτων Κοίντου Λυταίου Κοίντου υἱοῦ Κάτλου καὶ Μάρκου Αἰμ[ιλίου
Κοίντου υἱοῦ] | Μάρκον υἱωνοῦ Α[ε]πέδου, στρατηγοῦ δὲ κατὰ πόλιν καὶ ἐπὶ τῶν
ξένων Λευκίου Κορνηλίου[υ υἱοῦ] | Σισέννα, μηνὸς Μαίου.

[Cos. Q. Lutatio Q. f. Catulo et M. Aemilio Q. f. M. n. Lepido, praetore urbano et inter peregrinos L. Cornelio, . . . f. Sisenna, mense Maio.

Senatus consultum eos. Q. Lutatio M. Aemilio a. ⁶⁷⁶/₇₈ factum est. Pertinet ad tres nauarchos Asclepiadem Philini f. Clazomenium, Polystratum Polyarci f. Carystium, Meniscum Irenaei, qui fuit Meniscus Thargelii, f. Milesium, quos propter merita in bello Italico erga po-

Κόιντος Αντάτιος Κόιντου υἱὸς Κάτλος ὑπάτος συγκλήτῳ συνεβουλ[εύσατο] | πρὸ ἡμερῶν ἔνδεκα καλανδῶν Ἰουνίων ἐν κομετίῳ.

Γραφομέναι παρήσαν Λεύκιος Φαβέριος Λευκίου υἱὸς Σεργία, Γάιο[s Λευ-] ||
5 κίου υἱὸς Ποπλιλία, Κόιντος Πετίλλιος Τίτου υἱὸς Σεργία.

Περὶ ὧν Κόιντος Αντάτιος Κόιντου υἱὸς Κάτλος ὑπάτος λόγους ἐποίησατο Ἀ-
[σκληπιάδην] | Φιλίνου υἱὸν Κλαζομένιον, Πολύστρατον Πολυάρκου υἱὸν Καρύστιον,
Με[νί]σκον Εἰρηναίου τὸν γερονότα Μενίσκου Θαργηλίου υἱὸν Μιλή[σιον] | ἐν τοῖς
πλοίοις παραγερονέται τοῦ πολέμου τοῦ Ἰταλικοῦ ἐ[ν]αρχομένου, τούτους ἐργασίαν
ἐπανδρον καὶ πιστὴν τοῖς δημοσίοις πράγμασιν τοῖς ἡμετέρο[ις] παρεσχῆκε[ν] | ναί, τού-
τους ἐάντων κατὰ τὸ τῆς συγκλήτου δόγμα εἰς τὰς πατρίδας ἀπολύσαι βούλεσθαι,
ἐὰν αὐτῶ φαίνηται, ὅπως ὑπὲρ τῶν καλῶς πεπραγμένων ὑπ' αὐτῶν καὶ ἀνδρα-
| γα[θη]μάτων εἰς τὰ δημοσία πράγματα τὰ ἡμέτερα καταλογῆ αὐτῶν γένηται· περὶ
10 τούτου τοῦ πράγματος οὕτως ἔδοξεν· Ἀσκληπιάδην Φιλίνου υἱὸν Κλαζ[ομένιον], ||
10 Πολύστρατον Πολυάρκου υἱὸν Καρύστιον, Μενίσκου Εἰρηναίου υἱὸν Μιλήσιον τὸν γε-
ρονότα Μενίσκου, ἄνωθεν δὲ Θαργηλίου ἄνδρα καλοῦς καὶ ἀγαθοῦς καὶ φίλου
προσ[αγο]ρευσαι· τῆ[ν] σ[ύ]ν[κλητον] καὶ τὸν δῆμον τὸν Ῥωμαίων διαλανβάνειν τὴν

Q. Lutatius Q. f. Catulus cos. senatum consuluit a. d. XI Kal. Jun. in comitio.

Scribundo adfuerunt L. Faberius L. f. Serg., C. L. f. Pop., Q. Petillius
T. f. Serg.

Quod Q. Lutatius Q. f. Catulus cos. verba fecit Asclepiadem Philini f. Clazome-
nium, Polystratum Polyarci f. Carystium, Meniscum Irenaei, Meniscus Thargelii qui fuit,
f. Milesium in navibus adfuisse bello Italico coepto, eos operam fortem et fidelem rei-
publicae nostrae navasse, eos se ex senatus consulto in patrias dimittere velle, si sibi
videretur, ut pro rebus bene gestis ab eis fortiterque factis in rempublicam nostram
honor eis haberetur: de ea re ita censuerunt: Asclepiadem Philini f. Clazomenium, Poly-
stratum Polyarci f. Carystium, Meniscum Irenaei f., qui fuit ante Meniscus Thargelii, Mi-
lesium viros bonos et amicos appellare senatum populumque Romanum existimare eorum

pulum Romanum praestita in amicorum populi Romani formulam referendos esse senatus cen-
suit (cf. Liv. XLIV 16). Ceterum monendum litteras versionis Graecae v. 1, 2, 3, 32, 33
maiores esse, exemplaris latini extremam partem esse servatam.

2 *Λιπέδου* in aere, sed tribuo id errori operarii, cf. Dittenb. Hermes VI p. 135.

7 ΜΕ ΟΥΚΟΝ 7 [ναυίρχου] add. Mommsen, sed Kaibel iure monet id ne in v. 10 quidem
additum esse. 7 'Intellegitur puto bellum vere Italicum, scilicet Marsicum a. ⁶⁶⁴/₉₀ — ⁶⁶⁶/₈₈
finitum civitate Italicis concessa, non Sullanum a. ⁶⁷¹/₈₃ — ⁶⁷²/₈₂, quamquam hoc et ipsum cum
propterea, quod illius pars et sequela fuit, tum propter Samnites a Sulla debellatos, recte
ita appellari potuit et propius abest ab anno eo, quo nauarchis praemia senatus attribuit.'
Th. Mommsen. 7 ἐ[ν]αρχομένου scripsi; ἐ[ξ]αρχομένου suppl. Götting. 9 αὐτῶ mutavit
Götting in αὐτ[ῆς]. 9 ΓΑΘΗΜΑΤΩΝ post κατalogῆ 'vacatpatium ipso metallo
laeso.' Kaib. 11 ΤΗΜΟΥΗΚΑΗΤΟΝ

τούτων ἐργασίαν καλ[ήν] καὶ ἔπαινον καὶ πιστὴν τοῖς δημοσίοις πράγμασιν τοῖς
 ἡμετέρο[ις] γεγ[ονέναι], | δι' ἣν αἰτίαν τὴν σύνκλητον κρίνειν, ὅπως οὔτοι τέκνα ἔκ-
 γονοί τε αὐτῶν ἐν ταῖς ἐαυτῶν πατρίσιν ἀλειτούργητοι πάντων τῶν πραγμάτων καὶ
 ἀνε[ί]σ[φοροι] ὦσιν· εἴ τινες εἰσφ[ορα] εἰ[κ] τῶν | ὑπαρχόντων αὐτῶν εἰσπεπραγμέναι εἰδὼν
 μετὰ τὸ τούτους τῶν δημοσίων πραγμάτων τῶν ἡμετέρων χάριν ὀρμηῆσαι, ὅπως αὐταὶ
 αὐτοῖς ἀποδοθῶσιν ἀποκατασταθῶσιν· εἰ τὲ τινε[ς] | ἀγροὶ οἰκίαι ὑπάρχοντα αὐτῶν πέ-
 15 πραινται μετὰ τὸ ἐκ τῆς πατρίδος τῶν δημοσίων πραγμάτων τῶν ἡμετέρων χάριν
 ὀρμηῆσαι, ὅπως ταῦτα πάντα αὐτοῖς εἰς ἀκέραιον ἀποκαταστα[θῆ]· εἰ τὲ τις προθεσμία
 παρελήλυθεν, ἀφ' οὗ ἐκ τῆς πατρίδος τῶν δημοσίων πραγμάτων τῶν ἡμετέρων χάριν
 ὀρμησαν, μὴ τι τοῦτο τὸ πρᾶγμα αὐτοῖς βλαβερὸν γένηται | μηδὲ τι αὐτοῖς διὰ
 ταύτην τὴν αἰτίαν ἔλασσον ὀφείληται μηδὲ τι ἔλασσον αὐτοῖς μεταπορεύεσθαι πράσσειν
 ἐξῆ, ὅσαι τε κληρονομία(ι) αὐτοῖς ἢ τοῖς τέκνοις αὐτῶν | παρεγένοντο, ὅπως ταύτας ἔχουσιν
 διακατέχουσιν καρπεύονται τε· ὅσα τε ἂν αὐτοὶ τέκνα ἔκγονοι γυναικί[ς] τ[ε] αὐτῶν
 παρ' ἑτέρου μεταπορεύονται, ἐάν τε τι παρ' αὐτῶν τέκνων ἔκγονων γυναικῶν τε
 αὐτῶν ἕτεροι μεταπορεύονται, ὅπως τούτων τέκνων (ἐκγόνων) γυναικῶν τε αὐτῶν
 ἐξουσία καὶ αἴρεσις (ἦ), ἐάν τε ἐν ταῖς πατρίσιν κατὰ τοὺς ἰδίους νόμους βούλωνται
 κρίνεσθαι ἢ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων ἐπὶ Ἰταλικῶν κριτῶν, ἐάν τε ἐπὶ πόλεως
 20 ἐλευθέρ[α] τῶν διὰ τέλος || ἐν τῇ φιλία τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαίων μεμενηκνῶν,
 οὗ ἂν προαιρῶνται, ὅπως ἐκεῖ τὸ κρι[τ]ήριον περὶ τούτων τῶν πραγμάτων γένηται·

operam bonam et fortem et fidelem reipublicae nostrae fuisse, quam ob causam senatum
 censere, ut ii liberi posterique eorum in suis patriis vacui omnium rerum et tributorum
 immunes sint: si qua tributa ex bonis eorum exacta sunt, postquam reipublicae nostrae
 causa profecti sunt, ut ea iis reddantur restituantur, sique qui agri aedificia bona eorum
 venierunt, postquam e patria reipublicae nostrae causa profecti sunt, ut ea omnia eis in
 integrum restituantur; sique qui dies constitutus exierit, ex quo e patria reipublicae no-
 strae causa profecti sunt, ne quid ea res eis noceat neve quid eis ob eam causam minus
 debeatur neve quid minus eis persequi exigere liceat quaeque hereditates] eis liberisve
 eor[um] obvenerunt, ut eas habeant possideant fruanturque; quaeque | ei liberi posteri
 uxoresque eorum ab altero persequentur, sive quid] ab eis libereis postereis ux[oribusque
 eorum alii persequentur, ut eis liberis (posteris) ux[oribusque] | eorum ius et potestas sit,
 sique in patriis suis legibus velint iudicio certare seive apud magistratus [nostros
 apud Italicos iudices, sive in civitate libera aliqua earum, quae semper in amicitia populi
 Romani manserunt, ubi velint, ut ei ibei iudicium de eis rebus fiat. Sei qua iudicia de

11 καλ[ήν]: in aere ΚΑΛΥΗ 12 ἀνίγκοροι in aere esse testatur Kaibel. 13 τινε[ς]:
 in aere ΤΙΝΕΙΟΨ 15 ἀποκαταστα[θῆ] = ceteri legerunt ΘΙΟ, Kaibel ΘΙ|| i. e. interpunctio.
 17 γυναικί[ς] τ[ε]: in aere ΓΥΝΑΙΚΕΤΤ 18 (ἦ) inseruit Mommsen.

εἰ τινα κριτήρια | περι αὐτῶν ἀπόντων μετὰ τὸ ἐκ τῆς πατρίδος ὁρμησαί γεγονότα ἐστίν, ταῦτα ὅπως εἰς ἀκέραιον ἀποκατασταθῆι καὶ ἐξ ἀκεραίου κριτήριον κατὰ | τὸ τῆς συνκλήτου δόγμα γένηται· εἰ τινα χρήματα αἱ πόλεις αὐτῶν δημοσίαι ὀφείλωσιν, μὴ τι εἰς ταῦτα τὰ χρήματα δοῦναι ὀφείλωσιν· | ἄρχοντες ἡμέτεροι, οἵτινες ἂν ποτε Ἀσίαν Εὐβοίαν μισθῶσιν ἢ προσόδους Ἀσίαί Εὐβοίαί ἐπιτιθῶσιν, φυλάξωνται, μὴ τι οὕτοι δοῦναι ὀφείλωσιν· | ὅπως τε Κόιντος Αντάτιος, Μᾶρκος Αἰμίλιος ὑπατοί, ὁ ἕτερος ἢ 25 ἀμφοτέροι, εἰν ἀοι[οῖς φ]αίνηται, το[ύ]τους εἰς τὸ τῶν φίλων διάταγμα ἀνενεχθ[ῆ]ναι φροντίσωσιν· τούτοις τε πῖνα(κα) χαλκοῦν φιλίας ἐν τῷ Καπετωλίῳ ἀναθεῖναι θυσίαν τε ποιῆσαι ἐ[ξ]ῆι· ξένιά τε αὐτοῖς κατὰ τὸ διάταγμα τόπον παροχῆν τε τὸν ταμίαν τὸν κατὰ πόλιν τούτοις μισθῶσαι ἀποστ[εῖ]λαι τε κελεύσωσιν· εἰν τε περι τῶν ἰδίων πραγμάτων | πρεσβευτὰς πρὸς τὴν σύνκλητον ἀποστέλλειν αὐτοί τε παραγίνεσθαι προαιρῶνται, ὅπως αὐτοῖς τέκνοις ἐκγόνοις τε αὐτ[ῶν] | πρεσβευταῖς παραγίνεσθαι καὶ ἀποστέλλειν τε ἐξῆι· ὅπως τε Κόιντος Αντάτιος, Μᾶρκος Αἰμίλιος ὑπατοί ὁ ἕτερος ἢ ἀμφοτέροι, | εἰν αὐτοῖς φαίνηται, γράμματα πρὸς τοὺς ἄρχοντας τοὺς ἡμετέρους, οἵτι- 30 νες Ἀσίαν Μακεδονίαν ἐπαρχείας διακατέχουσιν, || καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν ἀποστείλωσιν, τὴν σύνκλητον θέλειν καὶ δίκαιον ἡγεῖσθαι ταῦτα οὕτω γίνεσθαι, | οὕτως ὡς ἂν αὐτοῖς ἐκ τῶν δημοσίων πραγμάτων πιστεῶς τε τῆς ἰδίας φα(ί)νηται· ~ ἔδοξεν. | Ἀσκληπιάδου τοῦ Φιλίνου Κλαζομενίου, Πολυστράτου τοῦ Πολυάρκου | Καρυστίου, Με- νίσκου τοῦ Εἰρηνα[ίου Μ]ιλησίου.

eis absentibus, postquam e patria profecti sunt, facta sunt, ea uti in integrum restitu-
antur et de integro iudicium ex S. C. fiat. Sei quas pecunias ci[vitates eorum publice
debeant, ne quid in eas pecunias dare debeant; magistrat]us nostri queiquomque Asiam
Euboeam locabunt vectigalve Asiae [Euboeae imponent, curent, ne quid ei dare debeant.
Utque Q. Lutatius, M.] Aemilius cos. a(Iter) a(mbove), s(ei) e(is) v(ideretur), eos in amei-
corum formulam referendos curarent, eis[que tabulam aheneam amicitiae in Capitolio po-
nere sacrificiumque] facere liceret, munusque eis ex formula locum lautiaque q(uaestorem)
urb(anum) [e]is locare mittereq[ue i]ube[rent. Sique de suis rebus legatos ad senatum |
mitt]ere lega[tive] venire vellent, uti [e]is leibereis postereisque eorum legatos venire
mittereque liceret; utiq[ue Q. Lutatius, M. Aemilius cos. alter ambove], | sei v(ideatur) e(is),
litteras ad magistratus nostros, quei Asiam Macedoniam provincias optinent, et ad magi-

20 κριτήριον in aere. 24 ἀοι[οῖς φ]αίνηται: ΑΟΥΤΥΑΙΝΗΤΑΙ, servavi ἀοι[οῖς],
ceteri α[ν]τ[ῶν] οἷς. 25 ἐ[ξ]ῆι: ΕΙΠΗ 26 ἀποστ[εῖ]λαι: ΑΠΟΧΤΟΥΛΑΙ 27 ἐκγόνοις
τε αὐτ[ῶν]: Kaibel legit ΕΚΓΟΝΟΙΣ/ΝΕΑΙ, Mommsen, quod dedi. 32 Nomina ab Ascle-
piade Polystrato Menisco, qui tabulam in Capitolio ponendam curaverant, ea de causa addita,
ut eam suam esse significarent. — Permultas eas litteras, quas operarius incuria falso in aere
incidit, si facile corrigi potuerunt, non notavi.

stratus eorum mitta[nt, senatum velle et] aequom censere ea ita fieri ~ i(ta)·u(tei) e(is)
e r(e) p(ublica) f(ideque) s(ua) v(ideatur). C(ensuere).

XVIII.

Tabulam marmoream repertam a. 1884 inter ruinas templi Amphiarai prope vetus Boeotiae oppidum Oropum siti edid. primus Bases *Ἐφημερίς ἀρχαιολ.* 1884 p. 98 eqs. cf. 1886 p. 46, deinde Mommsen *Hermes* XX p. 268 eqs., idem repetiuit titulum apud Brunsum *Font. iur. ant. Rom.*⁵ p. 162 eqs.

[Μάαρκ]ος Τερέντιος Μαάρκου υἱὸς Οὐάρρων Λεύκολλος, Γάιος Κάσιος Λευκίου

M. Terentius M. f. Varro Lucullus, C. Cassius L. f. Longinus cos. Oropiorum magi-

Continet tabula epistolam M. Terentii Varronis Luculli et C. Cassii Longini cos. a. 681/73 ad Oropios missam. L. Cornelius Sulla enim ut videtur a. 668/86, voti, quod ante pugnam Chaeronensem fecerat, reddendi causa aedi Amphiarai agros undequaque pedum mille de consilii sententia concesserat et urbis agrorumque et portuum Oropi reditus omnes in ludos et sacrificia extra agros Hermodori Olympichi f. sacerdotis Amphiarai. Quae consilii sententia senatus consulto a. 674/80 L. Sulla Q. Metello cos. confirmata est. Publicani vero cum ex lege locationis ei agri soli excepti essent, quos Sulla deis immortalibus concessit neque Amphiarus deus esset, senatum a. 680/74 adierunt, ut etiam agris Amphiarao consecratis ipsis frui liceret. Atque illo anno L. Licinio M. Aurelio cos. senatus consultum factum est, ut consules de consilii sententia de dei Amphiarai agris cognoscerent, sed demum anno insequenti M. Terentius Varro et C. Cassius Longinus de controversia inter deum Amphiarum et publicanos ita cognoverunt, ut agros reditusque Amphiarao concederent. Quod ad senatum rettulerunt, id senatus consulto confirmatum est deque ea re consules epistolam ad Oropios miserunt. Cuius dispositionem vereor ne Mommsen non recte intellexerit, cum diceret v. 1—16 contineri epistolam, v. 16—59 decretum de consilii sententia factum, v. 59—69 senatus consultum, quo decretum confirmaretur. Nam totus titulus ut senatus consultum de Tiburtibus (C. I. L. I 201), epistolae formam habet (cf. v. 31) et continet singula acta publica ad rem, de qua agitur, pertinentia, sed ita ut a consulibus, qui epistolam scripserunt, excerpta sint. Dispositio rerum vero est haec:

- v. 1—2 Cos. Oropiis salutem.
- v. 3—5 Cognovimus ex S. C. a. 680/74 facto de consilii sententia.
- I v. 6—59 Sequuntur quae de consilii sententia acta sunt.
 - a) v. 5—6 tempus et locus.
 - b) v. 6—16 qui consilio adfuerunt (eodem loco in tit. XV testes adlati sunt).
 - c) v. 16—29 documenta *α*) a legatis Oropiorum (v. 16—23) prolata,
β) a L. Domitio Ahenobarbo pro publicanis (v. 24—29).
 - d) v. 29—34 quae cognoverunt consules.
 - e) v. 36—59 acta, quibus nisi ita cognoverunt:
 - α*) lex censoria (v. 36—43). *αα*) de aliis imperatoribus (v. 35—38)
 - ββ*) de L. Cornelio Sulla (v. 38—42)
 - β*) decretum L. Sullae de agris Amphiarai (v. 43—51)
 - γ*) senatus consultum, quo id confirmatur (v. 52—59) (de v. 57—59 cf. ad v. 57).
- II v. 59—69 Senatus consultum, quo confirmatur decretum.

υἱὸς | Λον|γίνος ὑπάτοι Ὠρωπίων ἄρχουσιν βουλῇ δήμῳ χαίρειν· εἰ ἔρρωσθε, εὖ ἂν
 ἔχ[οι]· | ὑμᾶς εἰδέναί βουλόμεθα ἡμᾶς κατὰ τὸ τῆς συνκλήτου δόγμα τὸ γενόμενον
 ἐ[πι Λευκί]ου Λικινίου Μαάρκου Αὐρηλίου ὑπάτων <ἐπεγνωκέναι> περὶ ἀντιλογιῶν
 5 τῶν ἀνὰ μ . . . || θεῶι Ἀμφιαράωι καὶ τῶν δημοσιῶν γερονότων ἐπεγνωκέναι πρὸ
 μιᾶς εἰ[δυσῶν] | Ὀκτωβριῶν ἐμ βασιλικῇ Πορκίᾳ· ἐν συνβουλίῳ παρήσαν Μάαρκος
 Κλαύδιος Μαάρκ[ου] | υἱὸς Ἀρνήσσης Μαάρκελλος, Γάιος Κλαύδιος Γαίου υἱὸς Ἀρ-
 νήσσης Γλάβερ, | Μάαρκος Κάσιος Μαάρκου υἱὸς Παμεντίνα, Γάιος Λικίνιος Γαίου
 10 υἱὸς | <Παμεντίνα, Γάιος Λικίνιος Γαίου υἱὸς> Σηλατεῖνα<ς> Σακέρδως, || Λεύ-
 κιος Οὐολύσκιος Λευκίου υἱὸς Ἀρνήσσης, Λεύκιος Λάρτιος Λευκίου υἱὸς | Π[α]πιρία,
 Γάιος Ἀνναῖος Γαίου υἱὸς Κλυ(σ)τομίνα, Μάαρκος Τύλλιος Μαάρκου υἱὸς | Κορνηλία
 Κικέρων, Κόιντος Ἀξίος Μαάρκου υἱὸς Κυρίνα, Κόιντος Πομπήιος Κοίντου υἱὸς
 Ἀρ[νή]σσης Ῥούφος, Αὔλος Κασκέλιος Αὔλου υἱὸς <ου υἱὸς> Ῥωμίλια, | Κόιντος
 15 Μυνύκιος Κοίντου υἱὸς Τηρη[//]ντίνα Θέρομος, Μάαρκος Ποπλίκιος || Μαάρκου υἱὸς
 Ὀρατία Σκαίονας, Τίτος Μαίνιος Τίτου υἱὸς Λεμωνία, Λεύκιος | Κ[λ]αύδιος Λευκίου
 υἱὸς Λεμωνία.

Περὶ ὧν Ἐρμόδωρος Ὀλυμπίχου υἱὸς ἱερεὺς | Ἀμφιαράου, ὅστις πρότερον ὑπὸ τῆς
 συνκλήτου σύμμαχος προσηγορευμένος ἐστίν, καὶ Ἀλεξίδημος Θεοδώρου υἱὸς (καὶ)
 Δημαίνετος Θεοτέλου υἱὸς πρεσβευταὶ Ὠρωπίων λόγους ἐποιήσαντο· ἐπ(ε)ὶ ἐν τῷ τῆς

stratibus senatui populoque salutem. Si valetis, bene est. Scire vos volumus nos ex S.
 C. facto L. Licinio M. Aurelio cos. de controversiis inter deum Amphiarum et publicanos
 factis cognovisse prid. id. Oct. in basilica Porcia. In consilio adfuerunt M. Claudius M.
 f. Arn. Marcellus, C. Claudius C. f. Arn. Glaber, M. Cassius M. f. Poment., C. Licinius
 C. f. Stell. Sacerdos, L. Voluseius L. f. Arn., L. Lartius L. f. Papiria, C. Annaeus C. f.
 Crust., M. Tullius M. f. Corn. Cicero, Q. Axius M. f. Quir., Q. Pompeius Q. f. Arn. Rufus,
 A. Cascellius A. f. Romil., Q. Minucius Q. f. Ter. Thermus, M. Publicius M. f. Hor. Scaeva,
 T. Maenius T. f. Lem., L. Claudius L. f. Lem.

Quod Hermodorus Olympichi f. sacerdos Amphiarai, qui antea a senatu socius ap-
 pellatus est, et Alexidemus Theodori f. et Demaenetus Theotelis f. legati Oropiorum verba
 fecerunt: cum in lege locationis ei agri, quos L. Sulla deorum immortalium aedium sa-

a) v. 60 dies et locus

b) v. 61—63 testes

c) v. 63—67 consules verba faciunt

d) v. 67—69 senatus ita esse censet.

4 i. e. a. ⁶⁸⁰/₁₇₄. Verbum, quod sequitur, ἐπεγνωκέναι cum redeat in v. 5, aut hic aut
 illic delendum est, cf. v. 20—21. Deinde in lap. ANAN, sed M certum est. Bases proposuit
 ἀνὰ μ[έσον]. Mommsen ἀνὰ μ[έρος], comparato tit. IV 8, sed illud mihi videtur probabilius. Utut
 est, constructio verborum perversa. 11 in lap. Πηριερα. 14 Mommsen iniuria Τηρη-
 νίνα mutandum censet in Τηρητίνα. 16 in lap. ΚΑΑΥΔΙΟΞ. Idem Hermodorus ad-
 fertur in tit. Bull. de corr. hell. X p. 458. Ad hunc locum et Liv. XLIV 16, 7 Mommsen

- 20 μισθώσεως νόμῳ αὐταὶ αἰ|| [χώραι] <ὕ(π)εξειρημέναι εἰσίν>, ἄς Λεύκιος Σύλλας θεῶν ἀθανάτων ἱερῶν τεμενῶν | φυλακῆς ἔνεκεν συνεχώρησεν, ὑπεξειρημέναι εἰσίν, ταύτας τε τὰς προσόδους, περὶ ὧν ἄγεται τὸ πρᾶγμα, Λεύκιος Σύλλας τῷ θεῷ Ἀμφιαρόῳ προ(ο)σώρι σεν, ὅπως ὑπὲρ τούτων τῶν χωρῶν πρόσοδον τῷ δημοσιῶνῃ μὴ τελεῶσιν· |
- 25 καὶ περὶ ὧν Λεύκιος Δομέτιος Δίνοβαλβος ὑπὲρ δημοσιωνῶν εἶπεν· || ἐπεὶ ἐν τῷ τῆς μισθώσεως νόμῳ αὐταὶ αἰ χώραι ὑπεξειρημέναι εἰσίν, | ἄς Λεύκιος Σύλλας θεῶν ἀθανάτων ἱερῶν τεμενῶν φυλακῆς ἔνεκεν | συνεχώρησεν, οὔτε ὁ Ἀμφιαρόος, ὡς αὐταὶ αἰ χώραι συνεχωρημέναι | λέγονται, θεὸς ἐστίν, ὅπως ταύτας τὰς χώρας καρπίζεσθαι ἐξῆ | τοὺς δημοσιῶνας·
- 30 ἀπὸ συνουλίῳ γνώμης γνώμην ἀπεφηνά||μεθα, ὃ ἐπέγνωμεν, τῇ συνκλήτῳ προσανοίσομεν, τοῦτο ὃ καὶ | εἰς τὴν τῶν ὑπομνημάτων δέλτον κατεχωρίζαμεν·
περὶ χώρας | Ὠρωπίας, περὶ ἧς ἀντιλογία ἦν πρὸς τοὺς δημοσιῶνας, κατὰ τὸν τῆς | μισθώσεως νόμον, αὕτη ὑπεξειρημένη ἐστίν, ἵνα μὴ ὁ δημοσιῶνῃς αὐτὴν καρπίζηται· κατὰ τὸ τῆς συνκλήτου δόγμα ἐπέγνωμε[ν]· ||
- 35 ἐν τῷ τῆς μισθώσεως νόμῳ ὑπεξειρημέν[ο]ν δοκεῖ εἶναι οὕτως· |
ἐκτός τε τούτων ἢ εἴ τι δόγμα συνκλήτου αὐτοκράτωρ αὐτοκράτορες τ[ε] | ἡμέτεροι

crarum tuendarum causa concessit, excepti sint eosque redditus, qua de re agitur, L. Sulla deo Amphiarao attribuerit, ut pro eis agris redditum publicano ne pendant;

et quod L. Domitius Ahenobarbus pro publicanis dixit: cum in lege locationis ei agri excepti sint, quos L. Sulla deorum immortalium aedium sacrarum tuendarum causa concessit neque Amphiaras, cui ei agri concessi dicuntur, deus sit, ut eis agris frui liceat publicanis:

de consilii sententia sententiam pronuntiavimus, quod cognovimus, ad senatum referemus, id quod etiam in commentariorum codicem rettulimus:

de agro Oropio, de quo controversia erat cum publicanis ex lege locationis, is exceptus est, ut ne publicanus eo fruatur; ex S. C. cognovimus.

In lege locationis exceptum videtur esse sic:

et extra ea quam si quid S. C. imperator imperatoresque nostri honoris deorum

Röm. Staatsr. III p. 593, 2 adnotat: Wenn Liv. XLIV 16, 7 ebenfalls in Beziehung auf einen Privaten sagt: senatus in formulam sociorum cum referri iussit, so erklärt sich diese Ungenauigkeit des Ausdruckes aus der formalen Gleichbehandlung der beiden Kategorien der blossen amici und der socii et amici, cf. p. 652, 1. Die Beziehung der sociorum formula auf die personelle Freundschaft ist ungenaue Uebertragung. 24 L. Domitius Ahenobarbus consul fuit a. 700/54.

28 Mommsen iniuria καρπίζεσθαι. Ad rem cf. Cic. de deor. nat. 3, 18, 49: 'an Amphiaras erit deus et Trophonius? nostri quidem publicani, cum essent agri in Boeotia excepti lege censoria, negabant immortales esse ullos, qui aliquando homines fuissent.'

31 cf. ad v. 37. 35 in lap. ὑπεξειρημένην, quod ex lapicidae errore videtur natum. 36 Debebat scribi δόγματι συνκλήτου, ut Bases vidit. Error natus est ex com-

καταλογῆς θεῶν ἀθανάτων ἱερῶν τεμενῶν τε φυλακῆς (ἔνεκεν) | καρπίζεσθαι ἔδωκαν
κατέλιπον, ἐκτός τε τούτων, ἃ Λεύκιος | Κορνήλιος Σύλλας αὐτοκράτωρ ἀπὸ συνβου-
40 λίου γνώμης θεῶν || ἀθανάτων ἱερῶν τεμενῶν τε φυλακῆς ἔνεκεν καρπίζεσθαι ἔδωκεν, |
ὃ τὸ αὐτὸ ἢ σύνκλητος ἐπεκύρωσεν, οὔτε μετὰ ταῦτα δόγματι | συνκλήτου ἄκυρον
ἐγενήθη.

Λεύκιος Κορνήλιος Σύλλας ἀπὸ συνβουλίου γνώμης γνώμην εἰρηκέναι δοκεῖ.

τῆς εὐχῆς ἀποδόσεως | ἔνεκεν τῶι ἱερῶ 'Αμφιαράου χώραν προστίθημι πάντη πάν-
45 τοθεν πόδας || χιλίους, ἵνα καὶ αὐτῆ ἢ χώρα ὑπάρχη ἄσυλος· ὡσαύτως τῶι θεῷ 'Αμ-
φιαράω | καθιερωκέναι τῆς πόλεως καὶ τῆς χώρας λιμένων τε τῶν 'Ωρωπίων | τὰς
προσόδους ἀπάσας εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς θυσίας, ἃς 'Ωρωπίοι | συντελοῦσιν θεῷ
'Αμφιαράω, ὁμοίως δὲ καί, ἃς ἂν μετὰ ταῦτα ὑπὲρ τῆς | νίκης καὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ
50 δήμου τοῦ 'Ρωμαίων συντελέσουσιν, || ἐκτός ἀγῶν τῶν 'Ερμοδώρου Ὀλυμπίχου υἱοῦ
ἱερέως 'Αμφιαράου τοῦ | διὰ τέλους ἐν τῇ φιλία τοῦ δήμου τοῦ 'Ρωμαίων μεμενηκός·
περὶ τοῦ τοῦ πράγματος δόγμα συνκλήτου ἐπὶ Λευκίου Σύλλα 'Επαφροδίτου |
Κοίντου Μετέλλου Εὐσεβοῦς ὑπάτων ἐπικεκυρωμένου δοκεῖ εἶναι, | ὅπερ ἢ σύνκλητος

immortalium aediumque sacrarum tuendarum causa fruendum dederunt reliquerunt extraque
ea, quae L. Cornelius Sulla imperator de consilii sententia deorum immortalium aediumque
sacrarum tuendarum causa fruenda dedit, quod idem senatus confirmavit neque postea S.
C. irritum factum est.

L. Cornelius Sulla de consilii sententia sententiam videtur dixisse:

voti reddendi causa aedi Amphiarai agrum tribuo unde quaque pedum mille, ut hic
quoque ager sacer sit; item deo Amphiarao consecrasse urbis et agri portuumque Oropio-
rum reditus omnes in ludos et sacrificia, quae Oropii faciunt deo Amphiarao, itemque
etiam ea, quae posthac pro victoria atque imperio populi Romani facient extra agros Her-
modori Olympichi f. sacerdotis Amphiarai, qui perpetuo in amicitia populi Romani mansit.

de ea re senatus consultum L. Sulla Felice Q. Metello Pio cos. confirmatum (ratum)

pendio S. C. Iniuria Mommsen δόγμα retinet. Nam res videtur haec: Si quis 'senatus con-
sulto' imperator imperatoresque fruendum dederunt et si Cornelius Sulla imperator 'de consilii
sententia' dedit, quod idem senatus 'postea' S. C. confirmavit. 37 Mommsen putat pro
καταλογῆς esse scribendum καταλογῆι, ita ut pro ἔνεκεν positum esset. Sed certe ἔνεκεν ad-
dendum est et καταλογῆς est, ut Bases vidit, 'honoris'. Deinde Bases *τε* post *τεμενῶν* aut
hic delendum censet, aut in v. 21 et 26 addendum, quod alterum Mommsen reprobatur com-
parata lege Iulia munic. (v. 8) 'aedium sacrarum deorum immortalium caussa aedificandarum'.
Delet igitur M. in v. 40 *τε*. Neque vero illi viderunt, v. 21—26 non ad verbum, ut
v. 37—40, ex lege locationis sumptos esse (cf. dispositionem meam), neque cum utroque loco
dicendi ratio constans sit, licet mutare. Ac ne *καταλογῆς* quidem in v. 40 addi potest, cum sae-
pius formulae alicuius alterum membrum omissum sit, cf. XVI 102. 104. 112, in eodem tit. v.
53. 94. 102. 105, cf. etiam huius tit. v. 56 et 57. 47 *εἰς* correctum est ex *πρός*. 53 Ba-
ses desiderat *δόγματι συνκλήτου*, sed *δόγμα . . ἐπικεκυρωμένον ἐστίν* idem est ac senatus con-
sultum ratum est, cf. Pol. IV 24, 8 *ἐπικεκυρωθείσης δὲ τιτύτης τῆς γνώμης*.

ἔδογματίσεν καὶ εἰς τούτους τοὺς λόγους·

55 ὅσα τε θεῶι || Ἀμφιαράω καὶ τῶι ἱερῶ αὐτοῦ Λεύκιος Κορνήλιος Σύλλας ἀπὸ
συ(ν)βουλίου | γνώμης προσώρισεν συνεχώρησεν, τὰ αὐτὰ ἢ σύνκλητος τούτῳ τῶι
θεῶι | δοθῆναι συνεχωρηθῆναι ἠγγῆσατο·

ἐν τῶι συμβουλίῳ παρήσαν | οἱ αὐτοὶ οἱ ἐμ πραγμάτων συμβεβουλευμένων δέλτῳ
πρώτῃ | κηρώματι τεσσαρεσκαίδεκάτῳ.

60 Δόγμα συνκλήτου τούτου γενόμενόν || ἔστιν πρὸ ἡμερῶν δεκαεπτὰ καλανδῶν Νοεν-
βρίων ἐν κομετίῳ· | γραφομέν[ω] παρήσαν Τίτος Μαίνιος Τίτου υἱὸς Λεμωνία, |
Κόιντος Ῥάγκιος Κόιντου υἱὸς Κλανδία, Γάιος Οὐ(ι)σέλλιος Γαίου | υἱὸς Κυρίνα
Οὐάρον.

περὶ ὧν Μάαρκος Λεύκολλος, Γάιος Κάσιος | ὕπατοι ἐπιγνόντες ἀπήγγειλαν περὶ
'Ωρωπίας χώρας καὶ τῶν || δημοσιωνῶν ἑαυτοὺς ἐπεγνωκέναι ὡσαύτως τὴν Ὁρω-
πίων | χώραν ὑπεξειρημένην δοκεῖν εἶναι κατὰ τὸν τῆς μισθώσεως νόμον, | μὴ δο-

videtur esse, quod senatus decrevit et in haec verba :

quaeque deo Amphiarao et aedi eius L. Cornelius Sulla de consilii sententia attri-
buit concessit, eadem senatus ei deo danda concedenda existimavit.

In consilio adfuerunt eidem, qui in rerum consularum tabula prima, cera quarta
decima.

Senatus consultum hoc factum est a. d. XVII. Kal. Nov. in comitio; scribundo ad-
fuerunt T. Maenius T. f. Lem., Q. Rancius Q. f. Claud., C. Visellius C. f. Quir. Varro.

Quod M. Lucullus C. Cassius cos. causa cognita rettulerunt de agro Oropio et pu-

54 καὶ videtur Bases iure delere. 57 Mommsen, cum in decretis de consilii sen-
tentia factis testium nomina semper in fine addi censeret, — id verum non esse titulum XV
docere iam dixi — hoc loco putavit significari eos testes, qui iam in v. 6—16 adlati essent.
Sed vix consules Oropios nota quadam, quam illi omnino intellegere non potuerunt, revocassent
ad nomina iam supra adlata. Vix in eodem decreto eadem acta τὴν τῶν ὑπομνημάτων δέλτον
(v. 31) et τὴν πραγμάτων συμβεβουλευμένων δέλτον nominassent. Ac ne Basi quidem crediderim
ἐν τῶ συμβουλίῳ παρήσαν per errorem scriptum esse pro γραφομένῳ παρήσαν et haec verba
pertinere ad senatus consultum v. 52—57 relatum. Quod idem Bases proposuit, fortasse verba
ἐν τῶ συμβουλίῳ ponenda esse post μεμετηκότος in v. 51, mihi non magis persuasi. Nam
verba ita transponi vix potuerunt. Restat, ut cum U. de Wilamowitzio verisimillimum esse pu-
temus verba ἐν τῶ συμβουλίῳ παρήσαν pertinere ad Sullae consilium, quippe quod etiam in
senatus consulto proxime praecedenti commemoretur. Ceterum, utut est, maxime supervacanea
et otiosa sunt. Itaque ἡ πραγμάτων συμβεβουλευμένων δέλτος videtur significare Sullae, ἢ τῶν
ὑπομνημάτων δέλτος consulum commentarios. Ceterum δέλτος sive tabula, ut legitur in decreto
proconsulis Sardiniae (Hermes II p. 102), significare debet codicem aliquem ac nescio an a prima
codicis tabula nomen habuerit totus codex. Cf. ad rem Momms. Hermes XX p. 279 eqs.

60 Totum senatus consultum quam maxime concisum est a consulis. Mommsen extremam
partem decreti perturbatam dicit. 61 in lap. γραφομένον; dubito num ex lapicidae mendo
id natum sit, cum XIX 4 lapis exhibeat γραφομένον παρήσαν. 62 Οὐσέλλιος sine dubio
lapicidae errori tribuendum est.

καὶν τοὺς δημοσιώνας ταῦτα καρπίζεσθαι, οὕτως | καθὼς ἂν αὐτοῖς ἐκ τῶν δημο-
σιῶν πραγμάτων πίστεώς τε τῆς | ἰδίας ἐφαίνετο, ἔδοξεν.

blicanis se cognovisse item Oropiorum agrum exceptum videri esse ex lege locationis, non placere publicanos eis frui, ita ut eis e republica fideque sua visum esset, censuerunt.

XIX.

Edid. titulum Aphrodisiensem Lebas et Waddington Voy. arch. III 1627, cf. Willems Le sénat de la répub. Rom. I p. 252.

[*Ἐπὶ Γναίου Κορνηλίου Ποπλίου υἱοῦ καὶ Λευκίου Μαρκίου*]ου Λευκίου υἱοῦ ὑπάτων
ἐκ τῶν ἀν[αγεγραμ-]
[*μένων ἐν πραγματῶν συμβεβουλεμένων κηρώμασι* π]έμπτω ἕκτω ἐβδόμῳ ὀγδῶ ἑνάτῳ
τα[μיעτι-]
[*κῶν δέλτων* nom. quaest. ταμιῶ]ν κατὰ πόλιν δέλτω πρώτη· προ
ἡμερ[ῶ]ν num.
[dies mensis locus] γραφομένω<ν> παρήσαν Μάρ-
κος Οὐ[αλέριος]
5 [*Μάρκον υἱὸς* trib. *Μεσσάλα, Λεύκιος Νώνιος Λευκίου υἱὸς*] Οὐελεῖνα Ἀσ[πρή]νας,
Λεύκιος[ς]
[. Μάρκος Ἀττιος Λε]υκίου υἱὸς Ὀφεντεῖνα Βάλλο[ς],
[. υἱὸς] Φαλέρινα Πλαῦτος, Γάιος Μ[έμμιος]

Cn. Cornelio P. f. L. Marcio L. f. cos. ex descriptis in rerum consularum ceris quinta sexta septima octava nona quaestoriarum tabularum quaestoribus urbanis tabula prima. A. d. . . . etc.

Waddington nisus cognominibus testium semper positus et nomine P. Sestii L. f., qui a. 691/68 C. Antonii quaestor in Italia fuit, a. 692/62 proquaestor Macedoniae, a. 697/67 trib. pleb., a. 701/58 praetor, 702/52 propraetor Siciliae — alium P. Sestium L. f. huius aetatis non novimus — docuit certe post a. 691/68 S. C. esse factum. Cum vero tantum annis 692/62, 698/56, 716/38 consules fuerint, quorum pater Lucii nomen habebat et a. 692/62 Sestius in Macedonia fuerit, cogitare nos iubet Wadd. de a. 698/56 et de cons. Cn. Cornelio P. f. et L. Marcio L. f.: nam post a. 710/44 non iam commemorari P. Sestium, qua de causa verisimile non est a. 716/38 hoc senatus consultum esse factum.

1 Suppl. Wadd., nisi quod Γη[η]ου scripsit. 2 Wadd. suppl. ἀν[αγεγραμμένων ἐν πίνακι πρώτῳ κεφαλαίῳ π]έμπτω; sed ἐν πίνακι πρώτῳ cum sequatur δέλτω πρώτῳ omni probabilitate caret, ut etiam κεφαλαίῳ. Supplevi ex tit. XVIII 58—59. 3 in lap. ON, [ταμιῶ]ν suppl. et emendavit Wadd. Deinde in lap. ἡμερον. 4 ἐν τῷ τῶ τῆς Ὀμοροίας suppl. Wadd. sine omni probabilitate. 5 nomina suppl. Willems, nisi quod Nonii Asprenatis praenomen et nomen patris ipse addidi ex tit. XX 6. Wadd. Ἀσ[πρή]νας, ego Ἀσ[πρή]νας ex tit. XX 7 sumpsi. 6 suppl. Willems, nisi quod Ἀιος scripsit, cf. XX 7.

[Λευκίου υἱὸς] Πόπλιος Σήστιος Λευκί[ο]υ υἱὸς]
 [. Γάιος Ἡδῖος Γαίου υἱὸς Κλαυδία Θῶρος
 10 IO HNOΣΓ'

8 idem suppl. 9 Hedii nomen supplevi ex XX 9. Leb. dedit Θῶρος, Wadd. Θόρος,
 XX 9 exstat Θῶρος. 10 Γ videtur ad Γάιος sive Γαίου supplendum.

XX.

Edid. tit. Georgius Cousin, Gaston Deschamps Bull. de corr. hellén. XI p. 225 eqs.
 Titulus repertus est inter ruinas templi Iovis Panamarensis, qui situs est prope Stratoni-
 censium oppidum.

Λόγμα. — Ἐπὶ στεφανηφόρον Ἀρτεμιδώρου τοῦ Ἀρτεμι-
 δώρου τοῦ Παμφίλου, καθ' ἑ. δὲ Ἀριστείδου, Ἡρακλεῶνος μη-
 νὸς [τ]ρ[ι]τη ἐξ εἰκάδος. — Λευκίω Μαρκίω Κησωρίνω καὶ Γαίω Καλονησίω
 ὑπάτοις πρὸ ἡμερῶν δεκαοκτῶ καλανδῶν Σεπτεμβρίων ἐν τῷ ναῶ
 5 τῷ τῆς Ὀμονοίας' γραφομένοις παρήσαν Γάιος Κα[ρρ]ίνας Γαίου υἱὸς
 Κουρίνα, [Πό]π[λ]ιος Σήστιος Λευκίου υἱὸς Κολλίνα, Λεύκιος Νώνιος Λευ-
 κίου υἱὸς Ο[υ]ε[λ]είνα Ἀσπρήνας, Πόπλιος Ἀττιος Ποπλίου υἱὸς Κ . . . ἰ
 να, Κόιντος Κλοέλιος Μάρκου υἱὸς Κουρίνα, Μᾶρκος Σεροίλιος Γαίου υἱ-
 ος α, Γάιος Ἡδῖος Γαίου υἱὸς Κλαυδία Θῶρος, Πόπλιος Σηστνίλ-
 10 λιος? Ποπλίου υἱὸς [Ωφ]εντίνα, Τίτος Ἀτίνιος Τίτου υἱὸς Φαβία Τυρα-
 νός, Μᾶρκος υἱὸς Ποπλιλία Παλλακεῖνος' περ[ι]
 ὧν Λεύκιος Κησωρίνος ὑπάτος λόγους ἐποιήσατο Στράτων
 Μενίππου, Ἀπολλωνίδου, [Αρι]στέαν Μενάνδρου,
 Ἀριστόλαον Ἀριστολάου, ε . αν Ἀριστοδήμον, Ἐκαταῖον Ἀρη-
 15 σάνδρου, ουσ, Μνωονίδην Ἱεροκλ[ε]-
 ουσ, Ἱεροκλή[ν]]οκλήν Διονυσίου
 αἰτεῖσθαι τε παρὰ τῆς
 [συνκλήτου]ων τὰς ἀξίας τῆς
 τούτ[ου] πίστεως
 Ῥωμαίων

A. ^{715/39} Ventidius Parthos, qui crudelissime Asiam vexaverant, cum vicisset, hoc senatus
 consultum, quod in templo Iovis positum erat, L. Marcio Censorino C. Calvisio cos. factum est.

Supplementa sunt edit. 2 καθ' ἑ. i. e. καθ' ἑ(ιοθειςίαν). 6 pro [Πό]π[λ]ιος edi-
 tor posuit [Ἄ]π[π]ιος; sed Sestii Appii praenomine nunquam usi sunt. 7 aut Κ[ορρ]ίνας
 aut Κ[ολλ]ίνα scribendum. 10 edit. [Ου]φ[εντίνα], scripsi [Ωφ]εντίνα. 16 edit. [Ἱατρ]ο-
 κλήν, sed incertum est. 18 [συνκλήτου] hoc loco supplevi, edit. addidit in v. 19.

C. Foedera.

XXI.

Lapidem in insula Astypalaea repertum et anno 1797 incendio Smyrnae deletum ex schedis Villoisoni edid. Osann Syll. Inscr. p. 388 et Boeckh C. I. G. II 2485. Repetivit tit. Hicks n. 203. Cf. etiam Mommsenum apud Grimmium Hilgenfelds Zeitschr. f. wissensch. Theol. 1874 XVII p. 232 et ad C. I. L. I 203, ad sensum supplevit et foederis verba edid. idem Röm. Staatsr. III 596 adn. 2, postremo nonnulla contulit Cousin Bull. de corr. hell. X p. 171.

. . . περὶ τοῦτον τοῦ πράγματος οὕτως ἔδοξε· [πρὸς]
 [τὸν δῆμον τὸν Ἀστυπαλαίων χάριτα φίλλαν συμ-]
 [μαχίαν] ἀνανεώσασθαι· ἄνδρα καλὸν καὶ ἀγαθὸν [παρὰ]
 [δῆμον] καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ καὶ φίλου προσαγο[ρεῦσαι τοῦ-]
 5 [τω τε] φιλιανθρώπως ἀποκριθῆναι· ἔδοξεν. καὶ [ὅτι Πόπλι-]
 [ος] Ῥοτίλιος ὑπατος χάλκωμα συμμαχίας [ταύτης ἐν]
 [τῷ] Καπετωλίῳ καθηλωθῆναι φροντίσει, [οὕτως κα-]
 [θ]ῶς ἂν αὐτῷ ἐκ τῶν δημοσίων πραγμάτων [πίστεώς]
 [τε] τῆς ἰδίας φαίνεται· ἔδοξεν. ὅτι [τε Πόπλιος Ῥοτί-]

de ea re ita censuerunt: adversus populum Astypalaeensium gratiam amicitiam societatem renovare: virum bonum populi boni et amici appellare eique benigne respondere. Censuere. et ut P. Rutilius cos. tabulam aheneam foederis eius in Capitolio clavis affigendam curaret, ita uti ei ex re publica fideque sua videretur; utque P. Rutilius cos.

Foedus inter Romanos et Astypalaeenses a. 649/105 P. Rutilio, Cn. Manlio cos. renovatum est Rhodocle — nam Ῥοδοκλῆς, quod nomen Villoisonus descripsit, U. de Wilamowitz emendavit, cf. Ditt. Syll. 433, 16. 18. 19. — legato Romam misso. Tres sunt tituli partes: v. 1—15 continetur senatus consultum ipsum, v. 15—22, quae praescribi solent (cf. tit. XXII), v. 23—44 ipsa foederis verba. Accedit titulus dorice scriptus, qui continet Astypalaeensium decretum de Rhodocle legato laudando. Supplementa mea, quod versuum longitudinem etc. attinet, satis incerta sunt neque quidquam in hac re nisi speciem probabilitatis assequi volui.

2 supplevi. Momms. [πρὸς τὸν δῆμον τῶν Ἀστυπαλαίων φίλλαν καὶ συμμαχίαν], quod ex Jos. XIII 9, 2, ut multa alia sumpsit, quae iam non tangam, cum Josepho in his rebus fides non habenda sit. 4 et 5 supplevi ex XII B 25 eqs. 5 ὅτι inserui comparato v. 9. 6 Ante Ῥοτίλιος apogr. hab. E, Boeckh [δ]ε, quod vix ferri potest. Accedit, quod Πόπλιος requiritur. ταύτης addidi ex v. 21. Ad rem cf. Pol. III 26, 1: τηρουμένων τῶν συνθηκῶν ἔτι νῦν ἐν χαλκώμασι παρὰ τὸν Αἰα τὸν Καπετώλιον ἐν τῷ τῶν ἀγορανόμων ταμείῳ. 9 ἔδοξεν absolute cum positum sit, addidi τε.

- 10 [λι]ος ὑπατος τὸν ταμίαν κατὰ τὸ διάταγμα [ξένια δοῦναι αὐτῶ]
 [κ]ελεύση θυσίαν τε ἐν Καπετωλίῳ, εἰν θέλη, ποιῆσ[αι αὐτῶ ἐξῆ κα-]
 [τὰ] τὸν νόμον [τόν τε] Ῥόβριον καὶ τὸν Ἀκίλιον [ἀναθεῖναι τε ἀντίγραφον ἐν]
 [τ]όπω δημοσίῳ [καὶ ἐπιφανῶς] προκειμέν[ω, οὗ ἂν οἱ πλείστοι παρα-]
 [σ]τείχωσιν [τῶν πολιτῶν], καὶ κατ' ἐνιαυτὸν [ἐν τῇ ἐκκλησί-]
 15 [α] ἀναγορεύ(ε)σθαι· ἔδοξεν. Ἐπὶ ὑπάτ[ω]ν Ποπλί[ου] Ῥοτιλί-
 [ου] Ποπλίου υἱοῦ καὶ [Γνα]ίου Μαλλίου Γναίου υἱοῦ, [στρατηγοῦ κα-]
 [τὰ] πόλιν Λευκίου ωνίου Λευκίου υἱοῦ, [ἐπὶ δὲ τῶν ξένων] .
 Ποπλίου υἱοῦ
 . . ἄγουσιν ἐπὶ [Φιλ]εταίου τοῦ
 20
 . . καὶ [τ]αύτης συμμαχίας δοθῆναι τῷ δήμῳ [τῷ Ἀστυपालαιέων πίνα-]
 [κα] κατὰ δόγμα συγκλήτου.
 [Τῷ δήμῳ τῶν Ῥωμαίων καὶ] τῷ δήμῳ τῶν Ἀστυपालαιέων εἰρήνη καὶ
 [φιλία καὶ συμμαχία] ἔστω καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν [εἰς]
 25 [τὸν ἅπαντα χρόνον] πόλεμος δὲ μὴ ἔστω. ὁ δῆμος [ὁ Ἀστυपालαιέων μὴ]
 [διέτω τοὺς] πολεμίους καὶ ὑπεναντίους [τῶν Ῥωμαίων διὰ τῆς ἰδίας χώρας ἢ ἧς ἂν]

quaestorem ex formula munus dare ei iuberet sacrificiumque in Capitolio, si vellet, facere ei liceret ex lege Rubria Acilia, ponereque exemplar in loco publico et aperte sito, ubi plurimi praetereunt civium et quotannis pro contione pronuntiari. Censuere. P. Rutilio P. f. Cn. Mallio Cn. f. cos., praetore urbano L. L. f., peregrino P. f.

 tabulam eius foederis dari populo Astypalaeensium ex S. C.

Populo Romanorum et populo Astypalaeensium pax et amicitia et societas esto terra marique in omne tempus; bellum vero ne esto. Populus Astypalaeensium ne sinito transire hostes et inimicos Romanorum per suos agros quibusve imperat populus et senatus. Utque

- 10 suppl. Mommsen, nisi quod παρέχειν pro δοῦναι scripsit. 11 supplevi.
 12 Momms. Röm. Staatsr. III p. 315 adn. 2 dicit plebiscita in universum uno nomine significari, rarius, ut hic, duobus. In extr. v. dedi, quod nexus sententiarum postulat. Nam apparet agi de tabula Astypalaeae ponenda. 13 supplevi, cf. Ross. Inscr. Graec. ined. III n. 314 ἐν τοῖς ἐπιφανιστάτοις τόποις et saepius alibi. προκειμένου, quod apogr. habet mutavi in προκειμέν[ω]. An προκειμέν[ω], οὐ[δ']ἂν[ω] eqs.? 13 et 14 Supplementa, quae proposui, [οὗ ἂν οἱ πλείστοι παρα[σ]τείχωσιν [τῶν πολιτῶν] incerta sunt. Cf. ad rem Ditt. Syll. 228, 35 eqs. et Jos. Ant. Iud. XIV 12, 5. 15 υπαίτων hab. apogr. 16 Mommsen στρατηγῶν.
 19 Cousin nimis in litteras traditas invectus ex tit. XXII sumpsit, quae scripsit: [πίναξ συμ-
 μ]α[χία]ς [ἀ]νε[τέ]θη πρεσβεύσαν[το]ς Ῥαδοκλέους τοῦ Ἀνιμάχου]. Verisimilius Hicks [ὡς δὲ οἱ Ἀστυपालαιεῖς] ἄγουσιν ἐπὶ [Φιλ]εταίου τοῦ . . . 21 apogr. habet ΚΑΠΙΑΥΤΗΣ.
 Cousin scripsit [πίνα]κα [τ]αύτης. Propter versuum ordinem πίνακα ante κατὰ δόγμα posui.
 23 suppl. Boeckh. 24 idem suppl. 25 supplevi, item Mommsen. 26 supplevi.

- [κρατῆ ὁ δῆμος καὶ ἡ] βουλῆ· ὡς τε τῷ δήμῳ τῷ Ῥωμαίων καὶ τοῖς ὑπὸ Ῥωμαίους
 [τα]σσομένοις πόλεμον ἐπιφέρωσι, μῆτε τοῖς πο[λεμίοις μῆτε ὕπλοις]
 μῆτε χρήμασιν μῆτε ναυσὶν βοηθεῖτω ὁ δῆμος καὶ βουλῆ δόλ[ω] πονηρῶ.]
 30 Ὁ δῆμος ὁ Ῥωμαίων τοὺς πολεμίους καὶ ὑπεναντίους [τῆς βουλῆς καὶ]
 [τ]οῦ δήμου τοῦ Ἀστυπалаειῶν διὰ τῆς ἰδίας χώρας καὶ ἧς ἂν [κρα-]
 [τῆ] ὁ δῆμος (ὁ Ῥωμαίων μὴ διεύαι ὀφειλέτω μηδὲ ὡς τινες τῷ
 δήμῳ) καὶ βουλῆ <δόλω> [τῶν] Ἀστυπалаειῶν καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοὺς
 τασσομένοις πόλεμον ἐπιφέρωσιν μῆτε ὕπλ[οις] μῆτε χρήμα<τα>σι μῆτε
 ναυσὶ βοηθεῖν μῆτε δόλω πονηρῶ· ἐὰν δέ τις ἐπιφέρῃ τῷ δήμῳ
 35 Ἀστυπалаειῶν, ὁ δῆμος Ῥωμαίων, [ἡ] τῷ δήμῳ Ῥωμαίων, ὁ δῆμος Ἀστυπалаει-]
 [ων, ἐὰν] πρότερος πόλεμον ἐπιφέρῃ, [βοηθεῖτω πρὸς αὐτὸν ὁ ἕτερος τῷ ἑτέρῳ]
 [ἐκ τῶν] συνθηκῶν καὶ ὀρκίων, [ἃ κείται ἀνά]
 [μέσον] τοῦ δήμου τῶν Ῥωμαίων καὶ τοῦ δήμου τῶν Ἀστυπалаειῶν·
 ἐὰν δέ τι<ς> πρὸς ταύτας τὰς συνθήκας κοινῆ βουλῆ προσθεῖναι ἢ

populo Romanorum et qui Romanorum dicionis sunt, bellum inferant, ne hostes neque armis neque pecunia neque navibus adiuvato populus et senatus dolo malo. Populus Romanorum hostes et inimicos senatus et populi Astypalaeensium per suos agros et quibus imperat populus Romanorum ne sinere transire debeto neve ut qui populo et senatui Astypalaeensium et qui eorum dicionis sunt bellum inferant, neque armis neque pecunia neque navibus adiuvare neque dolo malo; sin autem quis inferat populo Astypalaeensium, populus Romanorum, populo Romanorum, populus Astypalaeensium, si prior bellum inferat, adiuvato contra eum alter alterum ex foedere et iure iurando, quae exstant inter populum Romanorum et populum Astypalaeensium; sin autem quid ad hoc foedus

27 apogr. habet *τα* aut *τη* βουλῆ. Ceterum Boecklii supplementa ea de causa pleraque falsa sunt, quia βουλῆν etiam Romanorum senatum intellexit. Supplevi, similiter Mommsen. ὡς τε: Boeckli ὡς [γ]ε, falso, nam γε ab his titulis alienum. Mommsen ὡσιε, fortasse recte. Quid in exemplari latino fuerit, non liquet. De 'ut' dubito. 28 apogr. hab. ἐσσομένοις, quod Boeckh ex v. 33 emendavit. Mommsen Röm. Staatsr. III p. 663 adn. 3 incertum esse dicit, quomodo ὑποτάττεσθαι et ὑπήκοος latine reddi debeant, fortasse verbo parendi. 28 μῆτε pro μηδέ. Deinde apogr. hab. τοῖς πον 29 Boeckh ex v. 34 ante δόλ[ω] πονηρῶ] inseruit (μῆτε). Neque vero necessarium est. 30 [τῆς βουλῆς καὶ] omittit Mommsen. 32 sine dubio quadratarius nonnulla omisit, quod adhuc nemo negavit. Mommsen scripsit: ὁ δῆμος ὁ Ῥωμαίων (οὐκ εἰσεί διελεθεῖν) τοὺς πολεμίους eqs. διὰ τῆς ἰδίας χώρας καὶ ἧς ἂν [κρατῆ ὁ] δῆμος καὶ βουλῆ. ὁ δῆμος καὶ βουλῆ autem est Astypalaeensium, debet esse hoc loco Romanorum. Itaque hic lacunam statuo ita, ut putem quadratarium a voce δῆμος, quae in v. 32 legitur, aberravisse ad verbum δήμῳ, quod in v. 32 b legendum est. 32 δόλω, quod Mommsen ipse quoque delet, per errorem a quadratario additum est fortasse ex v. 29. Erravisse et correxisse quadratarium apparet ex v. 33, ubi ὄπλα, χρήματα scripsit, tum vero dativo opus esse intellegens ultimum verbum correxit syllaba *σι* addita. 33 ὄπλα in lap., cf. not. ad v. 32. 35 suppl. Mommsen. 36 idem supplevit, nisi quod ὁ ἕτερος τῶ ἑτέρῳ ipse addidi. 37 [ἃ κείται] Mommsen supplevit, [ἀνά μέσον] ipse addidi.

- 40 ἀφελείν βούλ[ω]νται ὁ δῆμος καὶ ἡ βουλὴ, [ἐ]ἴαν θελήσ[η], ἐξέστω· ἃ δὲ ἂν προσθῶσιν, ἐν ταῖς συνθήκαις ἢ (ἄ) ἂν ἀφέ[λ]ωσιν ἐκ τῶν συνθηκῶν, ἐκτὸς ἔστω ταῦτα ταῖς συνθήκαις (προσ)γεγραμμένα· (ἀνατιθέσθω δὲ) ἀνάθημα ἐμὸ μὲν Ῥωμαίων ἐν τῷ
Καπετωλίῳ ναῶ τοῦ
Διός, ἐν δὲ Ἀστυπυλαιέων ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ πρὸς τῷ βωμῷ [τοῦ Διὸς καὶ] τῆς Ῥώμης.

communi consilio addere aut demere volent populus et senatus, si volet, liceto; quae vero addent in foedere quaeve dement ex foedere, praeterea? ea foederi sunt adscripta; ponitur tabula altera Romanorum in Capitolino templo Jovis, altera Astypalaeensium in templo Minervae et Aesculapii et iuxta aram Jovis et Romae.

40 βούλονται, θελήσει apogr. habet. ipse scripsi. 41 (ἄ) addidit Boeckh. 42 (προσ)γεγραμμένα 44 suppl. Boeckh.

XXII.

Lapidem loco veteris oppidi Thyrraeorum repertum edid. G. Cousin Bull. de corr. hell. X p. 165 eqs.

Συμμαχία ποτὶ Ῥωμαίους.

Ἐπὶ ὑπάτων Γαίου Κοιλίου Κάλδου Γαίου υἱοῦ, | [Α]ευκίου Δομετίου Γναίου
5 Αἰνοβάββου, στρατη|[γο]ντος κατὰ πόλιν Γαίου Σεντίου Γαίου υἱοῦ, || ἐπὶ δὲ τῶν
ξένων Λευκίου Γελλίου Λευκίου υἱοῦ Πίναξ|[συμμ]αχίας ἀνετέθη κατὰ συγκλήτου
δόγμα | πρεσβευσάντων Δωροθέου τοῦ Ἰάσονος | τοῦ Μενάνδρου. Τῷ
10 δήμῳ | [τῷ Ῥωμαί]ων [καὶ] τῷ δήμῳ τῷ Θυρρε[ί]ων || εἰρήνη καὶ φιλία καὶ συμμαχία
ἔστω] . . .

C. Coelius C. f. Calvus et L. Domitius Cn. f. Ahenobarbus consules fuerunt a. ⁶⁶⁰/₉₄. Continentur hoc frg. praescripta foederis inter Romanos et Thyrraeos facti. Foederis ipsius verba inde a verbis τῷ δήμῳ incipiunt.

XXIII.

Edid. titulum Mytilenaeum Fabricius Mittheil. d. deutsch. archaeol. Instit. z. Athen IX p. 83.

S. C. hoc de Mytilenaeis et foedus cum iis D. Iunio Silano L. Licinio Murena cos. a. ⁶⁹²/₆₂ factum est, quo anno Mytilenaei, qui post bellum Mithridaticum a Romanis libertate pri-

- [Γραφομένωι παρήσαν ο]υ υἱὸς Κλο[στο-]
 [μίνα]ιρία Ουάρον

 [Περὶ ὧν legatus Mytil. ἀκολουθῶς] δόγματι ἑαυτῶι
 5 [γενομένωι λόγους ἐποίησατο κατὰ πρόσωπον τῶι δήμωι τῶι Μυτ]ιληναίων γενέσ-
 [θαι ἐλευθερίαν καὶ ἀτέλειαν]μων πραγμάτων
 [. κ]αὶ [τὸ] λοιπὸν εἶναι
 περὶ τούτου τοῦ
 [πράγματος οὕτως ἔδοξεν· ὅπως nom. cons. alt.]ύπατος, ἐὰν αὐ-
 10 [τῶι φαίνεται]ους ὡς ἕστακέ-
 [ναι φρουτίση καὶ συνκλήτου δόγμα]α περὶ τούτου
 [τοῦ πράγματος γενόμενον ἐν δέλτῳ χαλκῆι ἐν τῶι Καπετωλίῳ]χαρα[χ]θῆναι καὶ
 [ἀντίγραφον δοθῆναι τῶι δήμωι τῶι Μυτιληναίων· ἔδοξεν.]
 [Ἐπὶ Λευκίου Λικινίου Λευκίου υἱοῦ Μουρήνα Δέκμον Ἰουνίου Μάρκου υἱ]οῦ Σιλανοῦ ὑπά-
 [των, στρατηγούντος κατὰ πόλιν]

Scribundo adfuerunt f. Crust. Varro. Quod leg. Myt. congruenter consulto ipsi facto verba fecit coram populo Mytilenaeorum datam esse libertatem et immunitatem de ea re ita censuerunt: ut cos., si ei videretur senatusconsultum de ea re factum in tabula aenea in Capitolio incidi et exemplar dari populo Mytilenaeorum. Censuere.

L. Licinio L. f. Murena, Dec. Junio M. f. Silano cos., praetore urbano

vati erant, eam recuperaverunt opera Pompeii, cf. Liv. epit. 89, Plut. vit. Pomp. 42. Supplementa plurima mea sunt.

I in lap. ΚΛΟ//1//1//1. Sine dubio tribus Crust. ibi fuit. 2 Varro ille non est M. Terentius Varro Reatinus, cum ille fuerit e tribu Quirina. Potest cogitari de Terentio Varrone consobrino fratre Hortensii, cf. Willems p. 451, sed post a. ⁶⁷⁸/₇₅ de eo nihil compertum habemus. M. denique Terentius M. f. Varro Lucullus cos. a. ⁶⁸¹/₇₃ vix ultimo loco testis nominatus esset. 5 cf. XVI 27. 6 primum μ incertum est, fortasse [τῶν δημοσι]ων πραγμάτων. 7 [τὸ] addid. U. de Wilamowitz. 9 Uter consul nominatus fuerit, nescio, cum uterque videatur Romae fuisse. 12 in lap. χαρακθῆναι, quod Fabricius dialecto aeolica non debet explicare. Conferri iubet Meister Griech. Dial. I p. 120. 14 Uterque consul nominatus erat. Iniuria editor hoc, quia ὑπάτων anteponi soleret in dubitationem vocavit. Nam XVIII 4. 52, XIX 1 ὑπάτων postpositum est. Ceterum, ut etiam ex tit. XXI et XXII elucet, tempus foederis alicuius videtur semper consulum et praetorum nominibus esse destinatum. Nam etiam in foedere a. Sp. Cassio cos. solo cum Latinis a. ²⁸¹/₄₉₃ icto (cf. Cic. pro Balbo 23, 53, Liv. II 33, 9), utriusque consulis nomen praescriptum fuisse iure contendit Cichorius de fast. cons. antiquiss. Leipz. Stud. IX p. 173 eqs. Itaque nescio an Mommsen Ephem. epigr. I 284 eqs. Foucart sénatusc. inéd. p. 22, Laticheff Bull. de corr. hell. VI p. 372 erraverint, cum dicerent tit. XXI primum docu-

B.

- 15 Ὁ [δῆ]μο[ς ὁ] Μυτιληναίων ἀρχή[ν καὶ δυναστείαν τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαίων δια-]
 φυλασσέτω οὕτως ὡς ἂν τι κ[ατὰ τὸ συμφέρον ἢ τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαίων·]
 τοὺς πολεμίους τοῦ δήμου τ[οῦ Ῥωμαίων διὰ τοῦ ἰδίου ἀγροῦ καὶ τῆς ἰδίας ἐ-]
 πικρατείας μὴ ἀφειέται δῆμος [Μυτιληναίων διελθεῖν· ὡς τε τῶι δήμωι τῶι
 Ῥωμαίων ἢ τοῖς ἀρχομένοις ὑπ'αὐτῶν πολεμῶσιν, ὁ δῆμος ὁ Μυτιληναί-]
 20 ων πόλεμον ποιῆσαι μήτε αὐτοῖς [χορηγεῖν τι δημοσίαι βουλῆι ὀφειλέτω.]
 Ὁ δῆμος ὁ Ῥωμαίων τοὺς πολεμί[ους τοῦ δήμου τοῦ Μυτιληναίων διὰ τοῦ ἰδίου]
 ἀγροῦ καὶ τῆς ἰδίας ἐπικρατεία[ς μὴ ἀφειέται διελθεῖν μηδέ τι χορηγεῖτω.]
 ὡς τε τῶι δήμωι τῶι Μυτιληναί[ων πόλεμον ἐπιφέρωσιν ἢ τοῖς συμμά-]
 χοις τοῦ δήμου τ[οῦ Μυτιληναίων, ὁ δῆμος ὁ Ῥωμαίων δημοσίαι βουλῆι]
 25 ὅπλοισι χρήμα[σι ν]αυσι βοηθ[εῖτω τῶι δήμωι τῶι Μυτιληναίων.]
 ἔάν τις πρότερος πόλεμον πο[ιήσῃ τῶι δήμωι τῶι Μυτιληναίων ἢ τῶι δῆ-]
 μωι τῶι Ῥωμαίων

Populus Mytilenaeorum imperium et maiestatem populi Romani conservato ita uti ex utilitate erit populi Romanorum. Hostes populi Romanorum per suum agrum et suum imperium ne sinito populus Mytilenaeorum transire. Utque populo Romanorum quive eorum dicionis sunt bellum inferant, populus Mytilenaeorum bellum facere neque eis praebere quidquam publico consilio debeto. Populus Romanus hostes populi Mytilenaeorum per suum agrum et suum imperium ne sinito transire neve quidquam praebeto. Utque populo Mytilenaeorum bellum inferant sociisve populi Mytilenaeorum, populus Romanorum publico consilio armis pecunia navibus iuvato populum Mytilenaeorum. Si quis prior bellum faciat populo Mytilenaeorum populove Romanorum

mentum esse senatusconsulti utriusque consulis nominibus destinati. Nam foederis verbis non solum consules, verum etiam praetores praescripti sunt: ut etiam in tit. XVII, quo continetur amicitia cum tribus nauarchis facta, iure praetoris nomen adlatum est in praescriptis. Praetores ita in aliis actis publicis non additi sunt. Itaque tempus senatus consulti XXI eius, qui senatum consuluit, nomine sive consulis alterius, sive praetoris destinatum fuisse potest. 15 cf. Pol. XXI 32, 2 = Liv. XXXVIII 11, 2. 17 διὰ τοῦ ἰδίου ἀγροῦ suppl. U. de Wilamowitz, cf. ad v. 22. 20 μήτε pro μηδέ vel potius καὶ μή. Pol. XXI 32, 3 μηδέ χορηγεῖτω μηδὲν δημοσίαι βουλῆι. 22 μέρου, quod Fabricius descripserat, emendaverat iam U. de Wilamowitz, cum Conr. Cichorius, qui lapidem denuo contulerat, liberaliter mecum communicavit, re vera lapidem praebere scripturam ἀγροῦ. 23 suppl. Fabricius [συμμά]χοις.

Fragmenta.

XXIV.

Edid. titulum in regione veteris oppidi Nysae repertum Pocockius Inscr. ant. I 2, 6 p. 13 n. 5, deinde Boeckh C. I. G. II 2943. Descripsi tantum v. 15 et 16, initium epistulae Cn. Lentuli Auguris.

[Γ]νατος Λέντλος Αὐ[γ]ου[ρ] ἀνθύπατος Νυσαέων ἄρχουσι εα
 ηροτειη Ἀρτεμίδ[ω]ρος Δημητρίου Παπᾶς αρχωνιχης

Cn. Cornelius Lentulus Augur a. 740/14 consul fuit et proconsul Asiae a. 753/1, cf. Waddington Fast. des prov. Asiat. p. 101 n. 61. Pertinebat, ut ex praescriptis elucet, epistula ad ἀσουλίαν et ἰκισίαν et ἀτέλειαν sacrorum eorumque deorum.

1 ΑΥΤΟΥΠΙ αποgr. Boeckh scripsit ἐ[π]||ηρ[ώ]ν[η]σε, sed bis ita omissum esset v paragogicum, ac ne syllabarum quidem disiunctioni illorum temporum vulgari id conveniret.
 2 Ἀρτεμίδορος αποgr.

XXV.

Olympiae in basi Victoriae a Messeniis dedicatae repertam inscriptionem ex Hirschfeldii apogr. edid. Neubauer Archaeol. Zeit. XXXIV 1876 p. 128, cf. p. 230, XXXVI 1878 p. 104. Repetiv. tit. Ditt. Syll. 240, Hicks 200. Attuli v. 52—55.

52 [ὀπό]||τεροι ταύτην τὴν χώραν κατεῖχ[ον], ὅτε Λεύκιος | Μόμμιος ὑπατος ἢ ἀνθύ-
 πατος [ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐπαρ]χεῖαι ἐγένετο, ὅπως οὔτοι οὔτω[ς] κατέχωσιν.]

utri eum agrum obtinuissent, cum L. Mummius cos. prove cos. in illa provincia esset, ut ei ita obtinerent.

Pertinet hoc frg. ex satis amplo titulo sumptum ad controversiam Laecadaemoniorum et Messeniōrum de agris quibusdam. Ex nexu sententiarum, quem hic repetere longum est, apparet hoc senatus consultum non esse recentius a. 618/136 — nam Q. Calpurnius C. f., qui v. 42 nominatur, a. 619/135 consul fuit, praetor igitur aliquot annis ante —, non antiquius a. 609/145, quo anno L. Mummius proconsul Graeciae fuit. Hoc frg. ad verbum convenire videtur verbis senatus consulti. Antecedunt verba: καὶ εἰσῆχθη κρῖσις κατὰ τε | τὴν ἐπιστολὴν τοῦ προειρημέ-
 [ν]ο[υ] στρατηγῶ (scil. Calpurnii) καὶ κατὰ τὸ δόγμα τῆς συ[γκλ]ήτου ἐπ' Ἀμφίλλο[υ] . . .]

XXVI.

Edid. tit. Cretensem Pashley Travels in Crete I p. 290, Boeckh C. I. G. II add. et corr. 2561b. Descripsi v. 50—53 et v. 78.

a.

51 ὃν τρόπον ἐκάτεροι αὐτὴν τὴν || χώραν καὶ τὴν νῆσον, περὶ οὗ [ἡ] προᾶξις ἐνέστα[το],
 quemadmodum utrique ipsos agros et insulam, de qua re actum erat,

Boeckh (cf. etiam Ditt. Hermes VI p. 282) titulum anno 606/58 vel 607/57 scriptum putavit. In genethliaco Gottingensi 1887 p. 54 eqs. ostendi titulum aut a. 616/138 aut a. 622/132 esse scriptum atque ibidem res, de quibus agitur, exposui. Ad verbum haec ex senatus consulto esse sumpta ea de causa mihi persuasi, quod Parii iudices etiam tres περιορισμούς ad verbum in eodem titulo attulerunt, deinde quod verba περὶ οὗ (exspectas ὦν) ἢ προᾶξις ἐνέστα[το] parum graeca sunt et videntur reddere locutionem latinam 'de qua re actum erat' (cf. XVIII 22 περὶ ὧν ἄγεται τὸ πρᾶγμα i. e. qua de re agitur), tum quod tota ratio dicendi senatus consultorum Romanorum est.

κατε]σχηκότες εἶησαν τῆι προ[τέραι, π]ο[ίν] ὁ πόλε|μος ἐαυτοῖς ἤρξατο, οὗ πολέμου
 ἔνεκεν Σ[έρονιος Σολπ]ίκιος κάκείνη ἢ πρεσβεία εἰς [Κρη]την ἀπεστάλησαν, ὅπως
 οὕτως κρίνωσιν αὐτοῖς ἔχει(ν) κ[ατέχειν τε καρπίζ]εσθαί τε ἐξεῖναι.

obtinuissent pridie priusquam bellum ipsis incepisset, cuius belli causa Servius Sulpicius
 et illa legatio Cretam missi sunt, ut ita iudicarent iis habere obtinereque fruique licere.

b.

78 ἵνα ἔχωσιν κατέχωσίν τε καρπίζωνται τε.

ut haberent obtinerentque fruerenturque.

1 Boeckh τῆι προ[θροσμία π]ο[ίν]: in lap. προ ερ.

XXVII.

Titulum Chii repertum edid. Vidua Inscr. ant. tab. 39 cf. p. 41 eqs., indeque Coraes
 Χιακῆς ἀρχαιολογίας ὕλη p. 273, deinde Letronne Journal des savants 1828 p. 476—79,
 Boeckh C. I. G. II 2222, repetiv. Ditt. Syll. 276 et Hicks 206. Descripsi v. 15—18.

16 ὅπως νόμοις τε καὶ ἔθεσιν καὶ δικαίοις [χρῶν]||ται, ἃ ἔσχον, ὅτε τῆ 'Ρωμαίων (φι)-

ut legibus et moribus et iure uterentur, quae habebant, cum in Romanorum amicitiam

Frg. hoc adlatum est in epistula proconsulis cuiusdam Asiae. Waddington Fastes d. prov.
 Asiat. p. 103 n. 63 primus dixit titulum esse ex aetate Augusti, quippe qui in v. 18 divi f., non
 ipse divus nominaretur, et Dittenberger eum secutus est. Sed tota ratio dicendi verborumque
 selectio et formae velut *Λουκίω* (v. 12), *Μιθριδάτην* (v. 14, cf. Eckhel doctr. numm. vet. p. I
 vol. II p. 362), tum quod senatus consultum a. 674/80 factum *ἀρχαιοῖσιον* vocatur (v. 11), quod
 denique Antistius Vetus proconsul *ἀνὴρ ἐπιφανέστατος* (v. 4) nominatur — quales senatorum
 denominationes Mommsen Röm. Staatsr. III p. 470 et 471 adn. 2 docet inde a medio fere I. p.
 Chr. saec. usitatas esse, quamquam ibi *ἐπιφανέστατος* non adfert — haec omnia ostendunt
 Boeckhii sententiam unam veram esse, qui C. Antistium non cos. a. 724/30 vel a. 748/6 intellegit,
 ut Waddington, sed cos. a. 808/54, quem Tacitus (ann. XVI 10, cf. XIV 22) docet Asiae proconsu-
 lem fuisse, ut Boeckh coniecit, a. 817/63. Epistula tum scripta esset a. 818/64. Nam quod Au-
 gustus divi f., non divus nominatur, inde facile explicari potest, ut U. de Wilamowitz monuit,
 quod ipsius epistulae Augusti verba referuntur.

S. C., quod hic vix ad verbum adfertur, factum est *Λουκίω Σύλλα τὸ δε[ύτε]ρον ὑπιάτω*,
 i. e. a. 674/80. Conceditur Chii sociis libertas.

λίαι προσή[λ]θον, ἵνα τε ὑπὸ μηθ' ὄτινι[οῦν] | τύπω ὠσιν ἀ[ρ]χόντων ἢ ἀνταρχόντων,
οἳ τε παρ' αὐτοῖς ὄντες 'Ρω[μαῖ]οι τοῖς Χείων ὑπακούωσιν νόμοις.

venirent, utque sub quavis specie sint magistratuum prove magistratibus, Romanique,
qui apud eos essent, Chiorum parerent legibus.

16 προσημθον in lap. 17 in lap. ΑΙΧΟΝΤΩΝ. 'Ρω[μαῖ]οι: in lap. ΡΩ . . . ΙΘΙ.
Mommsen Röm. Staatsr. III p. 702 haec verba etiam de iudicio capitali intellegenda esse suspicatur.

A d d e n d a.

XXVIII.

Titulum Priensem inter ruinas templi Minervae repertum descripsit A. S. Murray,
cuius apographo usus Hicks eum edidit Collect. of anc. greek inscr. in the Brit. mus.
III I CCCXXIV b.

. πόλιν πολιο[ρχήσαι]
[τὰ κ]τήματα σ[υλῆσαι], πολλὰ δὲ καὶ σώματα [καὶ θρέμματα]
. σια ἀπ[ολέσαι] αφεις με[.] ἀπητῆ-]
[σ]θαι, ἃ Ὀροφέρνης ἐν τῷ ἱερῷ τ[ῆ]ς 'Α[θηναῖ]ς παρεθέτο· περὶ τούτου τοῦ πράγμα-]
5 [τος] αὐτοῖς φιλανθρωπ[ως ἀπ]ο[κριθῆναι] ἔδοξεν οὔτε τῆς]

Senatus consultum pertinet ad bellum Ariarathis V Philopatoris, qui inde ab a.⁵⁹¹/₁₆₃ Cap-
padociae regnum obtinebat, et Attali II regis Pergami contra Prienses. Orophernes enim
Ariarathis IV f. cum Ariarathem V e regno expulisset (Diod. XXXI 32), senatu Romanorum
interveniente maiorem regni partem illi reddere coactus est (Appian Syr. 47, Pol. XXXII 24).
Sed postea Orophernes cum propter crudelitatem et avaritiam omnium invidiam in se suscepisset,
ab Ariarathe e regno expulsus est. Quo facto Ariarathes cum quadringenta talenta, quae Oro-
phernes in templo Minervae Priensis deposuerat (Diod. ibid.), ut Prienses sibi darent, frustra
postulavisset, foedere cum Attalo rege facto Priensium agros et urbem vexavit. Prienses
autem primum Rhodios, deinde senatum Romanum c. a. ⁵⁹⁹/₁₅₅ adierunt, ut sibi auxilio venirent
(Pol. XXXIII 6). Senatus, ut e titulo cognoscitur, decrevit, ut is, qui senatum consuluerat,
litteras ad Attalum et Ariarathem mitteret, ne amplius Prienses vexarent. — Frg. a, quod
ipsum quoque Hicks huius senatus consulti frustulum esse putat, etiamsi ad eandem rem spectat,
tamen fragmentum senatus consulti non est, quod maxime ex verbis ἐπεὶ γὰρ 'Αριαριάθ[ης] (v. 2)
— ea enim senatus consultorum dicendi rationi non conveniunt — et ex 'Ρωμαίων (v. 5) elucet.
Titulus igitur ille ab ipsis Priensibus videtur compositus esse.

1 editor πολιο[ρχῶν] et postea σ[υλῆσαι] et ἀπ[ολέσαι], sed requiruntur infinitivi, ut in
v. 3—4 [ἀπητῆ]θαι supplevi. 2 editor suppl. ex Pol. XXXIII 6. 3 editor [πολ-
λυπλά]σαι. 4 formulam περὶ τούτου eqs. addidi. 5 [ἀπ]ο[κριθῆναι] supplevi. Hicks
ἀποκρίνασθαι ante αὐτοῖς addidit.

συνκλήτου οὔτε τοῦ δήμου ἐπὶ θελήματι]
 ος, περὶ τε τούτων τῶν πραγμάτων [ν ὅπως γράμματα ἀποστείλει πρὸς]
 [β]ασιλέα Ἀτταλον καὶ βασιλέα Ἀρια[ράθη, ἵνα ἀπέχωνται τῆς εἰς τὴν Πριηνέων χώραν ἐπι-]
 [δ]ρομῆς, οὔτω καθὼς ἂν αὐτῶι ἐκ τῶν δημοσίων πραγμάτων πίστεώς τε τῆς ἰδίας φαίνηται.]
 [ἔδοξεν.]

6 apogr. habet επιθειλη: ἐπὶ θελήματι ci. U. de Wilamowitz. 7 supplevi. 8 [ἐπιδ]ρο-
 μῆς scribendum esse U. de Wilamowitz vidit; cetera ipse addidi.

XXIX.

Titulum antiquae Phrygiae maioris in vico, qui hodie appellatur Aresli, repertum descripsit et edidit W. M. Ramsay The Journal of Hellenic studies VIII 1887 p. 496.

[. ο]ὔτως
 ν διωρθώ-
 [σατο] ἐγένετο πρό-
 [τερον] ος ταῦτα κύρια μέ-
 5 [νειν δόγ]μα συνκλήτου.
 [Περὶ ὧν Κόιντος Φάβιος υἱὸς Μάξιμος Γ]άιος Λικίνιος Ποπλίου
 [υἱὸς Γέτας ὕπατοι λόγους ἐποίησαν]το, περὶ τούτου πράγματος οὔ-
 [τως ἔδοξεν ὅσα βασιλεὺς Μιθραδάτη]ς ἔγραψεν ἢ ἔδωκέν τισιν ἢ ἀφεί-
 [λετο, ἵνα ταῦτα κύρια μείνη οὔτω καθὼς] ἔδωρήσατο εἰς ἐσχάτην ἡμέραν,
 10 [περὶ τε τῶν λοιπῶν ἵνα κρίνωσιν οἱ δέκα] πρεσβευταὶ εἰς Ἀσίαν διαβάντες

Titulus cuius notitiam Th. Mommseni liberalitati me debere libenter profiteor, a. ⁶³⁸/₁₁₆ conscriptus est. Nam C. Licinium P. f. neminem posse intellegi nisi Licinium Getam cos. a. ⁶³⁸/₁₁₆ idem Mommsen optimo iure mihi videtur statuisse (cf. ad v. 6). Titulus pertinet ad res Phrygiae maioris ordinandas, quae terra cum olim a senatu Romano Mithridati V Euergetae data esset, post eius mortem a. ⁶³⁴/₁₂₀ Mithridati VI, filio Euergetae, adempta et cum Asia provincia coniuncta est. Titulus continet epistolam consulum (v. 1—5) et senatus consultum (v. 6 eqs.), ut quae Mithridates V usque ad diem supremum donavisset, ea rata essent ceteraque decem Romanorum legati in Asiam transgressi ordinarent.

6 Dies locus testes cum non adlati fuerint atque cum verisimile sit versum a verbis περὶ ὧν incepisse, necessario sumendum est nomen alterius magistratus adfuisse. Is vero nemo potest fuisse nisi alter consul a. ⁶³⁸/₁₁₆ Q. Fabius Maximus Servilianus. Eius nomine inserto fieri potuit, ut etiam ceteri versus explerentur.

XXX.

Titulum Mytilenaeum edidit C. Cichorius Rom und Mytilene Leipz. 1888 p. 4 eqs.

[Περὶ ὧν πρ]εσβευταὶ Μυτιληναίων Ποτάμων Αεσβών[ατος]
 που, Σέρφης Διοῦς, Ἡρώδης Κλέωνος, Διῆς Μάτθ[ου]
 Κριναγόρας Καλλίππου, Ζώϊλος Ἐπιγένους λόγους ἐπ[οιήσαντο, χάριτα φιλίαν συμμα-]
 χίαν ἀνευεοῦντο, ἵνα τε ἐν Καπετωλίῳ θυσίαν ποιῆσαι ἐξῆι ὅσα τε φιλάνθρωπα]
 5 πρότερον ὑπὸ τῆς συγκλήτου συγκεχωρημένα ἐστίν, ταῦτα ἐν δέλτῳ χαλκῆι]
 γεγραμμένα προσηλώσαι ἵνα ἐξῆι· περὶ τοῦ[του τοῦ πράγματος οὕτως]

Hoc senatus consultum cum aliis inscriptionibus, inter quas tituli XXIII, XXXI, XXXII sunt, parietem templi Aesculapii in arce Mytilenaeorum siti effecerunt, cuius lapides dubito an non recte Cichorius l. c. p. 21 eqs. ordinaverit. Ex aequabilitate formarum litterarum et tota titulorum specie Cichorius collegit titulos XXIII et XXX uno eodemque tempore (c. a. 7:6/28) incisos esse. De ratione autem, quae inter singulos titulos intercedit, statuit haec: Tit. XXX continet senatus consultum post Caesaris Octaviani ex Asia reditum, qui factus est mense Sextili a. 7:25/29, et ante id. Jan. a. 7:27/27, quo die Octavianus Augustus appellatus est, pro Mytilenaeis factum. Senatus consulto vero addita erat epistula Caesaris, cuius pauca tantum verba servata sunt (cf. v. 13—14). Simul igitur cum his titulis etiam senatus consultum a. 69:2/62 (tit. XXIII A) et foedus Romanorum cum Mytilenaeis (XXIII B) incisa sunt. Quod foedus si ad tempora Antiochi Magni Cichorius referendum censet (p. 25 eqs.), id ei concedere non possum. Primum enim non video, quomodo factum sit, ut foedus aetatis Antiochi Magni a Mytilenaeis in illa pariete templi postponeretur senatus consulto a. 69:2/62; deinde si in foedere illo οἱ σύμμαχοι et ἡ ἐπικρατεία Mytilenaeorum commemorantur, quod Cichorium commovit, ut foedus Antiochi aetati tribueret, illa verba adeo id non postulant, ut obstant, ne socios Mytilenaeorum aetatis Antiochi Byzantium Rhodum Chium Aegyptique regem intellegamus. Neque enim unquam Romani foedere cum Mytilenaeis facto tam ampla et gravia officia suscepissent. Illi socii et illud Mytilenaeorum imperium eodem vulgari formularum usu adferuntur, quo in titulo XXI distinguuntur Astypalaeensium ἰδία χώρα et ἡς ἂν κρατὶ ὁ δῆμος καὶ ἡ βουλή (v. 26), quo ibidem adferuntur οἱ ὑπὸ τοῦς Ἀστυπάλαιαις τισσόμενοι, qui quales fuerint, vix quisquam excogitare potest. Itaque verisimillimum est illud foedus ipsum quoque ad a. 69:2/62 referendum esse. Quod si concedimus — cogitaveris fortasse de a. f. 7:9/45 — inde a. v. 14 col. A incipiunt ea, quae praescribi solent foederibus, quae tum expleverint lapidem alterum i. e. versus quattuordecim, quod cum legatorum Mytilenaeorum nomina ibi adferri soleant magistratuumque potuerint (cf. XXI 15—22, XXII) incredibile non est. Ab altera parte monendum est supplementa mea tituli XXIII — pauca vide in corrigendis post conspectum libelli — omnia retinenda mihi videri esse (cf. Cichorii supplementa l. c. p. 15 eqs.). Ante omnia v. 14 quin recte expletus sit, dubitari non potest, quo versu eodem modo ac XXXI 2 demonstratur columnas titulorum continuisse litteras fere 66 (cf. ad XXX 3). XXIII B 16 eqs. Cichorii supplementa iam ea de causa vix ferri possunt, quod v. 17, ut ex litteris το prominentibus apparet, novum foederis caput incipit.

1 de Potamone Lesbosactis f. vide Cichorium p. 62 eqs. 3 de Crinagora poeta cf. eundem p. 47 eqs. Cichorius supplevit χάριτι τε, sed haec enuntiatio asyndetice adiungi solet, cf. VI A 18, ubi τε post συμμαχίαν φιλίαν et συμμαχίαν coniungit (cf. Cich. p. 11). Ceterum si ex hoc versu Cichorius latitudinem columnae cognosci posse putavit, monendum est in toto titulo litteras tum artius tum satis late esse incisas. Fieri igitur potuit, ut etiam in versu hoc extremo litterae latius a lapicida ponerentur. Qua de causa ubique legitimas formulas restitui, quo facto versuum longitudo etiam magis convenit versibus tit. XXIII et XXXI. 4 ὅσα τε φιλάνθρωπα supplēvi. Cichorius: ὅσα τε εἰσι; ἐστίν in v. 5 addidi. 6 verba τοῦ[του τοῦ πράγματος οὕτως] iustum spatium explent, si litteras tantis intervallis scriptas fuisse sumimus, quantis ἐδοξεν in v. 7.

ἔδοξεν· χάριτα φιλίαν συμμαχίαν ἀνανε[ώ]σασθαι, ἀνδρας καλοὺς ἀγαθοὺς καὶ φί-
λους προσαγορεύσαι, ἐν Καπετωλίῳ θυσίαν ποιῆσαι αὐτοῖς ἐξεῖναι ὅσα τε πρό-
τερον ὑπὸ τῆς συγκλήτου φιλάνθρωπα συγκ[ε]χωρημένα ἐστίν, ταῦτα ἐν δέλ-
10 τῶι χαλκῆι γεγραμμένα προσηλῶσαι ἐξεῖναι [ἔδοξεν, ἵνα τε τοῖς πρεσβευταῖς]
Καῖσαρ αὐτοκράτωρ, ἐὰν αὐτῶι φαίνηται, τόπ[ον] παροχῆν τε καὶ ξένια κατὰ τὸ
τῶν προγόνων ἔθος ταμίαν μισθῶσαι κελεύσ[η]μι, οὕτως καθὼς ἂν αὐτῶι ἐκ τῶν δη-
μοσίων πραγμάτων πίστεώς τε τῆς ἰδίας φαί[ν]ηται. ἔδοξεν. Γράμματα Καίσαρος. Ἡδη]
πρότερον ἐνετύχετέ μοι καὶ ἔγραψα πρὸς [τὴν σύγκλητον?]

7 Cichorius supplevit [τούτους ἀνδρας φι]λους. 8 αὐτοῖς addidi. 10 ἔδοξεν
addidi. Cichorius supplevit [ἵνα τε τούτοις ὁ ἕπατος] Καῖσαρ αὐτοκράτωρ. Sed ὁ ἕπατος ante
Καῖσαρ ferri non potest, cum magistratuum denominationes in his graecis decretis convenienter
exemplaribus latinis semper nominibus postponantur; neque Romani ad ἕπατος articulum addi-
dissent. Denominatio vero inusitata Καῖσαρ αὐτοκράτωρ hoc modo explicari potest. In prae-
scriptis enim senatus consulti cum omnes et plene Caesaris adlatae fuerint denominationes,
postea in medio senatus consulto ipso non omnes repetitae sunt, sed satis visum est hoc altero
loco simplicem denominationem αὐτοκράτωρ adferre. Αὐτοκράτωρ vero hoc loco ea de causa non
accipio cum Cichorio pro praenomine Caesaris, quia Octavianus praenomen Imperatoris nomini
praemittere solebat (cf. tit. VI 1, IX 2, Mommsen Rom. Staatsr. 3 II p. 768). Ceterum comme-
moratione dignum est Octavianum ab ipso senatu, quem consulit, appellari imperatorem.
11 extr. τὸ inserui. 12 οὕτως addidi. 13 ἔδοξεν addidi. 14 in insula Samo
legati Mitylenaeorum videntur Octavianum adiisse, cf. notam ad tit. VI, Cichorium p. 27 eqs.
Ceterum si hanc Caesaris epistulam Cichorius p. 24 (cf. p. 30) senatus consulto insertam esse
dicit, monendum est finem senatus consulti nobis servatum esse in v. 13. Epistula Caesaris
igitur senatus consulto addita est.

XXXI.

Titulum Mytilenaeum edidit C. Cichorius Rom und Mytilene p. 42 eqs.

. δε ρον //// Μυτι[η]ναίων ἄρχουσι
[βουλῆι δῆμιω χαίρειν· εἰ ἔρωσθε, καλῶς ἂν] ἔχοι· καὶ [ἐγ]ὼ δὲ μετὰ τοῦ στρατεύ[ματος]
[ὑγίαινον·] καφενους Κριναγόρας Καλλίπ[που]

Hanc epistulam Augusti — nam eam illius principis aetatis esse ex Crinagorae et Pota-
monis nominibus apparet — ad Mytilenaeos inter a. 727/27 — 729/25 scriptam esse inde collegit
Cichorius, quod Augustus in expeditione aliqua fuisset (cf. v. 2 μετὰ τοῦ στρατεύματος), quam
solam Cantabricam esse posse optimo iure contendit. Mytilenaei enim cum Augusto honores de-
crevissent (cf. Cichorium p. 30 eqs.), legatos ad eum, qui illo tempore in Hispania bellum gessit,
miserunt. Quibus benigne receptis Augustus has litteras, per quas Mytilenaeis gratias agit,
scripsit.

1 δε ρον videtur esse δε [τὸ δεύτε]ρον, inter ρον et Μυτι[η]ναίων fortasse
nilil excidit. 3 pro ὑγίαινον Cichorius ὑγίαινω scripsit, sed cf. VI 6. Post ὑγίαινον for-
tasse Ποιύμων Αισβώναιος addendum est.

. τας Δικαίου Ὑβρίας Διοφάντου, . . . ιαιος
 5 [. Δημή]τριος Τιμαίου οἱ πρεσβευταὶ ὑμῶν συνέ-
 [τυχόν μοι καὶ τὸ ψήφισμα ὑμῶν μοι ἀπέ]δωκαν καὶ περὶ τῶν τιμῶν διελέχθησαν
 ν κατωρθώκαμεν καὶ εὐχαριστήσαντες
 [. συνέ]τυχον μετὰ πολλῆς φιλοτιμίας καὶ εἰς
 ὦν ἔχειν· ἐγὼ δὲ τοὺς τε ἄνδρας ἐπήνε-
 10 [σα διὰ τὴν προθυμίαν αὐτῶν καὶ φιλοτίμ]ως ἀπεδεξάμην ἡδέως τε τὴν πόλιν
 [ὑμῶν εὐεργετεῖν προαιροῦμαι κατὰ τε το]ύς παρόντας καιροὺς καὶ ἐν τοῖς μετὰ ταῦ-
 [τα χρόνοις]αν ἐπιστάμενος ἢν ἔχοντες εὐνοί[αν]
 [διατελεῖτε]ον Ποτάμωνα τὴν []
 αὐτὸν ἐπ οὐ οντα . . .

6 supplevi. Cichorius p. 44 eqs ante ἐδωκαν coronam auream commemoratam fuisse contendit, sed illa corona mihi videtur fuisse inter eos honores, de quibus legati verba fecerunt.

10 supplevi; pro [φιλοτίμ]ως Cichorius scripsit [ἀσμέ]ως. 11 ὑμῶν εὐεργετεῖν προαιροῦμαι supplevi. 13 videtur scribendum esse [τ]ὸν Ποτάμωνα.

XXXII.

Titulum Mytilenaeum edidit C. Cichorius Rom und Mytilene p. 29.

Μυτ]ιληνα[ι
 ὑ]μῶν Ποτ[άμων Λεσβών]ακτος
 ον πρὸς ὑ[μᾶς]
 τ]οῖς ὑμετέ[ροις]
 5
 ὦν ἀντοκρ[άτ]
 Π]ο[τ]άμων
 ἰαντικ

v. 1—4 fragmentum epistulae sunt, quam Augusti esse ex Potamonis nomine verisimile fit, sed v. 6—8 utrum senatus consulti an decreti Mytilenaeorum sint, diiudicari non potest. Cichorius supplevit [περὶ] ὧν ἀντοκρ[άτωρ Καῖσαρ Θεοῦ υἱὸς λόγους ἐποιήσατο]. Illam epistulam autem si litterarum formis, quae apud Cichorium exstant, fidem habere possumus, non puto esse fragmentum epistulae illius, quae incipit inde a tit. XXX v. 13 (cf. Cich. p. 30 et notam meam ad XXX 14).

Pars II.

I. De orthographia.

Si in orthographiam titulorum, de quibus agitur, inquirimus, primum comprobandum est eam esse eandem, qua Graeci illa aetate usi sint, deinde ea adferenda sunt, quae in verbis latinis scribendis memorabilia sunt, atque si quid adhorret ab usu Graecorum aequalium, id suo loco commemorare liceat. Monumenti vero Ancyrani orthographia, cum hic maxime investigandum sit, quae scribendi ratio valuerit saec. II et I a. Chr. n., nisi hic vel illic non tangetur.

Primum igitur quod priore loco dixi, explicare liceat. Invenimus $\bar{\iota}$ saepe per $\epsilon\iota$ redditum, velut $\eta\mu\epsilon\bar{\iota}\nu$ (II 14), $\acute{\upsilon}\mu\epsilon\bar{\iota}\nu$ (V A 23, IX 27), $\acute{\alpha}\phi\epsilon\bar{\iota}\acute{\epsilon}\tau\omega\iota$ (XXIII 18) legimus multaque alia exempla possum adferre, in quibus tamen minime constantiam in singulis titulis inveniri neminem mirum habebit. Interdum etiam $\bar{\tau}$ invenitur pro $\epsilon\iota$ — XVIII 19 $\acute{\epsilon}\pi\bar{\iota}$ pro $\acute{\epsilon}\pi\epsilon\iota$ certe lapicidae errori tribuendum est — $\acute{\alpha}\pi\circ\beta\alpha\lambda\bar{\iota}\nu$ et $\acute{\alpha}\pi\acute{\epsilon}\delta\iota\zeta\bar{\alpha}\nu$ VI 13. 17, quae scribendi ratio reddit pronuntiationem inde ab Augusti fere aetate magis magisque usitatam. Tum tituli nonnunquam exhibent formas verbi $\pi\circ\iota\epsilon\bar{\iota}\nu$ simplici o scriptas velut I 3, III 9, XIV 5. 9. Uno loco (XVII 24) exstat etiam scriptura Ionica $\acute{\alpha}\sigma\tau[\acute{o}\zeta]$, quae in titulis hic illuc reperiri solet¹. Semper adhibetur vulgaris scriptura $\gamma\acute{\iota}\nu\circ\mu\alpha\iota$, $\gamma\acute{\iota}\nu\acute{\omega}\sigma\kappa\epsilon\bar{\iota}\nu$ ², semper $\sigma\sigma$ pro $\tau\tau$ uno loco excepto, qui exstat in epistula Augusti elegantissime scripta (IX 19), etiam $\sigma\zeta$ pro ξ invenitur XVIII 28 $\kappa\alpha\rho\pi\acute{\iota}\sigma\zeta\epsilon\sigma\theta\alpha\iota$, $\mu\epsilon\acute{\iota}\sigma\zeta\omicron\nu\omicron\varsigma$ in Mon. Anc. 15, 15 et ibidem 17, 18 legitur $\zeta\beta\acute{\epsilon}\sigma\alpha\iota$ ³. ν ante $\gamma\chi\chi$ et ante $\beta\pi\phi$, ut illa aetate fieri solebat, et in verbis Graecis et in nominibus Romanis saepe pro γ et μ scriptum est, semel etymologica scriptura etiam in verbo $\sigma\acute{\upsilon}\nu\mu\alpha\chi\omicron\varsigma$ usurpata est XVIII 17⁴. Assimilatio in fine verborum constanter adhibita est in tit. III, rarius in ceteris, ut VI 19, XII A 10. 21. 22, XIV 2, XVIII 6. 58, item legitur IV 23 $\tau\omicron\mu\ \mu\epsilon\tau\acute{\alpha}$, XXI 42 $\acute{\epsilon}\mu\ \mu\acute{\epsilon}\nu$; XI 48 $\acute{\epsilon}\chi\ \Theta\eta\beta\acute{\omega}\nu$, quae omnia Graecorum consuetudini dicendi et scribendi conveniunt. Sed ut haec omnia haud ita saepe in-

1 cf. G. Meyer Griech. Grammatik p. 118.
Berlin 1882 p. 74.

3 cf. Blass p. 76 et 99 eqs.

2 cf. Blass Ueb. d. Aussprache d. Griech.
4 cf. Blass p. 71 eqs.

veniuntur, ita minime crebro crasis exstat eaque tantum in verbis *καί* et *αὐτός* cum articulo (*καλοὶ κἀγαθοὶ* plerumque in titulis legitur, in Antonii epistula *ταύτῳ, ταύτῃ*). Neque vero aspirationis vulgaris exempla, velut *ἀφροστάλακαμεν*, *ἀφ' ἴσου*, ulla exstant in titulis, de quibus agitur. Semel legitur secundum scribendi consuetudinem illorum temporum *οὐθενί* (I 12)¹. Haud ita saepe vocalis in fine verborum abicitur, velut II 13 *μάλιστα' ἔν*, nisi quod plerumque in praepositionibus praeter *περί* et *πρό* hoc fieri solet. *ν* paragogicum constanter quidem positum est ante vocales, neque vero certa ratio adhibita est ante consonantes, ante quas nonagies quater additum, tricies semel omissum est. Ante vocales autem centies additum est. Ex hac ratione efficitur, ut supplementa Boeckhii in tit. XXIV (*ἄρχουσι· ε[π]ηρ[ώ]τ[η]σε*) *Ἀρτεμίδ[ω]ρος*) ferri non possint. *ι* vero adscriptum, cum de eius usu accuratius disserere non opus sit, satis habeo in universum statuere usque ad Corinthum deletam, praeterquam quod pro *ηι*, in qua vocalium coniunctione *ι* primum evanuit, *η* ponitur, solere adscribi, deinde saepius omitti quam scribi, quamquam in nonnullis titulis, ut XVI, XVII, satis constanter positum est. Sed iam inde a Sullana aetate et maxime temporibus Augusti resurgit, sed ita ut falso addatur, velut legimus IX 4 *ὀκτωικαιδέκατον*, 16 *συνεπηγμένον*, 22 *προήχθην*, XVIII 22 *πρ(ο)σώρισεν* XXIII 18 *ἀφειέται*. Idque monendum nunquam *ι* mutum adscribi tribuum nominibus, quia hi dativi videntur magis pro adverbis accepti esse². Ex tota vero hac disputatione facile intellegimus orthographiam in his decretis usurpatam magis eius esse, qui sermonem Graecum didicerit, quam cuius patrius sermo fuerit Graecus.

Deinde cum explicandum sit, quid in scribendis Latinis maxime commemoratione dignum sit, quia iam ante hos XV annos Dittenberger, quomodo nomina Romana reddi solerent graecis litteris praecclare exposuit (cf. Hermes VI p. 129 et 281 eqs.), breviter adferam primum, quae non convenient sententiae Dittenbergeri, deinde ea, quae ille non tetigit.

Ut igitur pauca minoris momenti praemittam, si Ditt. p. 130 eqs. monuit solum exemplum scripturae *Τιβέριος* ante adoptionem Tiberii per Augustum factam inveniri (C. I. G. II 2943 ex a. 753/1, omisit commemorare etiam in tit. X anni 565/189 exstare *Τιβέριος*, quod sane quidem unicum exemplum est illius aetatis, sed inde fortasse natum est, quod homo Romanus scripturam latinam secutus est³. Iam nonnulla exempla exstant vocalis *η* pro *ι* scriptae. In tit. enim XX 3 invenitur nomen *Καλονήσιος* et in tit. Deli reperto legimus *Ραβήριον* (Bull. de corr. hell. VI p. 608)⁴. At in tribuum nominibus Arnensis et

1 *μηθ' ὠτιν[οῦν]* frg. XXVII 16 positum est pro *μήτε* (= *μηδέ*) *ὠτιν[οῦν]*. 2 itaque reiiciendum est, quod Dittenberger Hermes VI p. 136 scribendum esse putavit in tit. C. I. G. II 3336 relato *Μῦρκος Ἀντίσιος Γαίου υἱὸς Φαβλίου Οὐνικός*. 3 ceterum Augusti aetate videtur sonus vocalis latinae *i* magis ad puram vocalis *i* prouuntiationem inclinavisse. Illa aetate scribi coeptum est *Καπιώλιον*, *Τίβερις* (utrumque in Mon. Anc.), *Τιβέριος*. Vix verum vidit Ditt., cum diceret ea de causa, quia per adoptionem Tiberii nomen magis vulgatum esset, scribi coeptum esse pro *Τιβέριος* *Τίβεριος*. 4 cf. Ditt. p. 147—149 et Blass p. 33 eqs.

Aniensis videtur illud *ης*, vel ut XII 13 legitur [*Α . . ήν*]ση, inde explicandum esse, quod id agebatur, ut terminatio latina is acciperet etiam graecae terminationis colorem¹. Praeterea pauca exempla adferam, quibus ostenditur ū etiam saec. II et I, quod Ditt. negaverat, reddi interdum per *ου*: XV 21 legimus *Ψούβριος*, at *Ψόβριος* XXI 12, Ditt. Syll. 255, 23 ex a. fere ⁷⁰⁰/₅₄ *Φούλβ[ι]ον*; item sententia eiusdem de consonanti latina *υ* (cf. p. 302) paululum restringenda videtur esse: primum enim *υ* saepius omnino non redditur: XI 4 *Ὀλτε[ι]νία*, XVIII 60 *Νοενβρίων*, apud Wescher et Foucart. Inscr. de Delph. 18 v. 17 (v. Ditt. p. 305) *Ὀτόριος*. Deinde si legitur C. I. A. III 595 *Ὀύλτινία*, *ου* pro *υο* positum est. Saepius *υ* redditur per vocales, XIV 13 *Φόλιος*, XV 33 *Ὀκάνιος*, VIII 11 *Ψαν(ι)ου*, in tit. ut videtur saec. II Mitteil. d. deutsch. arch. Institut. z. Athen VIII p. 18 eqs. v. 14 *Μάνιος Μέγιος* (i. e. Mevius) *Μάαρκον Ψωματός*, Bull. d. corr. hell. VIII p. 119 *Γάιον Κλόιον*, quam scribendi rationem iniuria Ditt. p. 306 demum Caesarum aetate irrepsisse dicit. Etiam vocalis *ο* invenitur ita adhibita XX 8 *Σερούλιος*, eadem forma apud Conzium *Ergebn. d. Ausgrab. z. Pergamon* p. 76, *Ὀαλ[έ]ριος* C. I. A. II 465 ex saec. II a. Chr., *Ὀάδμων λίμνη*, lacus Vadi-
monius Pol. II 20, 2, quibuscum minime confundere debuit Ditt. (Hermes XV p. 158 eqs.) illud *ο* in initio nominis *Ὀμοπτόνης*², quod nescio an ex libyco illius hominis nomine explicandum sit. Nonnunquam *υ* redditur etiam per *β* (cf. titulos a Ditt. p. 303 adlatos et eiusdem Syll. 255, 23 *Φούλβ[ι]ος*, 367, 86 *Αιβίου*, 367, 130 *Βιβίου*). Videmus igitur quamquam usus is, quem Ditt. statuit, praevalerat, tamen omnes rationes, quibus consonans *υ* reddi solebat, etiam inveniri saec. II et I a. Chr. Verbo denique tangam *Κουρείνα*, quod in tit. XX pro *Κυρείνα* vel ut postea etiam scribebatur *Κουιρείνα*, legitur; quae forma inde explicanda videtur esse, quod Romani nomen Quirini a Curensium urbe ducebant. Atque si Ditt. p. 153 adn. 2 dixit Mallii et Manlii nomina eodem modo a Graecis reddi (*Μάλλιος* sive *Μάλιος*), iam tit. XIV 6 hoc refutatum est, ubi legitur *Μάνλιος* (cf. III 1), item C. I. G. II add. 1999 b legitur *Μανλία* in titulo aetatis satis recentis. At XXI 16 re vera *Μαλλίου* videtur pro *Μανλίον* positum esse (cf. C. I. L. I p. 537).

Iam breviter accedamus ad alia: *Μάαρκος*, *Μάαρχελλος* legitur in tit. XI, XV, XVIII, in ceteris haec nomina simplicem *α* exhibent. Mommsen (Ephem. epigr. I 288) dixit hanc scribendi rationem inde videri fluxisse, quod Marcus natum esset ex Maharcus, ut ala ex ahala. Sed mihi videtur vocalis *α* geminata explicanda esse ex analogia dialecti Oscanorum, apud quos vocales longae, maxime *α*, geminari solebant³. Adferendum etiam erit nomen

1 In tit. Assio (Papers of the american school of classical studies at Athen I Boston 1885 Inscr. of Assos n. LXX) terminatio *ις* servata est: *Ποπλίωι Ὀλαρίωι | Ποπλίωι υἱῶι Ἀνήν-σις | Ἀκνίωι*. 2 Pol. IX 22, 4 eundem nominat *Μυτιόνης*. 3 cf. Mommsen Unterital. Dial. p. 207. Ceterum Graeci a Romanis, apud quos per Accium haec scribendi ratio in aliquantum temporis vulgaris fieri coepta est, illud *αα* non videntur accepisse, sed ab Oscanis ipsis. Nam scribebatur nisi fallor iam saec. III a. Chr., priusquam Romanorum nomina in Graecia pervulgarentur, *Μάαρκος*. Legi enim in tit. Mantineensi, qui ubi editus sit me nescire quam maxime doleo, *Μάαρκος Κερωνιεύς σιραζηγός Ἀχαίων*, quo titulo docetur apud Polybium II

tribus Oufentinae non reddi per *Οὐφεντεΐνα*, sed per *᾽Οφεντεΐνα* XIX 6. Nam ne apud Romanos quidem purum u pronuntiabatur, sed magis ad of videtur sonus inclinavisse litterarum Ou, ut ex scriptura, quae interdum invenitur, Offentina colligere possumus¹. Itaque etiam XV 21 et XX 10 scripsi *᾽Οφεντεΐνα*². Dubium mihi, ne hoc praetermittam, videtur, utrum ille *Σηστυΐλλιος*, qui adfertur XX 9, Sextilius fuerit an Sestullius quidam. Certe si illa forma nomen Sextilii redditum esse putamus, mirum in modum u post στ insertum est. Fortasse nomen corruptum est. Ille *Παλλακεΐνος* autem eiusdem tituli vix cum editore Pallicanus potest intellegi, sed debet esse nescio quis Pallacinus. Praeterea pauca de consonantibus dicam: n ante s in vocabulis latinis aut retinetur (XV 9 *Ἀνιήνσης*, 20 *Ἀρνήνσης*), aut litterae, quae sequitur, assimilatur (XVIII 7. 13 *Ἀρνήσσης*, 10 *Ἀρνήσσης*) aut eicitur (VII 1 *Πίκης*, XX 3. 12 *Κησωρίνος*), ut etiam in verbis latine scriptis fit³. Tribus Terentinae nomen graece redditum est per *Τηρητεΐνα* XV 19 (cf. C. I. G. II 2637), XVIII 14 autem *Τηρητιΐνα*, quod Mommsen mutandum censet in *Τηρητιΐνα*⁴. Sed cum apud Livium⁵ etiam Terentina traditum sit, iam illa aetate verisimile est nomen tribus apud alios fuisse Terentinam, apud alios Terentinam. Neque quod vocalis η pro ε posita est, obstat ne *Τηρητιΐνα* scribamus, cum Graeci e longum esset neque tam diligenter non curarent, cf. *σεστρετίων* et *σηστρετίων*, *Λοκρέτιος* et *Λοκρητίος*. In nomine Ahenobarbi semel transit r in l non propter errorem quadratarii, ut Mommsen ad XVIII 24 adnotat, sed propter confusionem cum Balbi nomine factam, cf. XVIII 24 *Αινόβαλβος* (sed XXII 2 *Αινόβαρβος*), in quo nomine apud Graecos, cum h evanesceret, pro alic scriptum est ai. At in Clustuminae tribus nomine antiquior forma exhibet consonantem l, recentior r, cf. XVIII 11 *Κλυ(σ)τομίνα*, XXIII 1 *Κλουσ[τομίνα]*, sed XV 40 *Κροστομείνα*⁶. Finem denique faciam in enumerandis compendiis, quae minime crebro inveniuntur: VA 1 τὸ β καὶ [τὸ γ], IX 6 in lapide Onidio *Διονύσιος β* i. e. *Διονύσιος Διονυσίου* ex usu per illas

10, 5; 41, 14; 43, 2 scribendum esse, quod etiam codices Polybii postulant, *Μῆρκος*, non *Μάργος*, quam Brandstaeteri coniecturam Hultschius probavit. Item si Ditt. p. 311 eqs. scripturam *Αεύκιος* etc. putat ex comparatione adiectivi *λευκός* fluxisse, paulo aliter res mihi videtur se habere. Nam Graeci iam saec. IV Lucanorum nomen reddebant per *Λευκανοί*. Itaque cum a Romanis acciperent nomina Lucii Lucilii Luculli, ea reddebant ex analogia nominis Lucanorum vel *Λευκανῶν* per *Λεύκιος*, *Λεύκολλος*, *Λευκέλιος*. 1 cf. Mommsen *Röm. Staatsr.* III p. 172. 2 Wood

Discoveries at Ephesus append. VI p. 26 legitur *᾽Οφεντεΐνα*, at p. 36 (cf. p. 8) *Οὐφεντεΐνα*, ut etiam p. 44 latine scriptum est Vofentina. Sed Wood omnino non videtur intellexisse, cum p. 26 ad *᾽Οφεντεΐνα* adnotaret: 'Sic, for *Οὐφεντεΐνα* i. e. Vofentina', tribum Vofentinam esse Oufentinam. 3 cf. C. I. L. III 2 4247. 4570 Aniesis, C. I. L. I 747 Cleses.

4 cf. Mommsen et Ritschlum de hac tribu *Rhein. Mus.* XII p. 467, XV p. 637, XVI p. 303. Tribus videtur derivari a fluvio Terede. Locum Festi (p. 363 Müller) ita restituit Mommsen: 'Teretina tribus a flumine Terede dicta existimatur et syllaba eius tertia mutata T pro D littera posita'. 5 Liv. X 9, epit. X. Sed Cic. ad fam. VIII 8, 5, 6; Planc. 8, 21; 16, 38; 22, 54 videtur Ter. sive Teretina scribendum esse. Nam in or. Planc. Teretina, ad fam. VIII 8, 5 Ter. traditum est. Idem apud Iosephum ubique restituendum esse codices probant.

6 cf. Mommsen *Röm. Staatsr.* III p. 171.

Asiae regiones sollemnes. Nunquam autem nomina Romana, denominationes magistratum, tribus aliaque compendia, quae apud Romanos saec. II et I legitima fuisse inscriptiones latinae docent, in titulis graecis per compendia scripta sunt.

II. De verborum flexione.

Priusquam ad singulas res me vertam, liceat commemorare a communi dialecto non deflecti, si nomina et denominationes magistratum doricorum forma dorica redduntur¹, si quidem eadem ratio valet in Graecorum titulis et apud scriptores². In universum declinatio nominum convenit consuetudini saec. II et I a. Chr., velut accusativus pluralis nominum in *εύς* exeuntium terminatur in *εις* excepto [*Μελιτ*]α[ι]έας XII B10 et genetivus eorundem et substantivorum neutrius generis plerumque exit in *έων* (cf. V A 5 *Πλαρασέων* καὶ *Ἀφροδεισιέων*, XI 18 *ὄρεών*, sed V B15 *ὄρων*). Semper nisi vim praepositionis habet, ut XVII 13.14 aliisque locis, usurpatur accusativus *χάριτα*, quem ab Ionibus usitatum esse constat quemque Moeris dici *έλληνικῶς, χάριν ἄττικῶς* adfirmat³. Sed omnes eruditi homines, ut Polybius alii usurpant accusativum *χάριν*. Item Ionibus debentur formae *έγγιον, έγγιστα*, pro quibus Attici dicere solent *έγγύτερον, έγγύτατα* (cf. XI 24 *έτη δέκα τ[ά] έγγιστα*). Neque mirum est, si legimus adverbialia *δεκαέξ, δεκαπέντε* etc. et *τεσσαροσκαυδεκάτω* (XVIII 59), quae formae illa aetate usitatissimae erant⁴. Item forma *δνεϊν* (Mon. Anc. 11, 8) per eam aetatem fere legitima erat.

Quod verborum flexionem attinet, ante omnia commemorandae sunt formae ut leguntur in tit. XI 41 *ἀπήλθοσαν, 51 είπασαν* (cf. XII 21), quae formae non modo apud Alexandrinos⁵, ut Mommsen dicit, verum etiam in sermone vulgari Boeotiae aliarumque regionum inveniuntur⁶. Vix commemoratione dignum est, quod plusqu. act. plur. num. pers. III terminatur in *εισαν* (XI 19 *έγε[γ]όνεισαν* Mon. Anc. 13, 8 *είστημεισαν*), cum apud Atticos ea exire soleat in *εσαν*. Postremo adferre liceat XVI 89 inveniri *χράσθωσαν*, ut saepius in titulis posterioris aetatis α eius verbi retinetur⁷.

1 cf. nomina propria IV 8.21.23, IX 8, X 2, XI 47.48, XII A15, B2 et IV 21 *δαμοργών*.
 2 cf. de Pol. Kaelker Leipz. Stud. III p. 233. Etiam Cicero in orationibus contra Verrem habitis utitur formis doricis. 3 cf. Harpocration et Moeris ed. Bekker p. 213. Etiam duobus Euripidis locis *χάριτα* traditum est; sed *Electr.* v. 61 iam diu ab Herwerdeno sanatus est et *Helen.* v. 1378 delendum esse mihi persuasit U. de Wilamowitz. 4 eae formae utrum apud Pol. tenendae sint necne, dubitatur: Kaelker p. 299 et Hultsch eas retinent, *Stich Act. seminarii philol. Erlang.* 1881 p. 151 cum Dindorfio Ed. Polyb. praef. vol. I p. XLV eas reiciendas putat. 5 cf. Sturz de dial. Maced. et Alex. p. 57 et Buttman Gram. d. neutestam. Sprachgebr. p. 34 eqs. 6 cf. Ditt. Syll. 233, 78; 367, 112.124.135.140. 7 cf. Ditt. Syll. 126, 50.59; 170, 19 et Kuehner Griech. Grammatik § 252, 5 adn. 5.

III. De syntaxeos arte.

§ 1. Articulus: In universum, qui titulos perlegerit, concedet Romanos amavisse omittere articulum, quod facile inde explicatur, quod sermo latinus articulo caret. Velut articulus ad nomina propria non additur, praeterquam quod IV 23, VA31 cum de homine iam commemorato agatur, recte positus est; non additur ad magistratum Romanorum denominationes, ad nomina gentium (praeter IV 9 et 15), plerumque etiam regionum, terrarum, insularum, urbium, montium nomina articulo carent. Saepissime non habent articulum loca quaedam Romae, velut *ἐν κομετίῳ* legitur XI 2, XII A10, XIV 2 alibi (at XVI 20 *ἐν τῶ[ι κομετίῳ]*), *ἐμ βασιλικῇ Πορκίᾳ* XVIII 6, *ἐν Καπετωλίῳ* XXI 11 (sed XVII 25 *ἐν τῷ Καπετωλίῳ*, XI 33.35 *εἰς τὸ Καπ.*), idem Mon. Anc. 10, 8; ibid. 10, 3.13; 19, 2 *ἐν Παλατίῳ*, 7, 2 *ἐν πεδίῳ Ἄρεως*, quae omnia in memoriam revocant dictiones Atheniensium velut *ἐμ πόλει*, *ἐμ προτανείῳ*. Item omittitur saepe articulus in formulis usitatissimis, ut *κατὰ δόγμα συνκλήτου* (sed XVII 8.22, XVIII 3.34 *κατὰ τὸ τῆς συγκλήτου δόγμα*), quacum re comparari potest, quod etiam Graeci dicere solent *κατὰ ψήφισμα βουλῆς*, deinde XVI 64. 124 *σύγκλητον διδόναι*, XVI 19, XVII 3 *συγκλήτῳ συνεβουλεύσατο* (sed cf. X 9), tum *μετὰ συμβουλίου γνώμης* XVI 93, *ἐν συμβουλίῳ* XVIII 6 et in similibus formulis. Nunquam articulus additur in formula de foedere renovando *χάριτα φίλιαν συμμαχίαν ἀνανεώσασθαι*, et in senatus consultis, quamquam saepe de certis rebus verba fiunt, tamen res sine articulo adferuntur, velut XVI 51. Ac ne apte quidem in prooemiis epistularum *τῶν δεινῶν ἄρχουσι βουλῆι δῆμῳ χαίρειν*, ut in titulis saec. I. a. Chr. constanter scriptum est, articulus omissus est (cf. VA 5 eqs., VI 3, VIII 2, IX 5, XVI 2.15, XVIII 2, XXIV 1, at in tit. I II III IV X et in epistulis imperatorum Romanorum Traiani, Hadriani, aliorumque semper adest articulus¹. XXIII 18 *exspectamus (ὁ) δῆμος [ὁ Μυτιληναίων]*, XXI 29 *ὁ δῆμος καὶ (ἡ) βουλή* (cf. v. 32), VB 10 *ἐν (τῆ) πόλει Πλαρ. καὶ Ἄφρ.*, XII B 27 *(τοὺς) ἄνδρας*, I 3 denique *exspectamus articulum iteratum τὴν τε ἰδίαν καὶ (τῆν) τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαίων προαίρεσιν*.

§ 2. Attributum: Ac ne in attributis quidem omnia recte se habent. Nam in tit. XXI tum legitur *ὁ δῆμος ὁ Ῥωμαίων* (v. 27, 30, 31), tum falso *τῷ δήμῳ τῶν Ῥωμαίων καὶ τῷ δήμῳ τῶν Ἀστυπάλαιέων* (v. 23, 38 cf. v. 32), tum *ὁ δῆμος Ῥωμαίων*, in quo titulo vix omnia quadratario tribuere possumus, quamquam eos in his rebus multum peccavisse, ut etiam in codicibus Thucydidis, Xenophontis, aliorum factum est, ex Mon. Anc. et Apollon. comparatione apparet. Nam cum in Mon. Anc. 3, 14 *τῆς [τε συνκλήτου καὶ τοῦ δήμου τῶν*

¹ etiam in Graecorum epistulis semper additur articulus. At similiter omissus est in titulis Milesiorum, cf. Ross Inscr. gr. ined. II p. 28 n. 121 (*Μελισίων . . ἰδοξεν ἄρχουσι βουλῆι δῆμῳ*), Mitteil. d. deutsch. arch. Instit. z. Athen I p. 347 n. 14, X p. 118. 120. In titulo Milesio a Rossio II p. 27 n. 120 adlato articulus adest.

'Ρωμαίων legatur, in Mon. Apollon. rectius legitur τοῦ δήμου τοῦ 'Ρωμαίων. X5 exspectamus τὴν πόλιν τὴν Δελφῶν καὶ τὴν χώραν pro τ. πόλιν τῶν Δελφῶν, repeti debebat articulus XI 47 περὶ τῶν δικῶν (τῶν) Ξενοπίθιδος καὶ Μνάσιδος, VB14, XVII 20 ἐν τῇ φιλικίᾳ (τῇ) τοῦ δήμου τοῦ 'Ρωμαίων, cf. IV 7, XVIII 49, VB10, ubi ponendum erat [τὸ δὲ] τέμενος θεᾶς 'Αφροδίτης (τὸ) ἐν πόλει eqs. Nimis latine dicitur XII A14 Θεσσαλοὶ Μελιταιεῖς . . . πρεσβευταί, cf. XIV 4, XVI 22—26.

§ 3. Pronomina. Romani saepius utebantur pronomibus possessivis ἐμός, ἡμέτερος, ὑμέτερος quam genitivis pronominum personalium μου, ἡμῶν, ὑμῶν; III 12 αὐτῶν exstat pro ὑμῶν αὐτῶν (cf. Thuc. I 82?; Demosth. saepius, semper Pol. αὐτῶν pro ἡμῶν vel ὑμῶν αὐτῶν dicit). XXI 21 [τ]αύτης συμμαχίας, XXX 7 περὶ τούτου πράγματος legitur, ubi fortasse τῆς et τοῦ lapicidarum culpa omissum est, sed idem mendum ter redit in Mon. Anc. 8, 17 [οὗτο]ς ἀριθμὸς, 16, 17 πρὸ τούτου χρόνου, 12, 14 μετ' ἐκεῖνον χρόνου. Saepe in senatus consultis, in quorum exemplaribus latinis semper positum videtur fuisse pronomen 'is ea id', confunduntur pronomina οὗτος et αὐτός, velut XI 28 eqs. αὐτοῖς ὅπως τεχίσει ἐξῆμι καὶ ἐκεῖ κατοικῶσιν οὗτοι, v. 33 et 55 αὐτοῖς magis apte positum esset quam τούτοις, cf. v. 19 et 26, item XVI 91, cf. 112, XVI 114 autem pro παρ' αὐτῶν recte ponendum erat παρὰ τούτων, XVII 24—26 denique αὐτοῖς et τούτοις sine discrimine usurpantur. Parum graece XVIII 41 'quod idem senatus confirmavit' redditur per 'ὃ τὸ αὐτὸ ἢ σύνκλητος ἐπεκύρωσεν, ubi dicendum erat ὅτι ἡ σύνκλητος καὶ αὐτὸ ἐπεκύρωσεν, item a graeco sermone abhorret, quod XI 48 (cf. notam ad h. l.) legimus, καὶ Δημοκρίτα Διονυσίου ἐχ Θηβῶν ἀντά. Schmidt (Mittheil. d. deutsch. arch. Inst. z. Athen IV p. 241 eqs.) recte explicavisse mihi videtur hoc enuntiatum quomodo natum sit: aut scribendum erat καὶ Δημοκρίτα ὅπως ἐχ Θηβῶν ἀφεθῆμι aut καὶ περὶ Δημοκρίτας τὰ ἀντά (scil. ὅπως ἀφεθῆμι), sed utrumque mixtum est. ἀντά vero nullo modo graecum est, nec defenditur, ut ad tit. XI 36 adnotavi, verbo ὑπεναντία¹. Neque tamen hunc locum mutandum esse censeo. Item a Graecorum sermone alienum est copulam τε inter utramque partem pronominis ὅστις ponere, velut VB 8 ἃ τέ τινα, XVI 92 ἄς τέ τινας, 113 οἷ τέ τινες. Scribendum enim erat ἅτινά τε, οἷτινές τε etc. Quicumque redditur saepe per ὅστις ἂν αἰί XVI 111, οἷτινες ἂν ποτε αἰί 107, οἷτινες ἂν ποτε XVII 23. Interpretes igitur per αἰί vel αἰί ποτε reddere voluisse videntur vim eam, quae inest in adverbio 'cumque'; ea de causa etiam addiderunt particulam ἂν, sed re vera satis erat illud τις pronomini ὅς addere. Graeci enim si vim pronominis ὅστις augere volunt, scribere solent ὅστις οὖν, ὅστις δῆ, ὅστις δῆ ποτε particula ἂν non addita. Parum graece VB 8 scriptum est [καθ]άπερ καὶ τις πολιτεία, ubi dicendum erat καὶ πολιτεία τις. ἕκαστος et ἐκάτερος promiscue usurpari solent, si de duobus hominibus vel rebus agitur: XII B 32 ἐκατέροις de duarum legationum

¹ eodem enim modo, quo ἐναντία, ὑπεναντία adverbii loco usurpatum est, cf. p. 65.

hominibus, B 35 εἰς ἐκάστην πρεσβείαν de eisdem legationibus dicitur. Idem redit XIV 10. 11. 12.

§ 4. Notissimam legem, ex qua cum subiecto neutrius generis numeri pluralis coniungitur a Graecis numerus singularis verbi, interpretes Romani interdum neglexerunt: XI 18 ἀ αὐτῶν ἐγε[γ]όνεισαν, XVI 50 [τ]αῦτα πάντα κύρια ὄσιν, 91 [ταῦτα πάντα κύρια ὑπάρ]χωσιν, 108 ἴν[α ταῦτα] οὕτως γίν[ω]νται¹.

§ 5. Casus. Graecorum lege, ex qua ad nomen aliquod patris nomen nudo genitivo additur, neglecta in titulis, de quibus agitur, tum et ad nomina Romana et ad Graeca semper *υἱός* additur (cf. tit. XVII, XVIII), tum ad nomina sola Romana, non ad Graeca (cf. tit. IX, XI, XII), tum ne in Romanis quidem constantia extat (cf. tit. X, XIV, XV, XXII), abest vero *υἱός* a nominibus Romanis et Graecis in tit. IV. Verborum quae contra veterum usum cum genitivo coniunguntur, commemorare liceat ἀπομνημονεύειν (XVI 85) notione reminiscendi. Apud Atticos enim cum accusativo coniungitur tum significans 'in memoriam revocare' (Plat. leg. 2 p. 672 D, Aeschin. Ctes. § 85) tum 'reminisci' (Plat. Polit. p. 268 E, ibid. 273 B, cf. etiam Dionys. II 4). Cum genitivo vero invenitur apud Iosephum (bell. Iud. I 11, 3) et Diodorum. Genetivus qualitatis qui dicitur ex sermone latino in sermonem titulorum irrepsit, velut legimus IX 4, Mon. Anc. 2, 23; 3, 20; 8, 5 *δημαρχικῆς ἐξουσίας* (ὄν). Item nudis dativis interpretes saepius abusi sunt ad ablativos latinos reddendos, velut VB 8 τῷ καλλίστῳ δικαίῳ καλλίστῳ τε νόμῳ ἐστίν, optimo iure optimaque lege est; 11 [ἐ]στῶ ταῦτῳ <τῷ> δικαίῳ ταῦτῃ τε δεισιδαιμονία, ὡ δικαίῳ καὶ ἡ δεισι[δαιμονία . . .] ἐστίν, esto eodem iure eademque religione, quo iure quaque religione . . . est; XX 3 *Λευκίῳ Μαρκίῳ Κησωρίῳ καὶ Γαίῳ Καλονησίῳ ὑπάτοις*, quam consulatus significationem etiam interpretes Mon. Anc. adhibuit (cf. 9, 4 et 16, 12 *ἐμοῖς αἰσίοις οἰωνοῖς*). Item XV 4, Mon. Anc. 5, 16; 6, 15; 11, 4; 17, 22; 18, 14 S. C(0). redditum est per *δόγματι συνκλήτου*. Dativi vero velut *τῆι ἐμῆι γνώμῃ* (cf. IX 37), qui iam apud Iones extant, etiam a Polybio (cf. IV 44, 4) usurpabantur. Parum graece XI 43 legitur *περὶ τούτου τῆι δι[αν]οίαι προσέχει*, ubi exspectamus *τὴν διάνοιαν προσέχειν*, ut XII A 25; quod si non defendi, at certe explicari potest ex analogia dictionis, qua Aristoteles utitur *ἐπιβάλλειν τῆι διανοίαι ἐπὶ τι*. Cum accusativo secundum vulgarem usum posteriorum commemorare liceat verba *καταλαλεῖν* (I 6) et *παρενοχλεῖν* (III 17) esse coniuncta, quorum hoc ab Arist. *π. μνήμης* p. 453, a Pol. I 8, i nov. test. act. apost. 15, 19 aliisque locis cum dativo coniungitur, sed cum accusativo ab eodem Pol. XVI 37, 3, Diod. XIV 27, Plut. v. Rom. 21, illud cum accusativo extat apud Pol. III 90, 6, XVIII 45, 1, XXVII 12, 2, cum genitivo apud Diod. XI 44, cum praepositionibus *πρὸς* c. acc. et *κατὰ* c. gen. in libris vet. test. (Psalm 49, 21,

¹ idem de libris nov. test. statuit Buttmann Gramm. d. neutest. Sprachgebr. p. 110. Sed si apud Pol. XI 24, 4 legitur *διηγωνίζοντο — τὰ κέρατα*, exstat constructio quae dicitur *κατὰ σύεισιν*. Nam *τὰ κέρατα* accipienda pro militibus, qui in cornibus sunt (cf. Kaelker p. 264).

Num. 21, 5). Ceterum secundum consuetudinem huius aetatis apud verba cum praepositionibus copulata repeti solent praepositiones exceptis duobus locis Augusti epistularum VI 8, IX 13.

§ 6. Praepositiones: Praepositionum usus satis amplus est in titulis, de quibus agitur, velut maximus est praepositionum numerus in tit. XI. Atque in universum potest dici rationem praepositionum adhibitarum eandem esse atque apud Polybium¹. Pauca cum discrepent, quae separatim commemorantur explicenturque, sunt digna. Cum enim apud Pol. accusativus praevaleat, in titulis genetivus maximum obtinet locorum numerum, quod facile ex cumulado usu praepositionis *περί* explicari potest. *εἰς* quod inde ab Euripide magis magisque inveterascere et praevalere coepit, etiam in titulis, de q. a., saepe exstat, rarissime vero *σύν* legitur (IX 24, in epistula veterum rationem dicendi imitante, ter in Mon. Anc.), cuius praepositionis usum iam inde a saec. V celeriter evanuisse Ty. Mommsen docuit, cum crebrius adhiberetur *μετά*². Breviter autem de singulis praepositionibus agere liceat.

Ἀνά distributive tantum ponitur (XVIII 4 *ἀνά μέρος*), sed ad loci significationem adhibetur *κατά* aliaeque praepositiones (v. Krebs p. 34). *Πρό* semper pertinet ad tempus (cf. X 8, XI 2.22 *πρό τοῦ ἤ*), nunquam vero invenitur pro *ὑπέρ* vel *περί* (v. Krebs p. 39.3). *Ἵπέρ*, quod ad locum non pertinet, XVI 8 aliisque locis est 'pro' (*ὑπέρ τῶν δημοσίων πράγματων* i. e. pro republica) saepiusque proxime accedit ad notionem praepositionis *περί* (cf. Krebs p. 40, Tegge Quaest. de Dionys. Hal. usu praep. specimen I 1876 p. 3, Buttman p. 288), velut XVI 116. Neque vero *ὑπέρ* pro *περί* aut *περὶ* pro *ὑπέρ* hiatus evitandi causa ponitur, ut apud Pol., Dionys. Hal. (cf. tit. II 6, XVI 116). Contra usum Graecum XVI 81 pro magnitudine animi redditum est per *ὑπὲρ τῆς μεγαλοφροσύνης*. *Ἀπό* raro ad locum pertinet, velut III 2 (saepius *ἐκ*), raro ad tempus, velut XVII 15 Mon. Anc. 7, 15; 9, 21 (saepius *μετά c. acc.*, ut XVII 13.14.21). At crebrius legitur *ἀπὸ τῆς τῶν δέκα πρεσβευτῶν γνώμης* (XII B 17), *ἀπὸ συνβουλίου γνώμης* (XVIII 29.39.42.53), quam dicendi rationem nondum Polybius, sed Dionysius demum adhibet (cf. V 60, Tegge p. 35): pondus vel pretium significatur XII B 13, XIII 8, XIV 12, XVI 31 *ξένια ἀπὸ σεστερτίων, στέφανον ἀπὸ ταλάντων*³, XIV 12 etiam *ἕως* additum est ad *ἀπὸ σεστερτίων*, quod apud scriptores non invenitur nisi ante praepositiones *εἰς, περί, πρό* (cf. Krebs p. 19). In adverbii vim

1 de praepositionum usu Polybiano praeclare egit Fr. Krebs Beitr. z. histor. Syntax d. griech. Sprache hg. von Schanz. I. 'Die Präpositionen des Polybius' Würzburg 1882.

2 cf. programmata gymnas. Francofurt. a/M. 1874, 1876, 1879. Idem statuerunt Geyer Observat. epigr. p. 32, Eucken Ueb. d. Sprachgebr. d. Aristot. p. 29. 3 Stich Act. semin. philol. Erlang. 1881 p. 156 exemplis ex Polybio conlatis (XXI 34, 4, XXXII 3, 3, sed XXI 36, 4 abest *ἀπό*) hanc dicendi rationem sermoni posteriorum propriam esse dicit. Sed iam ap. Xen.

Hell. IV 2, 7, Anab. I, 19 *ἀπό* similiter usurpatum est, ap. Dem. p. 256, 25 legitur *χρυσῶι στεφάνωι ἀπὸ ταλάντων ἔξίχοντα*, item in inser. Atticis, ut C. I. A. II 117, 36 ex a. a. Chr. ³⁴⁰/339, et in tit. Pliensi Archaeol. Zeit. XXXII p. 153 v. 32 paulo ante a. 306 scripto et in tit. Delio sacc. III Bull. de corr. hell. IV p. 327 n. VI 20.

abicit ἀπό in dictione ἀπὸ τοῦ βελτίστου (I 7, cf. tit. Ditt. Syll. 171, 49. 50 a. fere 244 a. Chr., Dion. Hal. I 76, VIII 49), ut ap. Pol. legitur ἀπὸ τοῦ κρατίστου (VI 56, 3, VIII 19, 4). Insolentius denique II 20 dictum est ἀφορολόγητον ἀπὸ τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαίων. Ἵπὸ c. acc. ponitur ad τάσσεσθαι XXI 27. 33, ut ap. Diod. II 26, 8, ut ap. Pol. IV 77, 10, V 79, 4 εἶναι ὑπό τινα, I 6, 16; 10, 7 ποιείσθαι ὑφ' αὐτόν legitur (cf. Krebs p. 50; sed XVIII 11, 4 Pol. dicit τάσσεσθαι ὑπό τινα). Eleganter IX 22 ὑπ' ὀργῆς dictum est, cum Polybius dicere soleat κατ' ὀργήν vel similiter. Παρά c. accus., quod non iam invenitur apud verba veniendi aliaque — nam usurpatur πρός et εἰς (v. Krebs p. 55) — uno loco Mon. Anc. 3, 13 legitur παρὰ τὰ πάτρια ἐθῆ, c. gen. additum est ad verba συναντᾶσθαι (II 14), ἀποδέχεσθαι (III 14), μεταπορεύεσθαι (XVII 17. 18), apud passivum exstat II 4, XVI 14. 120 (cf. Krebs p. 51), pro simplici genetivo adhibitum est παρὰ c. gen. III 3 οἱ παρ' ὑμῶν πρέσβεις, cf. X 1, XI 41, XVI 63. Huc etiam referenda formula ἄνδρες καλοὶ κἀγαθοὶ παρὰ δήμου καλοῦ κἀγαθοῦ, item pro simplici genetivo legitur παρὰ c. dat. V A 49, IX 29 (cf. Krebs p. 52 eqs.). Διὰ locum et tempus significat: XVI 77, XVII 19 διὰ τέλους (Pol. εἰς τέλος, Attici διὰ τέλους), XVI 3 διὰ προγόνων i. e. inde a maioribus.¹ Ratio hac praepositione significatur IX 12 διὰ βασάνων ἐξετάζειν, c. accus. coniuncta habet vim causalem (II 17, XVI 44). Μετά c. gen. invenitur in formulis μετὰ συμβουλίου γνώμης XVI 93 cf. XV 3, IV 9, ut etiam Pol. II 11, 5 dicit μετὰ τῆς τοῦ Δημοκρίτου γνώμης. Eleganter II 8 μετὰ πάσης προθυμίας, IX 15, 33 μεθ' ὕβρεως dictum est. Cum accusativo μετά tempus significat. Ἐπί c. acc. tantum ab Augusto adhibetur ad locum significandum IX 32, ceteri usurpant εἰς et πρός. Mirum in modum interpretes Mon. Anc. 'Romae' reddidit per ἐπὶ Ῥώμης nescio an adductus plane diversi generis dictione, velut ὁ ἐπὶ τῆς πόλεως στρατηγός, quam dictionem in titulis et apud scriptores (cf. Pol. I 66, 1) usitatissimam esse notum est. Ἐπί c. gen. adhibetur pro 'coram, apud' XII A 27 eqs., B 20. 21, XVII 19, cf. Ditt. Syll. 240, 21, item cum dativo in eodem tit. XII A 27, cf. Diod. XVI 93 Demosth. p. 416, 28. Huc quoque pertinet praetoris peregrini denominatio ὁ ἐπὶ τῶν ξένων στρατηγός XVII 2, XXI 17, XXII 5. Deinde etiam tempus significat cum genetivo magistratuum nominum coniunctum: ἐπὶ ὑπάτων etc. Rarius c. dat. coniungitur, velut IV 19 ad significandum id, quod nobis proposuimus, VI 20, Mon. Anc. 1, 4, ἐφ' οἷς πᾶσιν, [ἐφ' οἷς] ad causam significandam, 'quae cum ita se habeant'². Cum verbis denique affectis ἐπί c. dat. legitur V A 18. 30. 41, XVI 24. Πρὸς cum adiectivo, ut alia omittam, adverbialiter usurpatum est IX 31 πρὸς τὰ ἐναντία, quae dictio singularis comparari potest cum dictionibus veterum scriptorum, ut Herodoti

¹ Krebs negat in his verbis temporis notionem inesse et ap. Pol. XII 5, 6 putat τὰ διὰ τῶν προγόνων ἔδοξαι esse ea, quae per maiores gloriose gesta sunt. At locus mihi videtur postulare, ut vertamus 'inde a maioribus'. Ceterum διὰ προγόνων item legitur C. I. G. II 3047, 2; 3050, 3; 3058, 3; add. et corr. 2561 b, 22; Ditt. Syll. 215, 1; Mitth. d. deutsch. arch. Inst. z. Athen VI p. 71 v. 14. Temporis significationem habet etiam ap. Plat. de rep. I p. 328 B, Tim. p. 22 D. ² Krebsio assentiri non possum, qui de temporis notione cogitat.

πρὸς τὰ μέγιστα, ut Xenophontis πρὸς πάντα, ut etiam Polybius dicit πρὸς χάριν, πρὸς τρόπον. Cum genetivo autem, quocum ea aetate rarissime coniunctum est¹, πρὸς in titulis d. q. a. non exstat. Ἐκ, quod multo saepius usurpatur, quam ἀπό, adest apud verba haec: στοχάζεσθαι (I 16, II 14, cf. Pol. I 14, 2; 26, 9, sed III 68, 10 στοχ. διά), πείθεσθαι (II 15), φαίνεσθαι (XI 12 etc.); originem significat XI 11 οἱ ἐκ τῆς συνκλήτου et V A 39; adverbialiter legitur XVII 21 ἐξ ἀκεραίου (cf. Pol. VI 24, 9; IX 31, 1; Krebs p. 65). Κατά c. gen. insolentius post ἀνανακτεῖν positum est IX 32. 35, cum accusativo saepius ad loci significationem (XXI 24, XXII 4), saepius distributive (XIII 8, XXI 14) usurpatum est, IV 14. 15 habet vim separativam κατ' ἰδίαν, κατὰ κοινόν (Attici ἰδία, κοινῶς), saepe invenitur in formulis κατὰ τὸ διάταγμα, nonnunquam etiam genetivus hac praepositione circumscibitur, ut XI 6. 9. Εἰς coniungitur I 9 cum καθήκειν, ut etiam ab Aeschine de f. leg. § 25, sed notione veniendi²; dictione κατασκευάζειν εἰς τὸ Καπετώλιον (XI 33. 34) videtur redditum esse 'in Capitolium condere' vel 'deponere'. Nam 'in Capitolio ponere' verisimile est interpretem redditurum fuisse per ἐν τῷ Καπετωλίῳ ἀναθεῖναι³; παρεῖναι εἰς Ῥώμην (XVI 63) sermoni Polybianae aetatis convenit (cf. Krebs p. 107), adferendum etiam est δογματίζειν εἰς τοὺς λόγους, quod XVIII 54 legitur. Postremo addere liceat εἰς etiam apud homines poni pro πρὸς, ὡς, ἐπί (v. Krebs p. 107), velut XI 50 [εἰ]ς τὸν στρατηγὸν ἐνεγκεῖν, XII B 32 ξέμα δοῦναι εἰς ἐκάστην πρεσβείαν, cf. XIV 12, Mon. Anc. 8, 7 ἐμαὶ ἐπιδόσεις οὐδέποτε ἤσσον ἠλθ[ο]ν ε[ἰ]ς ἄνδρας μυριάδων (scrib. ἀνδρῶν μυριάδας). Περί c. acc. raro invenitur circumscibendi causa IV 4, XII A 2, cf. C. I. G. II 2059, 2076, 2080, 2081; ἀμφί iam a Thucydide ita raro usurpatur, a posterioribus nunquam (cf. Krebs p. 98 et Debbert De praep. ἀμφί et περί usu Thucyd. Königsb. 1880 p. 29). περί c. dat. non invenitur (cf. Krebs p. 101 adn. 1); περί c. gen. saepissime legitur pro Romanorum praepositione 'de' et maxime in senatusconsultis frequentatur ob eorum formulas et totam rationem dicendi, ita ut saepe parum apte positum sit, velut XI 38—40. Ut alia omittam, II 11 διακούειν coniunctum est cum περί τινος secundum sermonem Polybii, cum Attici soleant dicere διακούειν τί τινος vel παρά τινος, IX 10 legitur κατηγορεῖν περί τινος, ut apud Thuc. VIII 85, 2; XI 43, XII A 24 τῇ διανοίᾳ vel τὴν διάνοιαν προσέχειν περί τινος, quarum dictionum haec apud Plut. v. Numae c. 14 exstat, illa omnino non graeca est. Postremo XI 48 mirum in modum scriptum est περί τούτων τῶν πόλεων ἀφεῖναι ἔδοξεν (cf. ad XI 48). Neque vero de negligentia interpretis cogitem, qui 'de (i. e. ex) iis civitatibus dimittere' falso reddidit per περί τούτων τ. πόλεων ἀφεῖναι, sed ex rigido formularumque pleno sermone mihi id videtur explicandum esse: περί τούτων τῶν πόλεων ἔδοξεν i. e. quod has urbes attinet,

1 apud Pol. ter (Krebs p. 113), de Aristotele cf. Eucken l. c. p. 68, de Theophrasto Müller De Theophr. elocut. p. 22. 2 verba sunt: καθήκειν εἰς ἡμᾶς ὁ λόγος. Apud Synesium legitur χάρισαι τοῖς εἰς τὸν ἀπειθόντι καθήκουσι τὴν εἰς τὸν ἀνεπιθὸν ἐκείνου τιμὴν. 3 vix fuit in exemplari latino in c. acc. pro in c. abl. positum 'in Capitolium ponerent', ut C. I. L. I 198, 13; 200, 1. 55. 74; 206, 50, cf. Gellius N. A. I. 7.

censuere ἀφείναι (scil. ἐκ τούτων τῶν πόλεων). Ἐν ponitur apud verba haec: καταχωρίζειν III 6 (sed XVIII 31 εἰς τι), ἐμμένειν XI 7 (sed XIV 11.12 ἐμμένειν τινί, ut veteres boni auctores dicere solent), ἀναθεῖναι XXI 42.43, quod verbum etiam cum εἰς solet iungi, insolentius ad ἐντάσσειν V A 48 et προσθεῖναι XXI 41 additum est ἐν pro πρὸς vel εἰς. Nonnunquam etiam praepositione ἐν genetivus circumscribitur, ut IX 38.

Accedunt ad has praepositiones adverbia, ut ἐναντι (XI 52), quod pro Atticorum ἐναντα in libris vet. et nov. test. legitur, ut ὕπενα[ντί]α (XI 36 οἱ τινες ὕπενα [ντί]α . . . εἰσίν quae locutio videtur nata esse ex latina 'advorsum esse'), pro quo adverbio saepius dici solet ὕπεναντίως vel τὰ ὕπεναντία (Dio Cass. XL 6)¹. Postremo adferre liceat XII B 16 falso scriptum esse ἕως τὰ [νῦν] pro ἕως τοῦ νῦν vel ἕως τούτου².

§ 7. Temporum usus. In epistula VI 5 ea scribendi ratio adhibita est, ut temporis, quo is, qui epistolam accepit, legeret eam, ratio habita sit: nam ibi scriptum est καὶ αὐτὸς δὲ μετὰ τοῦ στρατεύματος ὑγίαινον (cf. XXXI 2, sed V A 9 praesens exstat ὑγιάινω). Idem videtur valere in epistula I, ex qua etiam cognoscitur perfecti usus amplissimus, ut etiam IV 24 legitur ἐφαίνετο ἡδικηκῶς, V A 14 ἐπιμελέστατα πεφροντ[ι]κῶς, ubi ἀδικήσας et φροντίσας exspectamus. Sed ut alia exempla praeteream, XVI 35 φιλανθρωπῶς κερῆσ[θ]αι vim praesentis habet, velut saepius etiam apud Polybium³. Nulla omnino accurata temporum distinctio invenitur in titulis, tum aoristus ponitur (IV 9 τῆ ἀποδοθείση πολιτ[εία]ι, cf. 19), tum eadem vi perfectum (IV 15 [τ]ῆς ἀποδεδομένης [ε]λευθερίας), item IV 18 eqs. τὸν γεγονότα ἀρχηγόν . . . καὶ νομογραφῆσαντα, I 15 ἐὰν ὑμᾶς διδάξωσιν καὶ φαίνονται εὐγνώμονα λέγοντες. Coniugatio periphrastica, ex qua pro simplici perfecti passivi forma participium perfecti passivi cum copula εἶναι ponitur, quae scribendi ratio aetate illa iam magis magisque apud Graecos inveterascebat⁴, usitatio etiam est in titulis de quibus agitur, velut saepissime exstat in tit. XII, cf. A 29 [κεκρι]μένον αὐτοῖς ἦν, B 22 κερ[ι]μένα εἶναι, 28. 30. 31 κερικμένα ἐστίν, 24 γεγονός ἐστίν, XVII 21 κριτήρια . . . γεγονότα ἐστίν, XVIII 17 προσηγορευμένος ἐστίν, 59 γενόμενόν ἐστίν. Praeterea nonnunquam studium aliquod cognoscitur perfecti historici 'fui' reddendi per aoristum ἐγενόμην (cf. Mon. Anc. 2, 2; 2, 19; 8, 22; 9, 22), item XI 25 verba 'cuiuscunque quid eorum fuit' reddita sunt per οὐ ποτέ τι αὐτῶν γέγονεν i. e. 'factum est' sive simpliciter 'est'. Aut erat scribendum ἦν aut ἐγερόνει, ut XI 18 'quae eorum fuerant' redditum est per ἃ αὐτῶν ἐγερόνεισαν, quae omnia maxime interpretationem a Romano factam redolent.

1 eodem modo ἐναντία iam ab Atticis pro adverbio usurpatum est, cf. Thuc. I 29, III 55, Plat. Symp. p. 194 B aliosque locos. 2 item legitur in tit. Ephesio a. ⁶⁶⁸/₈₆ aut ⁶⁶⁹/₈₅ Leb. et Wadd. Voy. arch. III 136 a μέχρι τὸν νῦν χρόνον, quem solocismum lapicidae negligentiae tribuit Waddington. 3 V 51, 3, I 22, 11, etiam V 31, 6 perf. iam ad praesentis notionem pertinet. Itaque quod Stich p. 185 V 51, 3 κερῆσθαι mutat in κερῆσθαι, reicitur titulorum et scriptorum usu. 4 de libris nov. test. id testatur Buttman p. 266, 267 adn.

§ 8. Particula *ἄν*. Natura titularum efficitur, ut saepe particulam *ἄν* adhibitam inveniamus et in enuntiatis relativis condicionem quandam continentibus (*ὅστις ἄν*, *οἷτινες ἄν*, *ὅσοι ἄν*) et in formulis, ut *οὕτως καθὼς ἄν αὐτῶι ἐκ τῶν δημοσίων πραγμάτων πίστεώς τε τῆς ἰδίας φαίνεται*; neglegenter vero XVIII 67 *ἄν* ab interprete additum est: *οὕτως καθὼς ἄν . . . ἐφαίνετο*, manifesto ea de causa, quod *ἄν* scripsit ex formulae, quam modo attuli, consuetudine verbi quod sequi debebat ratione non habita. In eodem tit. etiam legitur *ἄς ἄν . . . συντελέσουσιν* (v. 48), quod minime Polybii loco (XXXVIII 11, 7) defendi potest, cum excerptum illud de illius scriptoris sermone nihil probare possit. Qua de causa hanc dicendi rationem ex hominis Romani imperitia natam esse iudicabimus. Sed etiam particulae recte adhibitae multa exstant exempla, cf. II 13, IX 27. 28. 37.

§ 9. Enuntiata hypothetica. Saepe *εἰάν* usurpatum est in formulis *εἰάν φαίνεται*, *εἰάν θελωσιν*; XXI 40 *εἰάν βούλονται* et *εἰάν θελήσει* ut in titulo corruptissimo, correxi. XVII 22 falso *εἰ* — *ὀφείλωσιν* scriptum est pro *εἰάν* — *ὀφείλωσιν*, quam neglegentiam scribendi etiam in libris nov. test. inveniri Buttmann p. 190 eqs. testatur. Etiam optativi cum *ἄν* et particulae *εἰ* c. ind. exempla exstant in formula *εἰ ἔρρωσθε*, *εἰ ἄν ἔχοι* XVIII 2, VA 8, VI 4, XXXI 2 (cf. Krüger Griech. Sprachl. I 54, 12, 7). Irrealis denique recte ab Augusto IX 28 positus est. Inauditum vero genus dicendi invenimus in foederibus: XXI 27, cf. 32, XXIII 23, cf. 18 legimus pro *εἰάν τε ὥς τε* c. con., quod unde natum sit, vix explicari potest. Nam in exemplari latino utrum 'ut' an 'cum' fuerit, dubium est. Certe ad *ὥς ἄν* addendum erat, ne plane a sermone Graeco abhorreret (cf. N. T. I. Cor. 11, 34, Phil. 2, 23. Buttmann p. 199 eqs.).

§ 10. Enuntiata finalia. Particularum finalium inveniuntur plerumque *ὅπως*, rarius *ἵνα*, cum Polybius rarissime utatur *ὅπως* et *ὥς*, plerumque *ἵνα* (cf. Kaelker p. 191 eqs.). Cum autem enuntiatum finale negandum esset, scribebatur *ὅπως μή*, *ἵνα μή* (ut ne), sed contra illius aetatis sermonem XVII 15. 22 particula latina 'ne' simpliciter redditum est per *μή*. Semper coniunctivus exstat in his enuntiatis, ut etiam a Polybio optativus rarissime positus est (v. Kaelker p. 288 et de libris N. T. Buttmann p. 201). Polybii consuetudinem secuti interpretes etiam verba censendi, dicendi, iudicandi, quae a classicis, qui dicuntur, auctoribus cum infinitivo solent coniungi, cum particulis *ὅπως* vel *ἵνα* iungunt. Sed alia res maioris momenti. In enuntiatis enim, quibus sententia finalis exprimitur, non tam grammaticas leges secuti sunt interpretes quam constructionem verborum latinorum. Hoc apparet ex Mon. Anc. Ubi enim 'decrevit' cum inf. gerundii coniunctum est, interpres posuit infinitivum aor. pass. (cf. Lat. 2, 39 = Gr. 7, 2; Lat. 2, 45 = Gr. 7, 10; Lat. 6, 27 = Gr. 18, 14)¹. Sed Lat. 3, 3 cum legeretur 'ut interessent -- decrevit senatus' interpres scripsit *ἵνα μετέχωσιν* — *ἐψηφίσατο* (Gr. 7, 16), cf. Gr. 3, 15 = Lat. 1, 39; Gr. 5, 17 =

1 Gr. 2, 18 nimis latine *δεῖν θύεσθαι ἐψηφίσαιτο* = Lat. 1, 26 decrevit supplicandum esse.

Lat. 2, 22. Ita etiam magna constructionum varietas senatus consultorum et menda sunt explicanda. Sed ut ad singula me vertam, *ἔδοξεν* aut cum *ὅπως* iungitur aut cum *ἵνα* (cf. XVI 91) aut cum infinitivo. Sed summae ignorantiae est scribere *ἔδοξεν ὅτι . . . κελεύσῃ* (XXI 9, cf. 5); *κρίνω*, quod a Graecis semper cum infinitivo coniungitur, ut etiam in tit. d. q. a. fit, XVII 12 positum est cum *ὅπως*; *διαλέγεσθαι* et *λόγους ποιεῖσθαι* aut iunguntur contra usum Graecorum cum infinitivo — verba facere aliquid esse — aut cum particula *ὅπως* (cf. de Pol. Kaelker p. 290, qui de latinismo Polybii cogitat), si significatur, ut aliquid fiat; ut alia omittam, velut *ἐντολὰς δίδόναι*, *ἵνα* (XVI 59), breviter addere liceat verba consulendi et providendi in titulis plerumque cum *ὅπως* vel *ἵνα* coniungi, saepius vero, ubi in decretis latinis gerundium exstitisse videtur (XVI 61. 114, XVII 24, XXI 7), parum graece infinitivus post ea verba positus est¹. Item IX 38 ab Augusto *προνοήσαντες* cum infinitivo coniunctum est, ubi *ὅπως* exspectamus. Infinitivus enim similiter non extat nisi apud Eur. Hipp. 397 et Aristoph. Nub. 975.

§ 11. Coniunctivus latinus. Coniunctivus latinus interdum parum graece redditus est coniunctivo graeco. XI 8 eqs. enim scriptum est: *περὶ ὧν . . . λόγους ἐποίησαντο . . . ὅπως αὐτοῖς δοθῶσιν*, [ο]ἷς τὰ καθ' αὐτοὺς πράγματα ἐξηγήσονται, ubi rectius indicativus futuri poneretur; XVI 100 eqs. legitur *ὅπως . . . ἐπιγνώμῃ διατάξῃ[ι, ὅσας ἐκάστη] προσόδους . . . τελέῃ*, ubi aut indicativus poni debebat, ut in v. 112, aut optativus, qui tamen a sermone posteriorum alienus est. Saepius denique parum graece pro Romanorum coni. cohortativo etiam in exemplari Graeco coni. positus est, particula *ὅπως* non addita, cf. XII B 24 eqs. (*κελεύσῃ* v. 34), XIII 10, XIV 13, XVII 23.

§ 12. Infinitivus. Raro invenitur infinitivus post verba censendi et iubendi, ut IV 25, IX 11; cf. quae § 10 de hac re dixi. Satis frequens est usus infinitivi a praepositione pendentis, velut XVII 13 *μετὰ τὸ τούτους . . . ὀρμῆσαι*, cf. v. 14 et 21, ubi *τούτους* neglegenter omissum est; item cf. V A 22 eqs., 41, XVI 28. Ac si graece scribere voluit interpret tit. XI, scribere debebat (v. 22) *πρὸ τοῦ ἢ* vel potius *πρὸ τοῦ . . . προσαγαγεῖν* pro indicativo, quem posuit *προσήγαγεν*². Bis etiam ex sermone latino pron. refl. irrepsit in constructionem, quae vocatur accusativi cum inf.: XVII 8 *τούτους ἑαυτὸν ἀπολύσαι βούλεσθαι*, XVIII 64 eqs. *ἀπήγγειλαν . . . ἑαυτοὺς ἐπεγνώκεναι*, quam consuetudinem etiam in Polybii libros ex sermone latino irrepsisse Kaelker p. 280 dicit. (cf. item Buttman p. 255 eqs.).

§ 13. Participium. Saepius neglegentius pro participio coniuncto positus est ge-

1 XVIII 38 *καρπίζεσθαι ἔδωκαν κατέλιπον* videtur scriptum esse particula *ὅπως* non usurpata, quia in exemplari latino fuit 'fruendum dederunt reliquerunt'. 2 *πρὸ τοῦ ἢ* ad verbum reddit vocabulum priusquam. *ἢ* non obstat, ne infinitivum scriberemus; dicitur enim cum eadem verborum constructione *πρὶν* et *πρὶν ἢ* (cf. Kaelker: de hiatu in libris Diod. Sic. Leipz. Stud. III p. 310). Similiter *ἢ* additum est XVIII 36 *ἐκτός τε τούτων ἢ εἴ τι* i. e. extra ea quam si quid.

netivus absolutus, ut I 15 eqs. *ἐὰν ὑμᾶς διδάξωσιν καὶ φαίνονται ἐγγνώμονα λέγοντες στοχαζομένων ὑμῶν*, cf. II 22 eqs.; XVIII 3 eqs. contra Graecorum dicendi leges post *εἰδέναι* infinitivus *ἐπεγνώκεναι* positus est pro participio, insolentius IX 25 *ἐμμένειν* cum participio coniunctum est — scribendum erat *διαμμένειν* vel *διατελεῖν* —, insolentius etiam participium *ῶν* interdum omissum est, ut IX 4 *δημαρχικῆς ἐξουσίας (ῶν)*, XVI 101, *ἄς αὐτὸς αὐτοκράτωρ (ῶν)*, saepe in Mon. Anc.¹.

§ 14. Verborum genus. Secundum usum posteriorum legitur in titulis de quibus agitur *προσβεύειν* pro medio *προσβεύεσθαι* (XVI 13. 83, cf. Pol. XXI 17, 12; 24, 5, sed apud eundem XXI 19, 5 exstat medium); *ἀποκριθῆναι*, quem aoristum passivum apud posteriores usitatissimum esse pro medio *ἀποκρίνασθαι*, quod Attici usurpabant, nemo nescit, invenitur XII B 27, XIV 10, XVI 67, XXI 5, IX 38 positum est *προνοεῖν* pro eo, quod saepius usurpatur *προνοεῖσθαι* vel *προνοηθῆναι*, sed eodem modo activum etiam exstat Ditt. Syll. 171, 89, 106. Falso denique *πολιτεύειν* pro medio *πολιτεύεσθαι* usurpatum est X 6.

§ 15. Particulae. De particulis in epistulis usurpatis cum si de epistulis disputabo, agam, hic satis erit rationem habere senatus consultorum et foederum, in quibus, ut etiam ex natura titulorum facile intellegitur, subtilitas ulla elegantiae quod particularum usum attinet non potest inveniri. Nam praeter *καί*, *τέ* quarum haec pro Romanorum 'que', illa pro 'et' posita est, deinde praeter *δέ*, *οὐδέ*, *μηδέ*, *οὔτε*, *μήτε* nullae inveniuntur; *μέν*, *οὖν*, *μέντοι*, *γάρ*, *μήν* aliae alienae sunt ab his decretis nec magis enuntiata vel singula vocabula per *τε* — *καί* coniunguntur², nisi quod XXI 12, si lacuna recte expleta est, *τε καί* falso positum est. Deinde XVII 28 in verbis *καὶ ἀποστέλλειν τε* particula *καί* abundat. Parum graece XVIII 41 ad enuntiatum negativum addendum ad enuntiatum affirmativum *οὔτε* i. e. neque usurpatum est. Scribendum erat *καί οὐ*. Parum graece eodem modo XXIII 20 *μήτε* positum est pro *καὶ μή*, XXI 28 pro *μηδέ*. V B 17 alia lex negationis turpiter violata est; nam cum negatio antecedit, scribendum erat [*δ*] *μὴδεμίαν αἰτίαν*, quod idem mendum ex versione exemplaris latini ad verbum facta — nam Romani ita non repetunt negationem — natum etiam invenitur Mon. Anc. 16, 17 et iure mihi id videor intulisse in tit. XXIII 20, V B 16. Saepissime asyndeti figura in senatus consultis secundum Romanorum consuetudinem et dicendi rationem exstat, ante omnia in formulis et dictionibus, quae formularum rigorem, ut ita dicam, accepisse videntur, velut V B 5 *προσεμέρισαν προσμεριοῦσιν, συνεχώρησαν συγχωρήσουσιν* i. e. attribuerunt attribuerint, concesserunt concesserint, XVI 94 *προσώρισεν συνεχώρησεν* i. e. addixit concessit, 102 *ἐπιγνώμι διατάξει*, cognosceret constitueret, 114 *ἀποδοθῆναι ἀποκατασταθῆναι φροντίσει*, reddenda restituenda curaret, cf. XVII 16. 23, XVIII 38. 56. 57. Item legimus V B 14 *κωμῶν χωρίων ὄχρωμάτων ὄρων προσόδων*, cum aliis locis ad ultimum vocabulum *τε* addi soleat, ut

1 idem de Appiano statuit Krafft de Appiani eloent. p. 35. 2 itaque V B 9 *φίλη τε καὶ σὺ[μμιχος οὔσα]*, quod editores tituli scripserunt, ferri non potest, cf. notam ad h. l. At in Sullae epistula XVI 12 eqs., cf. 8 legitur *τε καὶ*.

V B 15 [ἐχῶσ]ιν κρατῶσιν χρῶνται καρπίζονται τε, cf. XVII 17. 18 etc. Constanter dicitur χάριτα φιλίαν συμμαχίαν ἀνανεώσασθαι, constanter excepto XXX 4, ubi χ. φ. συμμαχίαν ἀνευεοῦντο legimus, χάριτα φιλίαν συμμαχίαν τε ἀνευεώσαντο, quae omnia accuratissime ad latinorum exemplarium sermonem formata sunt.

IV. De verborum selectione et genere dicendi.

In hoc capite res ita dividere liceat, ut primum ea, quae omnibus titulis communia sunt, adferam, altero loco vero deinceps, quae epistularum, quae senatus consultorum, quae foederum propria sunt.

Verba igitur latina graecis litteris scripta cum in titulis, de quibus agitur, praeter nomina hominum tribuum locorum mensium et pauca alia, ut νόμοι i. e. nummi, σεστέριτοι sive σηστέριτοι (XII B 34, XIII 10, XIV 13), καλανδαί, νωναί, εἰδυοί non exstent, Mon. Anc. vero hic ratio habenda non sit, statim breviter de magistratum Romanorum denominationibus agam, quas ex urbe Neapoli Romanos sumpsisse demonstravit Mommsen¹. Singula vero perlustremus: στρατηγὸς ὑπάτος² (I 1, III 1, XIV 2) est consul sive pro consule, στρατηγός (II 2, X 1, XI 1 etc.) significat praetorem, de quibus notionibus ex denominationibus praetoris maximi et praetoris profectis recte Mommsen (Ephem. epigr. I 223 eqs.) disputavit contra Waddingtonium (ad Leb. Voy. arch. III 588). Neque vero in omnibus viro doctissimo assentiri possum. Apud Ios. Ant. Iud. XIV 10, 8 enim traditum est *Ιούλιος Γάιος στρατηγὸς ὑπάτος Ῥωμαίων* et XIV 10, 15 *Γάιος Φάννιος Γαίον υἱὸς στρατηγὸς ὑπάτος*, quibus locis Mommsen putat denominationem στρατηγοῦ ὑπάτου recte se habere atque illa aetate (i. e. Caesaris et Augusti) denominationes pro consule vel praetoris pro consule, quae illis locis Iosephi recte ponerentur, redditas esse per στρατηγὸν ὑπάτον, antiquam consulum denominationem. Sed obstant multa ne hoc concedamus. Primum enim ex certa Romanorum terminologia pro consule in titulis semper est ἀνθύπατος, praetor pro consule στρατηγὸς ἀνθύπατος³. Itaque hae denominationes hic requiruntur. Deinde

¹ cf. Mommsen Röm. Staatsr. III p. 646 de verbis δῆμορχος et σίνκλητος: 'Die Erinnerung an die römisch-neapolitanische Conföderation hat sich in der griechisch-römischen Terminologie bewahrt'. Cf. not. 2: 'C. I. G. III 5799 (zweifelloch echt); vgl. das. 5491. 5752. Die übrigen Bezeichnungen, wie στρατηγός, ἀγορανόμος, ταμίης sind gemein griechisch und zweifelloch der zweite, wahrscheinlich alle neapolitanisch'. Cf. p. 71 not. 1. ² exempla collegit Mommsen Röm. Staatsr. II³ p. 75, cf. quod in Genethliaco Gottingensi 1887 p. 60 certius attulisse mihi videor. Ultimum certum exemplum denominationis στρατηγοῦ ὑπάτου adhibitae est anni ⁶¹⁹/₁₃₅ (tit. XIV 2). ³ cf. tit. in insula Delo repertos Bull. de corr. hell. VIII p. 119 (cf. XI p. 271), IX p. 379, XI p. 270 n. 34, ubi Fougères iniuria mihi videtur dixisse hanc denominationem in sola insula Delo usitatam fuisse. Sed Phot. bibl. 229^b 13 in Memnonem Heracleotam vitium intulit, cum epistulae L. Scipionis cos. a. ⁵⁶¹/₁₉₀ ad Heracleotas missae initium ita referret: Σκικτωρ στρατηγὸς ἀνθύπατος Ῥωμαίων Ἡρακλειωτῶν ἡμὶ βουλή καὶ τῶν δῆμων χαίρειν. Recte U. de Wilamowitz (Ind.

semper ea aetate consules appellati sunt ὑπατοί, quae denominatio paulatim pro στρατηγός ὑπατος usurpari coepta est (cf. XI 43 et Mommsen Ephem. epigr. I 223 eqs.), semper praetor nominatus est στρατηγός. Vix igitur aetate, qua ὑπατος et στρατηγός ita usurpabantur, praetor pro consule sibi assumpsit titulum στρατηγοῦ ὑπάτου. Tum ne unum titulum quidem habemus, ubi στρατηγός ὑπατος eo sensu legitur, postremo accedit, quod Iosephus multa peccavit in titulis ab eo relatis, accedit, quod praeter magistratum denominationes etiam eorum ipsa nomina librarii culpa vehementissime corrupta sunt. Quae cum ita sint, στρατηγός ὑπατος suum locum ibi habere mihi persuadere non possum.

ἀνθύπατος, ut cetera brevius adferam, est pro consule (IV 3, VII 1, VIII 1, XVI 111, XXIV 1), ἀντιστρατηγός pro praetore (Mon. Anc. I 9, Ditt. Syll. 262, 3; 263, 3; 292, 4), ταμίης quaestor (XII B 33, XIV 13, XVII 26, XIX 3, XXI 10, XXX 12), ἀντιταμίης pro quaestore (XVI 87. Ditt. Syll. 263, 2; 267, 7). στρατηγός κατὰ πόλιν (XXI 16, XXII 4) est praetor urbanus, στρατηγός ἐπὶ τῶν ξένων (IV 26, XXI 17, XXII 5) praetor peregrinus, στρατηγός κατὰ πόλιν καὶ ἐπὶ τῶν ξένων (XVII 2) praetor urbanus et inter peregrinos, item ταμίης κατὰ πόλιν (XVII 26, XIX 3) quaestor urbanus. Dictator graece eodem verbo redditur δικτάτωρ (XVI 2. 14 etc.), imperator αὐτοκράτωρ (XVI 52. 101 etc., XXX 11), πρεσβευτής legatus (XVI 75), δήμαρχος tribunus (II 3)¹, ἀρχιερεὺς pontifex maximus est (IX 2, Mon. Anc. 4, 5)².

Difficilior erat interpretatio denominationis triumviri reipublicae constituendae. Antonius cum V A 1 eqs. (cf. B 3 eqs.) scriberet [τῶν] τριῶν ἀνδρῶν τῆς τῶν δημοσίων πραγμάτων διατάξεως, nescio an minus apte διατάξεως posuerit. Apud Ios. XIV 12, 5 legitur Μάρκος Ἀντώνιος αὐτοκράτωρ, τριῶν ἀνδρῶν καταστάντων περὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων. Parum graece vero vel potius altero quidem loco omnino non graece interpretes Mon. Anc. scripsit I 12 eqs. καὶ τὴν τῶν τριῶν ἀνδρῶν ἔχον[τα ἀρχὴν ἐπὶ] τῆ καταστάσει τῶν δη-

schol. Gotting. sem. aest. 1884 p. 15) emendavit στρατηγός ὑπατος. Nam quod Photius v. 5 Scipionem dicit τὸν τῆν Αἰβύην Ῥωμαίους κησάμενον, erroris se ipse convincit v. 16 τὰ αὐτὰ δὲ Αἰκίω Πόπλιος Κορνίλιος Σκιπίων ὁ ἀδελφὸς καὶ στρατηγὸς τοῦ ναυτικοῦ.

1 Mommsen Röm. Staatsr. III p. 145: Die älteren Griechen geben populus und plebs gleichmässig wieder mit δῆμος. Anm. 2: 'Dies beweist die schon in einem Aktenstück vom J. 561/193 begegnende und beständig festgehaltene Bezeichnung δήμαρχος. Wäre man hierbei von dem Vorsteher der einzelnen Tribus ausgegangen, so konnte die Analogie des attischen δήμαρχος die Wahl des Ausdrucks bestimmen, aber da die Tribus φυλή heisst, müsste man dafür vielmehr φύλαρχος setzen; und es ist überhaupt nicht zu bezweifeln, dass δήμαρχος allein den tribunus plebis wieder giebt. Das ist insofern befremdend, als, wie Wilamowitz mir bemerkt, die Vorsteher des Staats bei den Griechen zwar häufig die analoge Benennung δαμιορχοί führen, aber δήμαρχοι wohl nirgends anders heissen, als in dem campanischen Neapolis (C. I. L. X p. 172). Also haben die Römer die griechische Benennung ihres Volkstribun von den campanischen Griechen entlehnt. Wahrscheinlich aber wurde dieser Ausdruck erst nach dem Hortensischen Gesetz festgestellt, als populus und plebs politisch zusammengefallen waren und die Tribune der letzteren so gut Gemeindegewalt genannt werden konnten wie die Consuln'. 2 Hanc denominationem pontificis maximi iam apud Polybium (XXII 3, 2; XXXII 21, 5), deinde apud Dionys. Halic. (A. R. I 74) alios invenimus, unde Romani eam sumpsisse putandi sunt.

μοσίων πραγμάτων ε[ίλ]κατ[ο] scil. ἐμέ et 4, 1 eqs. τριῶν ἀνδρῶν ἐγενόμενῃ δημοσίων πραγμάτων κατορθωτής, ubi dicendum erat τριῶν ἀνδρῶν ἐγενόμενῃ ἐπὶ τῆι τῶν δημοσίων πραγμάτων καταστάσει. Senatus semper est σύνκλητος¹, quo vocabulo, ut Mommsen Ephem. epigr. I 284 docuit, comitia graece magis significantur. Haec apti vocabuli parum apta permutatio non tam ad infantiam scribarum referenda est, quam ad consilium eorum, qui Romae rebus praeerant nec sine idonea causa τῆ βουλῆ τῶν Συρακοσίων respondet non ἡ βουλῆ τῶν Ῥωμαίων, sed ἡ σύνκλητος. Consilium vero est συμβούλιον, de quo vocabulo Mommsen (Hermes XX p. 287) dicit: Das Wort συμβούλιον ist, wie es scheint, nicht eigentlich griechisch, sondern in diesem griechisch-lateinischen Curialstil gebildet, um das unübersetzbare consilium zu vertreten. Vgl. Plut. Rom. 14 ὠνόμαζον δὲ τὸν θεὸν Κῶνσον εἶτε βουλαῖον ἢ ταῦ κωνσίλιον γὰρ ἔτι νῦν τὸ συμβούλιον καλοῦσι. Consultum (scil. senatus) semper redditur per δόγμα, quia ut Mommsen dicit², censere reddi solebat per δοκεῖν. Respublica ad verbum redditur per τὰ δημοσία πράγματα, uno loco inepte per τὰ κοινὰ πράγματα (Mon. Anc. 1, 2). Sed satis de his rebus disputatum est.

Deinde exempla adferam, quibus comprobatur quam maxime convenire verborum selectionem saec. II et I a. Chr. ita, ut primo loco ponam ea, quae alia vi atque antea adhibebantur, deinde ea, quae illa demum aetate usurpari coepta sunt, postremo verba cum praepositionibus copulata. Sed cum multa hic illucve adlata sint, multa etiam in disputatione de epistulis adferenda sint, satis habeo exempla nonnulla adferre. Primum igitur ut supplementum meum defendam, agam de adverbis ἄνωθεν XVII 10, ἀνώτερον XII B 20, [ἐπάν]ω XVI 48, quae temporis notionem habent. Primitus vero iis et similibus, ut ἄνω ἀνωτέρω, notio loci fuit. Attamen iam apud Platonem leg. p. 878 A ἄνω et ἄνωθεν ad tempus pertinet, item p. 919 E, Resp. p. 461 C. Demosthenes etiam priora tempora nominat τοὺς ἄνω χρόνους. Ἀνωτέρω, quod apud Herodotum (I 190) ad locum pertinet, apud Polybium (I 7, 2) temporis notionem habet. Etiam ἀνώτερον, quod primum apud Polybium legitur, vim temporis habet coniunctum cum substantivo χρόνος (I 7, 2; IV 2, 7; 50, 3 alibi), cum III 1, 1 (τρίτῃ δὲ ταύτης ἀνώτερον βίβλωι) magis loci notionem habeat. Eodem modo saepissime ἐπάνω usurpatur, quod XVI 48 addidi. Sed idem apud Diodorum (XVI 42, 7; XVIII 49, 4 ἐν τοῖς ἐπάνω χρόνοις) ad tempus spectat. Καταχωρίζειν, quod III 6, XVIII 31 legitur, apud Xenophontem habet notionem disponendi (Cyp. 63, 7³; 85, 2), sed apud Diodorum (V 5, 1), in libris vet. test. (Esth. 2, 23; 3. Macc. 2, 29), apud Dionysium (I 6, 1), apud Strabonem (I p. 16) adhibetur de collocando in libro, de referendo in librum. Apud Diodorum (V 17, 4) denique habet etiam notionem insumendi: ἅπαντα τὸν μισθὸν εἰς ταῦτα κατεχώριζον. Καθήκειν εἰς τι legitur I 9 pro 'convenire', cum apud veteres significet 'devenire' (Aeschyl. Choeph. 442 Kirchh.) sive 'redire, pertinere ad'

1 Mon. Anc. 1, 5 βουλῆ, sed interpres, qui ceteris locis semper vocabulo σύνκλητος utitur, videtur magis cogitavisse de reddendo verbo 'ordinis'. 2 cf. Rom. Staatsr. III p. 951 adn. 4. 3 οἱ μὲν δὲ ταχθεῖτες τοῦτο ἐπρατιον, αὐτὸς δὲ τὸ ἄλλο σιγῆμα αὐτοῦ κατεχώριζε.

(Thuc. II 27, 2, III 96, 3, Pol. V 44, 6). Sed iam inde a stoicis, velut apud Polybium notionem eandem habet, quam *προσῆμει μοι* apud veteres (cf. Pol. III 78, 3, VI 6, 7)¹. Consuetudo ea, ex qua Attici ad singularem *πρεσβευτής* i. e. legatus pluralem *πρέσβεις* (cf. etiam III 3, IX 5) ponunt, a posterioribus ita mutata est, ut aut Polybium secuti in nominativo breviorum, in genitivo et dativo longiorum formam praeferrent, velut Augustus IX 5 scripsit *πρέσβεις*, VI 10 *πρεσβευτῶν*, aut semper in plurali formam longiorem usurparent, qui usus etiam aliis titulis confirmatur inde a saec. III, cf. Ditt. Syll. 156, 21. 42; 165, 49; 166, 2; 171, 21; 181, 1; 190, 3. 17; 192, 4; 200, 7; 228, 9. 10. 39 etc. etc. Inveniuntur etiam verba, quorum quam primitus habebant, vis paulatim magis magisque evanuerit, ut adiectivum *ἰδιος*, quod saepe simplicem pronominis reflexivi vim habet, velut in formula 'ita uti ei e republica fideque sua videretur' fideque sua redditur per *πίστεώς τε τῆς ἰδίας*. Item sine magna vi etiam XVI 30. 36. 45, Mon. Anc. 2, 3; 9, 10 positum est, sed cum maiore vi XVI 47. 88. Huc etiam referendum est adiectivum *φιλόανθρωπος*, quod apud posteriores in univ. significat 'benignus'; τὰ *φιλόανθρωπα* sunt beneficia humanitatis et amicitiae officia² (III 14, V A 36. 45, cf. Ditt. Syll. 158, 14; 166, 29; 171, 17. 106; 200, 60; Mitteil. d. deutsch. arch. Institut. z. Athen VIII p. 128 v. 10—11 etc.; Pol. II 60, 6, IV 26, 8, XXIV 5, 7, Diod. XIII 3, 4, Dionys. Hal. VI 73); dicitur etiam *φιλανθρώπως ἀποκριθῆναι* et *φιλανθρώπως κερχῆσθαι* (XVI 35). Alia denique verba singularem quandam significationem acceperunt, ut *ἀποδέχεσθαι*, quod apud veteres cum haberet notionem recipiendi, paulatim transiit in notionem amplectendi vel ut aliter reddam comiter recipiendi, velut V A 32 *μᾶλλον ἀπεδεξάμην* interpretandum est: magis eum amplectatus sum³. Similiter res se habet, quod hic statim addere liceat, in substantivo *καταλογία*⁴, quod XVI 53 et 92 legitur in formula *ἀρετῆς καταλογῆς τε ἔνεκεν* i. e., ut Bases cognovit⁵, virtutis honorisque causa (cf. C. I. L. I 635). *Καταλογία* igitur est honos, quam notionem etiam habet XVII 9 *ὄπως καταλογία αὐτῶν γένηται*, et apud Pol. XXII 16, 10, qui locus ex ipsis senatus consulti verbis sumptus est, *τοῖς δὲ πρεσβευταῖς . . . καταλογῆν ποιείσθαι τὴν ἀρμόζουσαν*, ubi falso Hultsch scripsit *καταδοχῆν*. Tum XVIII 37 idem substantivum significat honorem deis habendum⁶, in titulo denique Laconico saec. I Damiadas dicitur *τὰν μεγίστων καταλογὰν [προσποιούμε]νος τῶν τε ἀρχόντων καὶ τῆς πόλεως*⁷. Verba autem *καταλέγειν* et *κατάλογος*, quae *ἀδιάφορα* dici possunt, primitus habebant notionem eligendi, quae paula-

1 cf. Jerusalem Wiener Studien I p. 54 n. 5. 2 omnino neutra adiectivorum secundum posteriorum dicendi rationem saepe adhibita sunt, ut I 2. 6, II 22, XVI 3. 60. 117, XVII 14 etc. Ceterum de *φιλόανθρωπος* cf. Jerusalem p. 48 n. 5. 3 cf. Iersulalem Wien. Stud. I p. 52. 4 cf. Mommsen Röm. Staatsr. III p. 597. 5 Ἐφημ. ἀρχαιολ. 1886 p. 43. 6 Phrynich. p. 440 Lob. *καταλογῆν οἱ σύρρακις λέγουσι, τὴν πρὸς ἡνὰ αἰδῶ, οὐκ ὀρθῶς*. Deinde apud Hesychium s. v. *καταλογισθῆναι* Ἀπικώτερον ἄλλὰ σ' αἰδεσθῆναι οἱ θεοὶ scribendum esse *καταλογία σοι εἶη* mecum communicavit U. de Wilamowitz. 7 C. T. Newton The collect. of anc. Greek inscr. in the Brit. Mus. II CXLIII 13. Locum debeo Wilhelmo doctori humanissimo.

tim transiit in notionem eligendi honoris causa, ita ut postremo καταλογή pro substantivo honoris usurparetur.

Verborum deinceps, quae apud posteriores demum leguntur, iam brevius exempla adferam. Φιλοδοξία igitur (I 13) Polybii aetate demum usurpabatur, cum φιλόδοξος iam apud Platonem legatur (Rep. V p. 480 A); addi possunt verba haec: ἀνεισφορία (X 3), ὄρ[ισμός] (XIV 11), ἐπαρχία i. e. provincia (XVI 75 etc.), ἀνδραγάθημα (XVII 9) pro ἀνδραγαθία, quo verbo Attici utuntur, διάταγμα (XVII 25), δημοσιώνης (XVIII 5 etc.). Accedunt adiectiva et adverbia ut ἀφορολόγητος (II 20), quod iam in tit. saec. III invenitur (cf. Ditt. Syll. 166, 26), δημαρχικός (IX 4), ἀποδεκτός (XVI 99), ἔναντι (XI 52, cf. Ev. Luc. I 8), pro quo adverbio Attici usurpant ἔναντα aliaque. Postremo adferre liceat verba nonnulla ut φιλαργυρεῖν (I 12), quod verbum rarissimum est ea aetate (legitur II. Maccab. 10, 20 et postea apud Alciphr., Sext. Empir., alios), εὐχρηστεῖν (III 13), νομογραφεῖν (IV 18), quod verbum, ut etiam νομογράφος (IV 24), iam in tit. a. 304 aut 303 a. Chr. occurrit (Ditt. Syll. 126, 53. 54), ἐμφανίζεῖν (IV 5), καταπορεύεσθαι (XI 42), pro quo verbo Attici κατέρχεσθαι dicunt, συντηρεῖν (XVI 36), ὑπερασπίζεῖν (XVI 80), δογματίζεῖν (XVIII 54), καθηλοῦν (XXI 7) etc.

Item sermoni posteriorum convenit, cuius vestigia iam apud oratores Atticos, apud Aristotelem et Theophrastum inveniuntur, quod verba maxime cum praepositionibus copulata usurpari solent ita, ut plerumque unius alteriusve praepositionis vis plane evanuerit. Satis habeo adferre συντηρεῖν (XVI 36) pro τηρεῖν (XVI 5) positum, προαιρεῖσθαι (XVI 39) pro simplici βούλεσθαι vel αἰρεῖσθαι¹, item altera certe praepositio evanuit in verbis συνεπαύξειν (II 23), ἔξαποστέλλειν (V A 28), διακατέχειν (XVII 17 alibique), ὑπεξαιρεῖν (XVIII 21), προσαναφέρειν (XVIII 30).

Sed cum satis de his rebus disputavisse mihi videar, iam ad ea transeamus quae de epistulis erunt dicenda. In quibus formulas notissimas usurpatas esse vix est cur dicam, velut ὁ δεῖνα — τῷ δεῖνα χαίρειν, deinde εἰ ἔρρωσθε, εὖ ἂν ἔχοι, ὑγιαίνω δὲ καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ στρατεύματος (cf. V A 8, VI 4, XVIII 2, Jos. XIV 10, 2; 12, 3), quam formulam quantum scio primum legitur in epistula Antiochi Magni apud Josephum (Ant. Iud. XI 3, 4): βασιλεὺς Ἀντίοχος Ζεύξιδι τῷ πατρὶ χαίρειν· εἰ ἔρρωσθε, εὖ ἂν ἔχοι· ὑγιαίνω δὲ καὶ αὐτὸς, deinde in epistulis Eumenis II et Attali II Pergamenorum regum in lapidibus servatis², tum in epistula Ionathae ad Lacedaemonios apud Jos. XIII 5, 8 εἰ ἔρρωμένοις ὑμῖν καὶ τὰ κοινὰ καὶ τὰ ἴδια χωρεῖ κατὰ νοῦν οὕτως ἂν ἔχοι, ὡς βουλόμεθα· ἔρρωμένοι δὲ καὶ ἡμεῖς et similiter in litteris Eleagari ad Ptolemaeum scriptis, quae exstant in epistula, quae vocatur Aristaeae³, ita ut a Graecis eam desumptam esse existimare de-

1 cf. Jerusalem, Wiener Stud. I p. 50. 2 cf. Archäol. epigr. Mitteil. aus Oestreich VIII p. 95 eqs. A 11 εἰ ἔρρωσαι, εὖ ἂν ἔχοι καὶ γὰρ δὲ ὑγίαινον, B 18 εἰ ἔρρωσαι, εὖ ἂν ἔχοι· ὑγίαινον δὲ καὶ γὰρ, C 1 [εἰ ἔρρωσαι, εὖ ἔχοι] ἂν, ὡς ἐγὼ βουλομαι, ὑγίαινον δὲ καὶ αὐτὸς. 3 cf. Havercampi editionis Iosephi tom. II p. 108 = Jos. XII 2, 5. Etiam Ditt. Syll. 156, 43; 247, 42, epistula Epicuri (Usener Epicurea p. 154 n. 32) comparari possunt.

beamus. Usitatissimae etiam sunt formulae ἐνέτυχόν μοι οἱ παρ' ὑμῶν πρεσβευταί (cf. III 3, IX 7; cf. Ditt. Syll. 158, 4. 26. 50), ψήφισμα ἀπέδωκαν aliae, quas omnes cum apud Graecos saepissime exstant, nemo negabit ex Graecorum decretis et epistulis in Romano-
rum sermonem publicum graecum fluxisse. Item γινώσκετε οὖν i. e. 'cognoscite igitur' re-
dit in titulis Magnetum saec. II a. Chr. (Mitth. d. deutsch. arch. Institut. z. Athen VI p.
304 I 2, II 2) et in epistula Axiolorum brevi ante a. 189 a. Chr. composita (Bull. de corr.
hell. VI p. 460 v. 10) similiterque XVIII 3 legitur ὑμᾶς εἰδέναι βουλόμεθα; in fine denique
epistularum plerumque ἐρωσθε additum est (I II III IX), quod idem apud Graecos usi-
tatissimum est, apud quos tamen etiam εὐτυχεῖτε invenitur (C. I. G. II 3049, 17). Quod
vero dicendi genus epistularum attinet, iam recte iudicavit Foucart, cum diceret ex eo
cognosci posse a Romanis, non a Graecis eas esse conscriptas¹. At altera ab altera cum
differat, de singulis agere opus est.

I. Flamininus haud ita eleganter epistulam composuit. Nam in singulis rebus
haud raro haesit et peccavit, ut ea ipsa, quae exprimere volebat, saepius obscure, saepius
incondite et minime expedite redderet. In vocabulis et dictionibus vulgarem sermonem,
quem etiam Polybius exhibet, reddebat: ὀλοσχερῶς est prorsus, penitus, ut ap. Pol. I 10, 1;
I 11, 7 etc., Ditt. Syll. 255, 19, ἀναστρέφεσθαι se gerere², στοχάζεσθαι ἐκ τινος colligere
(cf. Pol. I 14, 2; 26, 9), ἀπολείπεσθαι superesse pro Atticorum περιεῖναι, etiam ἀπὸ τοῦ
βελτίστου posteriorum consuetudini convenit, quamquam languide dictum est οἱ οὐκ ἀπὸ
τοῦ βελτίστου εἰωθότες ἀναστρέφεσθαι. Dictio προεστηγότες τοῦ ἐνδόξου, qua videtur
reddere voluisse locutionem latinam praestandi honesta, comparari potest cum dictionibus
velut προστάς ἐνδόξου καὶ καλῆς αἰρέσεως (Ditt. Syll. 156, 3 ex saec. III) vel [προϊσ]τασθαι
τῶν τῇ πόλει συμφερόντων (Ditt. Syll. 200, 24, cf. 247, 7); καταλαλεῖν c. acc. iungit, usur-
pat φιλαργυρεῖν verbum rarissimum, rarior est etiam consuetudo, ex qua εὐγνώμων non
de hominibus benignis, ut ap. Pol. II 57, 8 dicitur, sed id quod aequum est, significat
(v. 15 εὐγνώμονα λέγοντες, cf. Dionys. Hal. VII 36, Plut. v. Anton. c. 79, Athenaeus XII p.
535 E), insolentius dicit Flamininus κατὰ πᾶν μέρος et καθήκειν εἰς τι. Sed idem qui ea
scripsit, falso ἔγκρισις usurpavit pro κρίσις (v. 17), i. e. probatio pro iudicium — nam
ἔγκρίνειν et ἔγκρισις notionem probandi habet. Similiter φιλοδοξία (v. 13) suum locum
non habet. Nam sine dubio Flamininus dicere volebat se bona Cyretiarum urbi reddere,
quia χάριτα (ita scribit pro χάριν) καὶ δόξαν plurimi faceret. Errore factum videtur, ut
in extr. epist. scriberet ὅσοι μέντοι μὴ κεκομισμένοι εἰσὶν τῶν ἐπιβαλλόντων αὐτοῖς, ubi

1 cf. archives d. missions scientif. et littér. 2. sér. VII p. 324: 'Il est curieux de com-
parer le grec employé dans les sénatusconsultes à celui de quatre lettres écrites par les généraux
romains à des cités grecques. On peut reconnaître dans le ton, dans la tournure des phrases
ou l'emploi de quelques expressions que ces lettres n'ont pas été écrites par des Grecs, mais
cependant la langue n'a rien barbare' eqs. Intellegit tit. I, II, III, IV. 2 cf. Jerusalem,
Wiener Stud. I p. 53.

cum de genitivo partitivo ne cogitemus nexus sententiarum obstet, scribendum erat τὰ ἐπιβάλλοντα αὐτοῖς. Male denique scripsit: ἐπεὶ . . . φανεράν πεποήκαμεν τὴν τε ἰδίαν καὶ τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαίων (contra leges grammaticas omisit ante τοῦ δήμου articulum τὴν) προαίρεσιν, ἣν ἔχομεν εἰς ὑμᾶς, ὀλοσχερῶς βεβουλήμεθα καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς ἐπιδειξαί εἰς. Nam praeterquam quod elegantius scripsisset φανεράν πεποήκαμεν ἣν αὐτὸς τε καὶ ὁ δῆμος δ. Ῥ. ἔχομεν εἰς ὑμᾶς προαίρεσιν, omnino intermisit ad βεβουλήμεθα ἐπιδειξαί addere accusativum, quem requirimus. Neque ullo modo epistulam elegantiozem posse fieri ea re, quod genitivus absolutus (v. 15 eqs.) neglegentius positus est, quod constanter tempore perfecto scriptor epistulae utitur, vix est cur moneam.

II. M. Valerii epistula si cum multis decretis ceteris, quibus Teis ius asyli confirmatur, comparatur, ab eis sive paululo magis sive minus expedite scriptae sunt, ea re differt, quod nonnulla insunt, quae hominem Romanum redolent. Nam etiamsi negare non possumus satis eleganter esse scriptum μάλιστ' ἂν τις στοχάζοιτο eqs. eandemque elegantiam dicendi in attractione περὶ τε ὧν ἡξίου, διηκούσαμεν εὐνόως cognoscimus, deinde in ea re, quod hic vocat τοὺς θεοὺς, illic τὸ δαιμόνιον, tertio denique loco τὸ θεῖον, etsi postremo idem apparet ex adhibitis particulis μὲν (v. 12) et οὐ μὴν ἀλλὰ καί (v. 16), tamen etiam idem scriptor peccavit, cum articulum οἱ ante δῆμαρχοι (v. 3) omitteret et scriberet Μένιππος ὃ τε παρ' Ἀντιόχου . . . ἀποσταλεῖς . . . πρεσβευτής, προχειρισθεὶς καὶ ὑφ' ὑμῶν, τε falso loco posito; item molestissimum est τε in v. 8 neque cuiquam placebit particularum cumlatio in v. 17. Ante omnia vero monendum est verbum προτιμίαν (v. 17) nullo modo recte se habere. Nam hoc verbum, quod non invenitur nisi ap. Max. Tyr. (Diss. 1, 5), significat maiorem honorem, quem sensum ab hoc loco plane alienum esse apparet. Sine dubio scribere voluit Valerius προθυμίαν. Insolentius idem dixit διὰ τὸν ἡξιω[μέν]ον πρεσβευτήν, sive legatum illum dignum esse dicere voluit sive legatum intellegere, qui postulaverat; solo huius epistulae loco invenitur audacior verborum coniunctio ἀφορολόγητος ἀπὸ τοῦ δήμου τ. Ῥ. Ceterum verborum selectus Polybii aetati convenit, velut etiam τὸ ψήφισμα ἀναδιδόναι invenitur ap. Pol. XV 31, 8, XXIX 25, 7. Eodem modo quo hic ἡ προγεγενημένη δόξα (= πρότερον γεγενημένη, cf. C. I. G. II 3046, 7) et ἡ ὑπάρχουσα καλοκαγαθία opponuntur, opponit Pol. X 17, 12 τοὺς προγεγενημένους τοῖς ὑπάρχουσιν, idem Polybius etiam dicit (XXI 24, 14) διεσάφουν τὰ συναντώμενα παρὰ τῶν περὶ τὸν Ἀντίπατρον, ut in epistula legitur ἐκ τῆς συναντωμένης ἡμεῖν εὐμενείας . . . παρὰ τοῦ δαιμονίου (cf. etiam Ditt. Syll. 246, 5), utque hic συμφανῆς γίνεται ἢ εἰς τὸ θεῖον προτιμία, ita ap. Pol. II 25, 5 οἱ ἱππεῖς συμφανεῖς γίνονται πολεμίους ὑποχωρεῖν κατὰ τὸν αὐτὸν στίβον.

III. Haec epistula, quae ipsa quoque accommodata est sermoni aetatis Polybii, erroribus et peccatis contra sermonis Graeci leges libera est. Satis habeo adferre dictiones velut οὐδὲν ἐλλείπειν σπουδῆς (cf. C. I. G. II 3047, 16, Ditt. Syll. 215, 4; 228, 14; 246, 52; 247, 9), τὸ ψήφισμα ἀποδιδόναι (cf. C. I. G. II 3049, 4. Ditt. Syll. 158, 2; 192, 7 etc.),

ἀεί τινος ἀγαθοῦ παραιτίον γίνεσθαι (cf. C. I. G. II 3047, 12; 3048, 14, tit. Thessalicum Mitteil. d. deutsch. arch. Institut. z. Athen VIII p. 128 v. 4), τὰ ἐν τῷ ψηφίσματι κατακεχωρισμένα (C. I. G. II 3047, 10. Ditt. Syll. 215, 28), λείπεσθαι ἐγ χάριτος ἀποδόσει (cf. Ditt. Syll. 246, 88 et similiter C. I. G. II 3052, 16); apud Polybium invenies locutiones easdem vel similes, ut παραγίνεσθαι εἰς τὴν πίστιν (cf. Pol. III 30, 1 ἐαυτὸν διδόναι εἰς τὴν πίστιν), ἐπιτροπήν διδόναι (cf. Pol. XV 8, 14; XVIII 39, 5 et II 11, 8 ἐαυτὸν διδόναι εἰς τὴν ἐπιτροπήν), ἀποδέχεσθαι τὰς πίστεις (cf. Pol. IV 17, 9. 11), εὐχρηστεῖν τιμὴν denique invenitur ap. Pol. XII 18, 3 et apud posteriores, etiam C. I. G. II 2270, 22.

IV. Q. Fabii epistula bene perlucideque disposita est participiaque et absoluta et coniuncta recte et elegantius hic illic posita sunt. Attamen accidit, ut interdum contra sermonem Graecum peccaret. Nam parum graece scripsit Σῶσον . . . θανάτῳ πα[ρ]εχώρισσα — verbo παραχωρίζειν Graeci omnino non utuntur — raro etiam ἐμφανίζειν a Graecis iungi solet cum περί c. gen. (cf. N. T. act. apost. 25, 15). At maxime conveniunt Polybii aetati dictiones οἱ περὶ Κυλλάνιον (cf. Ditt. Syll. 248, 19; 283, 22 etc.), κατ' ἰδίαν et κατὰ κοινόν, pro quibus verborum coniunctionibus Attici dicunt ἰδίᾳ et κοινῶς, etiam καταβολὴν ποιεῖσθαι saepe invenitur apud Polybium. Apud eundem inveni post verbum iurandi συνόμνυμι ἐφ' ᾧ c. inf. fut. positum (I 72, 5 τότε συνομνύουσαι κατὰ πόλεις, ἐφ' ᾧ μηδὲν κρούσειν τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς), ut Fabius v. 25 dicit ὀρκίσας, ἐφ' [ᾧ] . . . ἔστα[ι] ἐκεῖ καὶ . . . [μὴ] πρότερον ἐπά[ν]εισ[ιν], quamquam rectius pro indicativo posuisset infinitivum.

V. Antonius, quem perditae eloquentiae studuisse notum est, in epistula ad Plarasenses et Aphrodisienses missa verborum circuitum et continuationem satis frigidam adhibuit. Ac praeterquam quod exempli causa nimis artificiose posuisse mihi videtur verba ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς παρεκάλεσεν εἰς τὸ τοῦ γεγονότος ὑμῶν ἐπικρίματος καὶ δόγματος καὶ ὀρκίον καὶ νόμον ἀντιπεφωνημένα ἐκ τῶν δημοσίων δέλτων ἐξαποστεῖλαι ὑμῶν τὰ ἀντίγραφα, ne recte quidem verbo ἀντιφωνεῖν tribuit notionem solam exprimendi vel describendi, cum ceteris locis, quibus exstat, notionem respondendi sive respondendi per litteras habeat¹. Pro οἰκονομία sibi finxit οἰκονόμημα — ab οἰκονομέω, ut ἀνδραγάθημα ab ἀνδραγαθέω derivatum —, item ἐπικριμα ductum ab ἐπικρίνειν simili occasione in solo decreto Ti. Alexandrī (C. I. G. III 4957, 28 a. ⁸²¹/₆₈) redit. Parum graeca videtur etiam dictio ἔσχον τε (scil. Σόλων) ἐν τοῖς ὑπ' ἐμοῦ γεινωσκομένοις et mirum in modum dixit ἐν τοῖς δημοσίοις τοῖς παρ' ὑμῶν γραμμασιν ἐντάξει, ubi εἰς τὰ γράμματα exspectamus. De trium-

¹ Pol. VIII 18, 11; 19, 8, I. Maccab. 12, 18, in papyro Thebano a Partheyo publicato Abhdlg. d. Akad. d. Wiss. z. Berlin 1869 I p. 10 n. 9 v. 15, etiam apud Iosephum Ant. Ind. XIV 10, 26 ubi legitur γράμματα πρὸς τὰς ἐπιστολάς . . . ἀντιπεφωνημένα τοῖς ἡγεμόσι. Chishull hoc loco plane parili occasione verbum usurpatum esse censet iniuria. Nam etiam hic notio respondendi in verbo inest, ut apparet ex verbis πρὸς τὰς ἐπιστολάς . . . ἀντιπεφωνημένα. Ceterum apud Atticos verbum vim habet obloquendi (cf. Aesch. Eum. 299 Kirchh., Soph. Antig. 271 etc.).

viri reipublicae constituendae denominatione, de ἀποδέχεσθαι etc. cum iam egerim, reliquum est, ut nullum vestigium subtilioris cuiusdam particularum usus inveniri moneam.

VI et IX. Vertamus nos deinceps ad Augusti epistulas, quarum utraque elegantissime scripta est. Quod maxime ex ampliore et subtili particularum usu intellegitur, velut in priore epistula verbis πολλοὺς μὲν (v. 12), quibus respondet τινὰς δὲ καὶ (v. 14), alterum μὲν 'οὐκ ὀλίγους μὲν φονευθέντας' elegantissime adiectum est; item eleganter scripsit Augustus (VI 6 eqs.) κα[ὶ] πρό[τερον] μὲν ἤδη... προσεπέ[μφατε] μοι (pro πρὸς ἐμέ, cf. IX 14 ἐπεληλυθότα τῆι οἰκίᾳ) καὶ νῦν παραγενομένων τῶν πρεσβυτέρων eqs. Eademque in adhibendis particulis subtilitate etiam in altera epistula usus est (cf. v. 8, 9, 25). Maxime vero studium veteris sermonis Atticorum cognoscitur ex hac altera epistula non modo bene disposita et elegantissime scripta, verum etiam peritia sermonis Graeci quam maxime florente. Nam etiamsi Augustus erravit, cum ἀνασκεδάσαντα τὰ κόπρια αὐτῶν pro κατασκεδάσαντα poneret (v. 23)¹, etiamsi dictio quam usurpavit, ἐνφέρεσθαι τῆι αἰτία (v. 12) mixta videtur ex dictionibus notissimis ἐπιφέρειν τινὶ τὴν αἰτίαν et ἐνέχεσθαι τῆι αἰτίαι, atque in parentheses elegantissima (v. 25) scribi debebat pro ἐνέμεινεν διέμεινεν², cum ἐμμένειν non soleat iungi cum participio, etiamsi deinde insolentius scripsit προνοήσαντες³ ὁμολογεῖν (cf. p. 68 § 10 extr.), etiamsi denique ἐξετασίαν (v. 29) pro ἐξέτασιν, quo verbo Graeci utuntur, scripsit et δημαρχικῆς ἐξουσίας sine participio ᾧν dedit, tamen ut iam ex scriptura ἀντιφραττόμενοι elucet, veterem Atticorum sermonem imitatus est, quod perspicue cognoscitur ex usu praepositionum, velut eleganter posuit μεθ' ὕβρεως (v. 15 et 33) et ὑπ' ὀργῆς (v. 22); etiam praepositione σύν usus est (v. 24), quae etiam in verbo copulato συνκαταφλέγειν (VI 14 σ. τῆ πόλε[ι]) propriam suam vim servavit; de dictione πρὸς τὰ ἐναντία iam egi p. 64 eqs. Ex Thuc. VIII 85, 2 sumpsit κατηγορεῖν περὶ τινος, verbum iubendi cum infinitivo, ἔγνων recte cum participio iungit. Recte usurpavit particulam ἄν ad ir-
realem, qui dicitur (v. 22 et 28), scripsit elegantissime (v. 26) δικαιότερον ἂν σωθέντα τοῦ ἀδελφοῦ aptissimeque etiam ad infinitivum ποιῆσαι ἄν addidit (v. 37). Sermonis Atticorum peritiae documento sunt verba ὡς οὔτε χρηματίζοντες... οὔτε ἀντιφραττόμενοι (v. 18 eqs.) et μὴ κατὰ τῶν ἀξίων πᾶν ὀτιοῦν... ἀγανακτοῦντες, quamquam ἀγανακτεῖν κατὰ τινος plane insolitum est genus dicendi; eleganter scripsit (v. 15) τρόπαι τινα πολιορκίας et apte paronomasia usus opposuit (v. 35 eqs.) τῶν καὶ [ὄτε ἢ] μύνοντο ἡτυχηκότων, ἡδικηκότων δὲ οὐδέν; ex vigore ut ita dicam orationis natum est, quod post ἐθαύμαζον δ' ἄν, perrexit πῶς εἰς τόσον ἔδεισαν (Thuc. I 90 ὡς habet) neque omnino qui eam

¹ ἀνασκεδάννυμι demum a Plut. v. Pyrrhi 22 (τὴ τινι) usurpatum est. ² cf. Ditt. Syll. 156, 24: καὶ τὰ πράγματα καὶ τῆμ βασιλείαν αὐτοῖς διαμένειν λαμβάνουσαν ἐπίδοσιν, καθάπερ αὐτοὶ προαιροῦνται. ³ προνοεῖν pro προνοεῖσθαι etiam invenitur Ditt. Syll. 171, 89 c. ὑπέρ, ibid. 106 c. ὅπως, προενοήθη Ditt. Syll. 246, 31. 104; 247, 19. 46.

perlegerit negabit totam epistulam, etiamsi multa hominis Romani sunt, elegantia summa et facili genere dicendi florere¹.

VIII. De P. Cornelli epistula, ut de ceteris taceam satis habeo adferre πλέον (v. 7) pro πλείον ibi stare, quamquam πλείον saec. II et I a. Chr. usurpabatur. Ad παραβόλιον (v. 8) cf. Phryn. p. 238 Lob.: ἀδόκιμον τοῦτο· τῷ μὲν οὖν ὀνόματι οὐ χρῶνται οἱ παλαιοί, τῷ δὲ ῥήματι· φασὶ γὰρ οὕτω παραβάλλομαι τῇ ἑμμαντοῦ κεφαλῇ, ἐχρῆν οὖν κατὰ τούτων λέγειν παραβάλλομαι ἀργυροῖ; ὑπερωνεῖσθαι vero, quod in v. 5 legitur, non exstat nisi apud Themistium.

Quoniam de epistulis quae commemoratione digna erant attuli, ad senatusconsulta liceat transire et priore loco formulas eorum referre.

senatum consuluit: τῇ συγκλήτῳ συνεβουλεύσατο XI 1, XII A 9, XIV 2, συνεβουλεύσατο τῇ συγκλήτῳ X 9, συγκλήτῳ συνεβουλεύσατο XVI 19, XVII 3².

scribundo adfuerunt: γραφομένῳ παρήσαν XI 3, 14, XII A 10, XIV 3, XVI 20, XVII 4, XXII 1, γραφομένοις παρήσαν XX 5; γραφομένου π. XVIII 61, γραφομένων π. XIX 4, quorum utrumque lapicidae errori tribuo dubitans.

in consilio adfuerunt: ἐν τῷ συμβουλίῳ παρήσαν XV 7, XVIII 57, sine articulo XVIII 6.

quod verba fecerunt; περὶ ὧν λόγους ἐποίησαντο XI 5 etc., XII A 14, B 3, XIII 2, XIV 4, 7, XVI 22, 71, XVII 5, XVIII 16, XX 12, XXIX 6, XXX 3³; quod dixerunt: περὶ οὗ εἶπαν XI 50, XII A 21 cf. XVIII 24; quod rettulerunt: περὶ ὧν ἀπήγγειλαν XVIII 63.

quod cognovimus: ὃ ἐπέγνωμεν XVIII 30, 34.

referemus: προσανοίσομεν XVIII 30.

sententiam pronuntiare: γνώμην λέγειν vel ἀποφαίνεσθαι XVIII 43, 29.

de ea re (ita) censuerunt: περὶ τούτου τοῦ πράγματος (οὕτως) ἔδοξεν XI 9, 21 etc., XII B 24, XIV 10, XVI 65, 84, XVII 9, XXI 1, XXIII 8, XXIX 7, XXX 6.

senatui placere: ἀρέσκειν τῇ συγκλήτῳ XVI 84, V B 6; senatus existimavit: ἡ. σ. ἡγήσατο XVIII 56, decrevit ἐψηφίσατο Mon. Anc. 2, 17 etc.; ita placet rata esse oportere οὕτω δοκεῖ κύρια εἶναι δεῖν XII B 30, οὕτως δοκεῖ (φαίνεται) δεῖν εἶναι XIII 8, 9, in quibus dictionibus ipsa verborum collocatio nimis latinitatem redolet; κρίνειν de senatu dictum est XVII 12, θέλειν καὶ δίκαιον ἡγεῖσθαι XVII 30.

censuere: ἔδοξεν XI 13, 24, 30, XII B 37, XIII 11, XIV 14, XVI 70, 119, 125, XVII 31, XXI 8, 15, XXX 13. Post singula capita per se stat.

ex senatusconsulto vel senatusconsulto: κατὰ δόγμα συγκλήτου XII B 18, XXI 22, κατὰ τὸ τῆς συγκλήτου δόγμα XVII 8, 22, XVIII 3, 34; δόγματι συγκλήτου XV 4 et Mon. Anc.

1 tertiam Augusti epistulam, quam in addendis p. 53 eqs. descripsi, eadem elegantia florere omnes facile concedent.

2 cf. Mommsen Röm. Staatsr. III p. 951; συμβουλεύεσθαι

ita a Graecis non usurpatur.

3 cf. Mommsen Röm. Staatsr. III p. 957.

ex (de) consilii sententia: ἀπὸ συμβουλίου γνώμης XVIII 29. 39. 42. 55, cf. XII B 17, μετὰ συμβουλίου γνώμης XVI 93, μετὰ συμβουλίου XV 3.

ita uti ei(s) e republica fideque sua videretur¹: οὕτως καθὼς ἂν αὐτῶι (αὐτοῖς) ἐκ τῶν δημοσίων πραγμάτων πίστεώς τε τῆς ἰδίας (vel καὶ τῆς ἰδίας πίστεως XI 13. 39. 45), φαίνεται (δοκῆ XI 40), XII B 35, XIII 11, (omissa sunt verba πίστεώς τε τῆς ἰδίας) XIV 14, XVI 117, XVII 31, XVIII 67, XXI 7, XXVIII 9, XXX 12.

si (ei) videretur; si vellet vel volet: εἰ (αὐτῶι) φαίνεται, εἰ ἄν θέλῃ XVI 100, XVII 8. 24. 29, XVI 123, XXI 11, cf. 40.

extra ordinem senatum dare: ἐκτὸς τοῦ στίχου σύγκλητον διδόναι XVI 64. 125².

coram senatu: κατὰ πρόσωπον ἐν τῇ συγκλήτῳ XII B 3, XIV 6, XVI 66.

ex formula: κατὰ τὸ διάταγμα XVI 87, XVII 25, XXI 10.

in amicorum formulam referre aliquem: εἰς τὸ τῶν φίλων διάταγμα ἀναφέρειν τινά XVII 24³.

munusque eis ex formula locum lautiaque quaestorem urbanum locare mittereque iuberent: ξενία τε αὐτοῖς κατὰ τὸ διάταγμα τόπον παροχὴν τε τὸν ταμίαν τὸν κατὰ πόλιν τούτοις μισθῶσαι ἀποστεῖλαι τε κελεύσωσιν XVII 25 eqs., XXX 11 et brevius ξενία τε δοῦναι vel ἀποστεῖλαι τὸν ταμίαν κελεύσει XII B 32, XIII 9, XIV 12, XVI 87, XXI 10.

benigne respondere: φιλανθρώπως ἀποκριθῆναι XII B 26, XIII 6, XVI 66, XXI 5, XXVIII 5.

virī boni et amici populi boni et amici et socii nostri: ἄνδρες καλοὶ κάγαθοὶ καὶ φίλοι παρὰ δῆμον καλοῦ κάγαθοῦ καὶ φίλον συμμάχου τε ἡμετέρου vel similiter XII A 16, B 4, XIII 2, XIV 5. 8, cf. III 4; item de viros bonos et amicos appellando XII B 27, XXI 3 (ubi ἄνδρας subiectum, καλοὺς κάγαθοὺς nomina praedicati sunt), XVI 68, XVII 10, XXX 7.

gratiam amicitiam societatemque renovare: χάριτα φιλίαν συμμαχίαν ἀνανεώσασθα XII A 18, B 7. 25, XIII 3, XVI 67, XXI 2, XXX 3. 7 (cf. C. I. G. II 3046, 3 τὰν τε οἰκειότητα καὶ τὰν φιλίαν ἀνευνοῦντο alibi).

ut legibus et iustis et moribus suis uterentur: ὅπως νόμοις τε καὶ ἔθεσιν καὶ δικαίοις τοῖς ἰδίοις χρῶνται vel similiter XVI 47. 88, XXVII 15⁴, cf. V B 7, X 2 eqs.

1 cf. Liv. XXXI V 57, 5 T. Quinctio mandatam, ut adhibitis iis legatorum regis verba audiret responderetque iis, quae ex dignitate atque utilitate populi Romani responderi possent.

2 cf. Mommsen Röm. Staatsr. III p. 946 adn. 1. 3 Mommsen Röm. Staatsr. III p. 593: 'Eigentümlich ist dem Freundschaftsvertrag die Eintragung in das officielle Verzeichnis der Freunde. Formula heisst technisch das Verzeichnis der verbündeten Gemeinden. So werden die Worte des Pol. XXI 30, 4 πόλιν μηδεμίαν ἔχειν ἐν τῇ συμπολιτεῖα von Liv. XXXVIII 9, 10 wiedergegeben 'urbem ne quam formulae sui iuris faceret' (ähnlich Pol. XVIII 2, 4 = Liv. XXXII 33, 7) cf. Liv. XXXIX 26, 2, XXVI 24, 6, Velleius II 38, 1 formula provinciae, Plin. II. N. III 4, 37, C. I. L. I 203. Die Einzeichnung erfolgte durch den Quaestor (II 533)'. ἀναφέρειν item exstat Strab. XVII p. 824, Jos. Ant. Iud. XIV 10, 10. 4 Mommsen Röm. Staatsr. III p. 692 Anm. 1 exempla huius formulae collegit.

in integrum restituere: *eis* ἀκέραιον ἀποκαθίστασθαι XVII 14. 21.

Addere hic libet temporum significaciones praeter IV 25, ubi τῆι νομηνίαι τοῦ ἐν[άτου μηνός] ex Achaeorum temporum definitione sumptum est (cf. Ditt. ad h. l.), et XVII 3, ubi μηνός Μαίον Graecorum consuetudini nomina mensium adferendi respondet, imitari Romanorum modum et rationem dierum significandorum, ut etiam in libris nov. test. fieri Buttman p. 133 testatur (Ev. Ioh. 12, 1 πρὸ ἕξ ἡμερῶν τοῦ πάσχα, cf. etiam Plut. mor. p. 203 A, 319 A). At tenendum est contra Romanorum dicendi rationem pro ordinali recte positum esse cardinalem numerum (cf. Theophr. ap. Stob. flor. XLIV 22¹, Aelian. de nat. anim. V 52, XV 26), sed pro accusativis nonas, idus, kalendas exstare genetivos, qui ex grammaticae legibus nullo modo explicari possunt. Inveniuntur in tit. d. q. a. hi dies²:

X 8* πρὸ ἡμερῶν τεσσάρων νωνῶν Μαί[ων], a. d. IV. Non. Mai.

XI 2 πρὸ ἡμερ[ῶ]ν ἑπτὰ εἰδυῶν Ὀκτωμβρίων, a. d. VII. id. Oct.

XI 14 προτέραι εἰδυῶν Ὀκτωμβρίων, pr. id. Oct.

XII A 9* προ[τέραι νω]νῶν Κοιντιλίω, pr. non. Quint.

XIV 2 πρὸ ἡμερῶν πέντε εἰδυῶν Φεβρουαρίων, a. d. V. id. Febr.

XV 2* [πρὸ ἡμερῶν τρι]ῶν καλανδῶν [Φεβρουαρίων?], a. d. III. Kal. Febr.

XVI 19* [πρὸ ἡμερῶν ἕξ κα]λανδῶν Ἀπριλίω, a. d. VI. Kal. Apr.

XVII 4 πρὸ ἡμερῶν ἕνδεκα καλανδῶν Ἰουνίω, a. d. XI. Kal. Iun.

XVIII 5* πρὸ μιᾶς εἰ[δυῶν] Ὀκτωμβρίων, pr. id. Oct.

XVIII 60* πρὸ ἡμερῶν δεκαεπτὰ καλανδῶν Νοεμβρίων, a. d. XVII. Kal. Nov.

XIX 3* πρὸ ἡμερ[ῶ]ν . . .

XX 4* πρὸ ἡμερῶν δεκαοκτὼ καλανδῶν Σεπτεμβρίων, a. d. XVIII. Kal. Sept.

His adiungi possunt ex Ios. Ant. Iud.

XIII 9, 2 πρὸ (ἡμερῶν) ὀκτὼ εἰδ(υ)ῶν Φεβρο<υ>αρίων, a. d. VIII. id. Febr.

XIV 8, 5 εἰδοῖς Δεκεμβρίαις, id. Dec.

XIV 10, 10 πρὸ (ἡμερῶν) πέντε εἰδ(υ)ῶν Φεβρο<υ>αρίων, a. d. V. id. Febr.

ibid. πρὸ (ἡμερῶν) τριῶν εἰδ(υ)ῶν Ἀπριλλίω, a. d. III. id. Apr.

XIV 10, 13. 16. 18* πρὸ (ἡμερῶν) δώδεκα καλανδῶν Ὀκτω(μ)βρίων, a. d. XII. Kal. Oct.

Formulas vero saepe redeuntes, ut θυσίαν ποιεῖν ἐν τῷ Καπετωλίω, ἀντίγραφον ἀναστῆσαι, πάντα τὰ δίκαια ποιεῖν, τῶν δικαίων τυγχάνειν aliasque hic praeterire placet, cum etiam nonnulla de senatus consultorum genere dicendi addenda sint. In universum dici potest minime expedite et facile currere orationem, nisi quod tota compositione et rerum distributione factum est, ut elegantius et copiosius senatus consulta aetatis Sullanae scriberentur. Incultum vero dicendi genus facillime unde natum sit, is intellet, qui

1 locum Wilhelmo doctori debeo. 2 dies asterisco instructi nondum a Bardtio (Hermes VII p. 14 et IX p. 317 eqs.) adlati sunt.

impeditas formulas et anxiam decretorum curam et legum Romanarum noverit. Atque tale dicendi genus in interpretationibus graecis apparet etiam multo minus elegans factum esse studio omnia, maxime formulas accurate et ad verbum reddendi. Atque accedit, quod interpretes sermonis graeci, ut docui, haud ita periti erant. Neque vero mihi videtur negari posse, cum formulae latinae semper eodem modo graece redditae sint, cum per nonnulla saecula nonnullae eodem ineptissimo modo redditae sint, cum dictiones latinae diversissimis temporibus usurpatae ne in graeca quidem interpretatione differant, glossarium aliquod exstitisse, ex quo, qui interpretationem publice faciebant, multa sumpserunt. Atque hoc inde videtur certum fieri, quod sine dubio interpretes rerum gestarum divi Augusti glossario usus est. Quod si concedimus, vix quisquam negabit etiam scriptores epistularum hic illic glossario usos esse, ex quo dictiones velut *τὴν ἐπιτροπὴν διδόναι, προϊστασθαι τοῦ ἐνδόξου* multasque alias ex publico Graecorum sermone sumptas haurire potuerunt. Sed redeamus ad senatusconsulta, quorum genus dicendi ea re fit languidum, quod saepissime figura, quae vocatur anticipationis usurpatur, quod enuntiata relativa anteponi solent, ita ut postea pronomen demonstrativum aut substantivum addatur (cf. XI 18. 22. 25, XVI 104 eqs.). XII A 21, B 8 *λόγους ἐποιήσαντο*, cum praemissum sit (v. A 16, B 3) nulla re de qua agitur addita, repetitur per [*εἶπασαν*] vel [*διελέγ*]ησαν. Monstrum ut ita dicam, enuntiati invenies XII A 20 eqs. *περὶ χώρας καὶ περὶ χωρίου [εἶπασαν], μεθ' ἧς χώρας ... ἤγ' ἡ χώραν ... περὶ τούτου τοῦ πράγματος ὅπως τὴν διάνοιαν πρό(σ)σχωσιν, ὅπως τοῦτο τὸ πρᾶγμα αὐτοῖς ἀποκατασταθῆ .. οὕτω[ς ὡς] ... περὶ τούτου τοῦ πράγματος* eqs. (cf. simile enuntiatum XII B 8 eqs.). XI 32 eqs. studio breviter loquendi factum est, ut enuntiatum *χρυσίου, ὃ συνήνεγκαν εἰς στέφανον, ὅπως εἰς τὸ Καπετώλιον κατασκευάσωσιν*, ad finem omnino non perduceretur. Nam cum pergendum fuerit *ὅπως τοῦτο αὐτοῖς ἀποδοθῆ* et tum demum id quod senatus censuit, sequi debuerit, statim post *κατασκευάσωσιν* quid senatui visum sit, adfertur. Kirchhoffii coniecturae, qui pro *τούτοις τοῦτο* scribere voluit et id quod senatus censuisset, putavit incipere demum a verbis *ὅ[πως] τοῦτον τὸν στέφανον* eqs., ea de causa assentiri non possum, quia verba *καθότι ἐνεφάνισαν*, ut in v. 29, certe ad senatus responsum referenda sunt. Ea de causa *τούτοις* ne pro *αὐτοῖς* quidem per errorem scriptum esse potest, ut Mommsen voluit. Novum igitur documentum hoc est abruptae et impeditae huius senatus consulti dicendi rationis. XVI 60 eqs. bis *φροντίσῃ* inepte scriptum est, ubi alterum, quod quidem iam in exemplari latino fuit, deleri debebat, XVII 26 *αὐτοῖς* et *τούτοις* alterum brevi post alterum legimus¹, deinde XVI 107 [*τ*]οὔτο *τε φροντίσωσιν διδῶσίν τε ἐργασίαν, ἵνα ταῦτα*] οὕτως γίνωνται. Cum vero multa, quae ad rem grammaticam spectant, et formulas ineptissimas iam perstrinxerim, hic nonnulla alia addam, quae parum graece evaserunt ex interpretatione ad verbum facta. Nimis latine 'ut ne in ordinem regrederentur' redditum est per *ὅπως μὴ εἰς τάξιν καταπορεύονται*

1 VB7 eqs. *τὸν δῆμον* et paulo post *αὐτοῖς*, cf. not. ad h. l.

(XI 42 eqs.), 'coronam in Capitolium condere' per τὸν στέφανον εἰς τὸ Καπετώλιον κατασκευάζειν (XI 33), 'ut de ea re animadverteret' ὅπως περὶ τούτου τῆς δι[αν]οίας προσέχη (XI 43 eqs.), 'animum advertere' [τὴν διάνοιαν] προσέχειν (XII A 25), quam phrasin etiam a Plutarcho usurpata latinismum esse nemo neget. Latinismus est, si 'in integrum restituere' redditur per εἰς ἀκέραιον ἀποκαθίστασθαι (XVII 14. 21), si XXIX 9 interpres 'usque ad diem supremum' reddidit per εἰς ἐσχάτην ἡμέραν, 'operam dare, ut' per διδόναι ἐργασίαν, ἵνα (XVI 108)¹; similiterque 'operam fortem et fidelem navare' nimis latine redditum est per ἐργασίαν ἐπανδρον καὶ πιστὴν ... παρέχειν (XVII 7). XVII 16 dicitur μεταπορεύεσθαι de bonis persequendis (cf. Cic. de leg. III 8, 18). Sed apud Platonem (de leg. 10 p. 904 C) verbum hoc significat 'proficisci aliquo', deinde usurpatur notione 'ulciscendi' (v. Lys. p. 187 A, Pol. II 58, 11), sed apud eundem Polybium exstat de magistratu petendo, ambeundo (cf. X 4, 2. 9). Cum alio vero substantivo non solet iungi. Nimis latinitatem etiam redolent formulae περὶ ὧν ἄγεται τὸ πρᾶγμα i. e. 'de qua re agitur' (XVIII 22) et περὶ οὐ [ἡ] πράξις ἐνέστα[το] i. e. 'de qua re actum erat' (XXVI 51), 'quod idem' ὁ τὸ αὐτό (XVIII 41). Saepius etiam falso πολιτεία pro πόλις positum est, ut XVI 101. 104, cf. 94, VB 8. Parum graece propter collocationem verborum latinorum servatam VB 17 scriptum est κατ' οὐσαν μετὰ ταῦτα ἐν ἑαυτοῖς κύρωσιν 'secundum futuram posthac de suis rebus potestatem'. Huc etiam artificiosa adoptionis formula potest referri, quam in tit. XVII legimus Μενίσκον Εἰρηναίου τὸν γερονότα Μενίσκον Θαργηλίου υἱὸν Μιλή[σιον] (v. 6), Μενίσκον Εἰρηναίου υἱὸν Μιλήσιον τὸν γερονότα Μενίσκον, ἄνωθεν δὲ Θαργηλίου (v. 10). Difficilem hanc, quae exstabat in exemplari latino, adoptionis circumscriptionem interpres ad verbum reddidit, ubi simplici Graecorum formula καθ' υἰοθεσίαν ei uti licebat². Ex interpretum negligentia natum est, quod XI 28 eqs. legimus τὴν ἄκραν αὐτοῖς ὅπως τειχίσαι ἐξῆν καὶ ἐκεῖ κατοικῶσιν οὗτοι, ... ὅπως ἐκεῖ κατοικῶσιν καὶ τοῦτο τειχίσωσιν, ubi ταύτην exspectamus. Ac nescio an in decreto latino fuerit 'castellum iis ut communire liceret' eqs. et postea 'et id communirent'. Eodem modo XVIII 66 eqs. ταῦτα καρπίζεσθαι spectat ad verba τὴν Ὠρωπίων χώραν. Fortasse per χώρα pluralis 'agri' redditum erat et interpres neglegenter 'eis frui' neutro plur. pronominis reddidit, oblitus 'eis' spectare ad agros sive χώραν. In eodem senatus consulto (v. 36) compendium S. C. falso redditum esse per δόγμα συνκλήτου — scribendum erat δόγματι συνκλήτου — iam ad illum locum explicavi, item neglegenter (v. 4 eqs.) scriptum esse περὶ ἀντιλογιῶν τῶν ἀνὰ μ... θεῶν Ἀμφιαράω καὶ τῶν δημοσιωνῶν γερονότων. Nam dativus θεῶν Ἀμφιαράω et genitivus τῶν δημοσιωνῶν cum constructionem turbent, ferri non possunt (cf. not. ad h. l.)³. Ac-

1 hic latinismus etiam nov. test. Ev. Luc. 12, 58 exstat: δὸς ἐργασίαν ἀπὸ ἀπὸ ἀντιοῦ. 2 cf. XX 2, tit. Rhodium Arch. epigr. Mitteil. a. Oestr. VII p. 108 v. 4. 9, p. 136 n. 71 v. 2, tit. Thessal. Mitteil. d. deutsch. arch. Inst. VIII p. 132 v. 36. 3 Bases confert tit. apud Kumanudem ἐφημ. τῶν φιλομαθῶν 1865 Ἀρ. 570 v. 41—42: ἐπαινεῖσαι τοὺς δεῖμα ἐπὶ παῖσι τοῖς προγεγραμμένοις (scil. ταῖς προγεγραμμέναις εὐεργεσίαις) εἰς τε τὰν πόλιν καὶ τῶν ιδιωτῶν τοῖς ἐντετευχόσιν αὐτοῖς.

cedit, quod *γεγονότων*, non *γεγονυῖων* scriptum est, quamquam participium ad femininum *ἀντιλογιῶν* referendum est¹. Constructio etiam turbata est XI 27 eqs., ubi verba *ὅπως οἱ αὐτόμολοι . . . τὴν ἕκραν αὐτοῖς ὅπως τειχίσαι ἐξῆμι καὶ ἐκεῖ κατοικῶσιν οὗτοι* ita explicanda sunt, ut enuntiatum relativum 'qui transfugae ipsorum . . . essent' stulte et falso nominativo participii redditum esse sumamus, cum dativus ponendus et *αὐτοῖς* i. e. 'iis' delendum fuisset. Item XI 36 *ἀνθρώπους* falso positum est pro *ἄνθρωποι* — nam de anticipationem, quae dicitur, cogitari non potest, quia certe tum scribendum erat *περὶ ἀνθρώπων* —. In exemplari latino cum 'homines', quod ante enuntiatum relativum erat, pro accusativo accepisset cogitans de accusativo c. infinitivo, scripsit interpres *ἀνθρώπους* et postea *ὅπως οὗτοι κατέχονται*. Multa fortasse alia possunt adferri, sed satis habeo ea quae praecedunt commemoravisse. Nam unusquisque, qui senatusconsulta perlegerit, facile concedet paene omnia a Graecorum dicendi ratione recedere et maxime redolere latinitatem.

Quod denique foedera attinet, omnia certam quandam formam et dispositionem exhibent, quae usque eo pertinet, ut eodem loco pro *ἐάν τε* perversum illud *ὥς τε* semper redisse videatur. Etiam in foederibus a Polybio aliisque scriptoribus relatis eadem dispositio rerum et condicionum redit, ita ut secundum certum aliquod exemplar ea decreta facta esse videantur. Formularum, quae inveniuntur, adferendae sunt *τῶι δῆμωι τῶι . . . καὶ τῶι δῆμωι τῶι . . . εἰρήνη καὶ φιλία καὶ συμμαχία ἔστω* (cf. tit. XXI 23, XXII 8 eqs., cf. Pol. XXI 45. 1)², deinde 'neque armis neque pecunia neque navibus neque dolo malo' *μήτε ὕπλοις μήτε χορήμασιν μήτε ναυσὶν μήτε δόλω πονηρῶ* (XXI 28. 33, cf. XXIII 25, Ios XII 10, 6)³, tum 'addere vel tollere' *προσθεῖναι ἢ ἀφελεῖν* (XXI 39. 41, cf. Pol. XXI 45, 27)⁴. Secundum usum Romanorum, apud quos 'dolosus' est 'ars', 'dolosus malus' igitur 'mala ars' (cf. C. I. L. I 193, 61 'sciens dolo malo', 205, 1, 44 's(ine) d(olo) m(alo)', Liv. XXXVIII 11, 2 'conservato sine dolo malo'), etiam in versione graeca scriptum est *δόλος πονηρός*, quamquam apud Graecos *δόλος* semper iam malam artem significat. Omnino Graeci hoc vocabulum in foederibus non usurpabant, sed ponebant locutiones, velut *μήτε τέχνη μήτε μηχανῆ μηδεμιᾶ*⁵ vel *ἐπὶ κακῶ*⁶; invenitur etiam adverbium *ἀδόλως*⁷.

1 cf. Bases Ἑφημ. ἀρχαιολ. 1885 p. 109. 2 cf. C. I. A. II 109, 9 (*δεδοχθαι τῶι δῆμωι τὴν μί[ε] φιλίαν καὶ τὴν συμμαχίαν [ἐ]πιόχειν [τῶι δῆμ]ωι τῶι Μυτιληναίων [π]ρὸς [τ]ὸν δ[ῆμον] τὸν Ἀθηναίων*), 332, 36, C. I. G. II 31373. 15. 3 Athenienses dicere solent *βοηθεῖν . . . καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν παντὶ σθένει κατὰ τὸ δυνατόν*, cf. C. I. A. III 17 A 49; 52, 16. 4 formula apud Graecos quoque rediens in foedere Atheniensium et Lacedaemoniorum (Thuc. V 23, 6), in foedere inter Hannibalem et Philippum (Pol. VII 9, 17), cf. etiam C. I. G. II 2554, 84 eqs.; 2555, 9; 2557, 25. 5 cf. tit. Athenienses saec. V Mitteil. d. deutsch. archäol. Instif. z. Athen I p. 184 eqs. v. 22 eqs., Thuc. V 18, 4; 47, 2. 8; saec. IV Mitteil. II p. 144, 64. 6 cf. Thuc. V 18, 5. 7 cf. Thuc. V 18, 9; 23, 1; 47, 8 C. I. G. II 2554, 10 in tit. Cretensi legitur: *φίλως καὶ συμμάχως ἀλλήλοις ὑπομένειν ἀπλόως καὶ ἀδόλως εἰς τὸν πάντι χρόνον*.

De rerum gestarum divi Augusti versione graeca.

Titulorum sermone perlustrato id, quod in prooemio breviter exposui, versiones graecas a magistratibus Romanis publice esse factas, quam maxime confirmari neminem iam puto negaturum. Restat vero, ut videamus, utrum rerum gestarum divi Augusti vel Monumenti Ancyranī, quod vocatur, versio graeca homini Romano, ut Kaibel voluit¹, tribuenda sit i. e. utrum habeat eandem originem publicam, quam ceteri tituli, de quibus egi, an, ut Nissen adfirmavit², debeatur homini Gallo. Nam hominem Graecum versionem non fecisse iam demonstravit Kaibel. Sed priusquam, quid de Nisseni interprete Gallo iudicandum sit, exponam, breviter explicabo, quid de singulis tituli partibus sentiam.

Appendices latinae (6, 29—43) mihi videntur factae esse ab eo, qui versionem graecam fecit, quia, ut in versione graeca, in illis ad computandum adhibentur denarii, non sestertii. Sed vix dubitari potest, quin haud pauca lapicida in his appendicibus peccaverit. Ea vero, quae intersunt inter appendicem graecam et ceteram partem versionis, vix efficere possunt, ut de alio interprete cogitare debeamus. Si dicitur 18, 18 τὸν δῆμον τὸν Ῥωμαίων, ceteris locis ἡ σύνκλητος καὶ ὁ δῆμος τῶν Ῥωμαίων, tenendum est his locis de senatu populoque Romano, illo loco de populo solo agi et omnino lapicidas in his rebus multa peccavisse, quod ex comparatione Mon. Anc. et Apollon. intellegi iam supra docui³. Ceterum in tit. XXI in eadem hac re magna invenitur varietas. Deinde si 18, 23 [θεῶν πατριῶν] legitur, 10, 12 vero θεῶν κατοικιδίων, nihil ea re efficitur. Nam etiam in Augusti ipsius verborum interpretatione talia inveniuntur, velut 1, 2 τὰ κοινὰ πράγματα, ceteris locis τὰ δημόσια πράγματα legimus, item χρήμα et χρήματα promiscue usurpantur multaue alia possunt adferri. Galatas dicit Nissen appendices addidisse, ut rumorem de Augusti avaritia pervulgatum opprimerent. Quod si omnino concedere volumus eum, qui appendices composuit, studuisse, cur non magistratus Romani hoc modo rumorem illum opprimere conari potuerint, non video.

Quae vero praescripta sunt, si coniecturam facere licet ex scriptura 'impensa' ab Augusto et in appendicibus adhibita et 'impensae', ut in praescriptione legitur, certe debentur alii homini. Ac mihi quidem persuasit Mommsen (cf. p. XI editionis alterius) praescriptionem inepte ab Ancyranis expressam esse ex epistula magistratus Romani, quod ex verbis 'exemplar subiectum' sive 'μεθηρομηνευμένα ὑπεγράφησαν' intellegi possit. Quae vero versionī graecae praescripta sunt, interpreti totius tituli tribuo maxime propter inepta illa verba ἐπὶ Ῥώμης, quae 6, 5 redeunt. Si igitur Nissen contra hanc ratiocinationem

1 apud Mommsenum: Res Gestae Divi Aug.² Berolini 1883 p. 197 eqs.
Mus. XLI 1887 p. 481 eqs.

2 cf. p. 60. § 2.

2 Rhein.

pugnans 'exemplar subiectum' intellegendum esse 'exemplar oculis subiectum' dicit, hanc suam sententiam exemplis ex aliis inscriptionibus sumptis confirmare debebat. Quod ei non contigit. Refutatur autem illa Nisseni sententia ea re, quod 'subiectum' redditum est ab interprete per *ὑπεγράφησαν*. Si enim interpretes 'subiectum' accepisset pro 'oculis subiectum', certe scripsisset *πρόκειται* vel *ὑποτέταται*.

Sed alias res Nissen ad sententiam suam comprobendam adfert. Dicit enim versionem, quae sermonis graeci leges notissimas violaverit, quae contra verborum usum tam saepe peccaverit, a magistratu Romano fieri non potuisse. Sed hoc diiudicandum est ex sermone ceterorum titulorum, qui sine dubio a Romanis scripti sunt. Ex similitudine quidem dictionum locutionumque nihil de hac re potest decerni, quia ceteri tituli et Mon. Anc. adeo diversi generis sunt, ut non tam ex rebus recte vel falso translatis, quam ex multitudine mendorum et ineptiarum id solum statui possit nihil nos impedire, ne versionem ineptam magistratui Romano tribuamus. Ac multos ex illis titulos inepte conscriptos esse plenosque latinismorum satis ostendisse mihi videor. Accedit vero, quod in illis titulis, cum semper eadem res eademque ineptae formulae redeant, satis angusta et parva est copia verborum et dictionum. At Mon. Anc. multa nova insolitaque continentur et multae res Romanorum propriae, quas in sermonem Graecum transferre difficile erat. Itaque nisi forte aliis rebus impedimur, confugiamus ad illam officinam, quam tam multa prava protulisse non ignoramus, neque inveniamus coniectura satis artificiosa novam Galatarum officinam, quae certamen non gloriosum iniret cum Romanis.

Ceterae res a Nisseno adlatæ nihil valent. Gr. 13, 5 in lapide est *τῆς [A]σί[α]ς*, cum exemplar latinum habeat pr[ovinci]æ Asiae. Secundum Nissenum Gallus omisit *ἐπαρχείας*. Quid vero? Gr. 14, 4 nonne eodem modo interpretis negligentia ad *Γαλατίας* καὶ *Ἰσπανίας* non additum est *ἐπαρχείας*, quamquam Lat. 5, 11 legitur 'provincias'? Gr. 13, 19 autem idem interpretes addidit *ἐπαρχε[ῶ]ν*. Quae omnia aut interpreti aut lapididae debentur. Ac ne in tit. XVI 59, XVII 23 quidem ab interprete Romano ad Asiae provinciae nomen *ἐπαρχεία* additum est (sed cf. XVI 107. 111, XVII 29). Sin autem Nissen putat Gallum facilius Gr. 14, 14 *Χάλυβες* scribere potuisse pro *Χάρυδες* quam Romanum, monendum est Charydes utrique pariter ignotos fuisse, Chalybes vero utrique notos per litteras tantum et fabulas. Tum nescio quomodo Nissen dicere possit loca et regiones urbis Romae interpreti fuisse ignota, cum 11, 8—9 pontes Mulvium et Minucium (Lat. 4, 20) in sermonem graecum non transferret, sed circumscriberet, cum templum Martis Ultoris (Lat. 4, 25) simpliciter redderet per *ναὸν Ἀρεως* (Gr. 11, 16), cum verba 'in curia Iulia' (Lat. 6, 18) redderet *ἐν τῷ βουλευτηρίῳ* (Gr. 18, 3): Eodem iure addere potuit verba '[iuxta ae]des Honoris et Virtutis' (Lat. 2, 29), 'pulvinar ad circum' (Lat. 6, 33) 'trans Tiberim' (Lat. 6, 35) omissa esse in interpretatione. Ad haec omnia vertenda non opus erat urbem ipsam novisse. Id tantum ex rebus illis omissis apparet interpretis consilium fuisse, ut ea, quae Galatae vel potius provinciales Graeci utrum scirent necne, nihil attinebat, quan-

tum fieri potuit, omitteret, velut ex appendicibus id consilium cognosci potest, ut quas Augustus fecerat res quibusque optime de republica meritis erat, breviter comprehensae eo magis et facilius perspicui et cognosci possent. Quod idem videtur posse inde intellegi, ut de aliis rebus taceam, quod interpres Gr. 1, 20; 14, 15; 16, 12 addidit adiectivum *πολύς*. Deinde si loco sestertium redduntur denarii, apparet id ea de causa esse factum, ut Galatae eo facilius intellegerent, quantae fuissent summae ab Augusto conlatae¹. Praeterea mihi videtur interpres Romanus Galatis 'Iudos saeculares' (Lat. 4, 37) explicavisse per *τὰς θεὰς διὰ ἑκατὸν ἑτῶν γεινομένας, ὀνομαζομένας σαικλάρεις* (Gr. 12, 10), item 'coronam civicam' (Lat. 6, 17) per *ὁ δρύνος στέφανος, ὁ διδόμενος ἐπὶ σωτηρία τῶν πολιτῶν* (Gr. 17, 24)². Interpres Romanus solus, ut Kaibel p. 197 iure dicit, memor latinae locutionis de lustro condendo 'lustrum feci' (Lat. 2, 3) vertere potuit per *ἀποτείμησις συνεκλείσθη* (Gr. 4, 12 eqs.). Interpres Romanus saliare carmen (Lat. 2, 21), cum multa carmina saliarum exstare haud ignoraret, reddere potuit per pluralem *οἱ σαλίων ὕμνοι*³ — re vera Augusti nomen in unum carmen inclusum est —, interpres Romanus 'et imperium mihi dedit' vertere potuit per *ῥάβδου τέ μοι ἔδωκεν* (Lat. 1, 5 = Gr. 1, 7), et censum et lustrum per unum vocabulum *ἀποτείμησεως* (cf. Lat. 2, 2 = Gr. 4, 11, L. 2, 3 = Gr. 4, 12, L. 2, 10 = Gr. 5, 1) potuit reddere, item 'Lupercal' per *Πανὸς ἱερόν* (Lat. 4, 2 = Gr. 10, 4). Accedit denique quod interpres publici sermonis graeci a Romanis usurpati non imperitus fuit. Senatus ei est *σύνκλητος*, consul *ὑπατος* ac ne in ceteris quidem magistratum Romanorum denominationibus quidquam novi aut insoliti inest, quod de alia atque Romanorum officina cogitare nos cogat. Barbarici etiam illi dativi, quos nominat Nissen, velut Gr. 1, 5 *Γαίω Πά[ν]σ[α] [Ἀύ]λι [Ἰο]τίω ὑ[π]ά[τ]ο[ι]ς*, 16, 12 *ἐμοῖς αἰσίοις οἰωνοῖς* non discrepant a ceterorum titulorum dicendi ratione. Ac ne pauci quidem illi interpretis errores ex verbis latinis male intellectis nati contra Kaibellii sententiam pugnant⁴. Si Lat. 2, 12 'iam' ab 'exolescentia' disiunxit, Lat. 2, 17 'quattuor' ad genitivum 'sacerdotum' rettulit, si verba 'Sarmatarum, quae sunt citra flumen Tanaim [et] ultra reg[es]' falso reddidit per *Σαρματῶν οἱ ἐπιτάδε ὄντες τοῦ Τανάιδος ποταμοῦ καὶ οἱ πέραν δὲ βασιλεῖς* (Lat. 5, 52 = Gr. 16, 19), quis non concedat ex negligentia interpretis id esse natum, praesertim cum tales errores etiam in ceteris Romanorum titulis graece scriptis inveniantur. Lat. 3, 17 recte quidem Mommsen vidit

I opus non est ex hac re colligere iussu proconsulis Asiae versionem graecam esse factam, sed verisimilius est Galatas, ut etiam infra explicabo, filium divi Augusti adisse, ut patris res gestas ipsis permitteret in templis Augusti incidendas.

2 Kaibel putat ea esse sumpta ex glossario. Sed quamquam de his locis aliter sentio, tamen multa ex glossario sumpta esse recte mihi videtur Kaibel contendisse. Ad exempla ab eo p. 199 conlata pauca addere liceat. Rariora enim vocabula, ut *ἀναλαμβάνειν* (Gr. 9, 12) pro verbo iuvandi, *ἀγγελοῦν* (Gr. 11, 13) de aedificiis construendis (cf. Ios. Ant. Ind. X 11, 9) aliaque interpres non de suo, sed ex glossario quodam videtur sumpsisse.

3 Guilelmo Meyero hoc debeo.

4 exempla contulit Mommsen p. 197.

scribendum esse 'In colonis (= coloniis) militum meorum', sed in exemplari latino, quod interpres ante oculos habuit, fuit 'Et colonis': Nam in versione legitur *Κ[α]ὶ ἀποίκους στρατιωτῶν ἡμῶν*. Atque cum 'et' legeret, 'colonis' vix accipere potuit pro 'coloniis', sed dare debebat *ἀποίκους*, non *ἀποικίαις*.

Quae cum ita sint, mittamus res gestas divi Augusti a librariis pervulgatas et versionem graecam publico consilio a Gallo quodam factam et quamvis ineptam in templis divi Augusti cum exemplari latino incisam. Versio graeca cum ab homine Romano facta sit, verisimillimum est Galatas Tiberium imperatorem ipsum adiisse, ut sibi permitteret res gestas divi patris in templis eius in Galatia aedificatis incidendas. Tiberius autem eorum precibus obsecutus non solum exemplar latinum, verum etiam ex consuetudine senatus populi que Romani versionem graecam iis mittendam curavit.

Pars III.

De decretis apud scriptores servatis.

Fundamento eo quod opus erat posito in hac tertia opusculi parte restat, ut dicamus de decretis, quae nobis cum apud Polybium tum in libro I qui vocatur Maccabaeorum et apud Iosephum servata sunt.

I. De Polybio.

Polybium ea, quae inde ab a. fere ⁵⁵⁴/₂₀₀ narravit, plurima ex actis publicis cum Achaeorum aliorumque tum Romanorum, sive ea senatusconsulta sive imperatorum aut legatorum Romanorum Graecorumque relationes erant sive foedera sive alia decreta, sumpsisse nemo negabit. Sed quaeritur — hic enim de solis Romanorum actis publicis sermo erit — actorum eorum, quae pertinebant ad eos populos, quibuscum graece agebatur, quaeque et graece et latine conscripta erant, utrum exemplaribus latinis usus sit an graecis. Nam constat inter omnes Polybium utriusque sermonis peritum fuisse. Si vero graecis usus est, pro certo adfirmare possumus, cum Romae versatus sit permultum temporis eique sine dubio tabularia Romana patuerint, versiones graecas non solum legatis exterorum populorum esse datas, sed etiam omnes publice positas in ipsis Romanorum tabulariis. Quod qua erant Romani actorum publicorum anxia cura et diligentia, per se verisimile esse vix est cur moneam. Atque mihi quidem persuasi et in eis quae sequuntur ostendere conabor Polybium saepe usum esse versionibus graecis. Nam etiamsi apparet senatusconsulta ea, quae nobis in lapidibus servata sunt, nihil esse nisi epitomas factas ex ipsis actis senatus, etiamsi nemo dubitet, quin Polybius, quae in actis legebat, in sermonem suum transtulerit, tamen hic illic verba genuina epitomarum illarum, quae ipsae quoque in tabulariis publicis servabantur, a Polybio reddita sunt vel ita mutata, ut ex verbis decreti Romanorum graece scripti ea profecta esse satis eluceat. Velut ex formula *χάριτα φιλιάν συμμαχίαν ἀνανεώσασθαι* eodem modo quo Iosephus¹ semper *χάριτα* sustulit

¹ Iosephus semel tantum (XIV 8, 5) scripsit *ἀνανεούμενοι τὰς προσηρηγμένους πρὸς Ῥωμαίους χάριτας καὶ τὴν φιλιαν*.

et tum scripsit ἀνανεώσασθαι τὴν τε φιλίαν καὶ συμμαχίαν (τὴν προυπάρχουσαν) (cf. XXXI 14, 1. 3, XXXII 24, 4), tum simpliciter legatos τὴν συμμαχίαν ἀνανεώσασθαι dixit (XXIII 4, 12). Illam χάριτα vero Romanorum nescio an reddiderit XXIV 5, 7, XXVIII 1, 7 per τὰ φιλάνθρωπα. Item συγχωρεῖν XXXII 17, 2 aliisque locis ex decretis Romanorum graece scriptis sumere potuit, inde etiam sumere potuit enuntiatum fere, ut αἰτησομένους τὴν σύγκλητον, ἵνα αὐτοῖς ἔχειν ἐξῆ, καθὰ καὶ πρότερον (XXXI 15, 3). Ad genuinum Romanorum exemplar graece scriptum aliquo modo videntur referendae esse formulae ὡς αὐτῷ δοκεῖ συμφέρειν ἐκ τῆς ἰδίας πίστεως (XXVIII 1, 9), ἡ δὲ σύγκλητος . . . φιλάνθρωπως ἀπεκρίθη (XXIV 5, 8), ποιησαμένων λόγους κατὰ πρόσωπον (XXXII 26, 1) aliaque. Maxime vero rem ita, ut dixi, se habere mihi videtur comprobari inde, quod etiam substantivum καταλογὴ Polybius servavit loco quodam, ubi senatus de honore legatis tribuendo verba facit, quem honorem a senatu graece redditum esse verbo καταλογὴ titulis, de quibus egi, demonstratur (cf. Pol. XXII 16, 10)¹. Alio vero loco Polybius hoc vocabulo non utitur.

Idem, quod ex singulis dictionibus vocabulisque cognoscimus, intellegitur etiam ex ipsis decretis, quae Polybius nobis tradidit. Nam ut de contracto illo senatusconsulto XXXIII 18, 12—13 relato taceam, in quo vix quidquam genuinum est praeter illud ἔδοξεν in fine additum, is, qui foedus cum Aetolis (XXI 32, 2—14) et pacem cum Antiocho (XXI 45) comparaverit cum titulis XXI et XXIII, vix negabit Polybium graeca exemplaria descripsisse. Ut nonnulla adferam, ὁ δῆμος ὁ τῶν Αἰτωλῶν τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν δυναστείαν τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαίων (διαφυλασσέτω χωρὶς δόλου) compares velim cum tit. XXIII 15—16; καὶ ἐὰν πολεμῶσι πρὸς τινὰς Ῥωμαῖοι, πολεμείτω πρὸς αὐτοὺς ὁ δῆμος ὁ τῶν Αἰτωλῶν cum XXIII 19. 23; ἐὰν δέ τι θέλωσι πρὸς τὰς συνθήκας ἀμφοτέροι κοινῶι δόγματι προστεθῆναι ἢ ἀφαιρεθῆναι ἀπ' αὐτῶν, ἐξέστω cum XXI 39—42. Singulae igitur dictiones conveniunt in universum titulis Romanorum, nisi quod ineptiae eorum, ut par erat, a Polybio corrigebantur. Si Romani post μηδέ non verebantur scribere τις pro μηδεῖς², si contra articuli usum peccabant³, si omnino non graece scribebant ὡς τε pro ἐάν τε⁴, ea omnia apud Polybium non inveniri eundemque etiam interdum secundum scriptorum consuetudinem verba, ut ei videbatur, mutavisse nemo mirabitur. Neque tamen Polybium nimis vehementer in exemplar, quod ei propositum erat, invectum esse nescio an inde colligere liceat, quod hiatus, quem alibi constanter evitavit, in illis decretis et in foederibus cum Carthaginiensibus factis admisit, unde elucet eum collocationem verborum plerumque retinuisse. Item duorum illorum foederum dispositio eadem est atque in titulis XXI et XXIII et in foederibus, quae omnino graece a Romanis conscripta non fuerunt, cum Carthaginiensibus (Pol. III 22) et cum Latinis (Dion. Hal. VI 95) factis. Satis integra igitur apud Polybium exstant illa foedera⁵. Quae cum ad exemplaria graece conscripta redire verisimile

¹ cf. p. 73.

² cf. p. 69 § 15.

³ cf. p. 60 § 1.

⁴ cf. p. 67 § 9.

⁵ res si ita, ut dixi, se habent, monendum est Thommenum, qui quibus temporibus Polybius

reddidisse mihi videar, exemplum luculentissimum latinorum exemplarium adhibitorum est in tribus illis foederibus cum Carthagine factis. Nam Polybius ipse dicit se exemplaria latina vertisse: ἄς καθ' ὅσον ἦν δυνατὸν ἀκριβέστατα διερμηνεύσαντες ἡμεῖς ὑπογεγράφμεν· τηλικαύτη γὰρ ἡ διαφορὰ γέγονε τῆς διαλέκτου καὶ παρὰ Ῥωμαίοις τῆς νῦν πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ὥστε τοὺς συνεπιτάτους ἔνια μόλις ἐξ ἐπιστάσεως διευκρινεῖν. Neque est cur de eo, quod Polybius dicit, dubitemus. Simul vero haec verba certo documento sunt Polybium ut haec antiquissima, ita etiam acta Romanorum latine scripta suae aetatis quantum potuit ad libros suos scribendos adhibuisse.

II. De libro I Maccabaeorum et Iosepho.

Ut de decretis apud Iosephum et in I. I. Maccabaeorum servatis iudicium certum proferre possimus, ante omnia opus est, unde illa decreta sumpta sint, statuamus. Destinon¹ certis argumentis demonstravisse mihi videtur Iosephum ex ipso I. I. Maccab., qui nobis servatus est, non hausisse, quod omnes fere homines docti adhuc comprobare studebant², sed utrumque redire ad hebraicum I. I. Maccab. exemplar. Neque vero Iosephum ipsum ex illo hebraico exemplari sua descripsisse, sed ex anonymi cuiusdam libris, qui iam Posidonio et Aristee epistula usus esset. Ex illo hebraico igitur exemplari decretum et in I. I. Maccab. 8, 23—32 et apud Ios. Ant. Iud. XII 10, 6 servatum fluxit.

Senatusconsulta edictaque cetera — etiam senatusconsultum XIII 9, 2 relatum, quod Iosephus ex anonymi illius libris ea de causa mihi non videtur sumpsisse, quod tam inepte narrationi insertum est, ut aliunde (id esset ex Nicolao Damasceno) id haustum esse verisimile sit — Niese³ verisimillimum reddidit omnia derivata esse ex Nicolai Damasceni libris centesimo vicesimo tertio et centesimo vicesimo quarto⁴ neque quidquam mihi videtur valere, quod Mendelssohn⁵ et Iudeich⁶ contra Niesii sententiam proferunt. Quibus ex fontibus Iose-

libros suos composuisset, nuper explicare studebat (Hermes XX p. 196 eqs.), erravisse, cum ante a. 604/150 Polybio actis publicis in templo Cereris servatis uti licuisse negaret. Immo permulta inde videtur sumpsisse. Nec obstat huic sententiae formula τοιαῦται τιες συνθήκαι foederi Catuli et Hamilcaris (I 62, 7) praemissa, ex qua Thommen colligendum esse censet Polybio exemplar foederis non praesto fuisse. Nam ea formula etiam foederibus praemissa est, quae sine dubio ex publico Romanorum tabulario Polybius sumpsit, foederibus cum Carthaginiensibus factis (III 22, 4; 24, 3) et foederi cum Antiocho (XXI 45, 1); pertinere vero eam apparet eo, quod Polybius exemplaria sua non ad verbum reddidit. Neminem vero puto dicturum esse Polybium I 62, 7—9, XXI 45, XXI 32 postea demum inseruisse.

1 I. v. Destinon Die Quellen des Flavius Iosephus. Kiel 1882. 2 velut Bloch Die Quellen des Flavius Iosephus in seiner Archäologie. Leipz. 1879 p. 80 eqs., Ritschl, Mendelssohn, Niese in libris, qui infra adferentur. 3 Hermes XI p. 466 eqs. Bemerkungen über die Urkunden bei Iosephus Archaeol. B. XIII, XIV, XVI, cf. p. 477 eqs. 4 nititur Niese in Ios. Ant. Iud. XII 3, 2. 5 cf. Rhein. Mus. XXXII p. 250 eqs. 6 cf. W. Iudeich Caesar im Orient. Leipz. 1885 p. 137.

phum hausisse ea de causa tenendum est, quia ex hac re cognoscemus, quo consilio et qua ratione factum sit, ut decreta in eam formam, qua continentur apud Iosephum, redigerentur. Quorum condicio cum plane diversa sit et homines docti multum inter se pugnent de singulis decretis, breviter quid ipse sentiam, exponere mihi propositum est, praesertim cum hoc etiam valeat ad iudicium de sermone decretorum instituendum. Disputabo vero ita in hac priore magis historica parte, ut primo loco de decretis Iudae Ionathae Simonis aetate factis agam, altero de decretis, quae leguntur apud Iosephum XIII 9, 2 et XIV 10, 22 Hyrcani I temporum, tertio de decretis aetatis C. Iulii Caesaris XIV 10, 10 relatis et de decreto XIV 8, 5, quarto denique de epistulis Antonii, Augusti aliorumque (XIV 12, 3—5, XVI 6, 2—7).

Spatium autem, quod huic disputatiunculae concessum est, cum obstet, ne res quasi ab integro repetam, satis habeo ea, quae recte enucleaverunt viri docti, ut Ritschl Mendelssohn Niese Iudeich alii, breviter adferre, cetera autem accuratius examinabo, sive hominum illorum sententiae inter se discrepant sive ipse aliter res statuendas esse censeo atque illi fecerunt.

1.

Foedus primum inter Iudaeos et Romanos a Iuda Mattathiae f. factum est c. a. $594/160$, cuius foederis verba servata sunt¹. Renovatum deinceps est primum a Ionatha a. $610/611$ (= $144/143$) aut $611/612$ (= $143/142$)², deinde a Simone a. $615/139$ ³. De quibus foederibus Mendelssohn p. 99 eqs. dubitationem movit ab Alfredo de Gutschmid probatam⁴, quam uno verbo tangam. Negat enim de foedere aequo inter Iudaeos et Romanos facto posse cogitari. Quod inde verisimile reddere studet, quod Romani foedus inire non poterunt nisi cum populo libero. Liberatos vero esse imperio Seleucidarum Iudaeos demum Simonis aetate. Ac re vera Romanos Iudaeis auxilio non venisse, cum a Demetrii regis Syriae ducibus crudelissime vexarentur. Itaque Mendelssohn nos iubet cogitare de amicitia inter Iudaeos et Romanos facta⁵. Sed recte quidem dicit Iosephum fraudulenter verba ita reddere, quasi ipse senatusconsulti tabulam aeneam in Capitolio positam vidisset⁶ et confugiendum esse ad verba libri I Macc., quae nihil haberent alienum a more

1 I. Macc. 8, 23 — 32 = Ios. XII 10, 6, cf. Ritschl Rhein. Mus. XXVIII p. 586 'Eine Berichtigung der capitolinischen Consularfasten.'

2 I. Macc. 12, 1 = Ios. XIII 5, 8 = Iustin XXXVI 3, 9, qui inepte de eo foedere disserit; cf. Ritschl Rhein. Mus. XXVIII p. 590 et Mendelssohn Senatus consulta Romanorum, quae sunt in Iosephi antiquitatibus (Acta Societ. philol. Lips. ed. a Fr. Ritschelio V (1875) p. 87 — 288) p. 102, ubi foedus circiter a. $609/610$ (= $145/144$) factum esse dicit.

3 I. Macc. 14, 16 — 19. 24 — 27; 15, 15 — 24 = Ios. XIII 7, 3. In I. Macc. epistula consulis L. (Calpurnii Pisonis) adlata est eiusdem anni, cf. Ritschl p. 591 eqs. et p. 595, Mendelssohn p. 107 eqs.

4 cf. Litterar. Centralblatt 1874 p. 1005.

5 cf. Appian Celt. c. 13: *ἐποιοῦντο δ' οἱ Ῥωμαῖοι ξένους, οἷς ἐδίδουσαν μὲν εἶναι φίλοις, ἀνάγκη δ' οὐκ ἐπὶ ὡς φίλοις ἐπαμύνεν.*

6 non dubitem, quin Iosepho ipsi, non eius fonti mutatio

Romanorum, immo vero in iis inesse, 'quae vel solitarum formularum sollemnitatem referrent'; recte quidem ex ea similitudine formularum colligit redire haec verba ad exemplar huius foederis publicum: sed si in eo decreto de sola amicitia actum esse putat, τὴν *συμμαχίαν* autem additamentum esse auctoris libri I. Maccab., vereor ne erraverit. Nam non solum substantivum *συμμαχία* additum est, sed omnes condiciones totius foederis eo spectant, ut de foedere aequo, quod etiam in tit. XXI habemus, cogitare debeamus. Nam verba, unde rem ita esse cognoscimus, ὡς ἂν ὁ καιρὸς ὑπογραφῇ αὐτοῖς (v. v. 25 et 27) certe interpretanda sunt: 'ubi tempus destinatum erit, ubi postulatum erit'¹. Ac ne id quidem dubitationem movere debet, quod et Iudae et Ionathae et Simoni foedus factum vel renovatum tribuitur. Nam foedera a regibus facta ab eorum successoribus renovanda erant². Itaque nisi forte, ut U. de Wilamowitz me monuit, Iudaeorum ethnarchi et pontifices ipsi sibi ea decreta finxerunt³, Romani re vera cum Iudaeis foedus aequum fecerunt. Foederum a Ionatha et Simone renovatorum verba servata non sunt, nisi quod in I. I. Macc. c. 14 et 15, quae capita additamenta sunt plurima interpolatoris impudentissimi (cf. 14, 16—19. 24—26!)⁴, tradita est epistula, quae dicitur a consule Lucio (scil. Calpurnio Pisone) ad Ptolemaeum regem Aegypti missa (I. Macc. 15, 16—23). Sed genuina consulis verba apparet nos non habere. Ceterum epistula scripta est a. ⁶¹⁵/₁₃₉.

2.

Deinde nobis agendum est de decretis apud Iosephum XIII 9, 2 et XIV 10, 22 relatis. XIII 9, 2 igitur traditur senatusconsultum a. d. VIII. id. Febr., ut mihi videtur, circa a. ⁶²²/₁₃₂ factum⁵, ex quo Romani cum Hyrcano I foedus renovaverunt, auxilium vero, quod idem petivit contra Syriae regem, denegaverunt. Inde enim a Februario mense a. ⁶²⁰/₁₃₄ Antiochus Sidetes contra Iudaeos bellum gesserat et ineunte Octobre anni insequentis ⁶²¹/₁₃₃ Hierosolymis captis Iudaeos in ditionem redegerat. Posthac senatusconsultum XIII 9, 2 factum esse praeclare ostendunt verba, etiamsi vix genuina sunt, haec: κατὰ τὸν πόλεμον ἐκείνον et τὰ ψηφισθέντα i. e. pacis condiciones (cod. Leid. et Reg. ψηλαφηθέντα,

foederis verborum, quae accuratius in I. I. Macc. servata sunt, tribuenda sit. Nam Iosephus decreta ita etiam adfert, tanquam ipse ea vidisset in Capitolio et descripsisset, quod nemo sibi persuadere poterit.

1 cf. C. I. A II 52, 15; add. 49^b, δ. 10. 19. 30, Thuc. V 47, 3. 4 καθότι ἂν ἐπαγγέλλωσιν.

2 cf. Mommsen Rom. Staatsr. III p. 594 'Das mit einem König abgeschlossene Bündniß gilt als beschränkt auf des Königs Lebenszeit.'

3 scil. quae Iudae et Ionathae actate facta dicuntur; nam de Romanorum cum Simone foedere vix licet dubitare, cum praeter Iosephum etiam is, qui magnam partem c. 14 et 15 addidit ad I. I. Macc., hoc tradiderit et omnino verisimile sit Simonem Iudaea liberata amicitiam et societatem Romanorum petivisse.

4 cf. Destimon Die Quellen des Flavius Iosephus p. 80 eqs. 5 etiam Mommsen Rom. Staatsr. III p. 922 adn. 4 circa a. ⁶²³/₁₃₁ senatusconsultum factum esse dicit. Mendelssohnii sententia, [qui ἐκεῖνον delendum et ψηφισθέντα in πραχθέντα mutandum esse censet, probari vix potest.

unde Ritschl *ψηλαθέντα* coniecit). Quamquam autem iam ab hac parte Ritschelii et Mendelssohnii sententiae refutantur — tribuunt enim senatusconsultum a. ⁶²¹/₁₃₃ —, tamen opus erit etiam accuratius eorum ratiocinationes sequi et comprobare eas ferri non posse.

Continetur enim XIV 10, 22 in decreto Pergamenorum alterum senatusconsultum, quod sine dubio Hyrcani I temporibus factum est, cum in eo Antiochus quidam vexationibus in Iudaeorum terram abstinere vetetur. Quod cum iam omnes recte cognovissent, Ritschl¹ et Mendelssohn² de Antiocho, ut legitur in senatusconsulto, Antiochi f. Cyziceno, qui inde ab a. ⁶⁴³/₁₁₁ usque ad a. ⁶⁵⁸/₉₆ Syriae praefuit, cogitari posse negaverunt. Nam cum in senatusconsulto illo Iope ab Antiocho Cyziceno capta et tota Iudaea vehementissime vexata dicerentur, ex Iosephi narratione apparere nec Iopen unquam in Antiochi potestate fuisse et Iudaeos adeo non oppressos esse a Syriae rege, ut ipsi superiores essent. Iosephi autem totam illorum temporum narrationem ostendere senatusconsultum pertinere ad Antiochum Demetrii f. († ⁶²⁶/₁₂₈), qui Iopen Iudaeis eripisset et Hierosolyma ipsa obsidione circumdedisset. Sed iam Gutschmid³ de illorum virorum sententia dubitans ex multis rebus probabile reddidit senatusconsulti verba corrigenda non esse ex Iosephi narratione, cui omnis fides deneganda esset: Iopen fuisse re vera in Antiochi Cyziceni potestate et Iudaeos quam maxime ab illo esse vexatos. Quas res etiamsi in universum recte exposuit, tamen in eo erravit, quod Iopen ab Antiocho Sidete Iudaeis redditam esse negavit — quod quidem probari non posse iam Mendelssohn vidit —, sed illum portum occupatum fuisse a Syriae regibus inde ab Antiochi Sidetis aetate usque ad Antiochum Cyzicenum. Iopen autem, ut infra, ubi de senatusconsulto XIV 8, 5 relato disputabo, ostendam, ab Antiocho Sidete Iudaeis redditam et denuo ab Antiocho Cyziceno expugnatam esse existimandum est. Ut igitur finem faciam, verisimillimum reddidit Gutschmid Iopen in Antiochi Cyziceni potestate fuisse et decretum XIV 10, 22 ad eius aetatem referendum esse. Iam vero alia accedunt, quae Gutschmidii sententiam unam veram, Mendelssohnii et Ritschelii vero improbandam esse demonstrant.

Mendelssohn enim putat senatusconsultum XIV 10, 22 paulo post decretum XIII 9, 2 factum esse, utrumque igitur a. ⁶²¹/₁₃₃. Primum autem precibus Iudaeorum mense Februario a senatu denegatis (XIII 9, 2) vix credibile est eodem anno alteram legationem missam esse Romam, praesertim cum ex iis, quae de prioribus legationibus tradita sunt, satis eluceat multo maiora temporis spatia legationibus Romam missis trita esse. Falso etiam a Mendelssohnio verba ‘senatum de precibus Iudaeorum acturum esse, *ὅταν ἀπὸ τῶν ιδίων ἢ σύγκλητος εὐσχολήσῃ*’ intellecta sunt, cum ea ita p. 135 interpretatus sit: ‘Quippe commode senatus tali praesertim qualis a. ⁶²¹/₁₃₃ erat temporum civilium ratione Iudaeorum legatos in opportuniora tempora reicere potuit, *ὅταν . . εὐσχολήσῃ*,

1 cf. Rhein. Mus. XXVIII p. 610 adn. 31.

2 p. 135 eqs. et 223 — 26.

3 cf. Litterar. Centralblatt 1874 p. 1259 eqs.

pollicitus insuper curae sibi fore, ne Antiochus in posterum tantas iniurias eis inferre auderet.' Quid vero? Si verbis *ὅταν . . . εὐσκολήσῃ* non significatum esset senatum omnino recusare, ne se immisceret rebus Iudaeorum et Antiochi, cur non Romae manserunt legati, dum dies, qui aptior esset ad agendum de eis rebus, appareret? Cur senatus legatos domum misit litteris commendaticiiis datis? Senatus temporibus illis satis occupatus noluit vel non potuit rebus Iudaeorum consulere. Res si ita se non haberet, certe litteras ad Antiochum mittere potuit. Tantum temporis ei defuisse vix verisimile est. Cur non iidem legati mittuntur? Quo modo omnino fieri potuit, ut Hyrcanus in Hierosolymitarum urbe obsessus legationem Roma reversam reciperet, alteram denuo ex urbe Romam mitteret? Expressis enim verbis XIII 8, 2 tradit Iosephus Antiochum Hierosolyma ita circumdedit, ut nemo ex urbe excedere posset, ut legitur ibi *Ἀντίοχος μὲν οὖν τοὺς ἀπολεχθέντας ἐξελεῖν ἐκώλυνεν, οἱ δὲ ἐν τοῖς μεταξὺ τείχεσι πλανώμενοι καὶ προαναλούμενοι τῷ λιμῷ ἀπέθνησκον οἰκτρῶς*. Deinde re vera Hyrcanus usque ad Antiochi mortem tributa ei dedit. Si vero senatus Antiocho litteras misisset, ut omnia redderet Iudaeis et Iudaeos libertate uti sineret, sane mirum esset Hyrcanum per tot annos Antiocho tributa dedisse auxiliaque ei misisse ad bella gerenda (cf. XIII 10, 1: *Ἱρκανὸς δὲ πάντα τὸν χρόνον ἐκεῖνον (post Antiochi mortem) ἐν εἰρήνῃ διῆγε· καὶ γὰρ αὐτὸς μετὰ τὴν Ἀντιόχου τελευτὴν τῶν Μακεδόνων ἀπέστη καὶ οὔτε ὡς ὑπήκοος οὔτε ὡς φίλος αὐτοῖς οὐδὲν ἔτι παρεῖχεν*). Sub Demetrio igitur Nicatore demum Hyrcanus libertatem sibi vindicavit¹. Quae de narratione Iosephi et pietate Antiochi Mendelssohn p. 128 eqs. disputat, ea satis iam Gutschmid² refutavit. Nam id tantum concessit Antiochus, ut Hierosolymitarum urbs praesidio libera esset. Etiam Graetz³ optime exposuit pacis condiciones sub specie *φιλίας καὶ συμμαχίας* datas re vera non tam aequas fuisse, quam Mendelssohn putat. Quae cum ita sint, Mendelssohnii sententia abicienda est.

Paulo aliter iudicavit Ritschl, qui, ut supra dixi, ipse quoque de Antiocho Demetrii f. cogitandum esse contendit. Existimavit enim senatusconsultum XIV 10, 22 relatum factum esse ante id senatusconsultum, quod nobis XIII 9, 2 servatum esset, Antiochum vero Romanorum mandata non curavisse. Sed cum senatusconsultum apud Ios. XIII 9, 2 relatum initio anni ⁶²¹/₁₃₃ factum esse dicat, necesse esset senatusconsultum, quod nobis in Pergamenorum decreto traditum est, factum esse iam ante a. ⁶²¹/₁₃₃. Quod mihi ea de causa probari non posse videtur, quod decretum factum est a Pergamenis sociis Romanorum (cf. *καὶ αὐτοὶ πάντα ποιεῖν ὑπὲρ Ἰουδαίων σύμμαχοι ὄντες Ῥωμαίων κατὰ τὸ τῆς συγκλήτου δόγμα ἐψηφισάμεθα*, ubi Mendelssohn quidem mutandum censet *συμμάχων ὄντων*

1 cf. etiam Iustinum XXXVI 1, 10: '(Antiochus Sidetes) Iudaeos quoque, qui in Macedonico imperio sub Demetrio patre armis se in libertatem vindicaverunt, subegit. Quorum vires tantae fuere, ut post haec nullum Macedonum regem tulerint domesticisque imperiis usi Syriam magnis bellis infestaverint', cf. Ios. XIII 9, 1. 2 Litterar. Centralblatt 1874 p. 1260.

3 Geschichte der Juden II p. 60 eqs.

Ῥωμαίων). Si enim ante a. ⁶²¹/₁₃₃ decretum illud factum esset, sine dubio in praescriptis legeremus ipsius Attali nomen regis Pergamenorum. Nam Mendelssohnii sententia¹, ex qua Pergamenorum decretum a. ⁶⁰⁸/₄₆ tribuendum et senatusconsultum a. ⁶²¹/₁₃₃, ut ei videbatur, per errorem in illud decretum irrepsisse putandum est, ne mihi quidem probatur². Ac ne tum quidem Ritschेलii sententia probari potest, si senatusconsultum XIII 9, 2 a. ⁶²²/₁₃₂ sive ⁶²³/₁₃₁ factum esse putamus. Nam cum a. ⁶²¹/₁₃₃—⁶²⁴/₁₃₀ Aristonicus bellum contra Romanos in antiquo Attalidarum regno gesserit, vix putare possumus Romanos illo tempore Iudaeorum legatos ad socios Pergamēnos cum litteris commendaticiiis misisse. Quae cum ita sint, nemo non concedet illorum virorum coniecturis reiectis verisimillimum esse senatusconsultum XIII 9, 2 relatum c. a. ⁶²²/₁₃₂, XIV 10, 22 autem Antiochi Cyziceni aetate esse factum. De senatusconsulto denique XIV 8, 5 servato, quod ipsum quoque Hyrcani I aetati tribuendum esse certis argumentis me comprobaturum esse spero, infra verba faciam.

3.

Tertio loco de decretis aetatis Caesarianae disputandum est. Sed priusquam ad ipsam rem accedamus, breviter de Niesii sententia, quam mihi probari iam supra commemoravi³, Iosephum decreta sua ex Nicolai Damasceni libris sumpsisse, nonnulla addenda sunt. Niese demonstraverat Nicolaum Damascenum collectionem decretorum talem, qualem apud Iosephum invenimus, non modo habuisse, sed etiam publici iuris fecisse in libris historiarum suarum 123 et 124. Decreta vero disiungenda esse in duas partes, altera contineri ea, quae pertinerent ad Iudaeos Palaestinos eorumque principes, altera decreta spectantia ad Iudaeos in Asia habitantes. Idem vir doctus Iosephum ipsum illa decreta narrationi suae inseruisse comprobavit et inde explicavit malum decretorum, qui apud Iosephum exstat, ordinem malamque collocationem. Ac mihi quidem persuasit decreta apud Ios. XIII 9, 2, XIV 8, 10, 12, XVI 6, 2—7 relata ex Nicolao, qui praecipuus fons Iosephi librorum XIV—XVII fuit, esse sumpta. Nam ea, quae Mendelssohn⁴ et Judeich⁵ contra Nesium proferebant, nihili esse existimo. Mendelssohn enim putavit in sententia Niesii inesse, quae inter se discrepant. Nicolai libros totos cum exscripsisset Iosephus⁶ et in eiusdem Nicolai libris decreta, de quibus agitur, invenisset, apparere aut Iosephum bonum ordinem, qui fuisset apud Nicolaum, turbavisse et inepte decreta hic illic inseruisse aut iam apud Nicolaum decreta incondite et sine ordine collocata fuisse: quarum sententiarum haec iure Mendelssohnio non probatur, cum nemo dubitet, quin Nicolaus

1 cf. Mendelssohn *senaticons.* p. 135 eqs. 223 eqs. 2 cf. Niese *Hermes* XI p. 482 adn. 3, Gutschmid l. c. 3 cf. p. 91. 4 cf. *Rhein. Mus. N. F.* XXXII p. 250 eqs.
5 cf. W. Judeich *Caesar im Orient*, § 27: *Die cäsarischen Dekrete für die Juden* p. 137.
6 Niese quidem hoc non diserte dicit, sed cf. Mendelssohn l. c. p. 251 adn. 1 et Destimon *Die Quellen des Flavius Iosephus* p. 91 eqs.

decreta a se collecta in narratione causae Iudaeorum Asianorum contra urbes Asiae actae bene ordinaverit¹, illa vero ab ea re videtur discrepare, quod Iosephus ipse decreta suae narrationi rerum inseruisse dicitur. At fugit aliquid Mendelssolmium. Nicolaus enim decreta, quae collegerat, in alio nexu sententiarum attulerat, in enarratione causae illius, quam Iudaei apud Agrippam contra Asiae civitates agebant. Quam causam tam copiose enarrare, ut Nicolaus fecerat, a Iosephi archaeologia alienum erat. Itaque Iosepho decreta in alium nexum rerum inserenda erant. Quae cum ita sint, decreta quamvis bene a Nicolao ordinata tamen fieri potuit, ut a Iosepho tam male et inepte insererentur, ut re vera factum est.

Neque feliciter Iudeich, cuius tota de decretis Caesarianis disputandi ratio, ut verum fatear, placere mihi non potest, Niesii sententiam impugnavit. Nam quod dicit decreta XIV 8, 5 et XIV 10, 2 relata sibi videri a Iosepho ipso ex Sidoniorum tabulariis publicis sumpta esse, cum illa decreta integra servata essent, fragmenta vero Iosephum hausisse ex Nicolai Damasceni libris, inane est. Praeterquam enim, quod secundum hanc rationem argumentandi Iosephus paene omnia decreta ipse ex tabulariis publicis collegisse censendus esset, quod quidem nemo probabit, non licet nobis decreta apud Iosephum servata eo modo disiungere. Si enim eorum argumenta respicimus, nobis dicendum est omnia in Nicolai collectione esse potuisse. Itaque non est, cur non omnia ex Nicolai libris sumpta esse putemus. Si alia magis, alia minus integra apud Iosephum leguntur, necesse est hanc diversam rationem describendi tribui Nicolao ipsi.

His rebus explicatis primum ad singula frustula XIV 10, 2—10 servata animos advertamus:

XIV 10, 2 continetur epistula Caesaris dict. II ad Sidonios sub finem mensis Junii a. ⁷⁰⁷/₄₇ data. Cui epistulae additum est edictum Caesaris, quo privilegia honoresque Hyrcani et Iudaeorum confirmantur. Sed huius edicti nihil ibi exstat nisi fragmentum. Verba enim ultima huius paragraphi *παραχειμασίαν ἢ χρήματα πράττεσθαι οὐ δοκιμάζω*, quae non de libertate omnium tributorum intellegenda sunt, ut infra ostendam, copiosius repetuntur in § 6, 1 inde a verbis *καὶ ὅπως μηδεὶς μήτε ἄρχων μήτε στρατηγὸς ἢ πρεσβευτῆς ἐν τοῖς ὅροις τῶν Ἰουδαίων συνιστᾶ* (sic Wilamowitz pro *ἐνιστᾶ*) *συμμαχίαν μηδὲ στρατιώτας ἐξίη* (sic Mendelssohn et Wilamowitz pro *ἐξείη*) *τὰ χρήματα τούτων εἰσπράττεσθαι ἢ εἰς παραχειμασίαν ἢ ἄλλῳ τινὶ ὀνόματι, ἀλλ' εἶναι πανταχόθεν ἀνεπηροάστους*. Apparet igitur etiam illa verba spectare non ad officia quaedam Hyrcani, sed ad privilegia.

XIV 10, 3: *Γαίου Καίσαρος ὑπάτου δεδογμένα συγκεχωρημένα προσκεκριμένα ἐστὶν οὕτως ἔχοντα* integra verba decreti non sunt, sed Iosepho videntur tribuenda esse, quem fugit Caesarem omnino non fuisse consulem, cum privilegia, de quibus deinceps agitur,

¹ Decreta quidem apud Ios. XVI 6, 2. 7 relata in illa collectione anni ⁶⁸⁸/₁₆ non fuerunt, sed ex Nicolao ea sumpta esse inde apparet, quod totus liber XVI Iosephi descriptus est ex Nicolai libris. Itaque utut est, etiam ea decreta Nicolaus attulerat.

Hyrcano tribueret. Tota paragraphus in duas partes potest disiungi: altera cui praescripta, quae modo attuli, addita sunt, de privilegiis agit, quae Hyrcano eiusque liberis data sunt, altera, quae sequitur nexu sententiarum plane interrupto, continet epitomen decreti alicuius, in cuius naturam accuratius inquirendum est. Mendelssohn p. 205 eqs. suspicatus erat hac paragrapho contineri senatusconsultum, quod factum esset a. ⁷⁰⁸/₄₆ legatis ab Hyrcano Romam missis. Iudeich vero p. 126 praepositione *πρός* ante *Ἵρκανόν* deleta contendit § 3 contineri epistolam Caesaris Romam missam, qua magistratibus Romanis mandavisset, ut ipsius edictum in Capitolio ponerent et legatos, quos Hyrcanus ad senatum missurus esset, omnibus honoribus afficiendos curarent. Sed praepositionem *πρός* ante *Ἵρκανόν* deleri non est necessarium, ne id omnino ferri posse negem. Nam mea quidem sententia nihil obstat, ne putemus honoris causa legatos ad Hyrcanum missos esse, praesertim cum illos legatos verisimile sit iussos esse curare senatusconsultum, de quo in hoc fragmento agitur, in tribus Asiae urbibus ponendum¹. Habemus vero ut quid sentiam explicem, in hac paragrapho fragmentum senatusconsulti, ex quo legati in orientem mittuntur, dum Hyrcani legati Romae versantur. Nam primum agitur de senatusconsulto quodam — *δόγμα* semper senatusconsultum est — in Capitolio et in tribus Asiae urbibus ponendo, deinde videtur agi de praeceptis *τοῖς κατὰ πόλιν ταμίαις* datis — nam de quaestoribus urbanis cogitandum esse censeo, quia *κατὰ πόλιν* ibi legitur, quamquam verba totius enuntiationis a librariis tam corrupta sunt, ut nisi violenter sanari non possint, — tum de legatis (scil. Hyrcani) in amicorum formulam referendis — nam id puto inesse in verbis *εἰς τε τοὺς φίλους ἀνευέγκωσι*, quae vix cum verbis, quae antecedunt, *τοῖς κατὰ πόλιν ταμίαις καὶ τοῖς τούτων ἡγουμένοις* — haec ultima verba non intellego — arte cohaerere possunt —, postremo de munere legatis illis dando. Quae omnia in epistula Caesaris Romam missa fuisse nemo dicat. Accedit, quod epistolae nullum in hoc fragmento inest vestigium. Quod cum certum sit nos in hoc fragmento habere senatusconsultum, necesse est, ut ex verbis *καὶ ξένια τοῖς πρεσβευταῖς παρασχεῖν* colligamus eodem tempore legatos Hyrcani Romae fuisse. Nam de aliis legatis hic sermo fuisse non potest. Si igitur hoc fragmentum senatusconsulti omnibus formulis sollemnibus instructi cum priore huius paragraphi parte coniungimus, verisimillimum fit edictum Caesaris de Iudaeis a. ⁷⁰⁷/₄₇ factum illo senatusconsulto esse confirmatum. Senatusconsultum ipsum videtur factum esse sub finem eiusdem a. ⁷⁰⁷/₄₇, Caesare praesente an absente dici non potest, quamquam illud fortasse iure potest colligi ex Iosephi verbis XIV 10, 1: *Καῖσαρ δ' ἔλθὼν εἰς Ῥώμην ἔτοιμος ἦν πλεῖν ἐπ' Ἀφρικῆς πολεμῆδων Σικπῖωνι καὶ Κάτωνι· πέμψας δ' Ἵρκανὸς πρὸς αὐτὸν παρεκάλει βεβαίωσασθαι τὴν πρὸς αὐτὸν φιλίαν καὶ συμμαχίαν*, quibus verbis fidem abrogandam esse iniuria Niese p. 474 mihi videtur dixisse. Nam etiamsi ea legatio non commemorata est in bello Iudaico, tamen temporis definitio eiusmodi est, ut Iosephum eam

¹ καὶ ante *ἐν τοῖς ναοῖς* delendum est.

finxisse vix credam. Atque omnino per se iam est verisimile Hyrcanum edicto Caesaris mense Iunio facto eodem anno legatos Romam misisse, ut edicti confirmationem a senatu impetraret. Postremo pauca addere liceat de verbis καὶ διατάγματα πέμψαι πανταχοῦ (*πανταχοῦ* scr. Gutschmid), quae fateor me non intellegere. Nam recte antea senatusconsultum redditum est per δόγμα, antea iam actum est de eodem in Capitolio et in templis trium urbium Asiae ponendo: διατάγματα possunt intellegi edicta Caesaris (nonne διάταγμα dicendum erat?), sed ea iam a Caesare ipso ex Syria ad urbes Asiae missa esse docet Ios. XIV 10, 2. Haec verba igitur nec de edictis nec de senatusconsulto possunt intellegi. Qua de causa aut a Iosepho imperite et inepte conformata sunt ex Nicolai nescio quibus verbis aut tale aliquid inest, ut κατὰ τὸ διάταγμα πέμψαι.

XIV 10, 4 iterum pertinet ad privilegia Hyrcano eiusque liberis data. Sed re vera nihil novi in hac partiuncula inest. Praescripta Γάιος Καῖσαρ αὐτοκράτωρ δικτάτωρ ὕπατος a Iosepho ficta sunt. Nam ὕπατος Caesar non fuit a. 707/47, ad quem hoc fragmentum, si argumenti eius rationem habemus, referendum videtur.

XIV 10, 5 si praescriptionem Γάιος Καῖσαρ ὕπατος τὸ πέμπτον sequimur¹, continentur constituta Caesaris cos. V i. e. a. 710/44. Conceditur primum Iudaeis, ut muros aedificent Hierosolymis, deinde ut certus frumenti modus de tributo detrahatur, tum ne publicanis in Iudaea esse liceat, postremo ne eadem tributa in futurum pendant. Quae omnia turbata maleque ordinata esse iam Mendelssohn p. 199 cognovit. Nam verba μήτε φόρους τοὺς αὐτοὺς τελεῶσιν praecedere debuerunt verbis ὅπως τε Ἰουδαίοις ... τῆς προσόδου κόρον ὑπεξέλωται eqs.

XIV 10, 6 continentur duo fragmenta actorum publicorum². Prior pars huius paragraphi pertinet, ut ex praescriptis Γάιος Καῖσαρ αὐτοκράτωρ τὸ δεύτερον ἔστησεν elucet, ad edictum Caesaris a. 707/47³. Sed quaeritur, quod argumentum sit huius partiunculae. Si

1 Cum Ios. XIV 8, 5 narraret iam a. 707/47 Caesarem permisisse, ut Hierosolymorum muri reficerentur, Ritschl Rhein. Mus. XXVIII p. 600 (cf. XXIX p. 344) et Mommsen Hermes IX p. 285 adn. 1 τὸ πέμπτον mutandum censuerunt in τὸ δεύτερον. Sed iure dixit Mendelssohn p. 200 ne cos. quidem II Caesarem a. 707/47 potuisse nominari, cum illo anno omnino consulatum non obtinisset. Neque vero licere mutare verba tradita in Γάιος Ἰούλιος Καῖσαρ αὐτοκράτωρ καὶ ἀρχιερεὺς δικτάτωρ τὸ δεύτερον, ut Mendelssohn ibid. proposuit, vix opus est dicere. Fortasse iam Nicolaus in errore incidit, quamquam Niese p. 487 nescio an iure verba, quae tradita sunt, retinuerit. 2 Mendelssohn p. 197 id primus vidit. Niese p. 486 et Judeich p. 140 § 6 in duas partes disiungendam esse negaverunt et scribi iusserunt αὐτοκράτωρ δικτάτωρ τὸ τέταρτον. Tenendum vero est utrumque ea de causa mutare, quia temporis aliquem ordinem deceptorum ita efficere volunt. Niese rem accuratius non exposuit, Judeich vero p. 140 causas affert, quae nihili existimandae sunt. Rationem habere debuit argumenti huius paragraphi, non ordinis quem sibi ipse constituit temporis. 3 Mendelssohn, qui recte cognovit ab his verbis incipere edictum Caesaris, iniuria contendisse mihi videtur hoc edictum aliud esse atque id, cuius partiunculam iam in § 2 invenimus, alterum ante, alterum post Antigoni causam a Caesare Hyrcano datum esse. Vidimus enim verba ultima § 2 copiosius in § 6 repeti et § 2 omnino mutilatam

codicum Iosephi scripturam sequimur, Caesar decrevit ὅπως τελωσιν (scil. Ἰουδαῖοι) ὑπὲρ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως Ἰόπης ὑπεξαίρουμένης . . . καὶ ἵνα ἐν Σιδῶνι τῷ δευτέρῳ ἔτει τὸν φόρον ἀποδιδῶσι . . . , πρὸς τοῦτοις ἔτι καὶ Ἵρχανῶι καὶ τοῖς τέκνοις αὐτοῦ τὰς δεκάτας τελωσιν, ἃς ἐτέλουν καὶ τοῖς προγόνοις αὐτῶν¹. Sequitur deinde locus, quem iam attuli, ὅπως μηδεὶς μῆτε ἄρχων eqs. Apparet igitur Iopen tum cum hoc decerneretur, Hyrcano nondum fuisse addictam. Expressis verbis excipitur Iope ex iis urbibus, quae et Romanis et Hyrcano tributa pendere iubentur. Iope vero Hyrcano data est demum a. 710/44. Itaque recte se habet praescriptio, quae edictum Caesaris a. 707/47 tribuit.

At in altera § 6 parte nobis senatusconsultum a. 710/44 servatum est. Senatusconsulti fragmentum id esse elucet ex verbis ἀρέσκει ἡμῖν, ἀρέσκειν τῇ συγκλήτῳ, a. 710/44 vero factum esse inde colligi potest, quod Iope Hyrcano addicta dicitur. Eo senatusconsulto definiuntur tributa, quae oppida et regiones modo partae pendere debent Romanis, velut Hyrcanus pro Iope iubetur τελεῖν (ita scribendum puto pro ἔχειν)² κατ' ἐνιαυτὸν

esse. Ceterum cf. etiam Niesium p. 485. Si denique Mendelssolm putavit hoc Caesaris edictum in senatusconsulto a. 710/44 ad verbum repetitum esse, monendum est id iam per se vix verisimile esse, deinde vero nullum in Iosephi verbis vestigium inesse, ex quo id colligere possimus, postremo duas illas huius paragraphi partes satis violenter nexu sententiarum interrupto compositas esse. 1 Mendelssolm p. 203 coniecit scribendum esse secundum Eriphanii versionem latinam — et eius sententiam unam veram esse confirmavit Mommsen Röm. Gesch. V 501 adn. 1 — ὅπως τελωσιν ὑπὲρ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως Ἰοπηροὶ (pro Ἰοπεῖς) ὑπεξαίρουμένου τοῦ ἑβδόμου ἔτους (χωρὶς delet) eqs., et hoc modo efficit, ut de tributo Iopensium in hac paragrapho agi putare debeamus. Sed quid sibi volunt verba ὑπὲρ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως? (cf. Niese p. 485 adn. 1). Verbis ut videtur ὅπως μηδεὶς μῆτε ἄρχων eqs. (cf. legem de Thermessibus C. I. L. I. n. 204 ne quis magistratus prove magistratu legatus ne[ive] quis alius meilites in oppidum Thermesum maiorum Pisidarum . . . hiemandi caussa introducto . . . nisei senatus nominatim, uti Thermesum . . . in hibernacula meilites deducantur, decreverit) commoti Mommsen et Iudeich putaverunt libertatem omnium tributorum Iudaeis esse concessam. Sed verba ea optime quadrant ad id, quod de tributis pendendis dictum est. Ita enim Hyrcanus et Iudaei tributa iubentur solvere, ut ipsi ea colligant et Romanis Sidone tradant. Accedit vero, quod a. 710/44 statutur, Iudaei ut ne eadem tributa pendant in futurum, ex quibus verbis nemo non colligit et antea Iudaeos tributa pependisse et postea esse pensuros. Tum vero quid sibi vellent tributa Iopensium Romanis pendenda in edicto Caesaris pro Hyrcano facto? quomodo fieri potuit, ut Iopenses, quamquam non fuerunt sub imperio Hyrcani, tamen pendere iuberentur tributa Hyrcano? Postremo vero monendum est minime tributorum, quae Romanis pendere debebat, liberam factam esse Iopensium urbem, cum sub Hyrcani potestatem venisset a. 710/44, sed certum quendam modum, quem Hyrcanus pro Iope Romanis pendere debebat, tributorum a senatu esse constitutum (cf. adn. 2). 2 Niese p. 485 adn. 1 de ἔχειν iam dubitavit. Notio pendendi requiritur. Si τελεῖν scribimus, habent verba ὑπὲρ ταύτης τῆς πόλεως, quo referantur, item μοδίους et φόρους, quorum illud appositio est addita ad φόρους. Genetivus vero ἐξιγωγίου pendet ab accusativo μοδίους. Σιδῶνι vel potius ἐν Σιδῶνι necessario postulat, ut verba de tributis Romanis pendendis intellegamus; verbis παρὰ τῶν τῆν γῆν νεμομένων significantur ii, a quibus Hyrcano vectigalia exigenda erant. Itaque etiam ab hac parte confirmatur coniectura mea et sententia, quam de tributis Iudaeorum explicavi. Item in media paragrapho ἐπὶ αὐτὸις τε τοῖς δικαίοις mihi videtur delendum esse et in extr. εἰσαμίγωσι pro εἰσάγωσι scribendum esse ci. Sauppe.

(έν) Σιδῶνι μοδίους δισμυρίους ἑξακισχιλίους παλ ἑβδομήκοντα πέντε. Praeter alias deinde res multi et magni honores decernuntur Hyrcano et legatis eius. Senatusconsultum factum est, ut ex comparatione § 10 intellegitur, a. d. V. id. Febr.

XIV 10, 7 ab omnibus¹ dicitur esse initium senatus consulti illius, quod modo tetigimus. Eidem senatusconsulto tribuendam esse hanc paragraphum iam ex praescriptis cognoscitur. Sed tenendum est nomen eius, qui senatum consuluit, diem, locum, testes huic fragmento, quo oratio Caesaris continetur, praecessisse.

XIV 10, 8 exstat epistula, si Iosephum sequimur, Iulii Gaii στρατηγῶ ὑπάτου Ῥωμαίων. Iure Mendelssohn secutus Ritschelium² epistulam tribuit P. Servilio P. f. Vatae Isaurico, qui Asiam a. 708/46 et 709/45 administrabat. Attamen a Mendelssohnio dissentio in eo, quod scribendum putat Πόπλιος Σερονίλιος Οὐατίας στρατηγὸς ὑπάτος Ῥωμαίων. Στρατηγὸς ὑπάτος hic suum locum non habet³. Cognomine Vatae Servilium non usum esse docuerunt Mommsen⁴ et Waddington⁵. Qua de causa Langii coniecturam recipiendam esse puto Πόπλιος Σερονίλιος Ἰσανρικὸς ἀνθύπατος Ῥωμαίων, quamquam quantum peccaverit Iosephus, dicere non possum. Si Mendelssohn⁶ Ῥωμαίων fraude a Iosepho illatum esse in verborum cohaerentiam dicit, hoc potest refutari titulis collectionis meae I, III, IV, VII (?). Epistula haec, qua conceditur Iudaeis libera religionis exercitatio, ad Parianos missa est.

XIV 10, 10 denique continetur senatusconsultum a. d. III. id. Apr. a. 710/44 factum, ex quo senatusconsultum a. d. V. id. Febr. eiusdem anni factum refertur in tabularium publicum. Omnes iustae et sollemnes formulae adsunt. Senatusconsultum ipsum satis integrum est, etiamsi haud pauca maxime in extr. paragrapho a Iosepho mutata esse non negaverim. Similem titulum descripsi supra sub numero XIX⁷.

Ut igitur hic subsistamus, continetur

- § 2 edictum Caesaris de Hyrcano a. 707/47 cum epistula ad Sidonios missum (edictum mutilatum est),
- § 3 senatusconsultum a. 707/47 factum, quo confirmatur edictum § 2,
- § 4 fragmentum edicti Caesaris a. 707/47 facti,
- § 5 fragmentum edicti Caesaris a. 710/44 facti,
- § 6,1 altera pars edicti Caesaris a. 707/47 facti,
- § 6,2 senatusconsulti de Iudaeis a. 710/44 a. d. V. id. Febr. facti fragmentum,
- § 7 fragmentum eiusdem senatusconsulti,
- § 8 epistula P. Servilii Isaurici a. 708/46 scripta,
- § 10 senatusconsultum a. d. III. id. Apr. a. 710/44 factum.

1 cf. Mendelssohn p. 232, Niese p. 486, Judeich p. 139. 2 cf. Rhein. Mus. XXVIII p. 612 eqs. XXIX p. 314 eqs. 3 cf. supra p. 70 eqs. 4 cf. C. I. L. I p. 183 n. 622. 5 cf. Fastes des provinces asiatiques Paris 1872 p. 75. 6 cf. p. 216 adn. 2. 7 verba huius paragraphi δέλιτω δευτέρω καὶ ἐκ τῶν πρώτων ex titulo XVIII 59 emendanda sunt. Verba καὶ ἐκ τῶν πρώτων, quae sensu carent, corrupta sunt ex κηρώμυτι πρώτῳ.

Qui in his decretis ordo potest cognosci? Iudeich p. 125 in ordinando Iosephum temporis rationem habuisse coniecit: § 2—8 continent decreta ante, § 10 decretum post Caesaris mortem factum; § 2 Caesar dict. II, § 5 cos. V, § 7 dict. IV, cos. V, dict. des. in perpetuum. Caesar imp. II, quod in § 6 legitur, huc non quadrat. Neque vero ibi licere mutare supra demonstravisse mihi videor. Nec videmus, qui fieri potuerit, ut ex multis illis epistulis a Iosepho relatis, quae aut Caesaris mortem scriptae sunt, sola Servilii epistula huic temporum rationi subiungeretur. Itaque Iudeich verum mihi non videtur cognovisse. Neque magis placere potest Niesii sententia. Is enim putavit § 3—10 effecisse unam magnam Iudaeorum chartam et omnia ea frustula pertinere ad a. $^{710}/_{44}$. At quomodo in huius magnae chartae fragmenta potuit irrepere epistula Servilii? § 3 et 4 docui pertinere ad a. $^{107}/_{47}$ ¹, item § 6, 1. Ac ne ex magna quidem charta illa turbatio decretorum, quae apud Iosephum exstat, explicari potest. Quibus de causis etiam Niesii sententiam improbandam esse puto.

Iterum ac saepius consideranti mihi verisimillimum videbatur hoc: Nicolaus Damascenus in rebus enarrandis decreta alia integra vel satis integra descripsit, aliorum non attulit nisi fragmenta, quin etiam saepius singulas enuntiationes ex actis publicis sumpsit ad confirmanda et demonstranda ea, quae dixerat. Inde possunt explicari decreta singula mirum in modum divulsa et discerpta, quae apud Iosephum invenimus; inde potest explicari, quod huius decreti maior, illius minor pars nobis servata est, quod hic praescripta addita sunt, illic desunt vel imperite et male a Iosepho sunt ficta. Iosephus omnia, quae acta publica redolebant, ex enarratione Nicolai excerpit et eodem ordine, quo excerpit in archaeologiam suam transtulit. Ita si res se habet, primum sequitur decreta, quo ordine apud Iosephum servata sunt, ut in universum aliquem rerum ordinem, certam quandam rerum dispositionem nobis praebeant et inseri possint narrationi vel orationi Nicolai arte inter se cohaerenti. Quam quidem narrationem restituere non possumus, sed re vera in decretis apud Iosephum servatis dispositio quaedam cognosci potest. § 2, 3, 4 pertinent ad privilegia Hyrcano data, quin etiam edicti Caesaris in § 2 adlati ea pars tantum adfertur, qua Hyrcani privilegia continentur. § 5 transit ad novam condicionem Hyrcani et Iudaeorum a. $^{710}/_{44}$ constitutam atque res tributariae, quae hic iam tanguntur, copiosius explicantur in § 6, 1 et 2, ita tamen, ut res anni $^{707}/_{47}$ opponantur rebus anni $^{710}/_{44}$ et cum eis comparentur. Documento vero haec omnia Caesari dictatori a Iudaeis deberi, ipsa dictatoris verba, quae in senatu pro Iudaeis fecit, adferuntur. Epistula Servilii Isaurici hoc loco videtur inserta esse a Nicolao, ut testaretur Caesarem etiam liberam religionis

1 Niese ratus fidem habendam esse praescriptionibus harum paragraphorum, in quibus Caesar ὑπαισιος nominaretur, edicta Caesaris a. $^{707}/_{47}$ in senatusconsulto a. $^{710}/_{44}$ repetita esse dicit. Sed fac ita rem se habere. Nonne si in senatusconsulto a. $^{710}/_{44}$ edicta a. $^{707}/_{47}$ adferbantur, denominationes magistratuum edictorum a. $^{707}/_{47}$ retentae essent?

exercitationem Iudaeis Romae habitantibus concessisse. Edictum enim Caesaris ipsum, quod Romae erat, cum nancisci non posset, satis habuit Servilii epistolam adferre, in qua illius edicti Caesaris commemoratio facta erat. Senatusconsultum denique a. d. III. id. Apr. factum optime in fine huius disputationis esse positum vix est cur commemorem.

Deinde si Iosephus decreta illa ex continua Nicolai narratione sumpsit, vestigia eius rei, qua erat Iosephus imperitia et neglegentia, cognoscere posse debemus. Huc multa possunt referri, velut interruptum decretum § 2; in paragrapho, quae sequitur, post praescripta ficta Iosephus pergit *ὅπως τὰ τέκνα αὐτοῦ* — intellege Hyrcani —, in § 5 *Καίσαρ . . . ἐκρίνε τούτους* scil. *τοὺς Ἰουδαίους*, in § 6 *ἔστησεν, ὅπως τελῶσιν* scil. *οἱ Ἰουδαῖοι*, quae omnia apud Nicolaum in narratione rerum locum suum habuisse putare debemus. Eodem referendus est nexus sententiarum saepius plane interruptus, velut in § 3 et § 6, ubi tum *ὅπως*, tum infinitivus positus est, singulae partes omni coniunctione carent. Paucis verbis Nicolaus nexum sententiarum constituere potuit. Verba *ὅπως μηδεὶς μήτε ἄρχων* eqs. non apte posita esse in § 6, 1 iam alii cognoverunt, in § 5 ordo enuntiatorum talis est, ut eum ita fuisse in edicto genuino prorsus negandum sit. Quae res etiam aliud, quod maioris momenti est, nobis comprobat. Si enim ordo singulorum enuntiatorum alius fuit atque apud Iosephum, verisimile est Nicolaum singula enuntiata ex decretis attulisse, Iosephum vero ea composuisse et praescriptioni, sive eam ex Nicolai verbis sumpsit, sive ipse sibi conformavit, subordinavisse. Quid? decretorum numerum nonne ita auxerat? Eo consilio, ut nova decreta fingeret, addidit ad § 3 et 4 praescripta ineptissima. Eo modo frustula plenorum decretorum speciem ei videbantur accipere. Nam re vera tam saepe de privilegiis Hyrcani in uno eodemque decreto actum esse nemo putabit. Iosephus quotiens apud Nicolaum Hyrcani privilegia commemorata inveniebat, Nicolai verbis *Γάιον Καίσαρα αὐτοκράτορα δικτάτορα ὑπάτον* praemisit et ita maiorem reddidit decretorum numerum. Ex Nicolao videtur sumpsisse praescriptiones § 5, 6, 7. Si denique consideramus Nicolaum verisimile esse non nimis decretorum verba in narratione sua pressisse, nobis concedendum est in frustulis, velut § 3, 1 et 4, nihil omnino inesse genuini actorum publicorum Romanorum.

Demonstravisse mihi videor in eis, quae praecedunt, legationem ab Hyrcano a. ⁷⁰⁷/₄₇ Romam missam esse ibique impetravisse senatusconsultum, quo Caesaris edictum confirmatum est. Ipsius eius senatusconsulti fragmentum habemus, ut supra explicavi, apud Iosephum XIV 10, 3 servatum. Si vero eundem Iosephum sequimur, eodem anno ⁷⁰⁷/₄₇ etiam alterum factum est senatusconsultum, ex quo per legatos ab Hyrcano Romam missos foedus cum Iudaeis renovatum est. Cuius verba XIV 8, 5 leguntur. Sed duas Hyrcani legationes sub finem a. ⁷⁰⁷/₄₇ Romae fuisse et duo senatusconsulta impetravisse credi non potest¹. Itaque facere non possum, quin Iosephum XIV 8, 5 anno ⁷⁰⁷/₄₇

¹ itaque, quae Niese p. 484 adn. 2, p. 486, 488 de XIV 8, 5 disserit, probari non possunt.

annus IX Hyrcani pontificis et ethnarchi. Nam cum Hyrcano a Gabinio sola ἡ ἱερῶν ἐπιμέλεια (cf. Ios. XIV 4, 4, 5, 4, XX 10) mandata esset, annus ⁷⁰⁷/₄₉ annus IX Hyrcani pontificis, annus I ethnarchi fuit. Omnino mihi persuadere non potui Iudaeos ab a. ⁶⁹⁹/₅₅, ut Mommsen voluit, imperii Hyrcani annos computavisse. Itaque cum iam certum videatur esse anno ⁷⁰⁷/₄₇ senatusconsultum non posse tribui, videamus, quo anno revera factum sit.

Ritschl¹ et Mendelssohn² dixerunt propter similitudinem, quae intercederet inter hoc senatusconsultum et res quae enarrantur in I. I. Macc. c. 14 eqs., senatusconsultum referendum esse ad a. ⁶¹⁵/₁₃₉. Neque vero quidquam certi potest colligi ex corona Romani dono data, nihil ex legatorum nominibus, quae Ritschl etiam mutare coactus est³ — Mendelssohn id evitare studebat⁴ —, nihil denique ex epistulis ad reges et liberas civitates datis⁵. Nemini vero Ritschl probare potest de eadem re L. Calpurnium Pisonem consulem (cf. I. Macc. 15,16 eqs.) litteras misisse ad Ptolemaeum, de qua L. Valerius praetor senatum consuluerat. Nam apparet si praetor legatorum Simonis causa senatum consuluit, eidem a senatu mandatum esse, ut litteras ad reges et liberas civitates daret. Pituitam igitur Lucii consulis omittamus⁶. Mendelssohnio⁷ autem, qui hanc difficultatem ita tollere studebat, ut Lucium ὑπατον — ὑπατον falsam interpretationem vocabuli hebraici esse putat — L. Valerium Flaccum praetorem intellegendum esse dicat, assentiri non possum, quia re vera a. ⁶¹⁵/₁₃₉ Lucius quidam consul fuit. L. Valerius Flaccus autem num illo anno praetor fuerit, nescimus. Sed ea minoris momenti. Summum est, quod verba senatusconsulto addita ταῦτα ἐγένετο ἐπὶ Ἴσραηλῶν ἀρχιερέως καὶ ἐθνάρχου ἔτους ἐνάτου μηνὸς Πανέμου nullo modo possunt disiungi a senatusconsulto, quod praecedit. Neque licet, ut Ritschl⁸ putabat, hanc notam referre ad ea, quae ante decretum adlatum narrata erant. Nam tota § 5 continetur additamentum Josephi, quod aliunde sumptum est⁹. Neque licet putare cum Mendelssohnio¹⁰ hanc notam ad aliud decretum posse referri. Nam verbis, quae sequuntur ἤρξατο δὲ καὶ παρὰ τοῦ τῶν Ἀθηναίων δήμου τιμᾶς Ἴσραηλῶν certissime demonstratur, notam ad solum decretum, quod antecedit, posse pertinere. Neque quidquam omnino in verbis inest, quod offensionem praebet.

Quae cum ita sint, non dubium videri potest, quin senatusconsultum XIV 8, 5 relatum nono anno Hyrcani I factum sit i. e. a. ⁶²⁸/₁₂₆. Quae res etiam alio argumento confirmari potest. Homolle¹¹ enim, ad cuius disputationem de archontum Atheniensium chronologia

senum Hermes IX p. 285, Mendelssohnium Rhein. Mus. XXX p. 419 eqs., Niesium Hermes XI p. 476 adn. 1. 1 cf. Rhein. Mus. XXVIII p. 591 eqs., XXIX p. 344. 2 cf. senaticonsulta p. 107 eqs., Rhein. Mus. XXX p. 423 eqs. 3 cf. Rhein. Mus. XXVIII p. 597 adn. 12. 4 cf. Rhein. Mus. XXX p. 420. 5 cf. de his omnibus rebus Mommsenum Hermes IX p. 282 eqs. 6 cf. Mommsenum l. c. p. 286 eqs. contra Ritschelium Rhein. Mus. XXX p. 434 eqs. 7 cf. senaticonsulta p. 116 eqs. 8 cf. Rhein. Mus. XXVIII p. 600 adn. 15. 9 cf. Niese Hermes XI p. 476 adn. 1. 10 cf. senaticonsulta p. 117 adn. 2, Rhein. Mus. XXX p. 424. 11 Bull. de corr. hell. X p. 6 eqs., cf. S. Reinach Rev. archéol. 3. sér. vol. II 1883 p. 99.

U. de Wilamowitz animum meum advertit, cum omnia ea de senatusconsulto XIV 8, 5 iam scripsissem, comprobavit Agathoclem archontem, cuius anno decretum eodem Iosephi loco relatum factum est, magistratum suum obtinuisse c. a. 120/119 i. e. a. u. c. 634/635. Iosephus igitur non solum senatusconsultum XIV 8, 5, sed etiam illud decretum Atheniensium per errorem Hyrcani II temporibus tribuit, cum ad Hyrcani I aetatem referenda essent.

Anno igitur f. 622/132, ut redeamus ad rem, cum Iudaei ab Antiocho Sidete in ditionem redacti essent, Hyrcanus auxiliū causa legatos Romam miserat. Quorum preces a senatu denegatae sunt (XIII 9, 2). Qua de causa Hyrcanus pacem haud ita aequam cum Antiocho facere coactus est et demum post Antiochi mortem a. 626/128 Hyrcano contigit, ut populum suum imperio regum Syriae liberaret simulque fines regni sui amplificaret¹. Quod cum fecisset, in univēsum pacem retinuit, dum Syria bellis civilibus turbatur. Ipse autem hoc temporis momentum aptum putavisse videtur, quo commercium et amicitiam societatemque cum senatu populoque Romano redintegraret. Itaque a. 628/126 legatos Romam misit cum scuto aureo, qui a senatu peterent epistulas ad reges civitatesque liberās ὑπὲρ τοῦ τῆν τε χάραν αὐτῶν καὶ τοὺς λιμένας ἀδείας τυγχάνειν καὶ μηδὲν ἀδικεῖσθαι. Postularent igitur, ut senatus Hyrcano praestaret statum rerum, qui tum erat, et epistulis ad reges missis vicinos Iudaeorum retineret, ne eorum terram et populum aggredierentur².

Sed cum hic agatur de portibus, refutanda est Gutschmidii coniectura Antiochum Sidetem Iopen Iudaeis non reddidisse, sed illam urbem usque ad Antiochi Cyziceni aetatem in regum Syriae potestate fuisse. Immo ex senatusconsulto XIV 10, 22 relato Antiochum Cyzicenum ut multa alia, ita etiam Iopen iterum expugnasse et praesidio firmavisse colligere debemus³. Foedere igitur ab Hyrcano a. 628/126 renovato fieri potuit, ut Iudaei cum ab Antiocho Cyziceno opprimerentur et vexarentur, denuo a senatu Romanorum auxiliū peterent et impetrarent.

Iam nos vertamus ad decreta XIV 10, 12—21 relata, quorum pleraque eo pertinent, quod Iudaei cives Romani Ephesi et per totam Asiam insulasque habitantes a L. Cornelio Lentulo cos. a. 705/49, qui legiones duas Pompeio in Asia conscribendas curaverat⁴, stipendiis liberati et libera potestate a Romanis donati sunt sequendi religionem suam. De quorum decretorum tempore et ratione vereor ne haud raro Mendelssohn⁵ non recte disputaverit. Primum enim etiamsi recte contra Schuererum et Waddingtonium monuit XIV 10, 13. 19 decreta esse de consilii sententia facta, non senatusconsulta, tamen ut Niese⁶ docuit, non cum Mendelssohnio in § 13 πρὸ δώδεκα καλανδῶν Ὀκτωβρίων et in § 16 et 18 πρὸ δεκατριῶν καλανδῶν Ὀκτωβρίων scribendum est, sed omnibus tribus locis una vera

1 cf. Ios. XIII 9, 1, Iustin. XXXVI 1, 10. 2 Numenius videtur ea de causa princeps legationis fuisse, quod iam a Simone prius Romam missus erat. 3 verba ipsa καὶ τῆν ἐν Ἰόπῃ δὲ φρουρῶν ἐκβαλεῖν, καθὼς ἐδέηθησαν vix apud Iosephum suum locum servaverunt.
4 cf. Caes. b. c. III 4. 5 cf. senaticonsulta p. 159 eqs. 6 cf. Hermes XI p. 483 adn. 2.

scriptura *πρὸ δώδεκα καλανδῶν Κυντιλίων* restituenda est, i. e. a. d. XII. Kal. Quint. Unde efficitur, ut etiam argumento paragraphorum — agitur ubique de Iudaeis, qui Ephesi habitant, stipendio liberandis — ostenditur, unum idemque decretum exstare in § 13, 16, 19. Idem Niese comprobavit § 14 non cum Mendelssohno p. 187 a. 706/48, sed anno praecedenti tribuendum esse. Deinde de tempore § 15 et 18 in errorem adductus est, quod intellegatur ex decretis singulis perlustratis.

XIV 10, 12 exstat epistula Dolabellae a. 711/48 ad Ephesios scripta, qua conceditur Iudaeis libertas stipendiorum¹.

§ 13, 1 sequitur edictum L. Cornelii Lentuli, quo Iudaei Ephesi habitantes stipendio liberantur. Edictum mutilum est. Nam post nomen tribus *Σαβατείνα* errore librarii, qui ab *Τίτος Ἀμπιος* eqs., quae verba, ut in § 19, post *Σαβατείνα* ponenda erant, ad initium epistulae T. Ampii aberravit, nomina ceterorum testium omissa sunt.

§ 13, 2 continetur et a decreto, quod antecedit, disiungenda est T. Ampii epistula quaedam, qua nuntiatur Ephesiis omnes Asiae Iudaeos cives Romanos stipendiis liberos esse debere.

§ 14 continet *ψήφισμα Δηλίων*. quo ut edicto Lentuli constitutum erat, Iudaei Deli habitantes stipendio liberantur².

§ 15 sequitur epistula C. Fannii C. f. ad Coos missa. Iubentur Coi tutum reddere redditum legatorum Iudaeorum. Mendelssohn³ dicit hanc epistolam a. 615/139 scriptam esse intellegendumque esse C. Fannium M. f., qui a. 615/139 senatum consulisset (cf. Ios. XIII 9, 2). Sed agitur hic de C. Fannio C. f., agitur de senatusconsultis compluribus, quam difficultatem vix ita tollere licet, ut Mendelssohn p. 155 fecit. Deinde de legatis, qui coram senatu aliquid petiverant, vix C. Fannius dicere potuit *βούλομαι ὑμᾶς γνῶναι, ὅτι πρόσβεις Ἰουδαίων μοι προσῆλθον* eqs. Compertum vero habemus C. Fannium praetorem fuisse in Asia a. 705/49⁴, pro certo adfirmare possumus nihil obstare, ne ab Asiae praetore C. Fannio senatusconsulta a Iudaeorum legatis postulata esse sumamus. Sed hoc hic mitamus.

§ 16 repetuntur verba edicti Lentuli.

§ 17 continetur epistula L. Antonii M. f. ad Sardianos, qua Iudaeis illius urbis ins congregandi propriaque iudicia conceduntur⁵.

§ 18 legitur edictum nonnullorum legatorum, per quod nuntiatur eis ipsis petentibus Cornelium Lentulum Iudaeos cives stipendiis liberavisse⁶. Quod edictum non pri-

1 cf. Waddington fastes des provinces Asiatiques p. 72 n. 39. 2 verba quae hoc decretum sequuntur *ὅμοια δὲ τοῦτοις καὶ Σαρδιανοὶ περὶ ἡμῶν ἐψηφίσαντο* non cum Mendelssohno p. 186 adn. 2 obscura esse puto, sed ita ea intellego: *ψήφισμα* tale, quale Deli de nobis fecerunt, etiam Sardianorum exstat. Ut Deliorum, ita etiam Sardianorum decretum auctoritate magistratus Romani factum esse per se apparet. 3 cf. senatusconsulta p. 153 eqs. et 185.

4 cf. Waddington fastes p. 64 n. 34. 5 cf. Mendelssohn senatusconsulta p. 185 eqs. et Waddington fastes p. 63 n. 33. 6 quod legati illi de Iudaeis in universum verba faciunt,

num locum, si temporis rationem habemus, tenet, ut Mendelssohn iure sibi videbatur contendere, sed conscriptum est post edictum Lentuli. Nam in eo ipso facile intellegitur edictum § 18 niti.

§ 19 iterum Lentuli edictum legitur.

§ 20 epistula magistratum Laodicensium, ex qua cognoscimus Iudaeis liberam religionis exercitationem concessam esse.

§ 21 nobis servata est P. Servilii, ut videtur, Isaurici¹ epistula ad Milesios missa, quae ipsa quoque ad liberam religionis exercitationem pertinet.

Sequuntur deinde decreta Pergamenorum, Halicarnassensium, Sardianorum, Ephesiorum, quae omnia excepto decreto Pergamenorum ad liberam religionis exercitationem spectant.

Quaeritur, num etiam in his decretis eadem ratio ordinandi inveniri possit atque in decretis XIV 10, 2—10, de quibus supra egi. Ac mea quidem sententia inveniri potest. Agitur enim primum de libertate stipendiorum. Cuius rei initium fit a Dolabellae epistula, ut videtur nulla alia de causa — nam temporis ratio non habita est —, nisi quod Theodorus Alexandri filius etiam XIV 10, 10 commemoratus erat. Deinde ad ipsum edictum Lentuli transitur aliaque decreta, quae eodem pertinent, adferuntur. Tum epistula commendaticia C. Fannii sequitur, quae quo pertineat, ut iam dixi, enucleare non possumus. § 16 dubito an eodem modo nata sit atque § 3, 4, 5. § 17, quae ordinem interrumpere videtur, non iam pro certo adfirmari potest, qui fieri potuerit, ut hoc loco insereretur. Eo facilius vero cognoscimus, qua de causa in § 19 tertium Lentuli edictum adlatum sit. Sine dubio adiectum erat edicto, quod continetur § 18 et ita factum est, ut hoc loco de novo describeretur. Sequuntur deinde decreta ad liberam religionis exercitationem pertinentia. In universum igitur de rerum dispositione non potest dubitari. Nam pauca *εε*, quae dissentire videntur, Nicolaum causis, quas iam non possumus enucleare, commotum hic illic attulisse verisimile est. Confirmatur id ea re, quod etiam in his paragraphis multa inveniuntur vestigia, quibus comprobatur decreta ex Nicolai narratione arte inter se cohaerente a Iosepho sumpta esse. Magis narrationis, quam decreti verba sunt. si legimus in § 13 *Λένκιος δὲ Λέντλος ὑπάτος εἶπε* eqs., si in § 18 et 19 legimus *καὶ ἀπέλυσε πρὸ δώδεκα Κυντιλλίων Λενκίῳ Λέντλῳ Γαίῳ Μαρκέλλῳ ὑπάτοις· παρήσαν* eqs. Nam decretum de consilii sententia factum, quale continetur § 19, primo loco habuisse debet consulum nomina, altero locum, tertio diem. Item post nomina testium quae exstant verba *ἐπὶ τούτων ὁ Λέντλος ἐξήνεγκε* magis eius sunt, qui narrat. Eodem referendum est, si in

edictum Lentuli autem, quod sequitur, ad Iudaeos Ephesi habitantes pertinet, id aut ita explicandum erit, ut illorum virorum provinciam Ephesum non excessisse et ea de causa verba *ἐν Ἐφέσῳ* omitti potuisse putemus, aut verba *ἐν Ἐφέσῳ* negligentia Iosephi vel librarii omissa sunt.

1 cf. Waddington fastes p. 75, qui *Γάλβας*, quod apud Iosephum legitur, in *Κάσκιος* mutandum censet cogitans de P. Servilio Casca trib. pleb. a. 710/44, qui in pugna Philippica a Bruti partibus stetit. Mendelssohn illa coniectura improbata p. 213, 228 *Οὐάρτας* scribi vult. Sed P. Servilium, quem intellegit, Isaurici cognomine usum esse iam p. 101 dixi.

extr. § 16 legimus τοῦτο ἐγένετο πρὸ δώδεκα καλανδῶν Ὀκτωβρίων, si ordo rerum alius est in § 13, alius in § 19, quamquam utraque idem edictum continetur.

Finem huius capituli faciam in disputando de senatusconsulto, quod secundum Mendelssohnium p. 211 eqs. de libera religionis exercitatione Iudaeis in Asia habitantibus concedenda a. 708/46 Caesare auctore factum est. Iam Niese cognoverat eam Mendelssohnii sententiam omni fundamento carere¹. Qui tamen cum causas sententiae suae adferre omiserit, hic opus erit breviter locos, quibus Mendelssohnii sententia nititur, perlustrare. In decreto igitur Pergamenorum putat ponendum fuisse illud senatusconsultum², sed re vera nullum illius senatusconsulti vestigium ibi invenitur. In decreto autem Halicarnassensium (§ 23) legimus: κατακολουθοῦντες τῷ δήμῳ τῶν Ῥωμαίων πάντων ἀνθρώπων ὄντι εὐεργέτη καὶ οἷς περὶ τῆς Ἰουδαίων φιλίας καὶ συμμαχίας πρὸς τὴν πόλιν ἔγραψεν, ὅπως συντελεῶνται αὐτοῖς αἰ εἰς τὸν θεὸν ἱεροποιαὶ καὶ ἑορταὶ αἰ εἰδισμένοι καὶ σύνοδοι, δέδοκται ἡμῖν eqs. Ex quo loco intellegitur populum Romanum cum Iudaeis Palaestinensibus amicitiam et foedus fecisse et Iudaeis Halicarnassensibus, cum ad illam Romanorum in Iudaeos Palaestinos benevolentiam provocantes liberam religionis exercitationem petivissent, eam ipsam etiam ab Halicarnassensium civitate concessam esse. De senatusconsulto pertinente ad Iudaeos Asianos sermo non fit. Nam cum Iudaeis Asianis populus Romanus non fecit amicitiam et foedus. Itaque sive verba ὅπως συντελεῶνται αὐτοῖς eqs. pendere putamus ab ἔγραψεν, quod videtur Mendelssohn cogitavisse — si ita esset, requireremus particulam τε — sive haec verba referimus ad εἰσηγησαμένου Μάρκου Ἀλεξάνδρου, quod mihi unum verum videtur esse, intellegimus quodcumque populus Romanus decrevit, ad solos pertinere Iudaeos Palaestinos. Item res se habet in decreto Sardianorum (§ 24), ubi haec legimus: ἐπεὶ οἱ κατοικοῦντες ἡμῶν ἐν τῇ πόλει Ἰουδαῖοι πολλοὶ . . . τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον παρεκάλεσαν, ἀποκαθισταμένων αὐτοῖς τῶν νόμων καὶ τῆς ἐλευθερίας ὑπὸ τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαίων, ἵνα κατὰ τὰ νομιζόμενα ἔθνη συνάγωνται eqs. Etiam hoc loco leges et libertatem ad Iudaeos Palaestinos referenda esse censeo. Nam si Iudaeis Asianis vel Sardianis a senatu populoque Romano ut suis legibus et libertate uterentur, concessum esset, quomodo fieri potuit, ut iidem a Sardianis liberam religionis exercitationem peterent? Eodem modo atque in § 23 Iudaei provocaverant ad benevolentiam Romanorum erga Iudaeos Palaestinos. Verba autem ipsa decreti nimis videntur contracta esse. Sed hanc meam sententiam veram esse probatur etiam § 20 et § 21. Ex illa enim cognoscimus primum Hyrcanum ad proconsulem Asiae legatum misisse cum litteris, ut Iudaeis Asianis liceret suis moribus et legibus uti, deinde proconsulem Hyrcani precibus obsecutum Laodicensibus imperavisse, ut secundum Hyrcani litteras agerent. In § 21 autem legitur Servilium proconsulem de suo decrevisse, ut ne Milesii Iudaeos suis legibus uti prohiberent. In neutro igitur decreto commemoratur se-

1 cf. Hermes XI p. 484 eqs. et contra eum Mendelssohn Rhein. Mus. XXXII p. 257.

2 cf. senaticonsulta p. 223.

natusconsultum. Immo intellegitur ex omnibus, quae attuli, decretis maxime benevolentia, buam Romani erga Iudaeos praestiterunt Palaestinenses, commotos Iudaeos Asianos id egisse, ut ipsis quoque libera religionis exercitatio concederetur, idque egisse Hyrcano simul pro eis apud Asiae proconsulem interveniente. Quae cum ita sint, mihi ipsi quoque Mendelssohnii coniectura omni fundamento videtur carere. Quod quidem etiam ab altera parte demonstrari potest. Nam secundum § 8 Servilius Isauricus cum Iudaeis Parianis liberam religionis exercitacionem concederet, non provocavit ad senatusconsultum quoddam, sed ad solum Caesaris *διάταγμα* i. e. edictum, ex quo Iudaeis Romae habitantibus, ut suis legibus uterentur, permissum erat.

4.

Postremo de epistulis XIV 12, 3—5 et XVI 6, 2—7 brevius licebit disserere.

XIV 12, 3 continetur Antonii epistula ad Hyrcanum missa, in qua cum Iudaeis victoriam de Cassio reportatam communicat et promittit se Iudaeos captivos liberandos curaturum Hyrcanumque a Tyrriorum vi et iniuria defensurum esse, XIV 12, 4 eiusdem epistula ad Tyrios, qua illi, si quid Iudaeis abstulerint, id eis reddere iubentur, XIV 12, 5 denique exstat altera ad Tyrios epistula, cui edictum Antonii adiectum est. Et epistula et edictum ad easdem res pertinent atque epistolae, quae antecedunt. Scriptae sunt eae epistolae primis mensibus a. ⁷¹³/₄₁¹.

XVI 6, 2 edictum Augusti nobis servatum est pertinens ad Iudaeos provinciae Asiae, quibus ante omnia ut suis legibus et moribus uterentur concessum est. Quod edictum Pergami ponendum curavit Augustus², et eo magis decretum ad Asiam provinciam pertinere vidit Mommsen, quod in eo nominaretur C. Marcius Censorinus³. Qui cum circa a. ⁷⁵⁵/₂ — ⁷⁵⁶/₃ Asiam administraverit, illis fere annis edictum ab Augusto conscriptum est.

§ 3 legimus epistolam Augusti ad C. Norbanum C. f. Flaccum missam⁴, ne Iudaei pecuniam Hierosolyma mittere prohiberentur. Norbanus paulo post pugnam Actiacam proconsulatum Asiae provinciae videtur obtinuisse.

§ 4 continet epistolam Agrippae ad Ephesios inter a. ⁷⁸¹/₂₃—⁷⁴¹/₁₃, scriptam⁵. Waddington⁶ hanc epistolam referebat ad causam Iudaeorum a. ⁷³⁸/₁₆ Sami actam. Cuius cum in tota epistula non fiat commemoratio, Niese eam sententiam reiiciendam esse iure mihi videtur dixisse⁷. Pertinet epistula ad easdem res, quae in § 2 tractatae sunt.

1 cf. Mendelssohn senaticonsulta p. 254 eqs., Niese Hermes XI p. 473 eqs. 2 cf. Mommsen res gestae divi Aug. ² p. X adn. 1. 3 cf. eundem Mommsenum p. 174, Waddington fastes p. 102 n. 62. 4 de Norbano cf. Waddington fastes p. 83 n. 50. 5 cf. Mommsen res gestae divi Aug. ² p. 113. 6 cf. fastes p. 91. 7 cf. Hermes XI p. 480 adn. 1.

§ 5 exstat eiusdem Agrippae ad Cyrenaeos epistula eiusdem fere argumenti atque ea, quae praecedit.

§ 6 C. Norbani litterae ad Sardanios missae, quibus cum eis communicatur epistula Augusti, quam in § 3 legimus.

§ 7 denique edictum ad easdem res pertinens conscriptum pro Ephesiis a C. Iulio Antonio, qui a. 750/4 Asiam videtur administravisse¹, nobis servatum est.

Haec decreta apparet non secundum tempora, non secundum res, quas continent, esse ordinata, sed secundum magistratus, qui ea scripserant. Primo loco Augusti, altero Agrippae, tertio Norbani et Antonii litterae positae sunt.

5.

De sermone decretorum Romanorum a Iosepho relatorum.

Veram saec. II et I a. Chr. orthographiam codices quamvis corrupti interdum servaverunt, velut in senatusconsulto XIV 8, 5 Lucii nomen recte scriptum est *Λεύκιος*. Item XIV 10, 10; 10, 13 quamvis non constanter, *Λεύκιος* legitur. Rarius servatae sunt formae velut *Πόπλιος* aliae. XIV 10, 13 recte scriptum est *Κροστομίνα*, cum aliis locis ū semper per ου redditum inveniamus. Nominum propriorum unum Dolabellae commemorabo, quod plerumque recte servatum est, *Δολοβέλλας*². Quantum efficiendum sit, ut vera saec. II. et I. a. Chr. orthographia restituatur, cum nondum horum Iosephi librorum Niesianam editionem teneamus, adfirmare non audeo. Certe Nicolaus dubitari non poterit, quin integram decretorum orthographiam retinuerit.

Sed iam quae maioris momenti sunt tractemus et comparemus foederis verba, quae servata sunt in I. I. Macc. 8, 23—32 et apud Iosephum XII 10, 6. Auctor libri Macc. ex hebraico exemplari ad verbum sua videtur sumpsisse. Iosephus vero, qui ex anonymo, qui ipse quoque exemplari hebraico usus est, decretum descripsit, verba fontis sui — nam non dubito Iosepho ipsi, non illi anonymo tribuere³ — mutavit et auxit, ut speciem magis genuini foederis nobis daret. A Iosepho puto addita esse verba *δόγμα συγκλήτου περὶ συμμαχίας καὶ εὐνοίας τῆς πρὸς τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων* ab eodem addita sunt verba, quae in fine legimus: *ἐγγράφη τὸ δόγμα ὑπὸ Εὐπολέμου τοῦ Ἰωάννου παιδὸς καὶ ὑπὸ Ἰάσονος τοῦ Ἐλεαζάρου, ἐπὶ ἀρχιερέως μὲν τοῦ ἔθνους Ἰουδα, στρατηγοῦ Σίμωνος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ*. In universum Iosephi verba magis quam auctoris I. I. Macc., cuius ratio dicendi nimis hebraici exemplaris et veteris testamenti rationem dicendi redolet, accedunt ad versiones graecas a Romanis factas, quamquam exemplar suum nimis contraxit. Romani dicebant *κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν πρὸ ἐν τῇ θαλάσῃ καὶ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, ὁ δῆμος ὁ*

1 cf. Waddington fastes p. 99.

2 cf. Dittenberger Hermes VI p. 309 adn. 2.

3 cf. Mendelssohn senaticonsulta p. 96 eqs.

'Ιουδαίων pro τὸ ἔθνος τὸ 'Ιουδαίων, ἐπικρατεία pro κυριεία, Romani nec dicere solebant, ut in I. Macc. legitur, εἴν ἐνστῆ, εἴν συμβῆ πόλεμος, nec ut Iosephus scripsit, εἴν ἐπίωσί τινες, sed constanter scripserunt εἴν vel potius ὡς τε ἐπιφέρωσιν πόλεμον. Maxime in fine decreti inde a verbis ἂν δέ τι πρὸς ταύτην τὴν συμμαχίαν θελήσῃ τὸ τῶν 'Ιουδαίων ἔθνος προσθεῖναι ἢ ἀφελείν Iosephus proxime accedit ad genuina verba, qualia exempli causa exstant in foedere cum Astypalaeensibus facto. Hoc autem decretum ad hebraicum exemplar cum redeat, omnino postulari non potest, ut accuratius congruat cum genuinis decretis a Romanis graece scriptis. Itaque etiam alia decreta perlustremus.

Senatusconsultum a Iosepho XIII 9, 2 relatam antiquam formam non retinuisse cum Mendelssohn cognovisset, illam ipsam veram senatusconsulti formam restituere conatus est¹. Sed multa illa senatusconsulta, quae inde ab a. D. 1875 reperta sunt, iam nobis permittunt, ut accuratius quam Mendelssohn potuit, senatusconsultum restituamus. Ut vero facile cognoscatur, quae et quomodo Iosephus sive auctor eius mutaverit, et Iosephi verba, quae apud Bekkerum² leguntur, et decreti, quale fere restituendum esse censeo, hic describam:

Φάνιος Μάρκον υἱὸς στρατηγὸς βουλὴν
συνήγαγε πρὸ ὀκτώ εἰδῶν Φεβρουαρίων ἐν
κομιτίῳ,

παρόντος Λουκίου Μαννίου Λουκίου υἱοῦ
Μεντινᾶ¹ καὶ Γαίου Σεμπρωνίου Πενναίου
υἱοῦ Φαλερνᾶ.

περὶ ὧν ἐπρέσβευσε Σίμων Δοσιθέου καὶ I I
'Απολλώνιος 'Αλεξάνδρον καὶ Διόδωρος 'Ιά-
σονος ἄνδρες καλοὶ κἀγαθοί, πεμφθέντες ὑπὸ
δήμου τῶν 'Ιουδαίων, οἳ καὶ διελέχθησαν
περὶ φιλίας τῆς ὑπαρχούσης τούτοις καὶ
συμμαχίας πρὸς Ῥωμαίους καὶ τῶν δημοσίων 2a
πραγμάτων, ὅπως τε 'Ιόπη καὶ λιμένες καὶ
Γάζαρα καὶ πηγὰ καὶ ὕσας πόλεις αὐτῶν
ἄλλας καὶ χωρία πολεμῶν ἔλαβεν 'Αντίοχος
παρὰ τὸ τῆς συγκλήτου δόγμα, ταῦτα ἀπο-
κατασταθῆ,

ἵνα τε τοῖς στρατιώταις τοῖς βασιλικοῖς μὴ

Γάιος Φάνιος Μάρκον υἱὸς στρατηγὸς τῆ
συγκλήτῳ συνεβουλευσατο πρὸ ἡμερῶν ὀκτῶ
εἰδυῶν Φεβρουαρίων ἐν κομιτίῳ.

γραφομένῳ παρῆσαν Λεύκιος Μάνλιος Λευ-
κίου υἱὸς Πωμεντίνα¹, Γάιος Σεμπρώνιος
Γαίου υἱὸς Φαλέρνα.

περὶ ὧν 'Ιουδαῖοι πρεσβευταὶ Σίμων Δοσι-
θέου, 'Απολλώνιος 'Αλεξάνδρον, Διόδωρος
'Ιάσονος λόγους ἐποιήσαντο ἄνδρες καλοὶ
κἀγαθοὶ καὶ φίλοι παρὰ δήμου καλοῦ κἀγα-
θοῦ καὶ φίλου συμμαχοῦ τε ἡμετέρου, χά-
ριτα φιλίαν συμμαχίαν τε ἀνενεώσαντο καὶ
διελέγησαν περὶ τῶν καθ' αὐτοὺς πραγμά-
των περὶ 'Ιόπης καὶ λιμένων καὶ περὶ Γα-
ζάρων καὶ πηγῶν καὶ ὕσας πόλεις αὐτῶν
ἄλλας καὶ χώρας πολέμῳ ἔλαβεν 'Αντίοχος
παρὰ τὸ τῆς συγκλήτου δόγμα, ὅπως ταῦτα
πάντα αὐτοῖς ἀποδοθῆ ἀποκατασταθῆ,

b ἵνα τε τοῖς στρατιώταις τοῖς βασιλικοῖς μὴ

1 fortasse scribendum aut Τρομειλίνα aut Μενηρία.

1 cf. senaticonsulta p. 143.

2 nam cum Niese libros, de quibus agitur, nondum ediderit, in Bekkeri textu nobis acquiescendum est.

ἐξῆ δὲ διὰ τῆς χώρας τῆς αὐτῶν καὶ τῶν ὑπη-
κόων αὐτῶν διέρχεσθαι,

καὶ ὅπως τὰ κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον ψη-
φισθέντα ὑπ' Ἀντιόχου παρὰ τὸ τῆς συγ-
κλήτου δόγμα ἄκυρα γένηται,

ἵνα τε πρέσβεις πέμψαντες ἀποδοθῆναί τε
αὐτοῖς ποιήσωσι τὰ ὑπ' Ἀντιόχου ἀφαιρε-
θέντα καὶ τὴν χώραν διατιμῆσονται τὴν ἐν
τῷ πολέμῳ διεφθαρμένην,

ὅπως τε αὐτοῖς πρὸς τε βασιλεῖς καὶ δή-
μους ἐλευθέρους γράμματα δῶσιν εἰς ἀσφά-
λειαν τῆς εἰς οἶκον ἐπανόδου·

ἔδοξεν οὖν περὶ τούτων ταῦτα, ἀνανεώσα-
σθαι φιλίαν καὶ συμμαχίαν πρὸς ἄνδρας
ἀγαθοὺς καὶ ὑπὸ δήμου πεμφθέντας ἀγα-
θοῦ καὶ φίλου,

περὶ μέντοι τῶν γραμμάτων¹ ἀπεκρίναντο
βουλευσέσθαι, ὅταν ἀπὸ τῶν ιδίων ἢ σύγ-
κλητος εὐσχολήσῃ σπουδάσειν τε τοῦ λοι-
ποῦ μηδὲν εἰς αὐτοὺς ἀδίκημα τοιοῦτο γε-
νήσεσθαι, δοῦναί τε αὐτοῖς τὸν στρατηγὸν
Φάνιον χρήματα ἐκ τοῦ δημοσίου, ὅπως ἂν
εἰς τὴν οἰκίαν ἐπανέλθοιεν. Φάνιος μὲν
οὖν οὕτως ἀποπέμπει τοὺς τῶν Ἰουδαίων
πρέσβεις χρήματα δοὺς αὐτοῖς ἐκ τοῦ δημο-
σίου καὶ δόγμα συγκλήτου πρὸς τοὺς διαπέμ-
ψοντας καὶ ἀσφαλῆ παρεξομένους τὴν οἰκαδε
παρουσίαν.

ἐξῆ δὲ διὰ τῆς χώρας τῆς αὐτῶν καὶ τῶν ὑπη-
κόων αὐτῶν διέρχεσθαι,

c ὅσα τε κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτου ἐψηφίσατο
Ἀντιόχος παρὰ τὸ τῆς συγκλήτου δόγμα
ὅπως ταῦτα πάντα ἄκυρα γένηται,

d ἵνα τε πρεσβευτὰς πέμψωσιν ὅσα τε ὑπ'
Ἀντιόχου αὐτοῖς ἀφηρημένα ἐστίν, ὅπως
ταῦτα αὐτοῖς ἀποδοθῆναι ποιήσωσιν, ὅπως τε
τὴν χώραν διατιμῆσονται τὴν ἐν τῷ πολέμῳ
διεφθαρμένην,

3 ὅπως τε αὐτοῖς πρὸς βασιλεῖς καὶ δήμους
ἐλευθέρους γράμματα δῶσιν εἰς ἀσφάλειαν
τῆς εἰς οἶκον ἐπανόδου·

II 1 περὶ τούτων τῶν πραγμάτων οὕτως ἔδοξεν,
χάριτα φιλίαν συμμαχίαν ἀνανεώσασθαι,
ἄνδρας καλοὺς κἀγαθοὺς καὶ φίλους παρὰ
δήμου καλοῦ κἀγαθοῦ καὶ φίλου συμμαχοῦ
τε ἡμετέρου προσαγορευῆσαι,

2 περὶ τε τῶν δημοσίων πραγμάτων¹ βουλευ-
σασθαι ἔδοξεν, ὅταν ἀπὸ τῶν ιδίων ἢ σύγ-
κλητος εὐσχολήσῃ σπουδάσαι τε τοῦ λοιποῦ
μηδὲν εἰς αὐτοὺς ἀδίκημα τοιοῦτο γενήσε-
σθαι, ὅπως τε δοθῆι αὐτοῖς γράμματα φι-
λάνθρωπα πρὸς τοὺς βασιλεῖς καὶ δήμους
ἐλευθέρους, ὅπως ἀσφαλῶς εἰς τὴν οἰκίαν
ἐπανέλθωσιν,

4 ξενία τε αὐτοῖς ἐκ τοῦ δημοσίου Γάιος Φά-
νιος στρατηγὸς τὸν ταμίαν δοῦναι κελεύσῃ
ἀπὸ σεστερτίων ἑκατὸν εἴκοσι πέντε οὕτως
καθὼς ἂν αὐτῷ ἐκ τῶν δημοσίων πραγμά-
των πίστεως τε τῆς ιδίας φαίνεται. ἔδοξεν.

1 pro γραμμάτων codices AMV πραγμάτων exhibent, quam lectionem veram iudico. Mendelssohn coniecit ἀδικημάτων scribendum esse.

Pauca ad hanc restitutionem, quam minime perfectam esse non ignoro, addenda sunt. Scripsi pro Mendelssohnii Μάλλιος Μάνλιος, Φαλέρινα pro Φαλερίνα (cf. tit. XV 33).

I I restitui ex titulis XII. XIII, XIV, XVI, quibus locis demonstratur me pro Iosephi verbis πεμφθέντες ὑπὸ δήμου Ἰουδαίων formulam constanter usurpatam optimo iure

posuisse. *Ιουδαῖοι πρεσβευταί* eisdem titulis defenditur. Iisdem formula *χάριτα φιλίαν συμμαχίαν τε ἀνενεώσαντο* comprobatur.

2 a—d, ut ex eis, quae disputavi, iam potest intellegi, maxime tribuenda sunt Iosepho et eius auctori, quos ut formulas, ita etiam cetera mutavisse nemo negabit. Speciem genuini decreti dare studebam, quamquam confiteor minime omnia bene mihi videri restituta. Ne de singulis rebus copiosius disseram, iniuria Mendelssohn optima Palatini lectione *διὰ τῆς χάρας τῆς αὐτῶν καὶ τῶν ὑπηκόων αὐτῶν* reiecta Ambrosianum Vossianum Leidensem secutus *ὡς ὑπηκόων pro καὶ τῶν ὑπηκόων* scripsit.

In parte II 1 formulas usitatissimas restitui, deinde miram quandam confusionem, quae II 2 et 3 exstat, sustuli. Ut breviter dicam, verba *ὅπως ἂν εἰς τὴν οἰκίαν (ἀσφαλῶς) ἐπανέλθοιεν* necessario requirunt verba *γράμματα πρὸς τε βασιλεῖς καὶ δήμους ἐλευθέρους*, ut ex verbis I 3 cognoscitur. Nam pecuniam dari Iudaeis, ut redire possent, hoc ab hoc loco plane alienum est. Nam expressis verbis antea dictum est, ut Romani litteras darent Iudaeorum legatis reditus causa. Quae cum ita sint, *χρήματα* illa, quae Fannius Iudaeis iubetur dare, *ξένια* intellegenda sunt, quae legatis nationum exterarum a Romanis dari solebant. Quam meam ratiocinationem veram esse inde elucet, quod in parte II apud Iosephum litterae commendaticiae omnino non commemoratae sunt. Eadem illa confusio etiam in verba quae sequuntur transiit. Nam apparet in fine paragraphi post verba *καὶ δόγμα συγκλήτου* scribendum esse *καὶ γράμματα πρὸς τοὺς διαπέμψοντας καὶ ἀσφαλῆ παρεξομένους τὴν οἰκαδε παρουσίαν*.

Foucart¹ ex dictionibus velut *βουλὴν συνήγαγε, παρόντος τοῦ δεῖνα* pro τῇ συγκλήτῳ συνεβουλεύσατο et *γραφομένῳ παρῆσαν* colligendum esse putabat eum, qui senatusconsultum descripsisset, exemplar latinum, non graecum ante oculos habuisse. Neque vero singulae tantum dictiones dissentiant a publico sermone graeco Romanorum, sed totum senatusconsultum concisum contractumque et ab eo, qui descripsit, in suum sermonem translatum est. Itaque Foucarti explicatione opus non est. Immo nihil obstat, ne hoc senatusconsultum ex graeco exemplari descriptum esse putemus, quod etiam de ceteris decretis, quae Iosephus ex Nicolao Damasceno sumpsit, pro certo adfirmandum est. Nam praeterquam quod non ignoramus Nicolaum decreta collegisse ex tabulariis publicis orientis, qui decreta apud Iosephum perlegerit, facile concedet ea ad graeca Romanorum exemplaria redire. Paucis perstringam senatusconsultum XIV 10, 22 in decreto Pergamenorum relatam, quod cum aliquo modo genuini senatusconsulti speciem et formam prae se ferre videatur, dubitari non potest, quin Pergamenis praesto fuerit. Sed nihili est ex hoc fragmento et ex frustulis XIV 10, 3 eqs. relatis, ut Mendelssohn p. 144 ludens, ut ipse concedit, fecit, imaginem veram illorum senatusconsultorum restituere. Ac ne XIV 8, 5 quidem restituere operae pretium erit. Id tantum monendum est valde hoc senatusconsul-

1 cf. Archives des missions scientifiques et littéraires 1872 p. 342.

tum contractum videri maxime in fine, quo senatus responsum continetur. Ad verba decreti genuina γραφομένῳ παρῆσαν additum est τῷ δόγματι, minime genuina verba sunt ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ σύμμαχοι, ἀνανεούμενοι τὰς προσηρηγμένας πρὸς Ῥωμαίους χάριτας καὶ τὴν φιλίαν, συνθέσθαι φιλίαν καὶ χάριτας alia, quae praetermitto. Ubique formulae sollemnes restituendae sunt. Delendum est illud οὖν post ἔδοξεν, quod Iosephus ut hoc loco, ita etiam XIV 10, 24 addidit.

Iam pauca de senatusconsultis et edictis de consilii sententia factis, quae XIV 10 relata sunt, addenda sunt. Maxime genuinam formam servavit XIV 10, 10, quamquam in fine nonnulla mutata sunt, velut verba ἐγένετο πρὸ πέντε εἰδῶν Φεβρουαρίων ἐν τῷ ναῶ τῆς Ὀμοιοῖας suum locum non habent. Decretum simile esse titulo XIX collectionis meae iam supra commemoravi. Nonnullae genuinae dictiones senatusconsulti a. d. V. id. Febr. a. ⁷¹⁰/₄₄ facti servatae sunt in § 6, 2 quamquam multa contracta, multa aliis verbis redita esse atque in exemplari Romano factum erat, non est cur commemorem. Quod quomodo factum sit, intellegi potest ex comparatione edicti L. Cornelii Lentuli, quod ter apud Iosephum legitur:

XIV 10, 13.

Λεύκιος δὲ Λέντλος ὑπατος εἶπε· πολίτας Ῥωμαίων ἱερὰ Ἰουδαικὰ ἔχοντας καὶ ποιούντας ἐν Ἐφέσῳ πρὸ τοῦ βήματος δεισιδαιμονίας ἔνεκα στρατείας ἀπέλυσα.

XIV 10, 16.

Λεύκιος Λέντλος ὑπατος λέγει· πολίτας Ῥωμαίων Ἰουδαίους, οἵτινές μοι ἱερὰ ἔχειν καὶ ποιεῖν Ἰουδαικὰ ἐν Ἐφέσῳ ἐδόκουν, δεισιδαιμονίας ἔνεκα ἀπέλυσα.

XIV 10, 19.

ἐπὶ τούτων δὲ Λέντλος δόγμα¹ ἐξήνεγκε· πολίτας Ῥωμαίων Ἰουδαίους, οἵτινες ἱερὰ Ἰουδαικὰ ποιεῖν εἰώθασιν ἐν Ἐφέσῳ, πρὸ τοῦ βήματος δεισιδαιμονίας ἔνεκα ἀπέλυσα.

Eodem modo nemo dubitabit, quin cetera edicta et decreta mutata sint. Maxime autem tenendum est denominationibus magistratuum nullam fidem esse habendam. XIV 10, 8. 15 στρατηγὸς ὑπατος ferri non posse iam supra demonstravi. Idem C. Fannius, qui § 15 στρατηγὸς ὑπατος nominatur, in § 13 accipit denominationem ἀντιστρατηγοῦ. Vera autem eius denominatio videtur fuisse στρατηγὸς ἀνθύπατος. L. Antonius, qui a. ⁷⁰⁴/₅₀ quaestor et a. ⁷⁰⁵/₄₉ pro quaestore fuit, tum ἀντιταμίας (§ 13), tum ἀντιταμίας καὶ ἀντιστρατηγὸς nominatur. Vix iure Cornelius Lentulus in § 18 ἀνθύπατος nominatur, cum a. ⁷⁰⁵/₄₉ consul fuerit (cf. § 13 et 19). Item T. Ampius in § 13 denominationem πρεσβευτοῦ καὶ ἀντιστρατηγοῦ, in § 19 πρεσβευτοῦ accipit. Minime verisimile est C. Caesarem in epistula ad Sidonios (§ 2) se nominavisse αὐτοκράτορα καὶ ἀρχιερέα, δικτάτορα τὸ δεύτερον, in edicto quod iisdem diebus factum est, αὐτοκράτορα τὸ δεύτερον καὶ ἀρχιερέα. Sed satis de his rebus, quae quanta licentia Iosephus sive Nicolaus usus sit, demonstrant. Similiter ut hoc addam, res se habet in nominibus magistratuum: tum Caesar appellatur Γάιος Ἰούλιος Καῖσαρ (§ 2), tum Ἰούλιος Καῖσαρ (item § 2), tum Γάιος Καῖσαρ (§ 5. 6. 7).

1 δόγμα apparet hic ferri non posse.

Nunquam in decreto publico fuit, quod legimus in § 19, ὁ Λέντιος. Sed in his nominibus etiam librarios multa corrupisse, apparet ex § 8, ubi plane intellegi non possunt verba Ἰούλιος Γάιος στρατηγός eqs. Item in § 18 nomina legatorum librariorum culpa corrupta sunt, multa etiam peccata sunt in testium enumeratione § 10. 13. 19.

Postremo ad epistulas Antonii, Augusti aliorumque nos vertamus. De quibus omnibus subtilioribus quaestionibus abstinere et abstinere debeo, cum dubitari non possit, quin eodem modo, quo senatusconsultorum verba, etiam earum sermo a Iosepho mutatus sit. Quae sententia cum duabus epistulis C. Norbani a Iosepho et Philone adlatis¹ tum certo demonstratur optimeque illustratur epistulis eis, quae et in epistula Aristee et apud Iosephum legimus². Quas si quis comparaverit, facile concedet minime genuina epistularum verba nobis apud Iosephum esse servata.

1 epistulas describere utile erit:

Ios. XVI 6, 6.

Γάιος Νωρβανός Φλάκκος ἀνθύπατος Σαρδιανῶν ἄρχουσι καὶ βουλῇ χαίρειν.

Καῖσάρ μοι ἔγραψε κελύων μὴ κωλύεσθαι τοὺς Ἰουδαίους, ὅσοι ἴν ὦσιν, κατὰ τὸ πάτριον αὐτοῖς ἔθος συναγαγόντες χρήματα ἀναπέμπειν εἰς Ἱεροσόλυμα· ἔγραψα οὖν ὑμῖν, ἵν' εἰδῆτε, ὅτι Καῖσαρ καὶ γὰρ οὕτω θέλομεν γίνεσθαι.

Philo leg. ad Gaium c. 40.

Γάιος Νωρβανός Φλάκκος ἀνθύπατος Ἐφεσίων ἄρχουσι χαίρειν.

Καῖσάρ μοι ἔγραψεν Ἰουδαίους, οὐκ ἂν ὦσιν, ἰδίῳ ἀρχαίῳ ἐθισμῷ νομίζειν συναγομένους χρήματα εἰσφέρειν, ἃ πέμπουσιν εἰς Ἱεροσόλυμα· τοῦτους οὐκ ἠθέλησε κωλύεσθαι τοῦτο ποιεῖν· ἔγραψα οὖν ὑμῖν, ἵν' εἰδῆτε, ὡς ταῦτα οὕτω γίνεσθαι κελεύω.

Iure mihi videtur Waddington adnotavisse comparationem harum duarum epistularum, quae ad eandem rem pertinerent, docere liberas nos habere exemplaris Norbani versiones.

2 cf. Aristee epistolam editam ab Haverkampio in Ios. tomo II et a M. Schmidtio Archiv für wissenschaft. Erforsch. d. alt. Test. hrsg. v. Merx tom. I p. 253 eqs. Velim ibi comparare litteras Ptolemai regis ad Eleazarum (Hav. p. 107 eqs., Schmidt p. 260) cum Ios. Ant. Iud. XII 2, 4 et Eleazari ad Ptolemaeum litteras (Hav. p. 108, Schmidt p. 261) cum Ios. XII 2, 5.

Index titulorum

e temporis ratione ordinatorum¹.

	pag.
I Epistula T. Quinctii ad oppidum Cyretias inter a. 558/196 — 560/194 scripta (tit. I) . . .	1
II Epistula M. Valerii ad Teos a. 561/193 scripta (tit. II)	2
III S. C. de Delphis a. 565/189 factum cum epistula Sp. Postumii praetoris (tit. X)	11
IV Epistula Cn. Manlii ad Heracleotas ad Latmum a. 566/188 scripta (tit. III)	2
V S. C. de Thisbaeis a. 584/170 facta (tit. XI)	12
VI S. C. de Prieneusibus et Ariarathe et Attalo c. a. 599/155 factum (tit. XXVIII)	50
VII S. C. de NARTHACIENSIBUS ET MELITAEENSIBUS c. a. 604/150 factum (tit. XII)	16
VIII S. C. de Lacedaemoniis et Messeniis c. a. 614/140 facti fragmentum (tit. XXV)	48
IX S. C. de Itaniis et Hierapytoniis c. a. 618/140 facti fragmentum (tit. XXVI)	48
X S. C. de Priensibus et Samiis c. a. 618/136 factum (tit. XIII)	19
XI S. C. de Priensibus et Samiis a. 619/135 factum (tit. XIV)	21
XII Epistula Q. Fabii Maximi ad Dymaeos a. 609/145 aut 612/142 aut 633/121 aut 638/116 scripta (tit. IV)	3
XIII S. C. de oppido aliquo Phrygiae maioris a. 638/116 factum (tit. XXIX)	51
XIV Foedus cum Astypalaeensibus a. 649/105 factum cum senatusconsulto praemisso (tit. XXI) .	42
XV S. C. (vel consilii sententia) de Adramytenis c. a. 659/95 factum in epistulae forma (tit. XV)	22
XVI Foedus cum Thyrraeis a. 660/94 factum (tit. XXII)	45
XVII S. C. de Stratoniceisibus a. 673/81 factum cum epistula Sullae dict. (tit. XVI)	24
XVIII S. C. de Chiiis a. 674/80 facti fragmentum (tit. XXVII)	49
XIX S. C. de Asclepiade Polystrato Menisco a. 676/78 factum (tit. XVII)	31
XX S. C. de Oropiis a. 681/73 factum in epistulae forma (tit. XVIII)	35
XXI Foedus cum Mytilenaeis a. 692/62 factum cum senatusconsulto praemisso (tit. XXIII) . .	45
XXII S. C. de Plarasensibus et Aphrodisiensibus a. 710/44 factum (tit. V B)	6
XXIII S. C. de Panamarensibus a. 715/39 factum (tit. XX)	41
XXIV S. C. de Plarasensibus et Aphrodisiensibus a. 719/35 (cf. Add. et Corr.) factum (tit. XIX).	40
XXV Epistula M. Antonii ad Plarasenses et Aphrodisienses a. 719/35 (cf. Add. et Corr.) scripta (tit. V A)	5
XXVI Epistula Caesaris divi Iulii f. ad Mylaseuses a. 723/31 scripta (tit. VI)	7
XXVII Edictum M. Herennii Picentis ad Ephesios post a. 710/34 scriptum (tit. VII)	8

¹ tit. V disiunxi ita, ut partem priorem (A) posuerim sub n. XXV, partem alteram (B) sub n. XXII; titulos XXX et XXXII coniunxi sub n. XXVIII (cf. Add. et Corr.).

	pag.
XXVIII S. C. de Mytilenaeis inter mensem Sext. a. 725/29 et id. Iau. a. 727/27 factum cum epistula Caesaris divi f. (tit. XXX et XXXII)	51. 54
XXIX Epistula Caesaris divi f. Augusti ad Mytilenaeos inter a. 727/27—729/25 scripta (tit. XXXI)	53
XXX Epistula P. Cornelii Scipionis ad Thyatirenos post a. 738/16 scripta (tit. VIII)	9
XXXI Epistula Caesaris divi f. Augusti ad Cnidios a. 749/5 scripta (tit. IX)	9
XXXII Epistula Cn. Lentuli Auguris ad Nysaeos a. 753/1 scripta (tit. XXIV)	47

Index decretorum

apud Polybium servatorum.

I Foedus cum Aetolis a. 565/189 factum (Pol. XXI 32, 2—14)	90
II Foedus amicitiae cum Antiocho Magno a. 566/188 factum (Pol. XXI 45)	90
III Foedus cum Alexandro et Laodice a. 602/152 factum (Pol. XXXIII 18, 12—13)	90

Index decretorum

in l. I Maccab. et apud Iosephum servatorum et publici Romanorum et Iudaeorum commercii.

I Foedus Romanorum et Iudae c. a. 594/160 factum (I. Macc. 8, 23—32 = Ios. XII 10, 6)	92
II Foedus renovatur ab Ionatha c. a. 611/143 (I Macc. 12, 1 = Ios. XIII 5, 8)	92
III Foedus renovatur a Simone a. 615/139 (I Macc. 14—15 = Ios. XIII 7, 3)	92
Epistula L. Calpurnii Pisonis cos. ad Ptolemaeum a. 615/139 scripta (I Macc. 15, 16—23)	93
IV Foedus primum Romanorum et Hyrcani I c. a. 622/132 factum (Ios. XIII 9, 2)	93
V Foedus alterum Romanorum et Hyrcani I a. 628/126 factum (Ios. XIV 8, 5)	103
VI Foedus tertium Romanorum et Hyrcani I c. a. 647/107 factum (Ios. XIV 10, 22)	94
VII Edictum Lentuli cos. de Iudaeis Ephesiis militia liberandis a. 705/49 factum (Ios. XIV 10, 13 pars prior. 16. 19)	106. 107. 108
VIII Edictum conquisitorum de eadem re a. 705/49 factum (Ios. XIV 10, 18)	107
IX Epistula T. Ampii ad Ephesios de Iudaeis Asianis militia liberandis a. 705/49 scripta (Ios. XIV 10, 13 pars posterior)	107
X Epistula L. Antonii ad Sardianos de Iudaeorum libera religionis exercitatione a. 705/49 scripta (Ios. XIV 10, 17)	107
XI Epistula commendaticia C. Fannii ad Coos a. 705/49 scripta (Ios. XIV 10, 15)	107
XII Epistula Caesaris ad Sidonios missa cum edicto de Iudaeis a. 707/47 facto (Ios. XIV 10, 2. 4. 6, 1)	97. 99
XIII S. C., quo confirmatur edictum Caesaris, a. 707/47 factum (Ios. XIV 10, 3)	97
XIV Epistula P. Servilii Isaurici ad Parianos de libera Iud. religionis exercitatione inter a. 708/46—709/45 scripta (Ios. XIV 10, 8)	101
XV Epistula P. Servilii Isaurici (?) ad Milesios de eadem re inter a. 708/46—709/45 scripta (Ios. XIV 10, 21)	108
XVI S. C. pro Iudaeis a. d. V. id. Febr. 710/44 facti fragmenta (Ios. XIV 10, 5. 6, 2. 7)	99. 100. 101

	pag.
XVII S. C. ex quo S. C., quod antecedit, in tabularium quaestorium refertur a. d. III. id. Apr. a. 710/44 factum (Ios. XIV 10, 10)	101
XVIII Epistula Dolabellae ad Ephesios, qua Iudaeis militiae vacatio et religionis libertas conceditur, a. 711/43 scripta (Ios. XIV 10, 12)	107
XIX Epistula M. Antonii ad Hyrcanum a. 713/41 scripta (Ios. XIV 12, 3)	110
XX Epistula M. Antonii ad Tyrios pro Iudaeis a. 713/41 scripta (Ios. XIV 12, 4)	110
XXI Epistula M. Antonii cum edicto pro Iudaeis facto ad Tyrios a. 713/41 missa (Ios. XIV 12, 5)	110
XXII Epistula Caesaris divi Iulii f. ad Norbanum pro Iudaeis c. a. 724/30 scripta (Ios. XVI 6, 3)	110
XXIII Epistula Norbani ad Sardanios de Caesaris edicto c. a. 724/30 scripta (Ios. XVI 6, 6)	111
XXIV Epistula M. Agrippae ad Ephesios pro Iudaeis inter a. 731/23—741/13 scripta (Ios. XVI 6, 4)	110
XXV Epistula M. Agrippae ad Cyrenaeos pro Iudaeis inter a. 731/23—741/13 scripta (Ios. XVI 6, 5)	111
XXVI Epistula Iulii Antonii ad Ephesios pro Iudaeis a. 750/4 scripta (Ios. XVI 6, 7)	111
XXVII Edictum Augusti pro Iudaeis c. a. 755/2—756/3 factum (Ios. XVI 6, 2)	110

Index locorum memorabilium.

A. Scriptores.	pag.		pag.
Aristeae epist. ed. Schmidt p. 260. 261	116	Iosephus Ant. Iud. XIV 10, 13	106. 107. 115. 116
Demosth. p. 256, 25	63	10, 14	107
Dionys. Hal. A. R. VI 95	90	10, 15	70. 107
Epicurea ed. Usener p. 154 n. 32	74	10, 16	107. 115
Eurip. Electra 61	59	10, 17	107
" Helena 1378	59	10, 18	106. 107
Hesych. s. v. <i>καταλογισθείη</i>	73	10, 19	106. 108. 115. 116
Iosephus Ant. Iud. XI 3, 4	74	10, 20	108. 109
XII 2, 5	74	10, 21	108. 109
10, 6	92. 111	10, 22	93. 96. 106. 114
XIII 5, 8	74. 92	10, 23	109
7, 3	92	10, 24	109
9, 2	23. 91. 93. 96. 112	10, 26	77
XIV 8, 5	96. 97. 103 eqs. 114	12, 3—5	96. 110
10	96	XVI 6, 2—7	96
10, 1	98	6, 2	97. 110
10, 2	97. 102. 103. 115	6, 3. 4	110
10, 3	97. 102. 103	6, 5	111
10, 4	99. 102. 103	6, 6	111. 116
10, 5	99. 102. 103. 115	6, 7	97. 111
10, 6	99. 100. 102. 103. 115	Livius XLII 46, 7; 63, 12	13
10, 7	101. 102. 103. 115	XLIII 4, 11	16
10, 8	70. 101. 102. 110	l. I Maccab. 8, 23—32	92. 111
10, 10	101. 115. 116	12, 1	92
10, 12	107	14—15	92. 93
		Moeris (ed. Bekker Harpocr. et Moeris) p. 213	59

	pag.
Philo legat. ad Gaium c. 40	116
Photius bibl. 229 ^b , 13	70
Phrynichus p. 238 Lobeck	9. 79
p. 440 "	73
Polybius I 22, 11	66
62, 7	91
III 22—25 XIII.	90. 91
24, 3	91
V 31, 6; 51, 3	66
XI 24, 4	62
XVIII 1—12; 47	XII
XXI 13 eqs.	XII
32, 2—14	90. 91
45 XII.	90. 91
XXII 16, 10	73. 90
XXIII 4, 12	90
XXIV 5, 7. 8	90
XXVII 5, 3	13
XXVIII 1, 7. 9	90
XXXI 14, 1. 3; 15, 3	90
XXXII 17, 2; 24, 4; 26, 1	90
XXXIII 18, 12—13	90
Xenoph. Anab. I 1, 9	63
Hellen. IV 2, 7	63

B. Titull	
praeter eos, quos ipse edidi.	
	pag.
Archaeol. epigr. Mitteil. aus Oestr. VIII p. 95	74
Archaeol. Zeit. XXXII p. 153 v. 32	63
Bull. de corr. hell. IV p. 327 n. VI 20	63
" " " " VI p. 460 v. 10	75
Collect. of anc. Greek inscr. in the Brit. mus. II CXLIII 13	73
C. I. A. II 117, 36	63
C. I. G. III 4956. 4957	XII
" " " II 3336	56
Ditt. Syll. 156, 43; 247, 42	74
Lebas et Waddingt. Voy. archéol. III 136 a	66
Mitteil. des deutschen arch. Instit. zu Athen VI p. 304 I 1, II 2	75
Mon. Ancyr. (et Apollon.) 60. 62. 63. 65. 66. 67. 71. 85 eqs.	XII
Revue archéol. XXIII p. 214. 280	XII
Wood Discoveries at Ephesus app. VI p. 26. 36. 44	58

Index rerum et verborum memorabilium.

	pag.
ἀγανακτεῖν κατά πινος	65. 78
adoptionis formula	83
ἀν c. ind. fut.	67
ἀναδιδόναι ψήγισμα	76
ἀνασκειδάννυμι pro κατασκειδάννυμι	78
ἀναστρέφειν	75
ἀντιφωνεῖν, describere	77
ἀστοῖς	55
ἀπήλθοσαν	59
ἀπό pretium et pondus significat inde a IV. saec.	63
ἀποδέχεσθαι	73
ἀποκαθίστασθαι εἰς ἀκέραιον, restituere in integrum	81. 83
ἀπολείπεσθαι = περιεῖναι	75

	pag.
ἀπομνημονεύειν	62
ἀρχιερεῖς, pontifex maximus	71
αὐτά pro τὰ αὐτά	61
ὃ τὸ αὐτό, quod idem	83
ἄφιεναι	15
γραφουμένοι παρῆσαν, scribendo adfuerunt	79
glossarium	82. 87
δέλτος: ἡ τῶν ὑπομνημάτων δέλτος	39
ἡ συμβεβουλεμένων πραγμάτων δέλτος	39
δήμαρχος, trib. pleb.	71
διάνοια: τῆι διανοίαι (τὴν διάνοιαν) προσέχειν περί πινος	62. 83

	pag.		pag.
δίταγμα, formula	80	νόμοι, nummi	70
δόλος πονηρός, dolus malus	84	νοναί, nonae	70
ἐγκρίσις pro κρίσις	75	οἰκονόμημα pro οἰκονομία	77
εἰδυοί, idus	70	ὄλοσχερῶς	75
εἴπασαν	59	Ὀμοτόνης	57
ἐκτός τε τούτων ἢ εἴ τι, extraque ea quam si quid	68	ὀρχίζην ἐφ' ᾧ c. ind. fut.	77
ἐμμένειν pro διαμένειν c. part.	78	Παλλακείνος	58
ἐναντι	66	παραβόλιον	9. 79
ἐπιτάσσειν ἐν τινι	66. 77	παραχωρίζειν τινὰ θανάτῳ	77
ἐπιφέρεσθαι τῇ αἰτία	78	περὶ ᾧν ἄγεται τὸ πρᾶγμα, de qua re agitur	83
ἐξετασία pro ἐξέτασις	78	περὶ οὗ ἢ πράξις ἐνέστατο, de qua re actum erat	48. 83
ἐπάνω, antea	72	πολιτεία pro πόλις	83
ἐπι Ῥώμης pro ἐν Ῥώμῃ	64	πολιτεύειν pro πολιτεύεσθαι	69
ἐπιχειρῶν	77	πράγματα τὰ δημόσια, τὰ κοινά, respublica	72
ἐργασίαν δίδόναι ἕνα, operam dare ut	83	πρέσβεις, πρεσβευταί	73
ἐργασίαν ἑπ' ἀνδρῶν καὶ πιστὴν παρέχειν, operam fortem et fidelem navare	83	προΐσασθαι τοῦ ἐνδόξου	75. 82
εἰς ἐσχάτην ἡμέραν, usque ad diem supremum	83	προνοεῖν c. inf.	68. 78
εὐγνώμων	75	προσθεῖναι ἐν τινι	66. 77
ἔχειν ἐν τοῖς γεννωσκομένοις	77	προτιμία pro προθυμία	76
ἕως ἀπό	63	πρὸ τοῦ ἢ, priusquam	68
ἕως τὰ νῦν	66	Πύλλος	18
ἕδιος	73	Ῥοδοκλῆς	42
καλανδαί, kalendae	70	σεισέρτοι sive σιστέρτοι, sestertii	70
καταλογή	38. 73	senatorum appellationes	49
καταπορεύεσθαι εἰς τάξιν, redire in ordinem	82	Σησιβίλλιος	58
κατασκευάζειν στέφανον εἰς τὸ Καπετώλιον	65. 83	στοχάζεσθαι	75
καταχωρίζειν	72	στρατηγὸς ὑπάτος, consul	70
καθῆκειν = προσήκειν	72	στρατηγὸς ἀνθύπατος, pro consule	70
καχορῆσθαι = χρῆσθαι	66	σύγκλητος, senatus	72
κῆρωμα	39	σύγκλητον δίδόναι ἐκτός τοῦ σίχου, senatum dare extra ordinem	80
Λούκιος	49	συμβουλεύεσθαι τῇ συγκλήτῳ, senatum consulere	79
Μάακος, Μάαρελλος etc.	57	συμβούλιον, consilium	72
μειπαορεύεσθαι	83	Τηρηνίνα	58
Μήδιος	18	testium senatusconsultorum numerus	104
μητε pro μηδέ et καὶ μή	56. 69	Τιβέριος	56
Μιθριδάτης	49	τιῶν ἀνδρῶν τῆς τῶν δημοσίων πραγμάτων δια-	

	pag.		pag.
τάξεως (καταστάσεως), III vir reipublicae con- stituendae	71	φιλαργυρίων	73
ἄδρια	15	φιλοδοξία pro δόξα	75
ἐπεναντία εἶναι, advorsum esse	66	χάρματα	59
ὑπεκωνίσθαι	79	χρᾶσθαι	59
ὑποτάσσεσθαι	44	ὡς τε pro ἕν τε	67
φιλάνθρωπος	73	Ὠμντία	58

